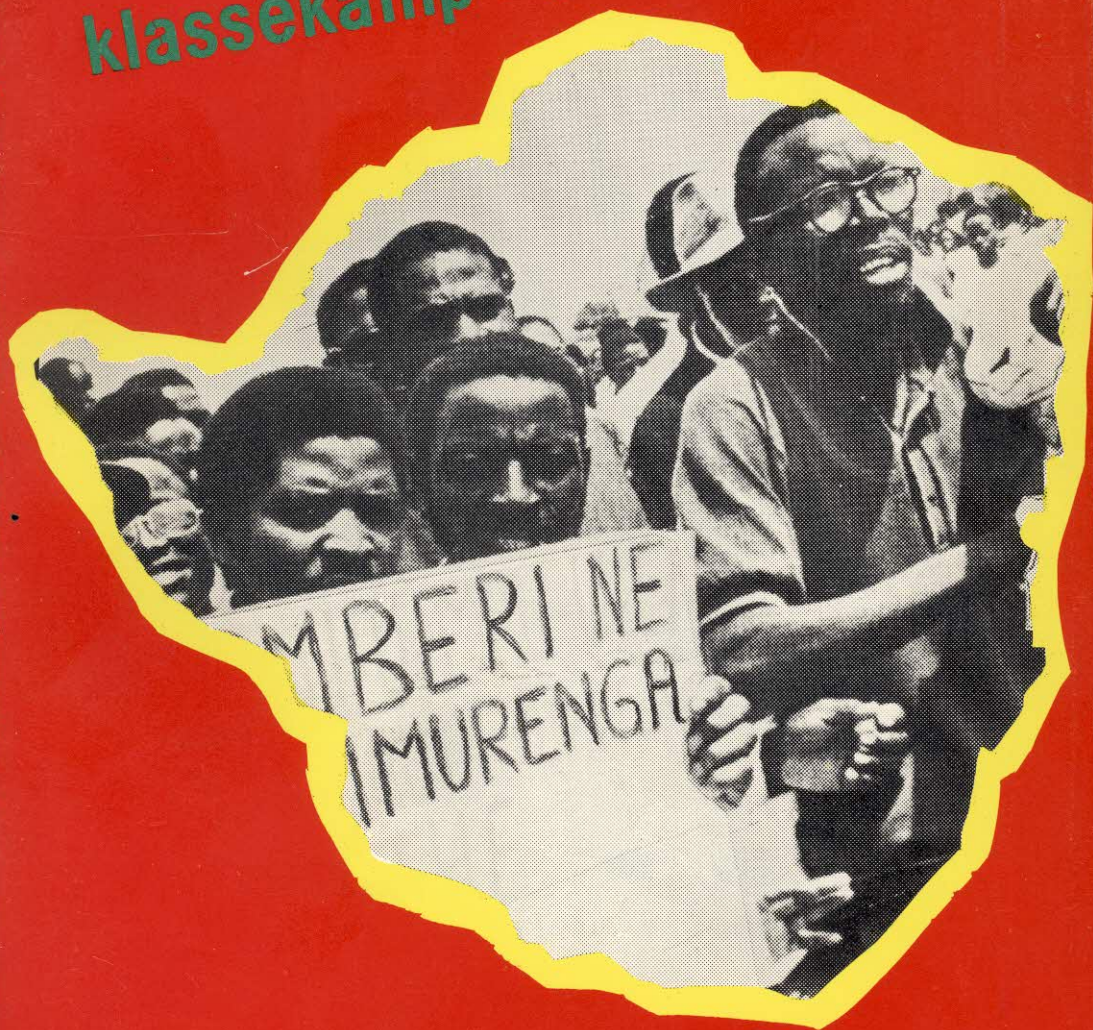
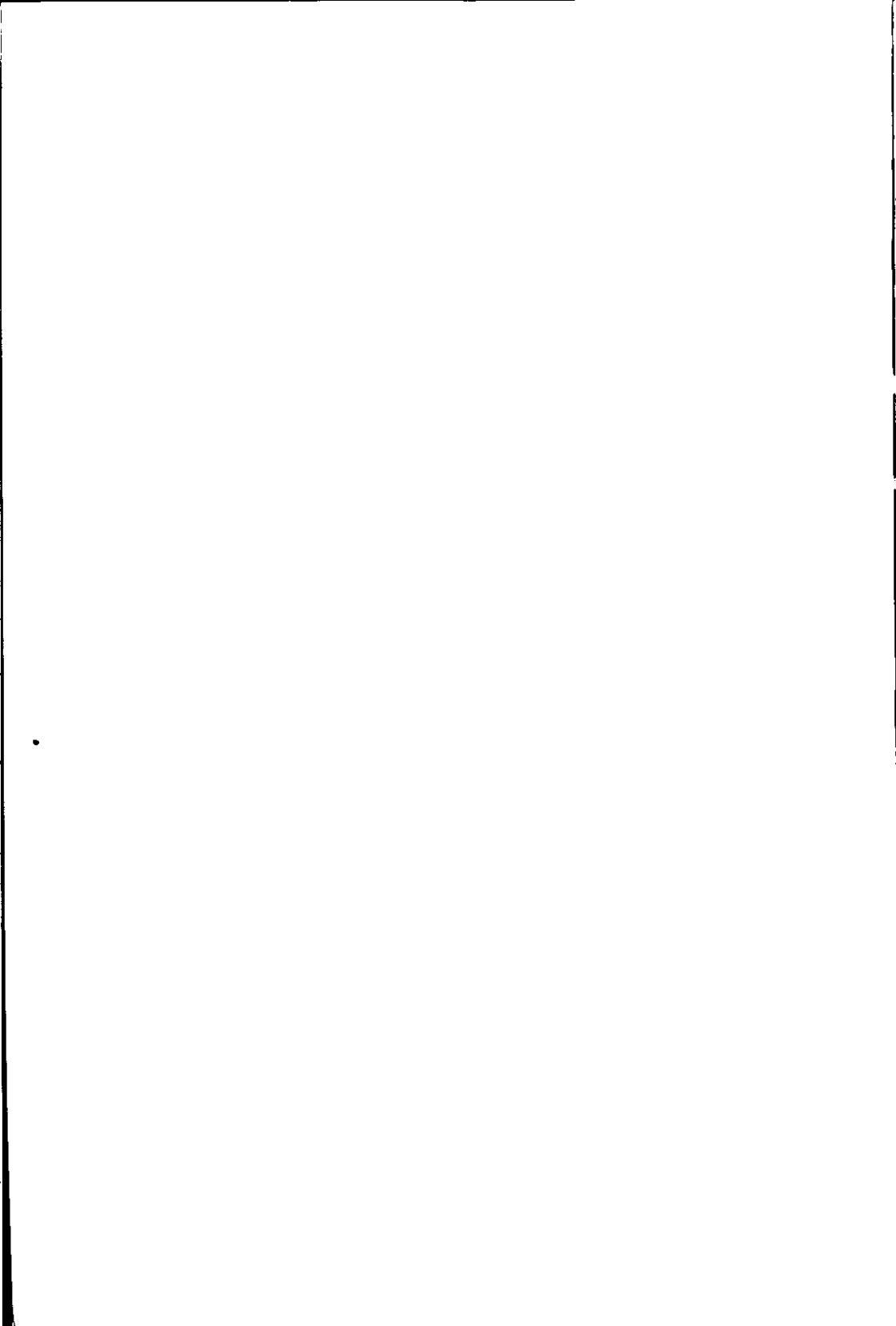

ZIMBABABWE

klassekamp - befrielseskamp

Internationalt Forum

ZIMBABWE

klassekamp – befrielseskamp

*Man skal dræbe så mange man kan,
da det tjener som en lærestreg
for dem, når de snakker om tin-
gene ved deres lejrbrøl om natten.*

Cecil Rhodes

*Den borgerlige civilisations dybe
hyklery og iboende barbari ligger
utilsløret for vores øjne, når vi
vender os fra dens hjemsted, hvor
den antager respektable former, til
kolonierne, hvor den er blottet.*

Karl Marx

Internationalt Forum

Denne bogs udgivelse er blevet gjort mulig takket være økonomisk støtte fra Nordiska Afrikainstitutet i Uppsala, Sverige.

Zimbabwe: klassekamp - befrielseskamp er skrevet til
Internationalt Forum af Erik Maaløe.

Udgivet af Internationalt Forum

Vester Allés Kaserne opg.5

DK - 8000 Århus C

Tlf.: (06) 130886

Postgiro 2 13 81 74

Knabrostræde 3³

DK - 1210 København K

Tlf.: (01) 112717

Postgiro 4 12 03 61

Copyright by Internationalt Forum 1978

Tryk: Werks Offset, Århus.

Indbinding: Albrechtsens Bogbinderi, Åbyhøj

Juli 1978

ISBN 87-87780-00-3

STYRK DEN INTERNATIONALE SOLIDARITET !

Internationalt Forum er en anti-imperialistisk organisation uden partitilknytning.

Internationalt Forum støtter de undertrykte massers kamp mod imperialismen i den 3. verden, dels gennem vort solidaritetsarbejde i Danmark, dels gennem materiel støtte til befrielsesbevægelsernes kamp.

Bliv aktiv i kampen mod imperialismen

- BLIV AKTIVT MEDLEM AF INTERNATIONALT FORUM

Internationalt Forum består af æmnegrupper; i Århus findes der p.t. en Afrika- og en Latinamerika-gruppe - i København findes der grupper der arbejder med henholdsvis Afrika, Latinamerika, Mellemøsten og den Nye Økonomiske Verdensorden.

Disse grupper er åbne for alle, der kan tilslutte sig vores politiske grundlag.

I øjeblikket er indsatsen på Afrika-området især koncentreret om det sydlige Afrika, hvor vi støtter ANC i Sydafrika, Den Patriotiske Front i Zimbabwe og SWAPO i Namibia.

På Latinamerika-området lægger vi hovedvægten på Argentina og Brasilien. I Argentina støtter vi PRT/ERP - Arbejdernes Revolutionære Parti/Folkets Revolutionære Hær -, og i Brasilien støtter vi PCB-R (Brasiliens Revolutionære Kommunistparti).

Internationalt Forum har kontorer i Århus og København, hvor du kan kontakte os hvis du vil have kontakt med, eller yderligere oplysninger om grupperne, og hvor du kan købe anti-imperialistisk litteratur, plakater o.lign.

Vi har åbent alle hverdage fra kl.10 - 17 (se adresser og telefonnumre andetsteds).

Du kan også være passivt medlem - derved støtter du vores arbejde økonomisk og samtidig modtager du vores blad "Internationalt Forum - Blad for international solidaritet", der udkommer 6 gange om året med artikler om den anti-imperialistiske kamp, samt andre af vore udgivelser enten gratis eller til nedsat pris.

Du kan blive medlem ved at indsende 50 kroner på giro 4 12 03 61.

INTERNATIONALT FORUM

INDHOLDSFORTEGNELSE

ZIMBABWE	6
INDLEDNING	8
1. Racekamp eller klassekamp	8
2. Klassekamp og befrielseskamp	12
3. Lidt læsevejledning	14
<u>Kapitel I: DET NATIONALE BORGERSKABS MAGT</u>	16
1. Baggrunden for det indre europæiske selvstyre	17
2. Raceadskillellespolitikken og dens hjørnestene	20
2.1. "To-pyramide politikken"	20
2.2. Agrarborgerskabets gode akkumulationsbetingelser ..	22
2.3. De europæiske arbejderes støtte til agrarborgerskabets magt	31
3. Industrialiseringen og "Racefællesskabs politikken" ...	35
3.1. Industriborgerskabet vinder frem	35
3.2. Det nationale kontra det internationale borgerskab	38
4. Den Centralafrikanske Føderation	41
5. Det internationale borgerskabs svar på UDI	42
5.1. Sanktionerne og årsagerne til deres mangelfulde effekt	43
5.2. To eksempler på omgåelse af sanktioner	46
5.3. Forhandlingsbestræbelserne	49
6. Udviklingen i Zimbabwe efter 1965	50
6.1. Virkningen af sanktionerne	51
6.2. Uddannelsesvæsenet i Zimbabwe	52
6.3. Demokrati og politisk indflydelse i Zimbabwe	57
<u>Kapitel II: KLASSESTRUKTUREN I ZIMBABWE</u>	64
1. Borgerskabet	65
1.1. Minesektoren	67
1.2. Det kapitalistiske landbrug	69
1.3. Industrisektoren	72
1.4. Det internationale borgerskab	77
2. Arbejderklassen	79
2.1. Det europæiske arbejderaristokrati	80
2.2. De helt proletariserede afrikanske arbejdere	82
3. De halvproletariserede bønder	87
3.1. Migrantarbejderne	87

3.2. De afrikanske bønder	93
4. Det afrikanske småborgerskab og de afrikanske intellektuelle	99
5. Klassealliancer, kampmål og politisk organisering	103
<u>Kapitel III: BEFRIELSESKAMPENS UDVIKLING I ZIMBABWE</u>	108
1. Befrielseskampens forhistorie	109
1.1. "Chimurenga I"	110
1.2. Mellemkrigstidens opposition	111
1.3. Det afrikanske proletariats første store strejker	113
2. Nationalistbevægelsens dannelse	115
2.1. City Youth League	116
2.2. African National Congress	117
3. Forhandlingsstrategierne	120
3.1. Kopieringsstrategien	121
3.2. Verdensopinionsstrategien	125
3.3. Nationalistbevægelsen splittes	127
4. Den væbnede befrielseskamp	131
4.1. Guerillakrigens betingelser i Zimbabwe	134
4.2. Kampen i 1960'erne	148
4.3. Guerillakrigen i 1970'erne	155
4.4. Den væbnede befrielseskamps konsekvenser for det hvide styre	181
4.5. Kampen for socialisme	185
5. Borgerskabets forhandlingsoffensiv	204
5.1. "Detente"	205
5.2. ZIPA og den Patriotiske Front	210
5.3. De britisk-amerikanske forhandlingsbestræbelser ..	216
5.4. Den "interne løsning"	227
 AFSLUTNING	 232
 Figur: Den zimbabweanske nationalistbevægelses organisatoriske udvikling	 236
 Forkortelsesliste	 237
 Litteraturliste	 240

Zimbabwe

"Zimbabwe" er et sammensat Shona-ord, der direkte oversat betyder "et stort hus af sten". Det refererer til nogle storslåede ruiner fra et tidligere afrikansk samfund, som kraftigt dementerer de hvide racisters myter om, at afrikanerne var og er primitive folk, der ikke kan udvikle deres samfund uden de hvides "hjælp" (læs: ledelse). Derfor kalder afrikanerne deres land, der endnu i dag er mest kendt som Rhodesia, for *Zimbabwe*.

Da europæerne omkring 1890 kom til området, udgjorde det ikke nogen samskudsformation, dvs. det var ikke et samlet land under ét styre. Området omfattede og var kendt som henholdsvis *Matabeleland*, den sydvestlige del af det nuværende Zimbabwe, og *Mashonaland*, der ca. dækkede den øvrige del af Zimbabwe. Disse to områdebetegnelser refererede til de to store etniske grupper i området: Ndebeleerne, der i dag omfatter ca. 15% af Zimbabwes i alt 6,3 millioner afrikanere, og Shonaerne, der udgør ca. 71% af afrikanerne (de resterende 14% udgøres af en række små etniske grupper).

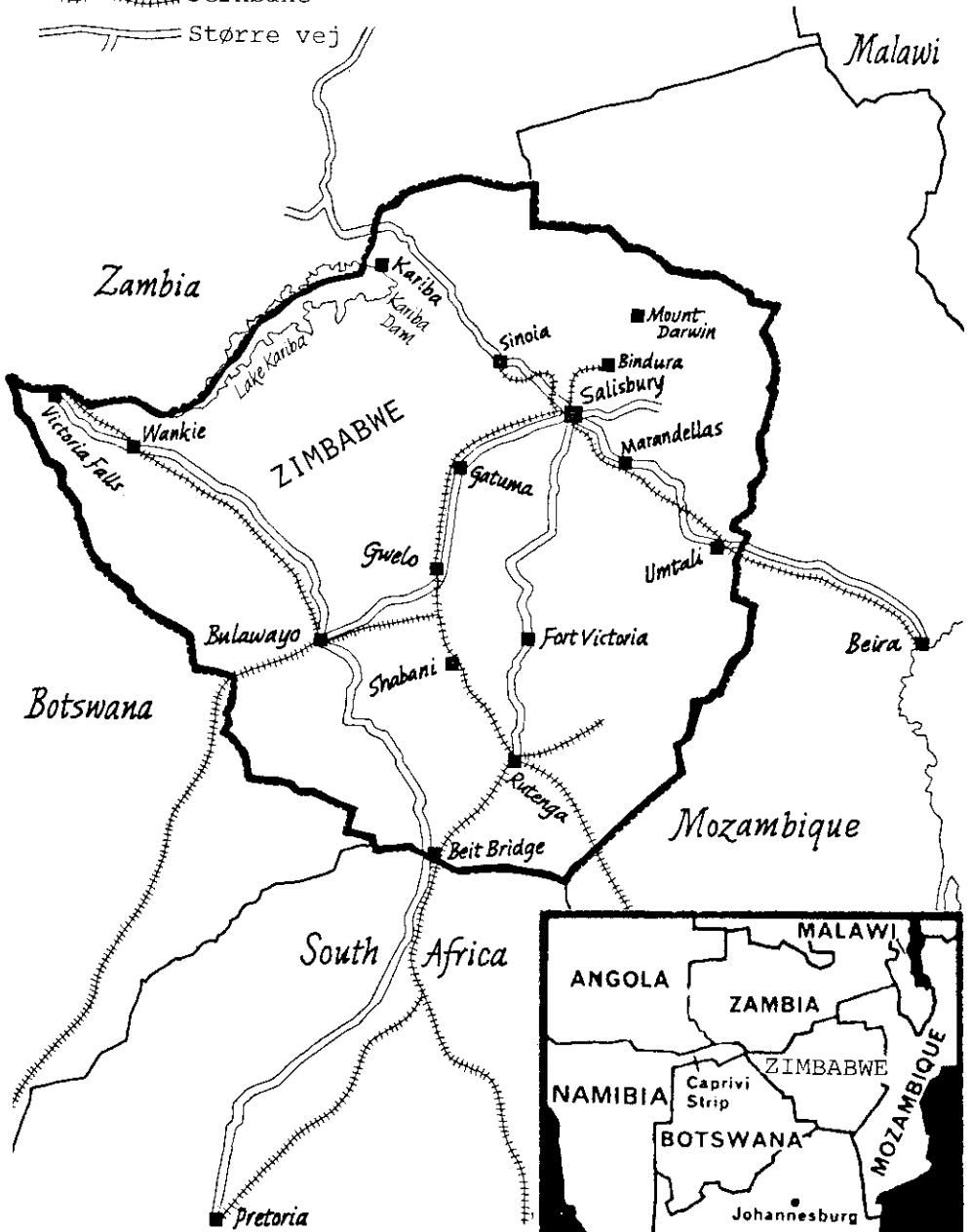
De hvide kaldte efter koloniseringen området for *Sydrhodesia* efter den britisk/sydafrikanske superimperialist Cecil Rhodes, og dette hedder landet stadigvæk officielt (mest i FN-sammenhænge). Efter det tidligere Nordrhodesia i 1964 var blevet selvstændigt under navnet Zambia, omdøbte det hvide mindretalsstyre landet til *Rhodesia*.

I pagt med det afrikanske befolkningsflertal og for at skære igennem navneforvirringen vil vi i det følgende konsekvent omtale landet som Zimbabwe.

Zimbabwes grænse

Jernbane

Større vej

Indledning

1. RACEKAMP ELLER KLASSEKAMP

Zimbabwe udgør en del af det sydlige Afrika og er ét af de absolutte brændpunkter i klassekampen i verden i dag. Næsten daglig læser vi i aviserne en lille notits om den sidste udvikling eller bliver via radio og TV beriget med det "autoritative" syn på situationen i Zimbabwe.

I disse dagligdags kommentarer fremtræder konflikten i Zimbabwe - såvel som konflikten i de to andre lande i det sydlige Afrika, Sydafrika og Namibia - som en kamp mellem to *racer*: sort mod hvid, afrikaner mod europæer. Konflikten ansues normalt ikke som en kamp mellem forskellige *klasser* - som en kamp, der grunder sig på forskellige *materielle* betingelser med heraf afledte forskellige *interesser*. Denne forvriddning i nyhedsdækningen er absolut ikke tilfældig:

Det er næsten trivielt at fastslå, at langt størstedelen af pressen i Danmark er borgerlig og derfor mere eller mindre bevidst viderebringer en borgerlig virkelighedsopfattelse. I en sådan virkelighedsopfattelse er begreber som fx klasser og grundlæggende interessenomsætninger noget, der hører en forlængst svunden tid til. Så er to forskellige hudfarver noget helt anderledes konkret at tage, føle og især se på!

En sådan betragtningsmåde har yderligere den fordel - set med borgerlige øjne! - at i den udstrækning, der overhovedet er behov for en ændring af de eksisterende tilstande, er det tilstrækkeligt at udskifte det hvide

styre med et sort styre. Når konflikten opfattes som en racekonflikt, er der ingen behov for en ændring af de grundlæggende produktionsforhold og resultatet vil blive en *nykolonial løsning*. Et hvidt borgerskab efterfølges af et sort borgerskab. Det er med andre ord i borgerskabets åbenlyse interesse at opfatte konflikten som funderet i en race- og ikke i en klassemodsætning.

Nu er det ikke blot den danske presse, der overvejende er borgerlig. Det gælder i endnu mere udpræget grad de internationale nyhedsbureauer, som leverer hovedparten af informationen fra så fjerne og "eksotiske" områder som Zimbabwe. Til dette skal lægges, at der i selve Zimbabwe er skrappe restriktioner for udenlandske journalisters arbejdsvilkår. Fremmede må ikke rejse ind i de afrikanske landområder, hvor hovedparten af den afrikanske befolkning lever, men mindre de får en speciel tilladelse fra områdets hvide Distriktskommisær. Der kræves en tilsvarende speciel tilladelse for at tage ind i krigsområderne, og kun meget få udenlandske journalister får en sådan tilladelse. Sker det endelig, er de underkastet streng censur fra de rhodesiske myndigheders side. Journalister har med andre ord meget begrænsede muligheder for *selv* at danne sig et indtryk af kampen i Zimbabwe og endnu mere begrænsede muligheder for at videreformidle egne indtryk, lige så snart de er blot en smule i modstrid med det hvide styres interesser. I 1977 fik en britisk BBC-korrespondent således afslag på en forlængelse af sin arbejdstilladelse, fordi han i en reportage om en massakre på 23 afrikanere havde sagt: "Well, vi har kun de rhodesiske sikkerhedsstyrkers version af massakren".¹⁾

Som et resultat heraf er de fleste journalister i Zimbabwe afhængige af det hvide styres udtalelser for overhovedet at kunne rapportere om udviklingen i Zimbabwe til omverdenen. Det benytter det hvide styre bevidst til at manipulere med nyhedsstrømmen fra Zimbabwe og til at præsentere *sin* version af diverse begivenheder, før end det er muligt for de afrikanske befrielsesbevægelser at komme med deres. Og på dette senere tidspunkt har begivenheden så mistet sin nyhedsværdi og får for det meste kun en begrænset omtale i de borgerlige medier.

Et enkelt eksempel: I begyndelsen af februar 1977 kunne vi i næsten alle danske aviser læse, at flere hundrede afrikanske skolebørn var blevet bortført fra en missionsskole ind i Botswana af afrikanske frihedskæmpere. Først flere dage efter og på betydelig mindre fremtrædende plads

(1) The Catholic Commission for Justice and Peace, *Rhodesia: The Propaganda War*, Catholic Institute for International Relations, London 1977, side 1 og 4.

kom det frem, at skoleeleverne af egen fri vilje var gået til Botswana for at blive frihedskæmpere, efter at de i lang tid var blevet generet af det hvide styres soldater.²⁾ Prøv at se hvilken version, der står i oversigten over årets begivenheder i Politikens *Hvem-hvad-hvor 1978*, side 36!

På tilsvarende måde har der adskillige gange været historier fremme om afrikanske frihedskæmperes drab på hvide missionærer, præster og nonner. Det er klart, at sådanne historier tjener til at miskreditere frihedskæmperne og den sag, de kæmper for. I dag tyder en lang række uafhængige udtalelser og undersøgelser - ikke mindst fra kirkekredse - på, at der har været tale om provokationsdrab begået af det hvide styres berygtede "Selous Scouts" forklædt som frihedskæmpere. Elaine Windrich skriver i en opsummering af disse udtalelser og undersøgelser, at der "helt sikkert er grund til mistanke" om, at Selous Scouts har begået mordene, fordi "mønsteret for alle disse ellers motivløse forbrydelser har været påfaldende ensartet: de angribende har båret iøjnefaldende guerillauniformer; de har svinget med sovjetisk fremstillede våben, så de tydeligt kunne identificeres; de har kaldt hinanden "kammerater"; ét potentielt offer er altid "mirakuløst" blevet sparet for som øjenvitne at kunne berette om hændelserne, og alle forbrydelserne er forblevet uopklaret. Som Kirkernes Verdensråd konkluderer ud fra deres egen undersøgelse: "Indtil den fulde historie er fortalt, forbliver Selous Scouts' omgørm frastødende og ildevarslenende".³⁾ Men hvor mange i Danmark har hørt det??

I den danske nyhedsdækning spiller det endvidere en vis rolle, at Danmarks Radios ledende Zimbabwe-kommentator og -ekspert har boet og arbejdet flere år i Zimbabwe og derfor har en personlig forbindelse til mange hvide i landet.⁴⁾ Hans kommentarer er helt systematisk præget af et personligt ønske om en fredelig nykolonial løsning, der så langt som muligt vil tjene det hvide borgerskabs interesser.

Der er derfor al mulig grund til at være på vagt over for den opfattelse af konflikten i Zimbabwe, som den borgerlige presse forsøger at bibringe os. Problemet racekamp kontra klassekamp er nemlig yderligere kompliceret

(2) Daily News (Tanzania), 3.februar 1977 og The Star Weekly (Sydafrika), 5.februar 1977.

(3) Elaine Windrich, Church-State Confrontation in Rhodesia, Africa Today, Vol. 24 No. 4, Oct.-Dec. 1977, side 72-73. Se endvidere The Observer, 13.marts 1977; New Statesman, 25.februar 1977 samt interview med Chrispen Chitando fra befrielsesbevægelsen ZANU i IF-løsbladesystem nr. 99, aug. 1977, side 10.

(4) Se Claus Toksvig, Slutspil i Afrika, Chr. Erichsens Forlag, København 1961.

af, at virkeligheden i Zimbabwe rent faktisk svarer til en opfattelse af konflikten som en modsætning mellem to forskellige racer - på *overfladen*, vel at bemærke. Det vil i denne bog være et centralt tema at vise, hvordan borgerskabet i Zimbabwe systematisk og i egen interesse har frembragt den situation, hvor næsten alle afrikanere er bønder og arbejdere, mens borgerskabet udelukkende består af europæere. Borgerskabet har aktivt benyttet *racismen* som undertrykkelsesmiddel over for de afrikanske arbejdere og bønder og samtidig på den måde sikret sig støtten fra de hvide arbejdere, der trods alt også findes i Zimbabwe.

Vi vil med andre ord sætte *klassekampen* - dens grundlag og udvikling - i centrum. Behovet for en forståelse af *klassekræfterne* i Zimbabwe viser sig bl.a. i pressens meget forvirrende beskrivelser af især de forskellige afrikanske fraktioners stilling og indbyrdes modsætninger. Fx er nationalistlederen Joshua Nkomo i det ene øjeblik blevet betegnet som "moderat" og "forhandlingsvillig", i det andet øjeblik er han "radikal" og "militant". Kun en forståelse af klasserne i Zimbabwe, deres interesser og udviklingen af styrkeforholdet imellem dem vil kunne bidrage til en forklaring af sådanne og andre ellers uforståelige forandringer (Nkomo har som bekendt ikke skiftet hudfarve!). Det er klasserne, der er de samfundsmæssigt virkende kræfter. Det er racer og enkeltpersoner ikke.

Når man betragter Zimbabwe i en afrikansk sammenhæng, er det mest iøjnefaldende, at der i Zimbabwe (lige som i Sydafrika/Namibia) endnu er et hvidt mindretalsstyre ved magten, til trods for at de øvrige lande i Afrika er overgået fra europæisk til afrikansk styre siden slutningen af 1950'erne. Det kan derfor ikke være *racen* de hvide, der er årsag til det langvarige hvide mindretalsstyre i Zimbabwe. Men hvad er det så?

Den altafgørende årsag til, at der endnu mens dette skrives (sommeren 1978) er et hvidt mindretalsstyre ved magten i Zimbabwe, ligger i, at der i Zimbabwe eksisterer et europæisk *nationalt borgerskab* med en langvarig og grundfæstet magtposition. Det har i mange år været det nationale borgerskab, der har siddet inde med den afgørende politiske magt i Zimbabwe - ikke det *internationale borgerskab*, sådan som det var tilfældet i alle de øvrige afrikanske kolonier (Sydafrika/Namibia udgør i denne henseende et helt særegent tilfælde).⁵⁾

(5) Sønningen mellem det nationale og det internationale borgerskab er af stor betydning for at kunne forklare udviklingen i Zimbabwe. Det nationale borgerskab adskiller sig fra det internationale borgerskab ved, at dets profit fortrinsvis akkumuleres nationalt, dvs. benyttes

Det nationale borgerskab i Zimbabwe består af de hvide farmere, og de opnåede allerede i 1923 *indre selvstyre*. Herved kom de i besiddelse af statsmagten og alle dens magt- og undertrykkelsesmidler, som de benyttede til at befæste deres egne politiske og økonomiske interesser. Det skete fremfor alt på bekostning af afrikanerne, der blev grundigt undertrykt og gradvist frarøvet flere og flere af deres eksistensbetingelser. Afrikanernes bedste jord blev eksproprieret og de selv tvangsforflyttet til overfyldte reservater på de dårligste jorde. Samtidig blev de tvunget ind i den kapitalistiske pengeøkonomi som usselt betalte lønarbejdere hos det europæiske borgerskab, der skovlede kæmpeprofitter hjem på udbygningen af afrikanerne og udplyndringen af deres naturressourcer.

Undertrykkelsen af afrikanerne skete med det samlede borgerskabs velsignelse, da både det nationale og det internationale borgerskab har en altafgørende *fælles* interesse i at skabe betingelser for den størst mulige udbytning af de afrikanske arbejdere. Imidlertid vil det af beskrivelsen af udviklingen siden Zimbabwes kolonisering fremgå, at der flere gange har stået - og helt aktuelt står - en vigtig *konflikt* dimension mellem på den ene side det nationale borgerskab i Zimbabwe og på den anden side det internationale borgerskab. Hidtil har det nationale borgerskab trukket det længste strå, hver gang konflikten er blevet tilspidset, takket være dets langvarige og grundfæstede magt i Zimbabwe. Men netop i øjeblikket er det stærkt presset af det internationale borgerskab, fordi konfliktens genstand, de afrikanske arbejdere og bønder, står afgørende styrket i *deres* kamp for at realisere egne interesser.

2. KLASSEKAMP OG BEFRIELSESKAMP

Da Zimbabwe blev koloniseret i 1890'erne, blev afrikanernes modstand knust med en kynisk brutalitet og voldsomhed. Først efter den 2.verdenskrig begyndte afrikanerne igen i større målestok at give udtryk for en modstand imod undertrykkelsen. Da den afrikanske nationalistbevægelse blev dannet i slutningen af 1950'erne, var det moderate småborgerlige

til at udvide produktionen inde i Zimbabwe. Derimod er det internationale borgerskab kendetegnet ved, at hovedparten af dets profit føres ud af Zimbabwe og benyttes til en udvidelse af produktionen andre steder i verden. Det internationale borgerskabs aktiviteter i Zimbabwe er underordnet dets aktiviteter andetsteds, idet dets produktion fordeles ud fra en international akkumulations-strategi. Se yderligere herom i kapitel II afsnit 1.

og intellektuelle kræfter, der stod i spidsen. Deres politiske kamp var begrænset til et abstrakt krav om afrikansk flertalsstyre (én mand, én stemme), der på ingen måde var i modstrid med en nykolonial løsning.

Det internationale borgerskabs svar på disse krav var i Zimbabwe - lige som i de andre afrikanske kolonier - netop en nykolonial løsning med forøget indflydelse til en snæver kreds af småborgerlige og intellektuelle afrikanere, mens forholdene for det store flertal af afrikanerne, arbejderne og bønderne, ikke berørtes. Imidlertid modsatte det nationale borgerskab støttet af de hvide arbejdere sig enhver form for afrikansk styre, da det uvægerlig ville true deres privilegerede situation. Det nationale borgerskab skærpede undertrykkelsen af afrikanerne, forbød deres organisationer, fængslede lederne og knuste alle afrikanernes muligheder for fredeligt politisk arbejde. I sin modstand mod afrikansk styre gik det nationale borgerskab så vidt som til at afskære forbindelserne til den gamle kolonimagt, Storbritanien, og ensidigt erklære Zimbabwe for selvstændigt under hvidt styre (det såkaldte *UDI - Unilateral Declaration of Independence* den 11. november 1965).

Den hårdhandede undertrykkelse udløste den væbnede *befrielseskamp*, der stadig foregår. Denne befrielseskamp samler så godt som alle afrikanske klasser, fordi de alle er begrænset i deres udfoldelsesmuligheder af den grove undertrykkelse. Kampens umiddelbare mål er befrielse eller *national uafhængighed*, at erstatte det nuværende hvide mindretalsstyre med et afrikansk flertalsstyre.

Nu kunne det se ud som om, vi er tilbage, hvor vi startede: der er tale om en racekamp og ikke en klassekamp. Og dog!

Den langvarige befrielseskamp har i stigende grad fremtvunget de afrikanske massers, arbejdernes og bøndernes, inddragelse i kampen for overhovedet at have en chance for sejr. Lokalbefolkningens øgede inddragelse i kampen har medvirket til, at de afrikanske nationalistbevægelses småborgerlige/intellektuelle udgangspunkt er blevet svækket, og at bevægelserne derved er blevet radikaliseret. Kampens langsigtede mål er ikke længere begrænset til et abstrakt krav om flertalsstyre, men gælder nu et socialistisk Zimbabwe, hvor der grundlæggende gøres op med den nuværende udbytning og undertrykkelse. I stedet for skal der opbygges et frit Zimbabwe, hvor arbejder- og bondeinteresser er dominerende.

Det er denne udvikling af befrielseskampen samt dens styrkelse, der har fået det internationale borgerskab til at gribe ind og modsætte sig det nuværende nationale borgerskabs fortsatte magtudøvelse. Det internationale

borgerskab anført af Storbritanien og USA forsøger af al magt at sikre kapitalismens fortsatte dominans i Zimbabwe, dvs. sikre den fortsatte magt til borgerskabet som sådan. Befrielseskampen drejer sig ikke længere om der skal være afrikansk styre i Zimbabwe, men om hvilken karakter, dette afrikanske styre skal have - eller mere præcist: hvilke klasseinteresser, der skal være dominerende: borgerskabets eller arbejderne og bøndernes? - kapitalisme eller socialisme? Befrielseskampen i Zimbabwe er med andre ord i allerhøjeste grad en klassekamp.

Det er i denne sammenhæng, at denne bog skal ses. Dens udgivelse er et led i solidaritetsarbejdet med befrielseskampen i Zimbabwe - et solidaritetsarbejde, der sigter på at styrke den internationale klassesolidaritet og bidrage til den verdensomspændende kamp mod det internationale borgerskab og for socialisme. En sejr for de socialistiske kræfter i befrielseskampen i Zimbabwe vil svække det internationale borgerskab og styrke kampen mod borgerskabet i Danmark.

3. LIDT LÆSEVEJLEDNING

Denne bog er lang, også længere end det oprindelig var tilsigtet. Derfor kan det være på sin plads at afslutte indledningen med en kort læsevejledning.

Tematisk er bogen opdelt i 3 kapitler, med hovedvægten lagt på befrielseskampen, dens udvikling og betingelser. I *kapitel I* beskrives det hvide nationale borgerskabs magt som baggrund for en forståelse af det langvarige hvide mindretalsstyre. Det nationale borgerskabs fremkomst og politiske magtovertagelse skildres tillige med dets grundfæstelse af magten ved hjælp af en racediskriminerende jordpolitik, der sikrede dets eget akkumulationsgrundlag, og en racediskriminerende arbejdsmarkedslovgivning, der sikrede det støtte fra det hvide arbejderaristokrati. Som led heri understreges det nationale borgerskabs konsekvente brug af racismen som undertrykkelsesmiddel. Endvidere skildres det nationale borgerskabs modsætningsforhold til det internationale borgerskab, der har accepteret og støttet den voldsomme undertrykkelse af de afrikanske arbejdere og bønder, så længe dets egne interesser ikke blev truet herved.

I *kapitel II* analyseres klassestrukturen i Zimbabwe. Hovedvægten ligger dels på det rent europæiske borgerskab, dets fraktioner og økonomiske grundlag, og dels på de afrikanske klasser (de helt proletariserede

arbejdere, de halvproletariserede bønder og småborgerskabet) - deres objektive interesser samt alliancemuligheder og -begrænsninger.

Kapitel III beskriver den afrikanske modstand mod koloniseringen fra den umiddelbare kamp mod de indtrængende kolonisatorer over det fremvoksende afrikanske proletariats første kampe efter den 2.verdenskrig og den afrikanske nationalismes opdukken i 1950'erne til den væbnede befrielseskamp i 1960'erne og 1970'erne. Hovedvægten ligger på en konkret beskrivelse af guerillakrigen siden 1972 og dens betingelser og i forlængelse heraf de igangværende forhandlinger.

De enkelte afsnit kan godt læses hver for sig. Vil man derfor vide noget om de igangværende storpolitiske forhandlinger, kan man straks gå igang med kapitel III afsnit 5. For at lette en sådan læsning er der ofte henvisninger til andre steder i bogen, hvor et givet emne uddybes eller behandles i anden sammenhæng.

Igennem hele bogen benyttes der flittigt diverse *forkortelser* på organisationer, partier o.l. For at råde bod på dette er der til sidst i bogen en *forkortelsesliste* over de fleste anvendte forkortelser. Specielt for at kunne holde den afrikanske nationalistbevægelses mange organisationer siden 1955 ude fra hinanden er der sidst i bogen også en figur, der viser alle nydannelserne, splittelserne og foreningerne siden 1955.⁶⁾

(6) Bemærk allerede nu, at forkortelsen ANC helt bevidst er blevet benyttet adskillige gange af nationalistbevægelsen for at understrege en kontinuitet, uden at forkortelsen nødvendigvis har refereret til helt det samme navn. Det kan skabe en del forvirring, men prøv at se på figuren. 'ANC'-betegnelsen er oprindelig opstået som en efterligning af det syd-afrikanske ANC, der den dag i dag er den ledende befrielsesbevægelse i Sydafrika.

Kapitel I:

Det nationale borgerskabs magt

Allerede i 1923 opnåede det nationale borgerskab *indre selvstyre* i Zimbabwe. Dermed fik det kontrol med de magt- og undertrykkelsesmidler, som besiddelsen af statsmagten giver, og benyttede disse til at befæste deres egne interesser.

Formelt forblev Zimbabwe en britisk koloni, men Storbritanien blandede sig aldrig i de hvides indre magtudøvelse. Zimbabwe kom derved til at adskille sig fra de fleste andre britiske kolonier, hvor det var *international* kapitals interesser, der var bestemmende for koloniernes udvikling.

Det langvarige indre selvstyre er resultatet i opbygningen af en institutionel struktur, der har cementeret det nationale borgerskabs magt - både over for det internationale borgerskab, men især over for den afrikanske arbejderklasse og de afrikanske bønder - og strukturen har i vid udstrækning været bestemmende for styrkeforholdet mellem klasserne i Zimbabwe. Som sådan er det langvarige indre selvstyre altså en væsentlig forklaringsfaktor for udviklingen i Zimbabwe. Dette kan illustreres ved at betragte det omfang, som love og foranstaltninger, der blev gennemført tilbage i perioden 1923-39, har haft af betydning siden og stadig er gældende i dag, specielt efter det nationale borgerskabs strømming af undertrykkelsen siden 1962.

1. BAGGRUNDEN FOR DET INDRE EUROPÆISKE SELVSTYRE

Zimbabwes kolonisering blev indledt i 1890, da en flok engelske lejesoldater, der var indsamlet og betalt af Sydafrikas største kapitalist, Cecil Rhodes, drog ind i landet og oprettede en række støttepunkter (forter). Det sidste støttepunkt i det første koloniseringstogt kaldte de Salisbury efter den daværende engelske premierminister. Salisbury er i dag hovedstad i Zimbabwe, men vil sandsynligvis blive omdøbt til Harari, når afrikanerne overtager magten.

Initiativtageren til koloniseringen, Cecil Rhodes, havde tjent sig til en kæmpeformue ved udplyndring af Sydafrikas rigdomme. Først var det diamanter og senere også guld. I en periode (1890-1896) var han tillige Kapstadens premierminister og nåede da ved sin provokerende politik over for boer-fri-staterne, Oranje og Transvaal, at lægge grunden til Boer-krigen 1899-1902. Hans finansimperium indgår i dag som en del af den sydafrikanske Oppenheimer-koncern (Anglo-American Corporation/De Beers).

Det var altså oprindeligt *mineborgerskabet*, der stod bag ved og gennemførte koloniseringen og det i en sådan grad, at Cecil Rhodes' selskab *British South Africa Company (BSAC)*¹⁾ fra 1890 til 1923 direkte udgjorde den koloniale statsmagt i Zimbabwe. Grundlaget var en koncession kaldet "Royal Charter" fra den britiske stat til BSAC, og fænomenet kaldes kommerciel kolonisering. For Storbritanien havde det den fordel at udvide det britiske kolonirige uden udgifter for den britiske stat.

Det var BSAC - og dermed mineborgerskabet - der via en indvandringskampagne efter 1904 (se tabel 1) stod bag dannelsen af agrarborgerskabet. Mineborgerskabets interesse heri skyldes, at det i perioden 1890-1903 på baggrund af forventningerne om rige guldfund i Zimbabwe havde foretaget en række udgiftskrævende investeringer i almene produktionsbetingelser (infrastrukturelle anlæg, specielt et vældigt jernbanebyggeri), der skulle muliggøre guldudvindingen. I 1903 brød forventningerne sammen, og for ikke at den kapital, der var blevet anbragt i de almene produktionsbetingelser, skulle gå helt tabt, begyndte BSAC så at fremme dannelsen af et europæisk,

(1) BSAC var organiseret som et aktieselskab med Cecil Rhodes' selskab, De Beers Consolidated Mines, som hovedaktionær. Desuden skød dele af det britiske landaristokrati kapital i foretagenet, hvortil kom en stor mængde små britiske aktionærer. I 1898 var antallet af aktionærer i BSAC oppe på næsten 35.000 - alle opsat på at tjene "hurtige" penge i det koloniale "eventyr" nord for Sydafrika. L.H. Gann, A History of Southern Rhodesia. Early Days to 1934, Chatto & Windus, London 1965, side 83-84.

TABEL 1: Befolkningsudviklingen i Zimbabwe 1893-1976

År	Afrikanere	Europæere	Asiater	Farvede	Total
1893	...	3.000
1898	...	13.365
1901	700.000	11.070	1.500		713.000
1905	770.000	13.000	2.100		785.000
1910	860.000	21.000	2.800		884.000
1915	970.000	27.000	1.000	2.000	1.000.000
1920	1.090.000	33.000	1.200	2.000	1.126.000
1925	1.220.000	38.000	1.400	2.100	1.261.000
1930	1.380.000	48.000	1.700	2.400	1.432.000
1935	1.610.000	54.000	2.100	3.000	1.669.000
1940	1.870.000	65.000	2.500	3.800	1.941.000
1945	2.200.000	81.000	2.900	4.500	2.288.000
1950	2.600.000	125.000	4.000	5.700	2.735.000
1955	3.090.000	165.000	4.900	7.600	3.268.000
1960	3.610.000	218.000	6.700	9.900	3.845.000
1965	4.260.000	210.000	8.000	12.600	4.490.000
1970	5.050.000	239.000	9.200	16.100	5.314.000
1975	6.000.000	277.000	10.000	20.400	6.307.000
1976	6.340.000	273.000	10.100	21.400	6.644.000

Kilde: D.G. Clarke, Labour Conditions and Discrimination in Southern Rhodesia (Zimbabwe), International Labour Office, Geneva 1978, side 7.

kapitalistisk landbrug.²⁾

Omkring den 1.verdenskrig begyndte der at opstå et modsætningsforhold mellem mine- og agrarborgerskabet omkring ejendomsretten til den usolgte jord i Zimbabwe. Sagen blev indbragt for det britiske statsråd ("Privy Council"), der i 1918 fratog BSAC retten til som selskab at indkassere indtægterne fra jordsalg. Disse indtægter kunne derefter ikke tilfalde BSAC som profitter, men måtte udelukkende benyttes til at finansiere deciderede statsopgaver. Med denne afgørelse mistede BSAC interessen i at fortsætte som statsmagts-indehaver i Zimbabwe.

Oprindelig havde BSAC af den britiske stat fået koncession til Zimbabwes kolonisering for 25 år (1889-1914), og i 1914 var den blevet forlænget i 10 år p.gr.a. den 1.verdenskrig. Da BSAC ikke længere var interesseret i at sidde inde med statsmagten, opstod der en politisk konflikt om, hvad der skulle efterfølge BSAC. Efter den internationale minekapital med general Smuts i spidsen var kommet til magten i Sydafrika i 1919, arbejdede mineborgerskabet (herunder BSAC) aktivt for, at Zimbabwe skulle

(2) Giovanni Arrighi, The Political Economy of Rhodesia, Giovanni Arrighi & John S. Saul, Essays on the Political Economy of Africa, Monthly Review Press, New York & London 1973, side 336-337 samt Charles van Onselen, Chibaro: African Mine Labour in Southern Rhodesia, 1900-1933, Pluto Press, London 1976, side 14-17.

blive en provins i den Sydafrikanske Union.

Agrarborgerskabet gik derimod ind for, at Zimbabwe blev en britisk koloni med indre, europæisk selvstyre. De europæiske farmere var fremfor alt imod union med Sydafrika, fordi de frygtede ødelæggende konkurrence om den billige afrikanske arbejdskraft, som de sydafrikanske miner på grund af deres større profitabilitet var i stand til at betale højere lønninger.

Cecil Rhodes omgivet af sine underdirektører i De Beers, der var hovedaktionær i British South Africa Company (BSAC)

Agrarborgerskabet mobiliserede de europæiske arbejdere til støtte for indre selvstyre. Kampagnen for indre selvstyre blev her hjulpet af den sydafrikanske stat, da den i 1922 smadrede en hvid arbejderopstand i minerne i Transvaal ved hjælp af militæret, hvilket af de europæiske arbejdere af gode grunde ikke blev opfattet som en tiltrækkende måde at løse arbejdskonflikter på. Hertil kom, at de hvide arbejdere var bedre lønnet i Zimbabwe end i Sydafrika. Agrarborgerskabet blev desuden støttet af store dele af det statslige bureaukrati og opnåede på dette grundlag ved en folkeafstemning blandt de hvide(!) flertal for indre, europæisk selvstyre i Zimbabwe. Afstemningen gav 8.774 stemmer (59,4%) for indre selvstyre og 5.989 (40,6%) for union. Zimbabwe har således aldrig nogen sinde været direkte underlagt den britiske stat og dens koloniministerium.³⁾

(3) Gann, *op.cit.*, side 231-250.

2. RACEADSKILLELSESPOLITIKKEN OG DENS HJØRNESTENE

2.1. "TO-PYRAMIDE POLITIKKEN"

Med etableringen af det indre selvstyre pr. 1. oktober 1923 overtog agrarborgerskabet kontrollen med statsapparatet. Da den Zimbabweanske økonomi var totalt afhængig af minesektoren, var agrarborgerskabet i perioden frem til den 2. verdenskrig kun i stand til via staten at få varetaget interesser, der ikke var i modstrid med mineborgerskabets.

Det var således overvejende det samlede borgerskabs fælles interesser, der dannede grundlag for den statslige politik. Disse fællesinteresser lå i sikringen af en uhindret adgang til at udnytte Zimbabwes naturressourcer og i sammenhæng hermed en fortsat tilgang af billig, afrikansk arbejdskraft. Den jordopdeling, der konsoliderede agrarborgerskabets magt og sikrede dets fortsatte ekspansion var osse i mineborgerskabets interesse, i og med den frigjorde minesektoren fra afhængigheden af fødevarerforsyninger fra det afrikanske landbrug og dermed tillod en øget proletarisering af de afrikanske bønder.⁴⁾

Besiddelsen af statsapparatet blev altså primært benyttet til at styrke de hvides magtbasis over for de sorte. Da Reform Party under ledelse af Godfrey Huggins kom til magten i 1933, blev denne politik ophøjet til officiel ideologi under navnet "*To-pyramide politikken*" (*Two Pyramid Policy*).

Denne apartheidlignende politik er blevet beskrevet således: "Den ene pyramide var hvid - med en sort basis bestående af ufaglærte afrikanske arbejdere - og stod i det europæiske område. Den anden pyramide var sort - bortset fra en hvid top bestående af europæere, der administrerede de afrikanske anliggender - og stod i det afrikanske område."⁵⁾

Raceadskillelsen var således ikke total! Men ideologien om raceadskillelsen blev benyttet til for det første at legitimere agrarborgerskabets materielle grundlag (jorden og udbytningen af den billige arbejdskraft) og for det andet til at sikre de europæiske arbejders støtte til borgerskabets magt og dermed splitte den Zimbabweanske arbejderklasse.

(4) Arrighi, Political Economy, side 339-348.

(5) Colin Leys, European Politics in Southern Rhodesia, Oxford University Press, London 1959, side 31.

Som sådan har "To-pyramide politikken" fået langtrækkende konsekvenser. Ganske vist forfægtede den ledende borgerskabsfraktion (industriborgerskabet) i 1950'erne en ideologi, der understregede fællesskabet mellem de sorte og hvide i Zimbabwe, men det blev aldrig til andet end netop ideologi. Den undertrykte og diskriminerende virkelighed for de afrikanske masser ændredes ikke. Ved det politiske magtskifte i 1962 blev agrarborgerskabet dominerende igen og vendte tilbage til den klare raceadskillellespolitik, der er en forudsætning for dets magt og position i Zimbabwe.

Racismen er med andre ord blevet skabt som et bevidst led i borgerskabets - og her specielt agrarborgerskabets - strategi for at oprettholde magten i Zimbabwe - og med 1930'ernes "To-pyramide politik" var der sådan set kun tale om, at den racepolitik, der havde været gennemført lige siden koloniseringens begyndelse i 1890'erne, blev (forsøgt) legitimeret og systematiseret i en sammenfattende ideologi om forholdet mellem afrikanere og europæere. Effekten af den tidligt gennemførte racistiske politik er, at det *i dag* ikke er muligt *blot* at afvise race-modsætningen som fremtrædelsesform for klasse modsætningerne. Ganske vist er racemodsætningerne skabt ud af en bestemt klasseinteresse og som sådan sekundær i forhold til klasse modsætningerne. Men i den almindelige afrikanske arbejders og bondes bevidsthed er undertrykkeren og modstanderen europæerne og ikke borgerskabet. (Dette gælder osse med omvendt fortegn for de europæiske arbejdere, hvor netop racismens dominerende position gør dem utænkkelige som alliancepartnere for de afrikanske masser). Dette stiller meget store krav om bevidstgørelse af masserne til det parti, der som fx ZANU siger, at modstanderen er "systemet" og ikke de hvide.⁶⁾ Afrika er desværre alt for rigt på eksempler på nationalistbevægelser, der efter at have overtaget den politiske magt efter "de europæiske undertrykkere" gennemfører en storstilet "afrikanisering" af bureaukratiet og den offentlige administration for derefter at proklamere "afrikansk socialisme" og et nyt "klasseløst" samfund. Kunstgrebet har herefter for en stund passiveret de afrikanske masser, indtil de begyndte at opdage, at deres egne forhold ikke er forbedret ret meget, om overhovedet

(6) I ZANUs politiske program fra 1972 udtrykkes det således: "ZANU har forpligtet sig til en våbnet revolutionær politik for helt og aldeles at forandre det eksisterende sociale og politiske system. Revolution betyder systematisk forandring ... Det betyder ikke, at hvide chefer udskiftes med sorte chefer eller en hvid privilegeret klasse med en sort, men derimod skabelsen af et helt nyt samfundssystem, hvor klasser og privilegier ophører med at eksistere." Mwenje No. 2, side 5.

noget: Borgerskabet er genopstået som Fugl Fønix, blot med en anden hudfarve. Racemodsætningen eksisterer altså, og kun ved en intensiv bevidstgørelse af masserne, der tager sigte på at lære masserne at skelne (europæere som) borgerskabet fra europæerne (som race) som den egentlige modstander i kampen mod udbytningen, kan en nykolonial løsning undgås.

Raceadskillelsespolitikken i Zimbabwe minder i magt og meget om apartheidpolitikken i Sydafrika, selvom den ikke har kunnet gennemføres helt så konsekvent i Zimbabwe som i Sydafrika på grund af den langt lavere hvide befolkningsandel i Zimbabwe⁷⁾ (omkring 5% af den samlede befolkning mod 20% i Sydafrika - jvf. tabel 1.) Den har to hjørnestene, der stammer fra 1930'erne⁸⁾: den ene er at sikre agrarborgerskabet de bedst mulige akkumulationsbetingelser (afsnit 2.2) og den anden er at sikre det europæiske arbejderaristokratis støtte til borgerskabets magt i Zimbabwe (afsnit 2.3).

2.2. AGRARBORGERSKABETS GODE AKKUMULATIONS BETINGELSER

Sikringen af agrarborgerskabets gode akkumulationsbetingelser består først og fremmest i a) dets rådighed over rigelig frugtbar jord, b) eliminering af konkurrencen fra det afrikanske landbrug og c) eksistensen af en billig og disciplineret afrikansk arbejdskraft. Disse betingelser er blevet tilvejebragt gennem en grundig smadring af den førkoloniale afrikanske landbrugsproduktion.

Frem til mellem 1912 og 1920 oplevede de fleste afrikanske bønder i Zimbabwe en velstandstigning som resultat af den europæiske kolonisering. Afrikanerne påbegyndte hurtigt efter europæernes ankomst en dyrkning af salgsafgrøder til de europæiske indvandrere ved hjælp af en udvidelse af det dyrkede areal⁹⁾. Udviklingen henimod et afrikansk agrarborgerskab blev imidlertid holdt i tømme af det europæiske borgerskab gennem beslaglæggelsen af størstedelen af de afrikanske bønders merarbejde. Senere blev den afrikanske landbrugsproduktion nærmest

(7) Martin Loney, Rhodesia: White Racism & Imperial Response, Penguin, Harmondsworth 1975, side 87 og 185.

(8) Colin Leys, op.cit., side 31.

(9) I.R. Phimister, Peasant Production and Underdevelopment in Southern Rhodesia, 1890-1914, African Affairs, Vol. 73 No. 291, 1974, side 219-223.

elimineret og afrikanerne halvproletariseret i og med landbefolkningen blev afhængig af lønarbejde for at overleve¹⁰⁾.

Smadringen af den afrikanske landbrugsproduktion bidrog således også til agrarborgerskabets etableringen ved at sikre det en kapitalophobning. For det første blev de afrikanske bønder fra 1904 pålagt tunge skattebyrder til staten, hvis indtægter derefter for mere end 40%'s vedkommende stammede direkte fra afrikanerne.¹¹⁾ For det andet påbegyndtes opdelingen af Zimbabwe i europæiske og afrikanske områder omkring 1908 i forbindelse med agrarborgerskabets etablering. Sammenpresningen af afrikanerne på utilstrækkelige landområder blev dels gennemtvungen ved hjælp af direkte magt og dels ved at staten pålagde alle afrikanere, der boede uden for de afrikanske områder, en ekstraskat.¹²⁾

Borgerskabet iværksatte yderligere to udbytningsformer, der bidrog til dets oprindelige kapitalophobning. På den ene side en jordrente, som jordejerne/agrarborgerskabet pålagde de afrikanere, der boede på landområder, som europæerne havde købt af staten,¹³⁾ og på den anden side en mearbejdstilegnelse i cirkulationssfæren: Europæiske handelsfolk rejste rundt blandt de spredt beliggende afrikanske landsbyer og opkøbte afrikanernes produkter til små priser og videresolgte dem til europæerne for væsentligt højere priser.¹⁴⁾ Begge disse to udbytningsformer er velkendte i kapitalismens etableringsfase overalt på jorden.¹⁵⁾ Den del af den forøgede udbytning af afrikanerne, der ikke røg direkte i enkelte borgerskabsagenters løkker, tilfaldt staten, som derefter benyttede dem til fordel for det samlede borgerskabs konsolidering. Fra 1923 var det overvejende agrarborgerskabet, der nød godt af dette. Dette afspejler statens specielle klassekarakter i Zimbabwe.

Agrarborgerskabets vækst blev fremmet ved at staten nedsatte prisen

(10) John S. Saul & Roger Woods, *African Peasantries*, Arrighi & Saul, *op.cit.*, side 408-413.

(11) Giovanni Arrighi, *Labor Supplies in Historical Perspective: A Study of the Proletarianization of the African Peasantry in Rhodesia*, *ibid.*, side 197.

(12) Gann, *op.cit.*, side 182-192.

(13) Arrighi, *Labor Supplies*, side 195-197 samt Gann, *op.cit.*, side 191.

(14) Phimister, *op.cit.*, side 223-225.

(15) Se fx Karl Marx, *Kapitalen* 3.bind, Rhodos, København 1972, 3:2, side 424-439 samt Boesen, Christensen, Harbsmeier & Rehder, *Kapitalen og bønderne*, *Marxistisk antropologi* nr. 2, IMRA, København 1974, side 27-28.

på landbrugsjord og ydede kreditter og finansiel histand til etableringen af store europæiske landbrugsbedrifter via en landbrugsudviklingsbank. Desuden oprettede staten et landbrugsudviklingsprogram, som udviklede og fordelte udbytterige korn- og tobakssorter, passende til klima og jordbundsforhold, som forskede i insekt- og plantesygdomme, og som oprettede og drev forsøgs- og demonstrationslandbrug osv. Endvidere støttede staten det europæiske landbrug ved at oprette mejerier, slagterier, lager- og kølefaciliteter m.m. og ved at igangsætte eksportfremstød, først i Sydafrika og siden osse i Storbritanien og Australien. Hertil kommer endelig en udbygning af Zimbabwes transportnet, specielt med hensyn til veje og broer.¹⁶⁾

Alt i alt kan der ikke være tvivl om de afrikanske bønders og arbejderes væsentlige bidrag til det europæiske borgerskabs kapitalophobning i Zimbabwe. Samtidig er det entydigt kapitalismens etablering i Zimbabwe, der ligger til grund for de afrikanske bønders nuværende miserable eksistensbetingelser. Bøndernes levevilkår i dag er altså hverken et resultat af det oprindelige samfunds indre udvikling, de afrikanske bønders dumhed og manglende vilje eller evne til fornyelser og "udvikling", eller hvad borgelige hel- eller halvracistiske ideologer ellers kunne finde på at påstå.

a) Jordfordelingen

Opdelingen af Zimbabwe i europæiske og afrikanske områder blev gennemført frem til og sammenfattet i *Land Apportionment Act* i 1930. Senere er loven blevet justeret løbende, men dens essens er bibeholdt uændret op til i dag. *Land Tenure Act* (fra 1969), der stadig er gældende, fastslår i store træk, at europæerne, der i 1976 udgjorde ca. 273.000 mennesker, tildeles den ene halvdel af jorden i Zimbabwe, mens afrikanerne, der i 1976 udgjorde ca. 6.340.000 mennesker, "får" den anden halvdel. I 1976 var jorden således fordelt:¹⁷⁾

Europæiske område:	181.596 km ²	(46,5%)
Afrikanske område:	181.940 km ²	(46,6%)
Nationalparker o.l.:	<u>26.708 km²</u>	<u>(6,8%)</u>
	390.245 km ²	(100,0%)

(16) Se især Gann, *op.cit.*, side 167-172, 254-255 og 324-325.

(17) *Africa South of the Sahara 1977*, European Publications, London 1977, side 706.

På specielt ét område udgjorde 1969-loven en stramning i forhold til tidligere. Raceadskillelsen blev gennemført endnu mere konsekvent, end det hidtil havde været tilfældet, idet det blev forbudt *alle* afrikanere at dyrke jord i de europæiske områder.¹⁸⁾ På ubenyttede områder havde det tidligere været muligt for afrikanere at leje jord af hvide, ofte under mere eller mindre feudale former, hvor en del af jordrenten betaltes med arbejde på de hvides egen jord (arbejdsrente). Det var specielt det vareproducerende (det vil sige salgsbaserede) afrikanske landbrug, der blev ramt af 1969-lovens stramning.¹⁹⁾

Den tvangsmæssigt gennemførte jordopdeling har ført til, at store dele af det europæiske landområde ligger - og har ligget - ubenyttet hen for at vente på de nye bølger af europæiske indvandrere, som det hvide styre fra tid til anden har iværksat store kampanjer for at skaffe, sidst i 1974. Men de har aldrig givet den helt store hvide indvandring, der afgørende ville befæste agrarborgerskabets magt i Zimbabwe. De ubenyttede europæiske landområder og indvandringskampanjerne skal ses i lyset af, at det ofte har fremstået som et overordnet politisk mål at blive anerkendt som en "hvid" dominion i Commonwealth på linje med Canada, Australien og New Zealand.

Med hensyn til kvalitet er jorden lige så "ligeligt" fordelt som med hensyn til kvantitet: Den europæiske del er nogenlunde sammenhængende og består af den mest frugtbare jord med let adgang til transportveje og markeder. De europæiske områder omfatter alle byerne og alle kendte mineral-ressourcer. Det afrikanske område er derimod spredt på 235 adskilte dele og er i enhver henseende af dårligere kvalitet (omfatter blandt andet en del ubeboelige ørken- og sumpområder). Hertil kommer, at der næsten ikke findes nogen transportveje i disse områder²⁰⁾. Sammenhængen mellem jordkvalitet og jordopdeling er illustreret ved hjælp af 2 landkort over Zimbabwe samt figur 1 og 2 på de følgende sider.

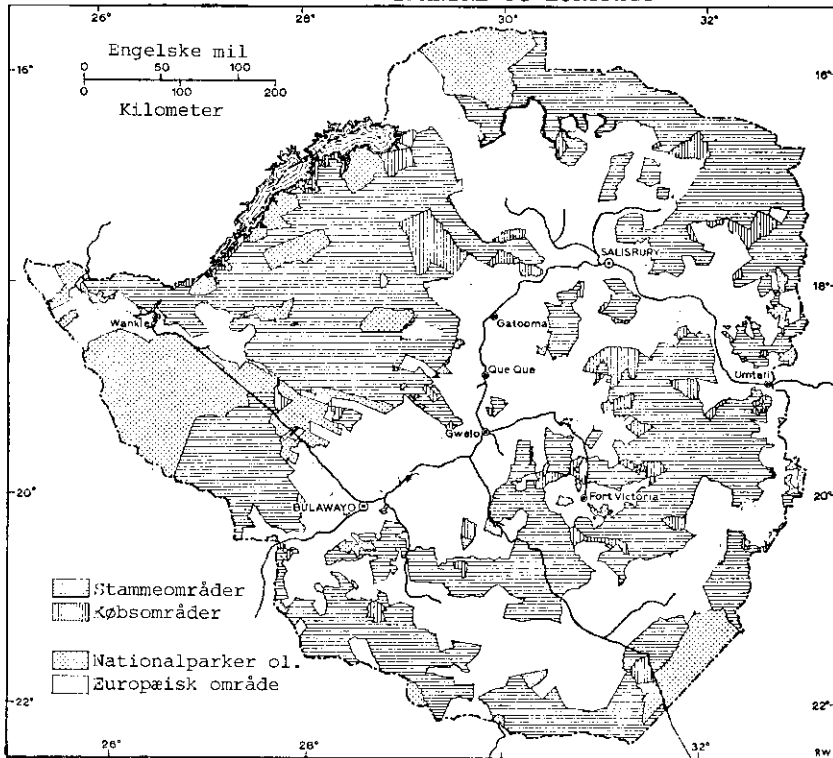
Af kortene og figurerne fremgår det, at europæerne har sat sig på høj-sletten, der har det gunstigste klima med behagelige temperaturer og

(18) Eshmael Mlambo, Rhodesia: The Struggle for a Birthright, C. Hurst & Co., London 1972, side 238-242 samt International Commission of Jurists, Racial Discrimination and Repression in Southern Rhodesia, London & Geneva 1976, side 13-19.

(19) Centre of African Studies, University of Eduardo Mondlane, Zimbabwe: Notes and Reflections on the Rhodesian Question, Maputo 1976/77, side 18. Se i øvrigt kapitel II afsnit 4.

(20) George Kay, Rhodesia: A Human Geography, University of London Press, London 1970, side 47-55.

ZIMBABWES OPEDELING I AFRIKANSKE OG EUROPÆISKE OMRÅDER

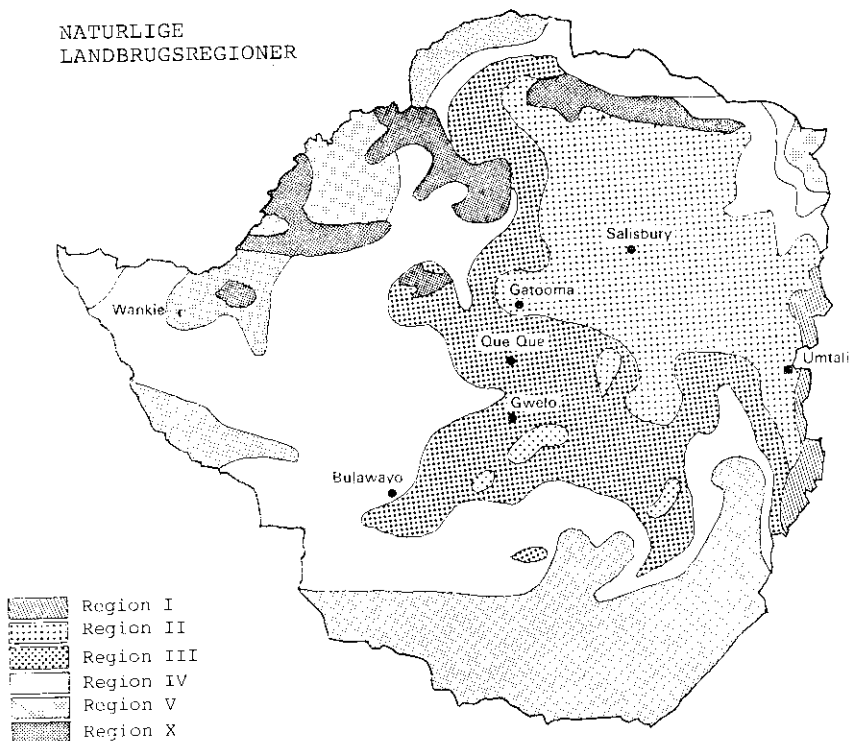
rigelig regn. Endvidere at det europæiske område har stor overvægt af de regioner, der egner sig bedst til landbrug, samtidig med at størstedelen af de dårligere landbrugsregioner falder inden for de afrikanske områder. Det europæiske område er kort og godt langt bedre end det afrikanske!

b) Elimineringen af konkurrencen fra det afrikanske landbrug

Sammenstuvningen af afrikanerne på små og ufrugtbare jordstykker har ført til en gradvis nedbrydelse af deres landbrugsproduktion. Der blev hurtigt utilstrækkeligt med jord til dyrkning og græsning i de afrikanske landområder, og det førte til, at afrikanerne blev tvunget til at opgive deres oprindelige svedjebrug²¹⁾ og gå over til en kontinuerlig

(21) Svedjebrug kaldes også flytteagerbrug: Når udbyttet faldt, blev jorden lagt brak og et nyt stykke land føjet til de gamle marker. Den vilde vegetation blev ryddet og/eller afbrændt, hvorefter der blev plantet eller sået i asken. I Zimbabwe blev jorden skiftet ud løbende ved at dele af den blev lagt brak hvert år. Montague Yudelman, Africans on the Land, Harvard University Press, Cambridge Mass. 1964, side 108-109.

NATURLIGE
LANDBRUGSREGIONER

Region I omfatter 1,6% af landet. Den er blevet beskrevet som egnet til specialiseret og varieret landbrug, dvs. intensivt kvægbrug, dyrkning af afgrøder som tomater, grøntsager, the, muligvis kaffe og løvfældende frugttræer samt plantager med akacier og nåletræer.

Region II omfatter 18,7% af landet og er egnet til intensivt landbrug, der er baseret på planteavl og i anden række kvægbrug.

Region III omfatter 17,4% af landet. Den er på grænsen med hensyn til tobak og majs, men der kan dyrkes afgrøder, der er modstandsdygtige over for tørke. Regionen er egnet til halv-intensivt landbrug baseret på blandet kvægbrug og planteavl normalt med overvægt til kvægbruget.

Region IV omfatter 33,0% af landet. Planteavl er bortset fra meget be-

gunstige lokaliteter begrænset til planter, som er modstandsdygtige over for tørke. Halv-ekstensivt landbrug baseret på kvægbrug anbefales for denne region.

Region V omfatter 26,2% af landet. Nedbøren er for lav og for uregelmæssig til pålidelig dyrkning af selv tørke-modstandsdygtige planter. Denne region er kun egnet til ekstensivt landbrug, der er baseret på savannens græsningsmuligheder.

Region X omfatter 3,1% af landet og består af kraftigt kuperet landskab, hvor stejle skråninger og klippegrund udelukker ethvert landbrug (uanset de klimatiske forhold), samt af andre lokaliteter (som oversvømmelsesområder, sumpe og områder med meget dårlig jord), der er fysisk uegnede til landbrug.

Kilde: Kortene: George Kay, op.cit., side 52; Reginald Austin, op.cit., side 39 og 41 samt Internationalt Forum.

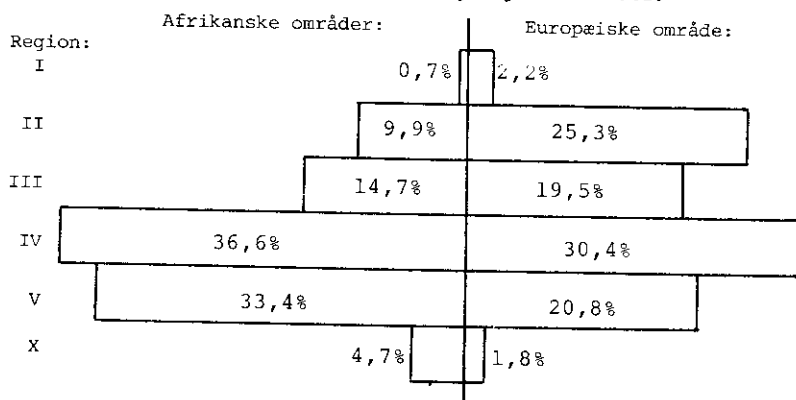
Teksten: Oprindelig udarbejdet af V. Vincent & R.G. Thomas, An Agricultural Survey of Southern Rhodesia: Part I Agro-ecological survey, Government Printer, Salisbury 1960 - her citeret fra George Kay, op.cit., side 20-21.

FIGUR 1: Fordelingen af de naturlige landbrugsregioner på henholdsvis de afrikanske (til venstre) og de europæiske områder i 1962.

Region I	18,5%	81,5%
Region II	23,0%	77,0%
Region III	36,3%	63,7%
Region IV	47,8%	52,2%
Region V	55,0%	45,0%
Region X	65,7%	34,3%

Kilde: George Kay, op.cit., side 53.

FIGUR 2: De afrikanske og de europæiske områders sammensætning med hensyn til naturlige landbrugsregioner i 1962.

Kilde: George Kay, op.cit., side 53.

dyrkning af de samme jordstykker, men uden væsentligt forbedret teknik eller brug af gødning.

Landbrugsarbejdet foregår med meget primitive redskaber. Hakker er det mest udbredte, og det betyder hårdt fysisk arbejde og lav produktivitet, dvs. et lille udbytte pr. arbejdstime. I Karanga i det centrale Zimbabwe (et typisk afrikansk landområde) har kun halvdelen af de afrikanske bønder en plov, og den er tit af den mest primitive, oksedrevne slags. Kun 11% af bønderne har et dyrkningsredskab derudover og kun 14% råder over

et køretøj, som fx en tohjulet vogn, der kan spændes bag et trækdyr. Når de afrikanske bønder ikke har flere redskaber, hænger det først og fremmest sammen med mangel på penge, herunder mangel på låne- og kreditmuligheder. Redskaber er dyre, og det er en daglig kamp for bønderne at få mad i munden samt at få betalt skatter og skolepenge.^{21a)}

Den primitive og stadige dyrkning af den samme jord har udpint jorden i de afrikanske landområder mere og mere. Resultatet er blevet en bestandigt voksende jorderosion, der har ført til et faldende udbytte pr. arealenhed i det afrikanske landbrug. Samtidig med den faldende produktivitet har afrikanerne i Zimbabwe oplevet én af verdens højeste befolkningsvækstrater,²²⁾ og resultatet er blevet en stadig forringelse af levevilkårene for de afrikanske bønder med under- og fejlerføring som et af de udbredte problemer.²³⁾ Et konkret eksempel kan anskueliggøre det: I 1963 udtalte én af det hvide styres landbrugskonsulenter, at en afrikansk bondehusholdning havde brug for mindst 60 sække af forskellige afgrøder for fødevareræssigt at klare sig igennem et år. Skulle familien også have tøj samt betale skolepenge måtte den helt op på 120 sække om året. Virkelighedens tal ser imidlertid anderledes ud. I Karanga høstede en familie i et år med almindelig nedbør (1965/66) ca. 14½ sæk i gennemsnit. I det efterfølgende tørkeår (1966/67) faldt gennemsnittet helt ned til 8½ sæk, og i Karanga er det tørkeår ca. hvert fjerde år. I dag er det derfor kun de færreste afrikanske bønder, der kan præstere en overskudsproduktion af betydning.²⁴⁾ Alene på den måde har det europæiske agrarborgerskab undgået konkurrence fra det afrikanske landbrug.

Derudover er der tre foranstaltninger, der mindsker konkurrencen fra det afrikanske landbrug. For det første en manglende udbygning af vejnettet i de afrikanske landområder, hvilket gør det vanskeligt for de afrikanske bønder at få bragt en eventuel overskudsproduktion til markedet²⁵⁾. For det andet en fastlæggelse af mindstegrænser for

(21a) A.K.H. Weinrich, African Farmers in Rhodesia, Oxford University Press, London 1975, side 81.

(22) Fra 1975 til 1976 forøgedes den afrikanske befolkning i Zimbabwe med 3,8%. Sunday Times of Zambia, 8.maj 1977, der citerer officielle oplysninger fra Smith-styret.

(23) Kay, op.cit., side 79-84 samt The Economist Intelligence Unit, Annual Supplement: Rhodesia and Malawi, London 1974, side 4-5.

(24) Weinrich, African Farmers, side 86 og 101. Se senere kapitel II afsnit 3.2. om de afrikanske bønder.

(25) Kay, op.cit., side 98-102.

hvor små mængder af forskellige produkter, der må markedsføres.²⁶⁾ Endelig for det tredje indførelsen af et to-prissystem, som giver de afrikanske bønder mindre for deres varer på det europæiske marked, end europæiske farmere får for tilsvarende varer, og osse mindre end det, de får i de afrikanske landområder.²⁷⁾

c) Den billige og disciplinerede afrikanske arbejdskraft

Lige siden koloniseringen i 1890 har afrikanske arbejdere udgjort grundlaget for det europæiske borgerskabs rigdom. Det rhodesiske borgerskabets mangeårige leder, den klartsynende premierminister Godfrey Huggins, udtalte således i 1944 til den Lovgivende Forsamling i Salisbury: "Vi kan ikke overleve i 5 minutter uden de indfødte i dag. Om ikke andet er de absolut uundværlige for vores lønstruktur." I 1945 tilføjede han: "Europæerne kunne ikke have den levestandard, de har i dag, hvis vi ikke havde en stor indfødt befolkning, som udførte størstedelen af arbejdet i dette land."²⁸⁾

Fra koloniseringen frem til 1912 blev den nødvendige arbejdskraft inddrevet med magt ved hjælp af et centralt arbejdskraft-rekrutteringsorgan. Der var tale om direkte *tvangsarbejde*, af afrikanerne kaldet 'chibaro'.²⁹⁾ Derefter førte nedbrydningen af afrikanernes landbrugsproduktion til en "naturlig" proletarisering blandt afrikanerne, som ophævede nødvendigheden af tvangsarbejdet omkring 1920.

Baggrunden herfor var den sammenstuvning på alt for lidt og ufrugtbar jord, der er omtalt ovenfor under b). På grund af de bestandigt forringede levevilkår i de afrikanske landområder er lønarbejdet som supplement til landbruget blevet de afrikanske bønders eneste mulighed for at overleve.

De afrikanske bønder står i kø for at få arbejde, og blandt andet derfor har det europæiske borgerskab kunnet presse lønniveauet så langt ned, at lønnen faktisk kun dækker arbejderens egne grundlæggende livsbehov som mad og bolig. Familien må klare sig selv i landområderne, da arbejdereren ikke kan forsørge dem med sin løn. På den måde er den såkaldte *migrantarbejder* eller *halvproletariserede bonde op-*

(26) ibid., side 96.

(27) Arrighi, Political Economy, side 346-347; Gann, op.cit., side 287 og 298-299 samt Leys, op.cit., side 33-35.

(28) Citeret fra Loney, op.cit., side 64.

(29) van Onselen, op.cit., side 99 samt 14-28 og 74-114.

stået i Zimbabwe.³⁰⁾

De afrikanere, der arbejder hos det hvide agrarborgerskab, er omfattet af *Masters and Servants Act*, der stammer helt tilbage fra 1901. Denne lov udelukker alle fagforeningsaktiviteter og derfor osse enhver kollektiv forhandlingsituation. Loven er mere en straffelov end en arbejdsmarkedlov. I det øjeblik en afrikaner har underskrevet en arbejdskontrakt, nærmer vedkommendes arbejdsforhold sig stærkt direkte slaveri. Over halvdelen af lovens 60 bestemmelser omhandler former for forseelser, hvorefter afrikanske arbejdere kan blive idømt bøder og fængsel. Forseelserne omfatter blandt andet udeblivelse uden tilladelse, beruselse, uforsigtig eller upassende arbejdsudførelse, ulydighed, grov eller fornærmende sprogbrug samt opsigelse uden lovlig grund. Derimod er det ikke forbudt en arbejdsgiver at bruge pisk!³¹⁾ På den måde har agrarborgerskabet sikret sig en billig og disciplineret arbejdskraft.

2.3. DE EUROPÆISKE ARBEJDERES STØTTE TIL AGRARBORGERSKABETS MAGT

Den anden hjørnesteen i raceadskillellespolitikken er sikringen af de europæiske arbejderes støtte til agrarborgerskabets magt. Det er primært sket ved, at agrarborgerskabet har garanteret de europæiske arbejdere overordentlige gode løn- og arbejdsforhold, blandt andet ved at forhindre enhver konkurrence fra de afrikanske arbejderes side. De europæiske arbejdere har således i lang tid haft monopol på alt faglært arbejde.

Sikringen af de europæiske arbejderes støtte og dermed deres status som *arbejderaristokrati*³²⁾ blev lovfæstet i *Industrial Conciliation Act* fra 1934.³³⁾ Loven etablerede brancheråd, bestående af

(30) Se yderligere herom i kapitel II afsnit 2 og 3 om arbejderklassen og de halvproletariserede bønder, hvor også den intensive rekruttering af udenlandske afrikanske migrantarbejdere er omtalt som et løntrykkende middel for borgerskabet i Zimbabwe.

(31) International Commission of Jurists, *op.cit.*, side 28-29 samt D.G. Clarke, *Institutional Wage-Supply Determinants of Plantation Labour in Postwar Rhodesia*, *Rural Africana* No. 24, East Lansing, Michigan 1974, side 38-39.

(32) Se uddybning herom i kapitel II ansnit 2.1.

(33) Denne lovs forbillede var en tilsvarende 10 år ældre sydafrikansk lov. Se John Sprack, *Rhodesia: South Africa's Sixth Province*, International Defence and Aid Fund, London 1974, side 19.

arbejdsgivere og ansatte, som afgjorde løn- og arbejdsforhold. Oprindelig var afrikanere udtrykkelig udelukket fra definition af en "ansat" og dermed ikke omfattet af lovens bestemmelser. Således var det dem forbudt at forhandle løn- og arbejdsvilkår kollektivt. At brancherådene osse var tillagt kontrollen over tilgangen til faglige uddannelser opretholdt de europæiske arbejders monopol på faglært arbejde.³⁴⁾

I 1959 blev det åbenlyse racistiske element i Industrial Conciliation Act fjernet. Loven kom herefter til at omfatte *alle* arbejdere i industri, minedrift, handel og transport, hvor hovedparten af de europæiske arbejdere er beskæftiget, mens den udelukker landarbejdere, private tjenestefolk og offentlige ansatte, som omfatter hovedparten af de afrikanske arbejdere (se tabel 2). Det skønnes således, at kun ca. 38% af de afrikanske arbejdere er omfattet af loven sammenlignet med 75% af de europæiske.³⁵⁾

Samtidigt blev brancherådene frataget kontrollen med de faglige uddannelser, så tilgangen til dem stadig kontrolleres af staten, arbejdsgiverne og de hvide arbejdere.³⁶⁾ Der er således ikke rørt nævneværdigt ved de hvide arbejders monopol på faglært arbejde. Manglen på faglært arbejdskraft søges fortsat hovedsageligt løst ved hjælp af rekruttering af hvide indvandrere, hvilket i dag efter intensivering af guerillakrigen er begyndt at give alvorlige problemer.³⁷⁾

I 59 fik afrikanske fagforeninger inden for industri, minedrift, handel og transport mulighed for at blive officielt anerkendt og dermed forhandlingsberettigede. Men hvis afrikanske fagforeninger vil deltage i brancherådene og være medbestemmende om egne løn- og arbejdsforhold, skal de registreres af staten. Og staten kan nægte eller altid tilbagekalde en registrering, hvis fagforeningen skønnes - af *staten*, vel at mærke! - at være et uansvarligt eller urepræsentativt organ, hvis dens aktiviteter skønnes at gå imod den offentlige interesse, eller hvis den er engageret i politiske aktiviteter!! Det har osse siden 1967 været muligt for staten at forhindre fagforeninger i at modtage støtte fra udenlandske kilder. At staten benytter disse gunstige bestemmelser til at undertrykke den afrikanske fagbevægelse, når borgerskabet følger

(34) Gann, op.cit., side 300-303.

(35) Sprack, op.cit., side 20.

(36) Se afsnit 6.2. om uddannelsesvæsenet i Zimbabwe.

(37) Se kapitel III afsnit 4.4. om den væbnede befrielseskamps konsekvenser for det hvide styre.

TABEL 2: Det årlige gennemsnitlige antal af beskæftigede og de årlige gennemsnitsindtægter - fordelt på henholdsvis sektor samt sorte og hvide beskæftigede (1975).

Sektor	Afrikanere		Europæere, asiater og farvede		
	Beskæftigede antal	Årsindtægter R\$	Beskæftigede antal	Årsindtægter R\$	
Skov- og landbrug	353.700	178	4.800	4.268	
Minedrift	60.400	504	3.800	6.963	
Industri	136.100	715	23.800	5.780	
Bygge- og anlægsvirksomhed	61.800	661	7.800	5.306	
Vand og elektricitet	5.200	673	1.800	6.374	
Handel og restauration	57.200	651	20.500	4.311	
Finans-, forsikring og ejendomshandel	4.400	1.023	9.100	4.857	
Transport og kommunikation	23.000	995	11.300	5.413	
Service	Offentlig administration	35.000	867	13.300	5.712
	Uddannelsesvæsenet	28.700	1.045	7.300	4.681
	Sundhedsvæsenet	9.200	934	4.400	3.575
	Privat tjenesteforhold	126.300	353	-	-
	Andre	33.000	570	11.600	4.088
SAMLET 1975	934.000	461	120.000	5.048	
SAMLET 1974	927.000	398	118.200	4.333	
SAMLET 1973	890.000	359	116.340	3.901	
SAMLET 1972	848.000	333	112.800	3.622	
SAMLET 1971	779.000	314	108.100	3.375	
SAMLET 1970	743.000	298	103.700	3.108	

Kilde: *Africa South of the Sahara 1977-78*, side 703-704. 100 rhodesiske dollars (R\$ 100) var ved årsskiftet 1977/78 lig med ca. 930 danske kroner (d.3/4-1978 devalueredes den rhodesiske dollar med 8% - det var den anden devaluering på 6 måneder).

Man skal være opmærksom på, at lønforskellene mellem sorte *arbejdere* og hvide *arbejdere* givetvis er mindre end det fremgår af tabel 2, der omfatter alle former for aflønnet arbejdskraft incl. f.eks. funktionærer og lønansatte direktører. Herved bliver de hvides længennemsnit trukket i vejret, fordi der blandt de hvide er et relativt langt

større antal af højtlønnede funktionærer, direktører o.l. Tabel 2 er således et eksempel på de problemer, der er forbundet med at være henvist til borgerligt indsamlet og bearbejdet statistik, der ved at opfatte alle mennesker som "lige gode", enkeltstående individer tilslører klasseforholdene i samfundet.

sig blot en smule truet, illustreres af, at antallet af registrerede afrikanske fagforeninger siden UDI er faldet med ca. 1/6.³⁸⁾

(38) Sprack, *op.cit.*, side 19.

De sidste 62% af de afrikanske arbejdere (dvs. arbejdere i landbrug, private tjenesteforhold samt i statens tjeneste) er omfattet af *Master and Servants Act*, der udelukker alle fagforeningsaktiviteter. (39) Det er således gjort meget vanskeligt for de afrikanske arbejdere at tilkæmpe sig bedre løn- og arbejdsvilkår.

For at fuldstændiggøre billedet af de afrikanske arbejderes undertrykkelse, vil vi nævne *pasloven*. Der har siden 1902 eksisteret paslove i forskellige skikkelser i Zimbabwe. Formålet har været at gøre det muligt at dirigere den afrikanske arbejdskraft derhen, hvor *kapitalen* har brug for den - og tillige i princippet gøre det netop i det antal, der er behov for. Det giver sig udtryk i den såkaldte "*Urban Influx Control Policy*" hvormed det hvide styre forsøger at begrænse afrikanernes adgang til de europæiske byområder til kun at omfatte dem, der skal benyttes i lønarbejdet. (40) I 1957 og 1972 er loven blevet udvidet, således at alle afrikanere altid skal bære et identitetskort på sig, når de forlader de afrikanske områder, og kan fængsles af politiet, hvis det ikke er i orden - altså meget svarende til de sydafrikanske forhold, omend ikke så omfattende og dybtgående. (41)

Agrarborgerskabet har ikke alene sikret de hvide arbejdere mod konkurrence fra afrikanske arbejdere. Det har samtidigt accepteret at føre en restriktiv indvandringspolitik, for at forhindre en så stor indvandring, at der opstod arbejdsløshed og indbyrdes konkurrence blandt de hvide arbejdere (42).

Agrarborgerskabet har på den måde gjort det mulig for de hvide arbejdere at tilkæmpe sig nogle af verdens bedste løn- og arbejdsforhold. Det er baggrunden for de hvide arbejderes støtte til agrarborgerskabets magt.

De hvide arbejdere har aktivt støttet undertrykkelsen af de afrikanske arbejdere, fordi de frygter, at de skal true deres privilegier, blandt

(39) Jvf. tidligere i afsnit 2.2. om sikringen af en billig og disciplineret arbejdskraft.

(40) Efter guerillakrigens start i december 1972 er *pasloven* blevet udvidet til også at omfatte de dele af de afrikanske områder, som frihedskæmperne opererer i. Formålet med *pasloven* er dermed i stigende grad blevet at kontrollere og begrænse de afrikanske massers bevægelsesfrihed for at forhindre dem i at støtte frihedskæmperne. Kees Maxey, The Fight for Zimbabwe, Rex Collings, London 1975, side 128.

(41) International Commission of Jurists, op.cit., side 16-17 samt Sprack, op.cit., side 32.

(42) Arrighi, Political Economy, side 348.

andet monopolet på det faglærte arbejde. Det er baggrunden for, at de hvide arbejdere ikke for tiden er mulige alliancepartnere for de afrikanske arbejdere.

3. INDUSTRIALISERINGEN OG "RACEFÆLLESSKABS POLITIKKEN"

3.1. INDUSTRIBORGERSKABET VINDER FREM

Den grundfæstelse af det nationale borgerskabs magt, som skete før den 2. verdenskrig, har haft stor betydning for udviklingen siden. Under og efter den 2. verdenskrig påbegyndtes der en *industrialisering* i Zimbabwe. Fabrikker, der forarbejdede råstoffer fra minerne og landbruget, skød frem. Industrialiseringen skete med aktiv støtte fra staten, da agrarborgerskabet var interesseret i den medfølgende udvidelse af markedet for dets produkter.⁴³⁾ Det var med andre ord eksistensen af et statsbærende *nationalt* borgerskab, der omsatte *muligheden* for en industrialisering (afskæringen af en række vareleverancer fra udlandet og prisforhøjelserne på nogle af Zimbabwes eksportprodukter⁴⁴⁾ til virkelighed.⁴⁵⁾ Dette er vigtigt at holde sig for øje, da mange andre afrikanske kolonier som følge af den 2. verdenskrig kom i samme situation som Zimbabwe, men manglede et nationalt borgerskab til at igangsætte industrialiseringen.

Det nationale borgerskab i Zimbabwe har medvirket til, at Zimbabwe i dag ikke udelukkende er indrangeret i en international arbejdsdeling, der er bestemt ud fra behovene i de højtudviklede kapitalistiske lande.

Zimbabwe er med andre ord ikke et "rendyrket" underudviklet land, men har som følge af eksistensen af et nationalt borgerskab fået udviklet en vis industri og i det hele taget en temmelig varieret økonomisk struktur, som har gjort Zimbabwe mere modstandsdygtigt over for udenlandsk pression. Den 2. verdenskrig var den første igangsætter for denne udvikling og siden fulgte på tilsvarende vis UDI og de økonomiske sanktioner.

Agrarborgerskabets interesse i en industrialisering aftog imidler-

(43) *ibid.*, side 339-340.

(44) Se kapitel II afsnit 1.3. om industrisektoren.

(45) Giovanni Arrighi & John S. Saul, *Nationalism and Revolution in Sub-Saharan Africa*, Arrighi & Saul, *op.cit.*, side 55.

tid i en periode i tiden efter den 2. verdenskrig i takt med den voksende dyrkning af eksportvaren tobak. Dette muliggjorde den politiske konfrontation mellem agrar- og industriborgerskab, der tilspidsedes i begyndelsen af 1960'erne.⁴⁶⁾ Det startede som en interessekonflikt omkring de afrikanske arbejderes proletarisering. Industriborgerskabet var interesseret i at fremme skabelsen af en stabil, helt proletariseret afrikansk arbejderklasse i byerne, modsat de kun halvproletariserede migrantarbejdere, der havde udgjort den eneste form for afrikanske arbejdere før den 2. verdenskrig. Årsagen var, at det ved den industrielle masseproduktion var muligt at opdele arbejdsprocessen i en række relativt simple operationer, der kunne klares af tillært arbejdskraft. Ikke nødvendigvis faglært, men heller ikke helt ufaglært arbejdskraft. Der ved blev de ustabile migrantarbejdere, der udgjorde hovedparten af arbejdskraften i minerne og det kapitalistiske landbrug, en utilstrækkelig arbejdskraft for store dele af industrien.⁴⁷⁾

Denne fulde proletarisering af afrikanske arbejdere, der nødvendigvis gjorde en stigning i de afrikanske lønninger, var mine- og agrarborgerskabet tilbageholdende overfor, da deres lønudgifter til afrikanerne udgjorde en langt større del af de samlede omkostninger end industriborgerskabets afrikanske lønudgifter.⁴⁸⁾ Desuden indebar en stabilisering af de afrikanske arbejdere stigende udgifter for staten til forbedrede boligforhold, forbedrede sociale foranstaltninger osv.

Industriborgerskabet blev hjulpet af to store strejker blandt de afrikanske arbejdere i 1945 og 1948⁴⁹⁾. Disse strejker, der var et resultat af de afrikanske byarbejderes begyndende etablering som proletariat i deres egen bevidsthed, forskrækkede det samlede borgerskab ved deres omfang. De afrikanske arbejdere tilkæmpede sig en række lønforhøjelser, og gennem mine- og agrarborgerskabets accept af øgede statsudgifter til at de afrikanske byarbejderes leveforhold begyndte industriborgerskabets ønske om en stabilere og dermed osse mere proletariseret afrikansk arbejderklasse i byerne at blive opfyldt.⁵⁰⁾

(46) Arrighi, Political Economy, side 355.

(47) Richard Gray, The Two Nations: Aspects of the Development of Race Relation in the Rhodesias and Nyasaland, Oxford University Press, London 1960, side 246-248.

(48) ibid., side 228.

(49) Se kapitel III ansnit 1.3. om det afrikanske proletariats første store strejker.

(50) Gray, op.cit., side 276-296.

Staten gled på denne baggrund gradvist over til overvejende at varetage industriborgerskabets interesser.⁵¹⁾ Det skete uden at det parti, der siden 1933 havde siddet inde med regeringsmagten, måtte overdrage denne til et andet parti. Regeringspartiet forblev det samme, men skiftede navn et par gange: Fra 'Reform Party' over 'United Party' og 'United Rhodesia Party' til 'United Federal Party' (UFP).⁵²⁾

Denne industriborgerskabs-venlige politik blev officielt benævnt "Racefællesskabs politikken" ('Policy of Racial Partnership') og var den overordnede ideologi for statens politik frem til 1962. Huggins beskrev i 1950 de officielle hensigter således:

"Vi er ivrige efter at bygge dette land op på basis af et fællesskab mellem de forskellige racer og ikke benytte hudfarve som kriterium for et menneskes evner og kultur. Vi kan kun som partnere udvikle og forsvare dette land."⁵³⁾

I 1955 definerede Huggins "fællesskabet" som en rytter og en hest, der bevæger sig i samme retning - afrikaneren som hesten og europæeren som rytteren.⁵⁴⁾ I 1956 fremkom han så endelig med følgende præcisering:

"I den fjerne(!) fremtid vil afrikanerne måske erhverve sig retten til at blive jævnbyrdige partnere, hvilket betyder, at de kan opnå en halv andel i fællesskabet, men aldrig mere end det."⁵⁵⁾

Denne lille citatmosaik illustrerer, at "Racefællesskabs-politikken" i modsætning til 1930'ernes "To-pyramide politik" overvejende befandt sig på det ideologiske plan og ikke på nogen afgørende punkter brød med raceadskilleelsespolitikken. Dette afspejlede agrarborgerskabets fortsatte styrke. Blandt andet gennemtvang agrarborgerskabet og til en vis grad osse mineborgerskabet via lave lønninger, at det flertal af de afrikanske arbejdere, der var beskæftiget ved minerne og i det europæiske landbrug, i hovedsagen forblev migrantarbejdere.

(51) Arrighi, Political Economy, side 359.

(52) Loney, op.cit., side 115. Godfrey Huggins blev siddende som regeringsleder, indtil han blev den Centralafrikanske Føderations første premierminister (dvs. 1933-1953). Hans efterfølgere var Garfield Todd (1953-1958) og Edgar Whitehead (1958-1962).

(53) Colin Leys, op.cit., side 272.

(54) Mlambo, op.cit., side 117 og 134.

(55) Colin Leys, op.cit., side 273.

3.2. DET NATIONALE KONTRA DET INTERNATIONALE BORGERSKAB

Parallelt med udviklingen i andre afrikanske kolonier begyndte det internationale borgerskab i Zimbabwe i 1950'erne at gennemføre en række reformer, der tog sigte på at fremme udviklingen af et *afrikansk* borgerskab. På denne måde ville det internationale borgerskab sikre, at der efter den afkolonisering, som blev mere og mere påtrængende for de gamle kolonimoderlande (det vil sige især Storbritannien og Frankrig) på grund af nationalistbevægelsernes fremmarch i kolonierne, kunne etableres et nykolonialt styre, der fortsat ville garantere en kapitalistisk udvikling.⁵⁶⁾

I Zimbabwe var disse reformforsøg, der blev sammenfattet i periodens herskende ideologi, "Racefællesskabs-politikken", i første omgang en reaktion på de afrikanske arbejderes strejker i 1945 og 1948, og det var denne begrundelse, der i starten fik det samlede borgerskab til at slutte op omkring reformforsøgene. Sagt i korthed gik de ud på at integrere en række afrikanere i borgerskabet, således at disse afrikanere kunne fungere som en stødpude over for eller garanti imod de afrikanske masser, dvs. arbejderne og bønderne⁵⁷⁾. Det blev stillet udvalgte afrikanere i udsigt, at de efter et stykke tid ville kunne opnå de samme privilegier som europæerne, fx. stemmeret, bedre levevilkår osv.

I byerne gik bestræbelserne ud på at indlemme de afrikanske intellektuelle i en række *multiraciale foreninger*, hvor europæere og afrikanere kunne mødes og diskutere (racefællesskabet!). Generelt var formålet en borgerlig-ideologisk "afretning" af de afrikanske intellektuelle - altså en indpodning af borgerlige værdinormer som fx. understregningen af "det frie initiativ" (dvs. kapitalismen), centreringen omkring individets position og de personlige præstationers betydning i stedet for fællesskabet, opfattelsen af det repræsentative parlamentariske system som den eneste sande form for demokrati (dvs. afstandtagen fra og pacificering af de brede masser) og troen på forhandlingsløsningers evige ufejlbarlighed. Konkret havde de multiraciale foreninger til formål at kanalisere de intellektuelle afrikanere ind i det regerende 'United Federal Party' og bort fra den fremspirende nationalistbevægelse.⁵⁸⁾

Selvom disse foreninger døde hen i slutningen af 1950'erne, sideløbende

(56) Arrighi, Political Economy, side 365.

(57) Gray, op.cit., side 314. Se endvidere senere i kapitel III afsnit 2.

(58) Nathan M. Shamuyarira, Crisis in Rhodesia, Andre Deutsch, London 1965, side 18-22.

med at det sidste konkrete formål mislykkedes, satte den borgerligt ideologiske indoktrinering sig dybe spor i den afrikanske nationalistbevægelses udvikling og strategi, efter at de intellektuelle fra 1960 blev dominerende i nationalistbevægelsen. Den efterlod en overbevisning blandt store dele af de afrikanske intellektuelle om, at det internationale borgerskab og dets repræsentanter (specielt den britiske regering) dybest set var på "afrikanernes side" i kampen om afrikansk flertalsstyre og derfor kunne presses til indrømmelser ved hjælp af fredelige, parlamentariske midler. Denne overbevisning blandt dele af de ledende afrikanere førte til en langvarig splittelse i den afrikanske nationalistbevægelse på spørgsmålet om den rette strategi for afrikanernes kamp: forhandlinger og internationalt pres eller væbnet kamp.⁵⁹⁾

Blandt afrikanerne på landet forsøgte staten med *Native Land Husbandry Act of 1941* at indføre kapitalistisk landbrug, således at de afrikanske bønder ville spaltes i et afrikansk agrarborgerskab og en stor mængde proletariserede afrikanere, hvoraf et mindretal ville kunne beskæftiges hos det nye agrarborgerskab, og resten måtte søge arbejde hos europæerne. Denne landbrugslov var en fuldmagtslov til regeringen, og forsøgene på at gennemføre loven frem til den endelige opgivelse i 1962 blev dels den direkte årsag til nationalistbevægelsens oprettelse⁶⁰⁾ og var dels medvirkende til at tilspidse modsætningsforholdet mellem det nationale og det internationale borgerskab.⁶¹⁾

Efterhånden som nationalistbevægelsen voksede og afkoloniseringen skred frem i andre afrikanske lande blev det klart for det nationale borgerskab i Zimbabwe, at det internationale borgerskabs bestræbelser for at få etableret et afrikansk borgerskab havde afkolonisering som langsigtet perspektiv osse i Zimbabwe. Enhver form for afrikansk flertalsstyre vil være en direkte trussel imod det europæiske agrarborgerskab, der i Zimbabwe er sammenfaldende med det nationale borgerskab, da et afrikansk styre næsten uanset dets karakter vil være tvunget til at gennemføre en jordreform, der mere eller mindre vil være et direkte angreb på det europæiske agrarborgerskabs grundlag: den nuværende meget skæve jordfordeling, den billige og disciplinerede arbejdskraft samt den undertrykte konkurrence fra det afrikanske landbrug. Fra slutningen af 1950'erne begyndte det nationale borgerskab

(59) Se kapitel III afsnit 3 om den afrikanske nationalistbevægelses udvikling i begyndelsen af 1960'erne.

(60) Se kapitel III ansnit 2 om nationalistbevægelsens start.

(61) Arrighi, *Political Economy*, side 353 og 362-363; Gray, *op.cit.*, side 296-297; Loney, *op.cit.*, side 58-60 og 100-101 samt Shamuyarira, *op.cit.*, side 90-98.

derfor direkte at modarbejde det regerende UFP og dets reformbestræbelser. Kort før valget i 1962 lykkedes det det nationale borgerskab at samle den stemmetalsmæssigt betydningsfulde europæiske del af det statslige buerekrati⁽⁶²⁾ (der klassemæssigt overvejende må siges at udgøre en del af det nationale borgerskab) og det europæiske arbejderaristokrati bag sig i den *Rhodesiske Front* ('Rhodesian Front', forkortet RF) og vinde valget.⁽⁶³⁾

Ved den ensidige uafhængighedserklæring (UDI) den 11. november 1965 afbrød RF-styret de formelle forbindelser til Storbritanien, ophævede egenhændigt Zimbabwes kolonistatus og erklærede landet selvstændigt under RF's ledelse. Herved kappede det nationale borgerskab forbindelserne til en af det internationale borgerskabs vigtigste agenter, den britiske stat, idet Storbritanien ikke anerkendte uafhængigheden. Uafhængighedserklæringen var således blot en logisk fortsættelse af modstanden mod det internationale borgerskab, og det nationale borgerskab har lige siden siddet med regeringsmagten i Zimbabwe, repræsenteret ved RF.

Det er vigtigt at holde sig for øje, at konflikten mellem det nationale og det internationale borgerskab lige fra starten i slutningen af 1950'erne og frem til i dag, hvor modsætningen er genopblusset, har drejet sig om strategien over for den afrikanske nationalistbevægelse. Det internationale borgerskab har arbejdet efter en form for inddæmnings- og del-og-hersk-strategi, der tager sigte på at sørge for, at i hvert fald en del af nationalistlederne får fælles interesser med det internationale borgerskab i opretholdelsen af kapitalismen i Zimbabwe. Det nationale borgerskab har derimod helt frem til 1976 fulgt en hårdhændet undertrykkelsesstrategi. Dette gik godt i lang tid, men efter ZANUS guerillakrig har vundet fodfæste blandt de afrikanske bønder, har styrkeforholdet bestandig ændret sig til ugunst for det nationale borgerskab. Det har derfor siden 1976 været tvunget til at supplere undertrykkelsen med en forhalingstaktik for at udskyde en ændring af de eksisterende tilstande.

De to borgerskabsfraktioners forskellige strategi udgør den væsentligste baggrund for den afrikanske nationalistbevægelses splittelse. Det vil vi vende mere udførligt tilbage til i kapital III, hvor det også vil fremgå, at det nationale borgerskabs totale undertrykkelsesstrategi

(62) Andelen af hvide ansat i statsbureaukratiet udgør i dag omkring 35% af det samlede antal beskæftigede hvide i Zimbabwe. Centre of African Studies, *op.cit.*, side 40.

(63) James Barber, *Rhodesia: The Road to Rebellion*, Oxford University Press, London 1967, side 43-169.

har haft betydelige konsekvenser for befrielseskampen.

4. DEN CENTRALAFRIKANSKE FØDERATION

Fra september 1953 frem til den 31.december 1963 indgik Zimbabwe i den Centralafrikanske Føderation som delstat sammen med Zambia og Malawi - eller Sydrhodesia, Nordrhodesia og Nyasaland, som de hed dengang.

Generelt set var Føderationen en stor økonomisk gevinst for det samlede borgerskab i Zimbabwe, men det var specielt industriborgerskabet, der tjente på Føderationen. Dets produktion var næsten udelukkende baseret på afsætning i Zimbabwe, Zambia og Malawi, og med Føderationen fik industrien, der nærmest ingen konkurrenter havde i Zambia og Malawi, sikret og ikke mindst beskyttet det samlede marked for sine produkter. Den udviklede industrikapital i Zimbabwe forhindrede i Føderationsårene effektivt udviklingen af en lokal industri i Zambia og Malawi.

Forenklet sagt forvandlede Føderationen Zambia og Malawi til baglande, der forsynede borgerskabet i Zimbabwe med kobberindtægter, billig arbejdskraft og åbne markeder. Hermed blev den økonomiske udvikling i Zimbabwe understøttet og accelereret, lige som det hvide overherredømme blev stabiliseret.⁶⁴⁾

Det var derfor ikke i første række borgerskabet i Zimbabwe, der stod bag Føderationens sammenbrud. Årsagen hertil lå i afkoloniseringen og de afrikanske selvstændighedsbestræbelser. Efter at det i juli 1960 var blevet klart, at Malawi ville trække sig ud af Føderationen, når det som lovet blev selvstændigt, ophørte Føderationen i realiteten med at fungere, og de tre enkeltstater koncentrerede sig derefter om deres egen udvikling. Føderations-sammenbruddet var en vigtig faktor bag det nationale borgerskabs magtovertagelse i Zimbabwe ved RF i 1962 og den derefter målrettede kurs mod uafhængighedserklæringen, der blev en realitet i 1965.⁶⁵⁾

(64) Gray, op.cit., side 200-202 samt Loney, op.cit., side 68 og 82-90.

(65) James Barber, op.cit., side 18-42 samt Loney. op.cit., side 126-129.

5. DET INTERNATIONALE BORGERSKABS SVAR PÅ UDI

Rhodesian Fronts (RF) valgsejr i december 1962 markerede, at det uafklarede opgør mellem industri- og agrarborgerskabet, der med varierende styrke havde løbet siden 1940'ernes slutning, blev afgjort med agrarborgerskabets sejr. Det var agrarborgerskabets *nationale* karakter, der i sidste ende samlede modstanden mod de afkoloniserings-perspektiver, der lå i det internationale borgerskabs "Racefællesskabs-politik", ikke mindst på baggrund af den fremvoksende afrikanske nationalistbevægelse, der i første række truede agrarborgerskabet.

Som nævnt var den ensidige uafhængighedserklæring den 11. november 1965 en logisk fortsættelse af det nationale borgerskabs kamp mod det internationale borgerskab og den afrikanske nationalisme. Men der var en afgørende forskel på disse to modstandere, hvilket hurtigt blev afsløret. RF-regeringen startede med en kraftig stramning af undertrykkelsen af de afrikanske masser, hvilket tog sigte på at inddamme og nedkæmpe nationalistbevægelsen. Dette lykkedes i første omgang, bl.a. hjulpet af nationalistbevægelsens organisatoriske splittelse fra og med juli-august 1963.⁶⁶⁾ Da det internationale borgerskab så, at det nationale borgerskab var i stand til at undertrykke de afrikanske masser, accepterede det internationale borgerskab RF-styret. Rent faktisk optrappede det sit engagement i Zimbabwe og styrkede dermed RF-styrets fortsatte eksistens.

Dette er et lærerigt eksempel på, at modsætninger inden for borgerskabet er af ikke-antagonistisk karakter, og at den altafgørende fællesinteresse for det samlede borgerskab ligger i at sikre udbytningen af arbejderklassen, selvom forudsætningen herfor er selv den mest grove form for undertrykkelse. For borgerskabets eksisterer der ingen moral, allerhøjst forskellige opfattelser af den mest passende strategi for fortsættelsen af udbytningen af arbejderklassen. Påkalder enkelte borgerskabsrepræsentanter sig alligevel moralske anføgtelser, sker det kun som led i en afvigende borgerlig strategi-opfattelse. Selvom det med andre ord i første række var det nationale borgerskab, der strammede undertrykkelsen i Zimbabwe, ville dette ikke kunne være sket endsige fortsat, hvis ikke det internationale borgerskab havde støttet det. Dette er værd at holde sig for øje, når man i dag hører en Henry Kissinger, en Jimmy Carter, en Andrew Young, en David Owen m.fl. tage afstand fra RF-styret. At sådanne forhold ikke er af ny dato illustreres af, at Karl Marx allerede i 1853 på baggrund af englændernes kolonisering af Indien kunne skrive: "Den borgerlige civilisations dybe hykleri og iboende barbari ligger utilslø-

(66) Se kapitel III afsnit 3.3.

ret for vores øjne, når vi vender os fra dens hjemsted, hvor den antager respektable former, til kolonierne, hvor den er blottet."⁶⁷⁾

Det internationale borgerskab begyndte først for alvor at skride ind over for RF-styrets fortsatte magtudøvelse i Zimbabwe i 1976, *efter* at PAIGC, FRELIMO, og MPLA havde besejret den portugisiske kolonialisme, og *efter* at ZANU havde intensiveret befrielseskampen og havde vist sig at have stor opbakning blandt de afrikanske bønder. Først da det internationale borgerskab følte sine egne interesser i Zimbabwe truet af en radikaliseret af den afrikanske befrielseskamp, begyndte det at blande sig i den politiske magtudøvelses form - ikke et sekund før!

5.1. SANKTIONERNE OG ÅRSAGERNE TIL DERES MANGELFULDE EFFEKT

RF-styrets ensidige uafhængighedserklæring den 11. november 1965 var ikke en hurtigt gennemført, impulsiv handling, men et velovervejet og velplanlagt skridt. Lige siden 1958 er det blevet offentligt diskutert blandt hvide i Zimbabwe.⁶⁸⁾

UDI kom heller ikke som lyn fra en klar himmel for omverdenen. Faktisk var RF-styret - på grundlag af den britiske regerings erklæringer - på forhånd klar over Storbritanniens modforholdsregler og var således i stand til på forhånd at tage skridt til at gardere sig imod dem. Først og fremmest var RF-styret klar over, at Storbritannien ikke ville benytte fysisk magt (dvs. militær indgriben)⁶⁹⁾ - et middel, som Storbritannien i øvrigt allerede i 1963 havde været med til at spille sig af hende med ved selv at sørge for, at Zimbabwe ved den Centralafrikanske Føderations ophør blev tildelt Føderationens samlede væbnede styrker, hvorefter RF-styret var i besiddelse af en af Afrikas største og stærkeste krigsmaskiner. Storbritannien nedlagde direkte veto i FNs Sikkerhedsråd imod en resolution, der opfordrede Storbritannien til ikke at overdrage dette militær til Zimbabwe (dette var endda Storbritanniens første veto efter Suezkrisen i 1956!).⁷⁰⁾

RF-styret vidste, at Storbritannien i stedet for ville gribe til et

(67) Karl Marx, New York Daily Tribune, 8. august 1853, Karl Marx & Friedrich Engels, Verdensmarkedet: Avisartikler, breve m.v. 1847-1895, Modtryk, Århus 1977, bind 1, side 217.

(68) Loney, *op.cit.*, side 127.

(69) *ibid.*, side 134-135 og 138-146.

(70) *ibid.*, side 128-129 samt James Barber, *op.cit.*, side 185.

sanktionsprogram og havde allerede før UDI fået Sydafrikas tilsagn om, at det ville hjælpe med til at modvirke sådanne sanktioner. Inde i Zimbabwe gik forholdsreglerne så langt som til at trykke rationeringskuponer forud for UDI!⁷¹⁾ Sanktionerne fik kun en begrænset umiddelbar virkning i Zimbabwe, og allerede her ser vi altså en af de vigtigste årsager til det:

Sydafrikas aktive funktion som mellemland for varer og kapital til og fra Zimbabwe. Samme rolle spillede Portugal via Mozambique frem til kuppet i Portugal i april 1974.

En anden meget vigtig årsag til sanktionernes manglende effekt var, at de vestlige stormagter tillod, at Sydafrika og Portugal ustraffet fungerede som gennemgangslande for Zimbabwes handel. Dette skete til trods for, at afrikanernes krav meget hurtigt blev formuleret som "sanktioner imod sanktions-bryderne". Her har Storbritanien som den formelle kolonimagt stået meget centralt, og Storbritanniens politik over for Zimbabwe har primært været dikteret af ønsket om ikke at komme i konfrontation med Sydafrika, hvilket skal ses i lyset af britisk kapitals meget store investeringer i Sydafrika og den store handel mellem Storbritanien og Sydafrika.⁷²⁾

Det må i denne sammenhæng osse nævnes, at Schweiz og Vesttyskland fortsatte samhandelen med Zimbabwe med den begrundelse, at de ikke var bundet af FN-vedtagelser, når de ikke selv var medlem af FN. Dette er Vesttyskland dog siden blevet, hvorefter handelen har været aftagende. Desuden har nogle lande, specielt Frankrig, Italien, Japan og Gabon, i smug fortsat med at handle direkte med Zimbabwe, hvortil kommer de lande, der har handlet i god tro uden at vide det, idet import fra Zimbabwe i vid udstrækning er blevet "maskeret" som import fra et af grænselandene, og eksport til Zimbabwe officielt er fremstået som eksport til fx. Sydafrika eller Mozambique.⁷³⁾

(71) Loney, *op.cit.*, side 135 samt Sydafrika-Kontakt april 1975, side 11.

(72) Loney, *op.cit.*, side 130 og 149-155 samt udtalelser fra ZANU-repræsentanter i United Nations, The Struggle Against Colonialism in Southern Africa: Statements made before the UN in 1973 by representatives of national liberation movements, UN, New York 1974, side 22-24.

(73) Zdenek Cervenka (red.), Vit makt i Zimbabwe, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala 1974, side 25-27 samt Ahmed M. Khalifa, The Adverse Consequences for the Enjoyment of Human Rights of Political, Military, Economic and other Forms of Assistance Given to the Colonial and Racist Regimes in Southern Africa, UN-ECOSOC, Commission on Human Rights (E/CN. 4/Sub. 2/383 - fremover blot betegnet som FN-rapport), juli 1977, side 47-52.

De (lovede) sanktioner, som Storbritanien tog initiativ til i FNs Sikkerhedsråd, var følgende:

- Resolution S/216 af 12. november 1965, som opfordrer alle stater til ikke at anerkende det ulovlige styre (dette er det eneste, der er blevet holdt 100%) og til ikke at yde det støtte.
- Resolution S/217 af 20. november 1965, som opfordrer alle stater til ikke at forsyne Zimbabwe med våben eller olie.

Efter nogle forhandlingsforsøg mellem Smith-styret og Storbritanien fulgte så:

gatoriske sanktioner, og

- Resolution S/253 af 29. maj 1968, som påbød omfattende, obligatoriske sanktioner mod Zimbabwe.⁷⁴⁾

Her illustreres en tredje årsag til sanktionernes ringe effekt: Den kun langsomme og gradvise gennemførelse af sanktionerne, så det til dels har været muligt for den rhodesiske økonomi at tilpasse sig de ændrede betingelser. Der gik mere end 2½ år fra UDI, førend de omfattende, obligatoriske sanktioner blev gennemført.⁷⁵⁾

Den fjerde og sidste faktor bag sanktionernes ringe effekt ligger i, at det har været vanskeligt for Zambia, Malawi og Botswana at løsrive sig fra de tætte økonomiske forbindelser, som disse lande før UDI havde fået opbygget med Zimbabwe, delvist forårsaget af den Centralafrikanske Føderation. Zambia og Botswana har med vekslende styrke bestræbt sig for at bryde disse økonomiske forbindelser, mens Malawi stadig handler med Zimbabwe, omend landet har skåret lidt ned på den videreeksport af zimbabweanske varer, som det har været berygtet for.⁷⁶⁾

Sydafrikas aktive sanktionsbrydningspolitik har medført, at kapital med sydafrikansk udgangspunkt siden UDI har fået en afgørende indflydelse på den zimbabweanske økonomi, både via investeringer og transithandel. Konkret er det imidlertid ofte vanskeligt at afgøre, om der er tale om egentlig sydafrikansk kapital, eller om det er "forklædt" britisk, amerikansk eller anden vestlig kapital. De selskaber, der har omgået sanktionerne, har ikke gjort dette i "solidaritet" med de hvide race- og klassefæller i Zimbabwe, men fordi de har kunnet tjene penge på det, og fordi det zimbabwe-

(74) Francis Nehwati, *Economic Sanctions against Rhodesia*, Olav Stokke & Carl Widstrand (ed.), *Southern Africa: The UN-OAU Conference Oslo 9-14 April 1973*, Scandinavian Institute of African Studies, Uppsala 1973, Vol. 2, side 151-152.

(75) Ahmed Khalifa, *FN-rapport*, side 47 samt Cervenka (red.), *op.cit.*, side 22.

(76) Ahmed Khalifa, *FN-rapport*, side 47.

weanske marked indtil videre er forblevet et profitabelt marked.⁷⁷⁾ I næsten alle tilfælde er sanktionsbrud forblevet upåtalte, selv når de er blevet offentligt kendt. Danmark er et af de meget få lande, der kan opvise domme over forretningsmand og selskaber for handel med Zimbabwe. Op til 75 var 20 mindre danske virksomheder blevet dømt og har måttet aflevere 4,5 mill. kr. i bøder. Før vi dog begynder at falde i svime over egen national fortræffelighed, vil vi ile med at oplyse, at ØK uantastet har opretholdt en filial i Salisbury, der ihvertfald op til 1972 ifølge ØK's egne oplysninger var beskæftiget med import/eksport af biler, træ og tømmer. Desuden har flere af ØK's datterselskaber i Sydafrika åbenlyst og ustraffet fortsat med at eksportere til Zimbabwe.⁷⁸⁾

5.2. TO EKSEMPLER PÅ OMGÅELSE AF SANKTIONER

Der kan nævnes utallige eksempler på omgåelse af sanktionerne. Vi vil her kort omtale to. Det første fordi det havde stor politisk betydning, det andet dels som almindeligt eksempel på, hvordan omgåelser bl.a. er foregået, dels fordi det omhandler den strategisk altafgørende vare: olie.

USA var det første land ud over Sydafrika og Portugal, der direkte og officielt brød FN-sanktionerne over for Zimbabwe. Det skete i november 1971, da USA tillod import af krom fra Zimbabwe. Officielt blev det begrundet med denne imports militærstrategiske betydning for USA, da alternativ/supplerende import kom og stadig kommer fra Sovjet. Reelt skyldtes det pres fra tre amerikanske multinationale selskaber, Union Carbide, Foote Mineral, og Allegheny Ludlum Industries, der havde interesser i klemme i Zimbabwe.⁷⁹⁾ Dette sanktionsbrud havde en ikke uvæsentlig moralsk-ideologisk betydning for den brede modstand imod det "ulovlige" Smith-styre, da det var FN's førende land, der helt åbenlyst overtrådte en FN-vedtagelse. I marts 1977 fik den nye Carter-administration ophævet denne såkaldte Byrd-Amendment som led i den mere aktivistiske Afrika-politik - og på et tidspunkt, hvor ny teknologi havde gjort den ameri-

(77) ibid., side 47-48 samt Sprack, op.cit., side 43-56.

(78) Kirkernes Raceprogram, Danmarks aktier i apartheid & Co., Århus 1974, side 44; Leif Vestergaard (Kirkernes Raceprogram) i Politikens kronik den 7. marts 1975 samt Francis Nehwati, op.cit., side 157 og 160-161.

(79) Anthony Lake, The "Tar Baby" Option: American Policy Toward Southern Rhodesia, Columbia University Press, New York 1976, specielt side 123-239; US National Security Council, The Kissinger Study on Southern Africa, Spokesman Books, Nottingham 1975, side 14-15, 66-70, 86 og 106-109 samt Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 54.

kanske stålindustri mindre afhængig af Zimbabwes krom, der benyttes til at forstærke metaller med!⁸⁰⁾

Med henblik på olieleverancer til Zimbabwe havde det britisk baserede multinationale selskab Lonrho kort før UDI åbnet en olieledning fra Beira i Mozambique ind til grænsebyen Untali i Zimbabwe. Denne rørledning skulle sikre en let tilførsel af den livsvigtige olie til det landsomkransede Zimbabwe. Umiddelbart efter UDI blev Lonrho tvunget til at lukke denne olieledning, og UK posterede et meget omtalt krigsskib ud for havnen i Beira for at stoppe eventuelle tankere med olie til Zimbabwe.⁸¹⁾ Denne tilførselvej blev således helt lukket, men alligevel fortsatte Zimbabwe med at have olie nok - dets forbrug var i 1974 endog steget med 38% i forhold til 1965, og det skønnes, at ca. 15.000 tønder olie (knap 2,4 mill. l eller ca. 2.055 t) tilflyder Zimbabwe hver dag. Hvordan kunne det ske? Dette var længe omgærdet af mystik, indtil en stor del af sløret blev løftet i sommeren 1976.⁸²⁾

Allerede før UDI havde Smith-styret fået en aftale med det amerikanske Mobil Oil om faste leverancer af olie til Zimbabwe. Kort efter UDI indledtes de foranstaltninger, som udtrykkelig havde til formål at umuliggøre dokumentation af den Zimbabweanske olies oprindelse. Selve den fysiske transport af olien var ret simpel: den foregik på umærkede tankbiler og jernbanevogne, enten direkte fra raffinaderierne i Durban op gennem Sydafrika og via Messina/Beitbridge ind i Zimbabwe eller med skib til Lourenco Marques - det nuværende Maputo - i Mozambique og så derfra videre til Zimbabwe

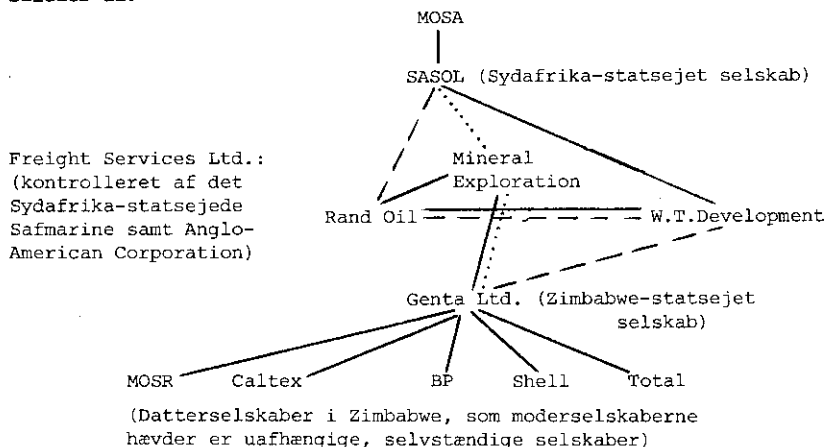
Problemet var at forhindre eksistensen af papirer (fakturaer, kvitteringer o.l.), der direkte forbandt Mobil Oil of South Africa (MOGA) med Mobil Oil of Southern Rhodesia (MOSR) eller andre selskaber i Zimbabwe, således at MOGA både kunne afvise at handle *direkte* med Zimbabwe og afvise enhver *intention* om via mellemænd at handle med Zimbabwe. Hvis dette kunne påvises, ville Mobil Oil nemlig formelt kunne straffes i USA for sanktionsbrud. MOGA ville altid kunne afvise at have

(80) Århus Stiftstidende, 23.februar 1977 og Information, 16.marts 1977.

(81) S. Cronjé m.fl., Lonrho: Portrait of a Multinational, Penquin, Harmondsworth 1976, side 19-25 og 149-151.

(82) Disse og de følgende oplysninger om den såkaldte "olie-sammensværgelse" stammer fra tidsskrifterne Africa, September 1976, side 35-36 og African Development, October 1976, side 976-979 samt Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 51-52 (oprindeligt afsløret af Okhela, en gruppe hvide eksil-sydafrikanere, der støtter ANC/SA, og offentliggjort i The Oil Conspiracy, Center for Social Action of the United Church of Christ, New York 1976).

nogen kontrol med deres sydafrikanske køberes brug af olien, så sløringen bestod i at opstille en såkaldt "papirkæde" bestående af selskaber, eksisterende såvel som fiktive, hvor alle oliehandelspapirerne skulle igennem og "vaskes rene" undervejs. Fra og med 1968 så kæden således ud:

De tre midterste selskaber var rene papirselskaber oprettet af Freight Services specielt med henblik på sløringen af oliehandelen. Som det er antydnet, var én af finesserne, at man kunne variere forretningsvejen fra gang til gang. Det blev yderligere raffineret ved, at betalingen kunne løbe en anden vej tilbage end den formelle leverance. For ihvertfald MOSR har denne handel været yderst profitabel; opgørelser viser, at deres indtjening i forhold til investeringen efter skat i perioden er steget fra 9,8% til 18,3%.

Efter afsløringen beordrede Mobil Oil's ledelse en undersøgelse iværksat. Den blev imidlertid kort efter indstillet igen, da MOSA kunne melde tilbage til hovedkvarteret i USA, at olie-distributionen var omfattet af den sydafrikanske 'Official Secrets Act', og at detaljer derfor ikke måtte offentliggøres! Man føler sig uvægerligt fristet til at nævne H.C. Andersen: Og det er ganske vist!

Lignende historier kan fortælles om jern, tobak, turisme og andre former for handel, hvormed vestlige selskaber har hjulpet Smith-styret til at overleve.⁸³⁾

(83) Se fx Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 52-57.

5.3. FORHANDLINGSBETRÆBELSERNE

Da det i de første mange år efter UDI viste sig, at afrikanerne ikke var i stand til afgørende at true Smith-styret, tilpassede det internationale borgerskab sig dette styres eksistens. Det internationale borgerskab har ikke blot benyttet de multinationale selskaber i bestræbelserne for at sikre sine interesser i forbindelse med Zimbabwe. Osse andre organer har spillet en vigtig rolle for det internationale borgerskab - specielt den britiske stat i rollen som den formelle kolonimagt. Det internationale borgerskabs tilpasningsstrategi viste sig her tydeligt i den britiske regerings gentagne forhandlingsforsøg med Smith-styret. Disse forhandlinger afslørede, at formålet ikke var at komme Smith-styret til livs, men derimod at føre det tilbage til *legalitet*, således at det eksterne pres, som f.eks. sanktionerne, kunne lettes.⁸⁴⁾

I december 1966 mødtes Smith og Harold Wilson ombord på krigsskibet *Tiger* for at forhandle om en ny forfatning for Zimbabwe. Wilsons forslag gav de hvide en lang overgangsperiode og omfattede garantier i et frit Zimbabwe, men Smith forkastede forslaget som uacceptabelt. I oktober 1968 mødtes Smith og Wilson igen, denne gang ombord på krigsskibet *Fearless*. Også denne gang forkastede Smith de britiske forslag, selvom de var endnu mere favorable for de hvide og tidligst ville have medført afrikansk flertalsstyre i 1999. Først med en konservativ regering kunne Smith nå til enighed med Storbritanien; forslaget ville allertidligst føre til afrikansk flertalsstyre i 2035! Imidlertid havde den britiske regering allerede før UDI som betingelse for en løsning krævet, at den skulle være acceptabel for "hele folket".⁸⁵⁾ Det blev dog ikke fra aftaleparternes side regnet som noget problem, og Smith var endog så overmodig at udtale, at han havde de lykkeligste afrikanere i verden!⁸⁶⁾

Det blev den britiske Pearce-kommissions opgave at rejse rundt i Zimbabwe og undersøge befolkningens stilling til overenskomstforslaget, og med verdens søgelys rettet imod Zimbabwe var det ikke mu-

(84) Sydafrika Kontakt april 1975, side 12.

(85) Loney, op.cit., side 166-168 og 170-182. Se i øvrigt gennemgangen af forhandlingsforslagene i United Nations, A Principle in Torment: I - The United Nations and Southern Rhodesia, UN Office of Public Information, New York 1969, side 50-52.

(86) Anthony R. Wilkinson, From Rhodesia to Zimbabwe, Davidson, Slovo & Wilkinson, Southern Africa: The New Politics of Revolution, Penguin, Harmondsworth 1976, side 298.

ligt for Smith-styret at forhindre, at afrikanerne organiserede sig i *African National Council (of Zimbabwe) (ANC/Z)*. ANC/Z blev dannet af en række kendte, tidligere internerede medlemmer fra ZANU og ZAPU. For at få en acceptabel og politisk "ren" person i spidsen fik de overtalt biskop Abel Muzorewa til at indtræde som nominel leder af ANC/Z. Herved kunne ANC/Z osse drage fordel af den prestige, som hans stilling forlenede ham med.⁸⁷⁾

Det lykkedes ANC/Z at mobilisere den afrikanske befolkning til et dundrende 'nej' til aftaleforslaget, som derefter faldt bort. Blandt afrikanerne var 7% for forslaget, 90% imod og 3% svarede 'ved ikke' eller afslog at tilkendegive deres mening.⁸⁸⁾ Baggrunden for det afrikanske 'nej' var i høj grad den accellererende forringelse af afrikanernes levevilkår - specielt på landet - efter RF-styrets magtovertagelse i 1962.⁸⁹⁾

Efter guerillakrigens start i december 1972 og det dermed voksende indre pres på Smith-styret var dette ikke længere i stand til at stille krav om indrømmelser fra nogen side. Tværtimod blev en ny indgriben fra det internationale borgerskabs side fremtvunget, da ikke alene Smith-styret, men osse det internationale borgerskabs interesser i Zimbabwe blev truet af guerillakrigen.⁹⁰⁾

6. UDVIKLINGEN I ZIMBABWE EFTER 1965

I selve Zimbabwe har det nationale borgerskab repræsenteret ved den Rhodesiske Front (RF) siden 1962 siddet inde med den politiske magt. RF-regeringen blev i første omgang ledet af Winston Field, men han blev den 13. april 1964 erstattet af *Jan Smith*, fordi Field var tøvende over for at igangsætte forberedelserne til den ensidige uafhængighed (UID).⁹¹⁾ Ideologisk markerede RF-styret en tilbagevendende

(87) Maxey, *The Fight*, side 19-20; Davis B.C. M'Gabe, *The Nationalist Movement in Zimbabwe*, George M. Daniels (ed.), *Drums of War: The Continuing Crisis in Rhodesia*, New York 1974, side 56 samt Kenneth Good, *Settler Colonialism in Rhodesia*, *African Affairs*, Vol. 73 No. 290, 1974, side 26.

(88) Pearce-kommissionens rapport (Cmnd. 4964, London 1972), side 58-59 og 187-188.

(89) Centre of African Studies, *op.cit.*, side 19.

(90) Se kapitel III afsnit 5.

(91) James Barber, *op.cit.*, side 192-193.

til den utilslørede raceadskillelses- og undertrykkelsespolitik og byggede i så henseende blot videre på "traditionen" for europæisk styre i Zimbabwe,⁹²⁾ specielt da den mellemliggende "Racefællesskabs-politik" ikke i virkeligheden havde brudt med den racistiske praksis. Basis for RF-styrets politik var det nationale borgerskabs interesser, der drejede sig om for enhver pris at opretholde europæisk overherredømme - eller opretholdelsen af "civilisationen", som de selv ynder at udtrykke det.

Osse inde i Zimbabwe tilpassede det internationale borgerskab sig til det nationale borgerskabs politiske magt, da det viste sig, at afrikanerne ikke i de første år var i stand til at true denne magt. Helt konkret har dette fx givet sig udtryk i, at RF ved samtlige valg siden 1965 har erobret alle de pladser i parlamentet, der var reserveret for de hvide. Økonomisk har det fx givet sig udtryk i, at man ikke har kunnet konstatere nogen særlige omgørelser af det forbud mod udførsel af profitter, som RF-styret hurtigt pålagde udenlandske selskaber i Zimbabwe som svar på indefrysningen af rhodesiske aktiver i Storbritanien. Disse profitter har dermed nødvendigvis måttet reinvesteres i aktiviteter i Zimbabwe og har således bidraget til den videre økonomiske udvikling af Zimbabwe til trods for sanktionerne (de er fortsat gået til importsubstitution).⁹³⁾

6.1. VIRKNINGEN AF SANKTIONERNE

I de første år efter UDI faldt det økonomiske aktivitetsniveau i Zimbabwe en smule, men fra 1967/68 frem til 1975/76 har økonomien været ekspanderende. De første års fald skyldtes ikke alene sanktionerne, der i øvrigt netop blev omfattende fra 1968 (!), men nok så meget naturlige årsager, stærk tørke og perioder med frost, som både ramte landbrugsproduktionen og den del af industrien, der forarbejdede landbrugsprodukter.⁹⁴⁾

Sanktionerne har ført til en forandring af den zimbabweanske økonomi,

(92) Arrighi, Political Economy, side 366.

(93) Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 58 samt Colin Stoneman, Foreign Capital and the Prospects for Zimbabwe, World Development 1976, Vol. 4 No. 1, side 49-55.

(94) Robert McKinnell, Sanctions and the Rhodesian Economy, Journal of Modern African Studies, Vol. 7 No. 4, 1969, side 575.

sådan at den er blevet mere differentieret. Dette skyldes for det første en konkurrenceafskærmet imports substitution, som via statens aktive medvirken både har sat sig igennem i landbruget og industrien. Desuden har Zimbabwe p.gr.a. afskæringen fra de internationale pengemarkeder været henvist til fortrinvis at skaffe sig fremmed valuta v.h.j.a. en øget eksport, hvor specielt minesektoren har spillet en vigtig rolle (både m.h.t. øget mineralantal og m.h.t. hele minesektorens andel af den samlede eksport), da det har vist sig lettere at få mineraler gennem sanktionsmuren. På disse punkter har sanktionerne således haft en *positiv* virkning på den zimbabweanske økonomi, således at den udvikling væk fra en traditionel kolonialøkonomi med hovedvægten på eksport af en enkelt eller to råvarer og nærmest ingen industri, der blev indledt allerede under den 2.verdenskrig, er blevet yderligere forstærket. Dog har den økonomiske udvikling hele tiden været hæmmet af den fordyrelse af de zimbabweanske eksportvarer og de varer som Zimbabwe importerer fra udlandet, der skyldes diverse sanktionsomgængelsesmanøvrer.⁹⁵⁾

I de seneste år er imidlertid osse de mere langsigtede og negative virkninger af sanktionerne begyndt at vise sig. Den kroniske mangel på fremmed valuta forårsaget af isoleringen fra de internationale pengemarkeder har ført til, at eksportindtægterne primært er gået til betaling af de umiddelbare importbehov som fx olie og våben, mens fornyelsen af produktionsmidlerne (den faste kapital) er blevet forsumt. I dag er produktionsapparatet for store deles vedkommende ved at være nedslidt - det er bl.a. et påtrængende problem for jernbanernes materiel - og kalder derfor på en løsning af "Rhodesia-problemet", der kan føre til en ophævelse af sanktionerne.⁹⁶⁾ Dette behov genspejles i de imperialistiske landes forskellige "løsnings"-modeller, der alle har indeholdt en passus om omgående eller hurtig ophævelse af de økonomiske sanktioner.

6.2. UDDANNELSESVÆSENET I ZIMBABWE

Uddannelsesvæsenets indretning er et af RF-styrets vigtige midler til

(95) Cervenka (red.), op.cit., side 22-25; Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 58-61 samt Guy Arnold, Rhodesia: Increasing the Effectiveness of Sanctions, Stokke & Widstrand (eds.), Southern Africa, Vol. 2, side 163-164.

(96) Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 58-61 samt Guy Arnold, op.cit., side 163-164.

at sikre det nuværende systems fortsatte eksistens.

Uddannelsessystemet i Zimbabwe er helt raceadskilt, lige fra de enkelte skoler op til den statslige undervisningsadministration. De eneste undtagelser fra reglen er universitetet samt private skoler i europæiske områder, hvor det i hver skoleklasse er tilladt af have op til 6% afrikanske elever.⁹⁷⁾ Det siger sig selv, at det ikke er børn af ufaaglærte arbejdere, der har mulighed for at udnytte dette "tilbud".

Uddannelsen for europæerne er helt overvejende et statsanliggende og dermed også statsfinansieret; i 1967 gik 83% af de hvide børn i stats-skoler.⁹⁸⁾ Undervisningen er her gratis og er tvungen til og med det 7. skoleår. Hertil kommer der et veludbygget videregående uddannelsessystem, der sikrer, at alle europæere får en høj uddannelse; næsten 50% får en akademisk universitetsuddannelse, mens resten er sikret en teknisk-faglig uddannelse.⁹⁹⁾

Det europæiske uddannelsessystem er med andre ord udformet, således at de færdiguddannede kan glide ind og opretholde den eksisterende klassestruktur, hvor europæerne udgør borgerskab og arbejderaristokrati. Det afrikanske uddannelsessystem er tilsvarende omhyggeligt udformet, således at afrikanerne kun uddannes til et niveau, hvor de vil være i stand til at udføre funktionerne som ufaaglært og halvfaglært arbejdskraft. Eller som det direkte udtrykkes i RF's uddannelsespolitik: "at indrette den afrikanske uddannelsesproduktion til de job-muligheder, som europæere er villige til at tilbyde afrikanere".¹⁰⁰⁾

Konkret giver dette sig udslag i, at uddannelse af afrikanere ikke siden 1966 har været et statsanliggende, men har været henlagt til de afrikanske lokalråd samt missions-skolerne. Staten giver visse tilskud til det afrikanske uddannelsessystem, men disse stammer direkte fra en afgift på markedsførte afrikanske produkter.¹⁰¹⁾ I øvrigt er der helt tilfældigt lagt et loft for de samlede statstilskud på 2% af bruttonationalproduktet. Alle øvrige udgifter må bæres af afrikanerne selv eller skaffes via almisser.¹⁰²⁾ 'African Education Act of 1969' foreskriver

(97) International Commission of Jurists, op.cit., side 19.

(98) Reginald Austin, Racism and Apartheid in Southern Africa: Rhodesia, Unesco Press, Paris 1975, side 44.

(99) ibid., side 48.

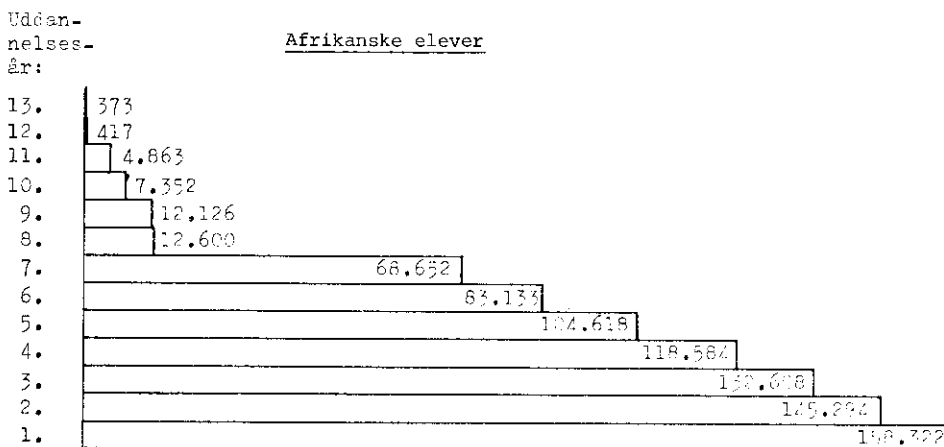
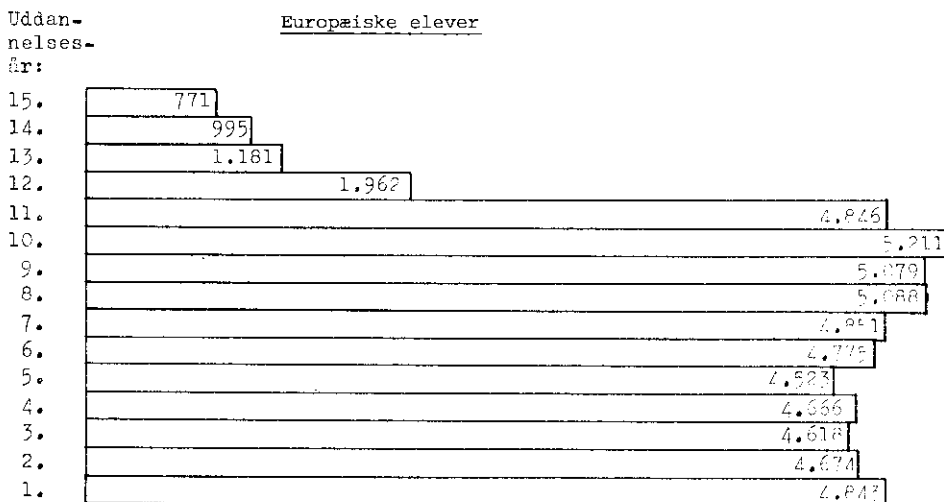
(100) Citeret fra ibid., side 46.

(101) International Commission of Jurists, op.cit., side 22.

(102) Austin, op.cit., side 44.

direkte, at alle afrikanske elever skal betale skoleafgifter,¹⁰³⁾ og det endda efter en glidende skala fra £ 2,85 pr. år i det første skoleår op til £ 9 pr. år efter grundskolen.¹⁰⁴⁾ Hermed har det hvide styre sikret sig, at der gennem hele grundskolens 7 år er et jævnt frafald

FIGUR 3: Antal indskrevne elever pr. uddannelsestrin i 1975, fordelt på europæiske og afrikanske elever.

Kilde: Monthly Digest of Statistics, Salisbury, January 1976 - her er tallene taget fra International Commission of Jurists, op.cit., side 20.

(103) International Commission of Jurists, op.cit., side 20.

(104) Austin, op.cit., side 48.

af elever, hvis forældre ikke kan betale de stigende skoleudgifter, og et yderligere kraftigt dyk i antallet af elever efter grundskolen. Resultatet kan ses i figur 3.

En sammenligning af de statslige skoleudgifter i 1975 viser følgende:

	Afrikanere:	Europæere:
Samlede udgifter (i R\$)	30.044.000	25.743.000
Udgifter pr. elev (i R\$)	34,7 (ca. 365 kr.)	443,2 (ca. 4.451 kr.)

Kilde: *Monthly Digest of Statistics*, Salisbury, Jan. 1976 - her citeret fra *International Commission of Jurists, op.cit.*, side 20.

Kvalitetsmæssigt er der osse en meget stor forskel på den afrikanske og den europæiske uddannelse. Gennemgående er de afrikanske lærere meget ringere uddannet end de europæiske, og forholdet mellem lærere og elever i grundskolen var for de europæiske skolars vedkommende i 1972 1:29, mens det for de afrikanske skoler var 1:41. De tilsvarende forhold for 'Secondary School' (svarer til real- og gymnasieskole) var henholdsvis 1:19 og 1:26.¹⁰⁵⁾ Som følge af den afrikanske uddannelses dårlige kvalitet er folk, der har gået mindre end 5 år i skole, så godt som analfabeter.¹⁰⁶⁾ I 7 stammeområder i det centrale Zimbabwe havde 61,8% af alle mænd og 86,5% af alle kvinder i 1967 5års skolegang eller derunder.¹⁰⁷⁾

U.h.t. indholdet i den afrikanske skoleuddannelse har en FN-raport fra 1970 sammenlignet det med den sydafrikanske Bantu-uddannelse: "Læseplanerne for skoler i landområderne er udfærdiget med en overvægt på det landbrugsmæssige og har til hensigt at forberede eleverne til beskæftigelse i landområderne. Skoler i byer har til hensigt at forberede byboerne til at blive gode tjenere for de hvide herrer."¹⁰⁸⁾

Skoleuddannelse er blevet til en direkte nødvendighed for afrikanerne. For at kunne klare migrantarbejdet er de tvunget til at gå i skole. På visse tidspunkter har der således direkte været krav om mindst 2 års skolegang for at kunne få lønarbejde, og jo flere års skolegang jo bedre betalt lønarbejde.¹⁰⁹⁾ På den anden side er afrikanerne tvun-

(105) *ibid.*, side 46 og 48.

(106) Weinrich, *African Farmers*, side 63.

(107) A.K.H. Weinrich, *Chiefs and Councils in Rhodesia*, Heinemann, London 1971, side 42.

(108) Citeret fra Sprack, *op.cit.*, side 28.

(109) Tidsskriftet *Tricontinental* (Havanna) nr. 60, side 15 samt A.K.H. Weinrich, *Mucheke: Race, Status and Politics in a Rhodesian Community*, Unesco Press, Paris 1976, side 54-58.

get til at tage lønarbejde for at få råd til at betale skolepenge. Denne cirkel er skabt gennem og uddyber den tvungne inddragelse af de afrikanske bønder i den kapitalistiske pengeøkonomi.¹¹⁰⁾

I forlængelse af den bevidste frasortering i grundskolen er det kun meget få afrikanere forundt at kunne få en videregående uddannelse i Zimbabwe. Med vedtagelsen af 'Apprenticeship Act of 1959' blev det formelt muligt for afrikanerne at oprette en lærekontrakt og få en faglig uddannelse. Alligevel er det i perioden 1962-69¹¹¹⁾ kun lykkedes for 114 afrikanere i alt at få oprettet lærekontrakter imod 3.428 europæere (der foreligger ingen tal for fulde uddannelser). Det skyldes for det første, at oprettelsen af en lærekontrakt forudsætter mindst 10 års skoleuddannelse og et kort blik på figur 3 er nok til at vise, at så er langt hovedparten af afrikanerne på forhånd udelukket. For det andet har en kombination af hvide arbejdsgivere og hvide fagforeninger forhindret, at mange afrikanere har kunnet få oprettet en lærekontrakt.¹¹²⁾ Det opstillede alternativ for afrikanerne har været nogle to-årige fagoptræninger, der "kun" har forudsat 7 års skolegang (grundskolen) og derefter har givet adgang til en række halv-faglærte jobs.¹¹³⁾

Universitet i Salisbury er det eneste sted i uddannelsessystemet, hvor der ikke findes raceadskillelse.¹¹⁴⁾ Det må nærmest betragtes som en levning fra "Racefællesskabs-politikens" dage, hvor uddannelsesforholdene for afrikanerne blev kraftigt forbedret i bestræbelserne på at få etableret et afrikansk borgerskab. Uddannelsessystemet var vel nok det mest konkrete - og altså ikke blot ideologiske - område, hvor "Racefællesskabs-politikken" slog igennem.¹¹⁵⁾ Denne udvikling har RF-siden 1966 drejet tilbage til den velkendte, mere rendyrkede raceadskillellespolitik - med det ovenfor beskrevne som resultat.

(110) Agnete Christensen m.fl., Bønder i Zimbabwe: Vil bønderne støtte en socialistisk udvikling?, Institut for Kultursociologi, København 1978, side 101.

(111) Siden 1969 er der ikke offentliggjort racedelte tal.

(112) Austin, op.cit., side 49 samt International Commission of Jurists, op.cit., side 23.

(113) International Commission of Jurists, op.cit., side 22.

(114) ibid., side 24 samt Austin, op.cit., side 51.

(115) Arrighi, Political Economy, side 360 samt Gray, op.cit., side 207.

6.3. DEMOKRATI OG POLITISK INDFLYDELSE I ZIMBABWE

Det hvide styres talsmand gør meget ud af at understrege, at Zimbabwe - i modsætning til militærdiktaturerne og de étpartistyrede afrikanske lande - er et demokratisk styret land med jævnlige valg, hvortil flere partier opstiller. Men går man "demokratiet" i Zimbabwe nærmere efter i sømmene, blegner dette smukke billede en hel del.

Valgsystemet i Zimbabwe er indrettet, således at europæerne altid er sikret absolut dominans i parlamentet, hvorved de osse altid er sikret regeringsmagten. Det zimbabweanske demokrati, der er direkte modelleret efter traditionelt engelsk forbillede, bliver på denne måde ufrivilligt til en karikatur, der kaster et meget sigende lys ud over den vestlige verdens myte om det parlamentariske system som den eneste sande form for demokrati. Der er *meget* langt fra det rhodesiske parlament til demokrati i dets egentlige betydning som *folkets styre*:¹¹⁶⁾ Parlamentet består i dag af 66 medlemmer, hvoraf 50 pladser er reserveret hvide valgt af hvide,¹¹⁷⁾ mens de sidste 16 er forbeholdt sorte. Af de 16 sorte pladser udpeges de 8 af høvdingene, der som vist nedenfor er regeringsansatte og -aflønnede afrikanske lokalembedsmænd og derfor helt i lønnen på den regering, der er deres arbejdsgiver og overordnede. De sidste 8 vælges af de afrikanske vælgere.

Hertil kommer så en række betingelser, som den enkelte vælger skal opfylde for at have stemmeret. For de sorte er der foruden alder tale om krav om en vis løn, formue og uddannelse, mens de hvide skal opfylde visse indtægts-, alders- og opholdsbetingelser. Ud af de ca. 184.700 hvide over 21 år er der 85.406 (eller 46%), der opfylder stemmeretsbetingelserne. Af de ca. 2,4 mill. sorte over 21 år opfylder skønsmæssigt 150.000 (eller 6%) betingelserne for at deltage i et valg, men kun 7.478 (0,3%) er registreret som vælgere.

Ved valget i juli 1974 afgav kun 3.096 (0,1%) af de da 7.052 registrerede vælgere deres stemme. Årsagen er den åbenbare, at de fleste afrikannere opfatter den afrikanske parlamentsrepræsentation som en ren facade, der skal give omverdenen indtryk af demokratiske tilstande i Zimbabwe.

(116) De følgende oplysninger stammer fra en opgørelse før valget den 31. august 1977 i avisen Zambia Daily Mail, 29. august 1977. Se i øvrigt om den borgerlige ideologis identificering af demokrati og parlamentarisme i Torben Hviid Nielsen, Borgerskabets reformer og marxismen: Om borgerlige og socialistiske strategier i det 20. århundrede, Modtryk, Århus 1977, side 121-126.

(117) De relativt få farvede (blandet race) og asiater regnes i Zimbabwe som "hvide".

Og så har vi slet ikke behandlet den passivisering af folket, der er det parlamentariske systems fornemste princip og formål osse i vesten (altså lige bortset fra de få sekunder, det tager at sætte det berømte "indflydelsesgivende" kryds)!

På lokalt plan har afrikanerne heller ikke meget at skulle sige. Ifølge RF-styrets officielle ideologi har man "bevaret den traditionelle levevis", ¹¹⁸⁾ hvor *høvdingene* er de lokale ledere ude i de afrikanske landområder og samtidig udgør afrikanernes repræsentanter og talerør udadtil. Men dette billede er ikke i overensstemmelse med virkeligheden. Høvdingene er hverken lokale ledere eller talerør for afrikanerne.

De afrikanske områder styres af hvide, med Department of Internal Affairs som øverste instans. Administrationshierakiet fremgår af følgende figur: ¹¹⁹⁾

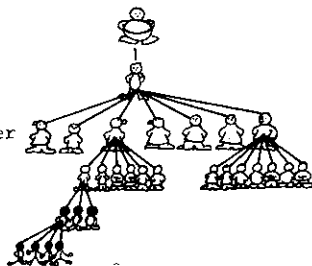
Ministeren for interne anliggender

Sekretæren for interne anliggender

7 provinskommissærer, som hver overvåger

6-8 distriktskommissærer, der har den endelige myndighed over

- høvdinge
- og landsbyledere

Distriktskommissærerne er de daglige ledere ude i de afrikanske områder, og under sig har de dels nogle tekniske rådgivere (udelukkende hvide) og dels en række Distriktsassistenter, der sørger for den direkte kontakt til hver enkelt landsby. En del af Distriktsassistenterne er sorte; dvs. der dukker først sorte op allernederst i hierakiet. ¹²⁰⁾ Det hvide styres lokaladministration i de afrikanske områder er med andre ord meget udviklet og når ud i hver eneste afrikansk landsby. Det fremgår yderligere af, at administrationen sker i samarbejde med høvdingene.

Høvdingene udnævnes af det hvide styre efter indstilling fra Distriktskommissærerne, der skal finde frem til de mest loyale kandidater i området. Høvdingene aflønnes af det hvide styre, dels i form af en fast løn og dels i form af et tillæg, der gives som belønning for "personlige egenskaber, administrative evner, samarbejde med administrationen, betyd-

(118) Sprack, *op.cit.*, side 34.

(119) Weinrich, *Chiefs and Councils*, side 27 samt Mlambo, *op.cit.*, side 44. Figuren stammer fra Agnete Christensen m.fl., *op.cit.*, side 99.

(120) Weinrich, *African Farmers*, side 54-55.

ning i stammen, lederevner, kontrol og autoritet over folket". Det er den lokale Distriktskommisær, der afgør, om en høvding har gjort sig fortjent til tillægget.¹²¹⁾ Det hvide styre har flere gange afsat høvdinge, der har trodset dets politik.¹²²⁾

Høvdingene blev inddraget som led i det hvide styres lokaladministration kort efter RF-styrets tiltrædelse i december 1962. Lige fra starten blev de udnyttet som lokale politibetjente, der var "kraftigt afhængige af - og derfor allieret med - den hvide regering imod den afrikanske nationalisme og dens brændende ambitioner", som RF-styret selv formulerede det.¹²³⁾ Inddragelsen af høvdingene i lokaladministrationen var altså direkte et forsøg på at sætte afrikanere op imod afrikanere med det formål, at det hvide styre kunne forblive ved magten gennem den svækkelse, som splittelsen blandt afrikanerne skulle resultere i - med andre ord det klassiske del-og-hersk-princip.¹²⁴⁾ Delegationen af magtbeføjelser til høvdingene øgedes op gennem 1960'erne og indgik som led i RF-styrets bestræbelser på at skabe en begrænset form for lokalt selvstyre i de afrikanske landområder.¹²⁵⁾

Høvdingene fik til opgave at overvåge overholdelsen af lokale vedtægter og anholde eventuelle overtrædere samt at indkræve visse skatter og betalinger. I 1966 blev hver enkelt høvding tildelt et antal hjælpere, så opsynet med afrikanerne kunne forstærkes. Hjelperne fik beføjelse til at arrestere afrikanere, så de kunne benyttes af høvdingene imod nationalister og frihedskæmpere. I 1967 fik høvdingene retten til at fordele jord tilbage samt ansvaret for jordens vedligeholdelse. I 1969 fik de domsmydighed i de fleste lokale civile retssager og i nogle lokale kriminalsager, og det styrkede igen høvdingene over for deres politiske modstandere. Høvdingene fik også magt til at forvise "uønskede elementer" fra deres område.¹²⁶⁾ Ved opremsningen af de nye magtbeføjelser til høvdingene skal det dog lige understreges, at høvdingene ikke kan tage beslutninger, der har blot den mindste betydning, uden at de skal forelægges

(121) Mlambo, op.cit., side 46.

(122) ibid., side 50.

(123) D.K. Davies, Race Relations in Rhodesia: A Survey for 1972-73, Rex Collings, London 1975, side 284-285.

(124) Mlambo, op.cit., side 52-54 samt Loney, op.cit., side 187-189.

(125) For RF-styret har høvdingene således udgjort en hjørnesteen i dets 'Policy of Community Development', hvis intentioner (begrænset og meget nøje overvåget lokalt selvstyre, i Zimbabwe kaldet 'separate development') minder om den sydafrikanske bantustan-politik. Mlambo, op.cit., side 54-55.

(126) Loney, op.cit., side 189-190 samt Mlambo, op.cit., side 54.

for den hvide Distriktskommissær, og han kan acceptere eller forkaste dem alt efter det hvide styres ønsker.¹²⁷⁾

Distriktskommissærerne kan altså underkende alle høvdingenes beslutninger, så høvdingene har ingen muligheder for at lave noget, der går på tværs af det hvide styres interesser. På denne baggrund kan det ikke overraske nogen, at høvdingene er meget trofaste over for det hvide styre og absolut ikke kan siges at være de afrikanske bønders lokale ledere. Det er således heller ikke korrekt, når RF-styret hævder, at det har "bevaret den traditionelle levevis". Det har derimod forsøgt at *genskabe* en del af høvdingenes autoritet for at opbygge et bolværk imod den afrikanske nationalisme. Afrikanernes "traditionelle levevis" blev grundigt smadret som følge af koloniseringen, og det var først nationalismens fremmarch i 1950'erne, der fik det hvide styre til at genoplive høvdingene.

Høvdingenes rolle som afrikanernes talerør udadtil udspilles især på to fronter. For det første har de siden 1969 som allerede nævnt været sikret en speciel repræsentation i parlamentet. For det andet har rollen siden 1962 givet sig udtryk i 2-3 årlige møder, hvor høvdingene påhører og bifalder det hvide styres politik, og hvor det hvide styre derefter erklærer at have afrikanernes støtte til sin politik. Efter UDI i 1965 udtrykte høvdingene således "deres tilfredshed med regeringens bestemte handling".¹²⁸⁾ Da afrikanerne ikke siden forbudene imod nationalistorganisationerne har haft mulighed for at give et samlet, organiseret udtryk for deres holdning, har det hvide styre benyttet sådanne udtalelser til at sprede tvivl om afrikanernes politiske holdning, både blandt de hvide og blandt de sorte i Zimbabwe samt i udlandet.

Her blev Pearce-kommissionens test i 1972 af afrikanernes holdning til det britisk-rhodesiske løsningsforslag et afgørende vendepunkt, også for afrikanernes egen opfattelse af den generelle politiske holdning blandt dem selv. Efter et møde mellem det hvide styre og Høvdingenes Nationalråd i januar 1972 blev det meddelt, at høvdingene gav deres "enstemmige tilslutning til forslagene ... (og) ... kraftigt anbefalede alle afrikanere at bifalde forslagene". Da Pearce-kommissionen offentliggjorde sin rapport, frengik det imidlertid, at 49,5% af høvdingene havde sagt 'nej' til forslagene, 24,5% 'ja' og 26% 'ved ikke'. Selvom der var flere høvdinge imod forslaget end der var for, lige så snart de ikke sad til bords med det hvides styres repræsentanter, sættes deres "repræsentativitet" alligevel

(127) Weinrich, Chiefs and Councils, side 22.

(128) Mlambo, op.cit., side 49-52.

i relief af, at 90% af alle afrikanerne som tidligere nævnt sagde 'nej'.¹²⁹⁾ Sidenhen er det blevet helt tydeligt, at høvdingene ikke har nogen støtte i den afrikanske befolkning, men tværtimod er blevet mere og mere isoleret fra den. Adskillige høvdinge har således krævet ekstra sikkerhedsforanstaltninger for at beskytte deres usikre position. I 1973 forlangte høvding Chirau, der i dag står som den ene af de tre afrikanske "ledere" i Smiths "interne løsning", at regeringen aldrig løslod nogen af de internerede afrikanske nationalister, da de kun vendte tilbage til landsbyerne "for at skabe flere vanskeligheder".¹³⁰⁾

I bestræbelserne på at skabe et begrænset lokalt selvstyre i de afrikanske områder har det hvide styre foruden den forøgede magt til høvdingene også forsøgt at få oprettet *afrikanske lokalråd* ('African Councils'). Her har det især været hensigten at integrere de afrikanske intellektuelle i landområderne i lokaladministrationen og på den måde fjerne dem fra nationalistbevægelsen.¹³¹⁾ Den hvide Distriktskommisær er dog født formand for alle lokalråd i sit område og høvdingene ligeledes fødte næstformænd.¹³²⁾ De afrikanske lokalråd fik ansvar for veje, broer, vandbevarelse, grunduddannelse m.m. og en begrænset ret til skattepåleggelse.¹³³⁾ Til trods for det hvide styres meget aktive forsøg på at få etableret lokalråd overalt i Zimbabwe har resultatet kun været et begrænset antal funktionsduelige lokalråd. Visse steder har høvdingene modarbejdet oprettelsen af lokalråd, og de fleste steder har de afrikanske bønder boykottet dem.¹³⁴⁾

RF-styret kom derfor ikke i første omgang ret langt med planerne om øget skinselvstyre udført af "ansvarlige" afrikanere. Efter Pearce-kommis-sionens afsløring af hvor dybt rodfæstet modstanden mod det hvide styre var blandt afrikanerne, proklamerede Smith-styret i juli 1972 et fornyet forsøg på at oprette et bantustan-lignende system i Zimbabwe. Ifølge *Programme of Provincialization* skulle administrationen af de afrikanske stammeområder decentraliseres og høvdingene have yderligere magtbeføjelser.

(129) D.K. Davies, op.cit., side 50-52. Se endvidere tidligere i afsnit 5.3.

(130) Sprack, op.cit., side 35.

(131) Weinrich, Chiefs and Councils, side 27. Loven om afrikanske lokalråd (African Councils Act) blev oprindeligt vedtaget i 1957 og var da ment som landområdernes pendant til byernes multiraciale foreninger (se tidligere i afsnit 3.2.). RF-styret har imidlertid fortsat og udbygget dette element i "Racefællesskabs politikken".

(132) Mlambo, op.cit., side 54 og 70.

(133) Loney, op.cit., side 189.

(134) Mlambo, op.cit., side 54-55 samt Weinrich, Chiefs and Councils, side 24.

Senere skulle der oprettes provinsregeringer som overbygning på de afrikanske lokalråd.¹³⁵⁾ Dette nye forsøg er dog blevet kvalt af den intensiverede guerillakrig, lang tid før det kunne nå at blive til den tilstræbte forhindring for udviklingen af selvstændige guerillakrig.

I de europæiske områder er landarbejdere, private tjenestefolk og minearbejdere helt uden politisk indflydelse på de områder, de bor i. De fleste er migrantarbejdere, og det hvide styre anser dem derfor for at høre hjemme i landområderne, hvor høvdingene jo udtrykker deres meninger. Derimod kan de afrikanere, der bor i de afrikanske bydele (det vil overvejende sige de helt proletariserede arbejdere), vælge medlemmer til et kommunalt råd. Det giver dog ikke den store indflydelse til afrikanerne på de lokale anliggender i deres bydele. Den valgte forsamling er kun rådgivende, og rådene følges sjældent af de hvide såkaldte "superintendents", der er de egentlige magthavere i de afrikanske bydele.¹³⁶⁾

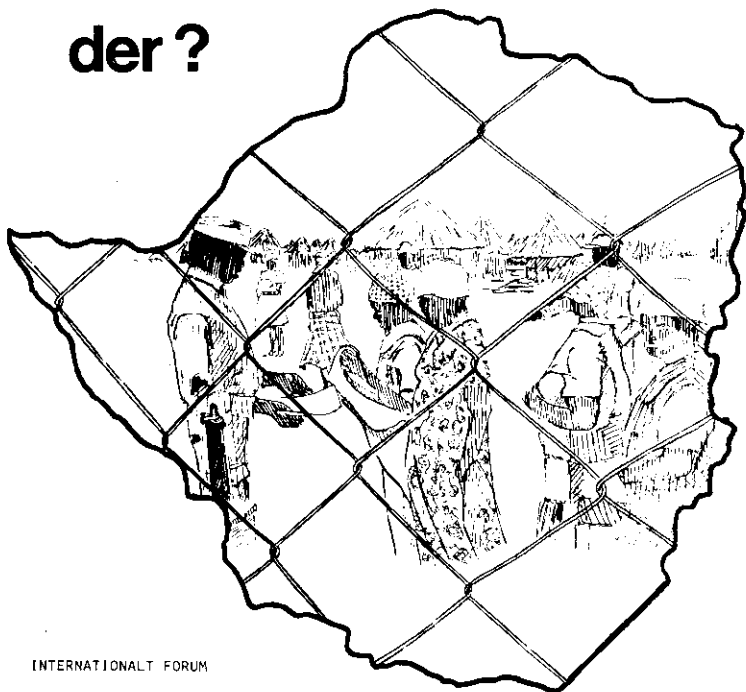
Sammenfattende kan det siges, at der eksisterer et glimrende folkestyre i Zimbabwe. Blot er de 95% af folket udelukket fra enhver reel politisk indflydelse. Den økonomiske og politiske magt går hånd i hånd og forstærker gensidigt hinanden, selvom befrielseskampen har vist, at denne magt absolut ikke er ubrydelig.

(135) International Defense and Aid Fund, The Rhodesia-Zambia Border Closure Jan-Feb 1973, Special Report No. 1, London 1973, side 3 samt D.K. Davies, op.cit., side 272-276.

(136) Austin, op.cit., side 67 samt Mlambo, op.cit., side 66.

ZIMBABWE-

hvorfor kæmpes der ?

INTERNATIONALT FORUM

AFRIKA-SKRIFT-SERIE NR. 1

"ZIMBABWE - hvorfor kæmpes der?" er et hæfte på 28 sider, udgivet af Internationalt Forum.

Det berører en del grundlæggende problemer som:

- Hvorfor er de hvide kommet til landet og hvad har deres magt betydet.
- Hvordan er det at være afrikansk bonde eller arbejder i de hvide områder uden demokratiske rettigheder.
- Hvad er det for en kamp, der føres og hvorfor er den våbnet.
- Hvem indgår i de mange forhandlinger og hvad forhandles der om.

Vi har tilstræbt at gøre hæftet så kort og klart som muligt, og de mange illustrationer supplerer teksten. Det gør "ZIMBABWE - hvorfor kæmpes der" meget anvendelig som baggrundsmateriale til diskussionsbrug, til undervisningsbrug og lignende.

Hæftet koster 9 kroner og fås i bogcafeer og hos Internationalt Forum.

Kapitel II:

Klassestrukturen i Zimbabwe

Med Zimbabwes kolonisering påtvang de indtrængende europæiske kolonisatorer afrikanerne kapitalistiske produktionsforhold ved at gøre dem til lønarbejdere, og siden omkring 1920 har kapitalismen været dominerende i Zimbabwe.

Ud fra kapitalismen grunder der sig umiddelbart to hovedklasser, nemlig kapitalistklassen (eller borgerskabet) og arbejderklassen (eller proletariatet). Disse to hovedklasser findes osse i Zimbabwe. Men kapitalismen i Zimbabwe er ikke blevet dominerende ved totalt (eller tendentielt) at *udrydde* alle tidligere produktionsområder, men ved at *underlægge* sig og *omforme* afrikanernes oprindelige produktionsmåde, således som det bedst muligt har tjent kapitalens interesser i Zimbabwe. I Zimbabwe har det betydet, at de fleste arbejdere ikke kun er arbejdere men osse er bønder. Disse såkaldte halvproletariserede bønder udgør langt størstedelen af befolkningen i Zimbabwe og opretholder livet ved en kombination af lønarbejde hos borgerskabet og landbrugsarbejde i resterne af den oprindelige produktionsmåde.

Det var mineralressourcerne, der var årsagen til Zimbabwes kolonisering i 1890'erne, og selv om virkeligheden ikke i første omgang levede op til forventningerne, er Zimbabwe ligesom Sydafrika og Namibia et land, der er rigt på mineraler og andre naturlige ressourcer. Dette

indbefatter rige energiressourcer - specielt de omfattende kullejer ved Wankie samt Kariba-dæmningens hydro-elektriske energi, hvorimod der ikke er fundet olie i Zimbabwe. Hertil kommer, at store dele af Zimbabwe ligger højt over havet, og disse områders subtropiske klima muliggør en omfattende og varieret landbrugsproduktion. På disse naturlige ressourcer samt på udbytningen af arbejderklassen beror borgerskabets rigdom - og borgerskabet har haft det godt i Zimbabwe!

1. BORGERSKABET.

Borgerskabet er ikke én stor homogen blok, der i et og alt står sammen. Borgerskabet er opdelt i forskellige *fraktioner*. Fraktionsopsplitningen markerer *interessemodsætninger* inden for borgerskabet, der manifesterer sig politisk og ideologisk.

Med udgangspunkt i en opdeling af den kapitalistiske produktion i 3 hovedsektorer - minesektoren, det kapitalistiske landbrug og industrien - er der tre fraktioner inden for borgerskabet, der på forskellige tidspunkter siden koloniseringen har spillet en selvstændig rolle. Det drejer sig om *mineborgerskabet*, *agrarborgerskabet* og *industriborgerskabet*. Grundlaget herfor har været interessemodsætninger, der er udsprunget af forskellige akkumulationsbetingelser i de tre sektorer, som danner basis for de pågældende borgerskabsfraktioner.

Foruden denne sektorvise fraktionsopdeling har osse sondringen mellem nationalt og internationalt borgerskab som nævnt i indledningen betydning for at kunne forstå udviklingen i Zimbabwe¹⁾.

I Zimbabwe er agrarborgerskabet helt overvejende identisk med det nationale borgerskab. Dets indtægter og hele levegrundlag er baseret på udnyttelsen af to særdeles uflyttelige elementer, nemlig jorden og billig afrikansk arbejdskraft. Desuden er langt hovedparten af agrarkapitalisterne både direkte ejere af produktionsmidlerne og samtidigt aktivt, fungerende kapitalister (planlægning og ledelse af produktionen). Dette giver sig bl.a. udtryk i, at de fleste af agrarkapitalisterne er fastboende i Zimbabwe.

Omvendt er mine- og industriborgerskabet overvejende sammenfaldende med det internationale borgerskab. Her er det endvidere karakteris-

(1) Disse to fraktioneringsdimensioner har dog ikke begrebsmæssigt noget at gøre med hinanden.

tisk, at ejerne af produktionsmidlerne *ikke* er de aktivt, fungerende kapitalister i Zimbabwe. Det hænger selvfølgelig sammen med, at hovedparten af mine- og industrikapitalen ejes af multinationale selskaber. De fungerende mine- og industrikapitalister bor for en dels vedkommende kun en mindre årrække i Zimbabwe og har således ikke så stærk en tilknytning til Zimbabwe som agrarkapitalisterne har.

De interne borgerskabsmodsatninger har kun været af forbigående karakter og har aldrig overskygget det grundlæggende modsætningsforhold til arbejderklassen. Kun fire gange i Zimbabwes historie siden koloniseringen er det kommet til større konflikter mellem fraktionerne inden for borgerskabet. I 1918-23 løb der mellem mine- og agrarborgerskabet en konflikt om medlemskab af den Sydafrikanske Union eller ej, der med opnåelsen af indre europæiske selvstyre i 1923 resulterede i agrarborgerskabets sejr. I tiden umiddelbart efter den 2. verdenskrig opstod der en konflikt mellem industriborgerskabet over for specielt agrarborgerskabet og i mindre udstrækning osse mineborgerskabet. Denne gang drejede konflikten sig om graden af de afrikanske arbejderes proletarisering samt afrikanernes rolle i samfundet i øvrigt. Denne konflikt fik sådan set ikke nogen endelig afgørelse før end 1962, men op gennem 1950'erne var industriborgerskabet *relativt* dominerende.

Med nationalistbevægelsen fremmarch og afkoloniseringsbølgen i det øvrige Afrika ændredes perspektivet, og det første modsætningsforhold mellem det nationale og det internationale borgerskab opstod. Konflikten 1960-62 vedrørende en mulig nykolonial overgang til afrikansk flertalsstyre endte med det nationale borgerskabs sejr, hvor grunden til UDI i 1965 blev lagt med RF's valgsejr i december 1962. Den fjerde og foreløbigt sidste konflikt løber i øjeblikket, igen som en modsætning mellem det nationale og det internationale borgerskab og igen vedrørende afrikansk flertalsstyre. Det startede så småt med den såkaldte "detente" i det sydlige Afrika, som Sydafrika tog initiativ til i 1974. Den blev kraftigt optrappet med Kissingers penduldiplomati og efterfølgende Geneve-konference i 1976. Denne gang er situationen imidlertid blevet kompliceret - for borgerskabet, vel at bemærke! - af befrielsesbevægelsernes langt stærkere stilling end tidligere.

Selvom befrielsesbevægelserne ikke åbenlyst er arbejderklassens og løndernes organiserede udtryk, har de medvirket til, at de undertrykte klasser i Zimbabwe for første gang har fået slagkraft. Det er det, der gør den nuværende konflikt til den hidtil alvorligste i Zimbabwes historie siden koloniseringen. Sagt med andre ord er det udtryk for, at mens modsætningerne inden for borgerskabet er *ikke-anta-*

gonistiske, er borgerskabets modsætningsforhold til arbejderklassen og bønderne (for så vidt disse udgør den industrielle reserarme, men altså ikke umiddelbart som landbrugere) *antagonistisk*, dvs. uløseligt inden for de kapitalistiske produktionsforholds rammer.

Vi vil nu gå over til en gennemgang af borgerskabets materielle grundlag i Zimbabwe.

I.1. MINESEKTOREN.

Det var forventninger om guldfund, der først og fremmest var årsagen til Cecil Rhodes interesser i at kolonisere Zimbabwe. Disse forventninger viste sig imidlertid ikke at kunne holde stik, og efter den 2. verdenskrig har guldproduktionen været faldende (og guldindtægterne stagnerende, jvf. figur 4). Til gengæld har udvindingen af asbest, kobber, krom og kul fået stigende betydning. Andre vigtige mineraler er nikkel, tin, lithium, wolfram og bly. I alt udvindes der mere end 50 mineraler i Zimbabwe.²⁾ Bortset fra kul, der næsten udelukkende går til hjemmemarkedet, eksporteres nær 100% af de udvundne mineraler, overvejende i uforarbejdet tilstand.

I dag anslås det, at amerikanske, britiske og sydafrikanske selskaber ejer - med groft sagt en tredjedel hver - omkring 90% af minekapitalen i Zimbabwe.³⁾ Minesektoren er med andre ord næsten totalt domineret af udenlandsk kapital. De vigtigste multinationale selskaber inden for minesektoren er for det første det sydafrikansk baserede, men i egentlig forstand multinationale Anglo-American Corporation. Det er langt det største enkeltelskab i minesektoren med interesser i kobber, guld, nikkel, zink m.m. samt eksklusive forundersøgelsesrettigheder i 12 af Zimbabwes 27 mineralundersøgelsesområder. Anglo-American har osse store interesser i landbrugs- og industrisektoren. Dets samlede aktiviteter i Zimbabwe styres i dag af holdingsselskabet Amrho.⁴⁾

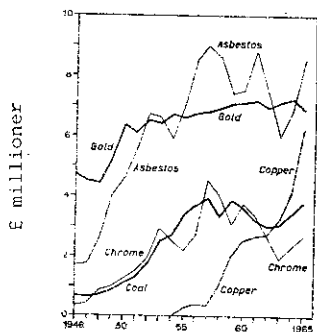
Hertil kommer det sydafrikanske Messina (kobber), de britiske Lonrho (guld og kobber), Rio Tinto Zinc (nikkel, kobber, guld og krom) og Turner & Newall (90% af asbesten) samt det canadiske Falconbridge (guld og nikkel) og de amerikanske Union Carbide Corporation og Foote

(2) Kay, *op.cit.*, side 136-142.

(3) *New African Development*, January 1977, side 19.

(4) Sprack, *op.cit.*, side 57-59.

FIGUR 4: Produktionen af udvalgte mineraler

Kilde: George Kay, *op.cit.*, side 137.

Mineral Company (begge krom). Den rhodesiske stat har interesser i nikkell, krom og jern.⁵⁾

Minesektoren har i efterkrigstiden været karakteriseret af en udbredt effektivisering og rationalisering. Det har for det første givet sig udslag i en kraftig produktionskoncentration, således at der er blevet færre og større miner, samt i en centralisation af minekapitalen i hænderne på få store selskaber. Således er en af mellemkrigstidens fraktioner af det nationale borgerskab, de såkaldte "smallworkers" inden for minesektoren, næsten blevet totalt udryddet efter den 2. verdenskrig.

For det andet er der sket en kraftig produktionsforøgelse inden for minesektoren, hvor maskiner, moderne videnskabelig teknologi osv. har erstattet menneskelig arbejdskraft. Antallet af beskæftigede inden for minesektoren faldt fra 85.635 i 1940 til bundrekorden i 1963 på 38.328, alt imens produktionen er steget støt. Det har samtidig medført, at antallet af ufaglærte er faldet i forhold til faglærte. Således har det næsten udelukkende været afrikanske arbejdere, de har bidraget til faldet i arbejdsstyrken, og forholdet mellem afrikanere

(5) Stoneman, *op.cit.*, side 51-53; Centre of African Studies, *op.cit.*, side 10-12; Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 49-50 samt African Development, November 1976, side 1097.

og ikke-afrikanere i minesektoren er ændret fra 21:1 i 1954/56 til 14:1 i 1965/67. Dette har ført til et voksende interessefællesskab mellem det internationale borgerskabs to fraktioner, mine- og industriborgerskabet, m.h.t. en lompelse af restriktionerne for afrikanske arbejdere til at blive faglærte.

Foranlediget af den Centralafrikanske Føderations sammenbrud i 1963 og yderligere af Smith-styrets UDI i 1965 begyndte staten at gribe ind for at styrke minesektoren, specielt eftersøgningen og udvindingen af nye mineraler. Efter at minesektorens andel af Zimbabwes samlede kapitalistiske produktion havde været faldende lige siden 2. verdenskrig begyndte sektoren fra midten af 1960'erne at udvikle sig i takt med de øvrige økonomiske sektorer i Zimbabwe. Dette har bl.a. afspejlet sig i jævnt stigende antal beskæftigede, der i 1975 nåede 64.200 (se tabel 2, kapitel I afsnit 2.3.), samt i at produktionsmængden næsten tredobledes (196%) i perioden fra 1964 til 1973 (prismæssigt var stigningen på 230%).⁶⁾ I 1974-76 var minesektoren den eneste sektor, hvis produktion ikke blev påvirket af den intensiverede guerillakrig, men tværtimod fortsatte væksten. Det kan skyldes, at langt de fleste af minerne lå uden for frihedskampernes daværende operationsområder, samt at verdenskrisen ikke i første omgang ramte Zimbabwes mineraler. Uddybningen af krisen i hele den kapitalistiske verden samt befrielseskampens intensivering medførte dog, at også minesektoren i 1977 blev ramt af tilbageslag; produktionsmængden faldt i de første 9 måneder af 1977 med 5% i forhold til 1976.⁷⁾

Minesektoren har haft en særlig betydning efter UDI i 1965, fordi dens produkter har udgjort en stadig voksende andel af Zimbabwes eksport (30% i 1972, hvilket er næststørst efter landbrugsprodukter).⁸⁾ Betydningen af dette skal ses på baggrund af de økonomiske sanktioner og afskæringen fra de internationale penge- og kreditmarkeder.

1.2. DET KAPITALISTISKE LANDBRUG.

Det kapitalistiske (europæisk ejede) landbrug blev etableret i tiden efter 1904 som en slags kompensation for de fåtallige guldfund. Ind-

(6) Kay, op.cit., side 131-136.

(7) Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 60; African Development, November 1976, side 1098; New African Development, August 1977, side 828 samt den sydafrikanske avis The Star Weekly, 11.februar 1978.

(8) Centre of African Studies, op.cit., side 11.

vandringskampagner blev iværksat (se tabel 1), og staten sikrede det kapitalistiske landbrug gunstige udviklingsbetingelser. Det drejede sig fremfor alt om at sikre sig billig afrikansk arbejdskraft i rigelige mængder, om at fjerne afrikanske bønder fra den bedste halvdel af jorden, der blev erklæret for "europæisk område", samt om billig lån og statslige kreditter.⁹⁾

Størstedelen af det kapitalistiske landbrug bestod ved årsskifter 1976/77 af 6.682 meget store, *individuellet ejede farme*, hvis gennemsnitsstørrelse var på mere end 2.100 ha.¹⁰⁾ I de senere år har *kompstore selskabsjede og industrielt drevne plantager* fået stigende betydning. En enkelt af disse, Liebigs kvægranch, er på hele 520.000 ha!¹³⁾ Disse plantager er især vundet frem inden for specialiserede og kapitalkrævende produkter som fx the, kaffe, sukkerrør, citrusfrugter o.l. Direkte knyttet til disse plantager er der ofte fabrikker, der videreforarbejder landbrugsprodukterne. Plantagerne er overvejende udenlandsk ejede (Anglo-American, Lonrho, Hulett's Corporation (sydafrikansk) m.fl.), men også den rhodesiske stat har kapital anbragt i plantagedrift.¹⁴⁾

I starten var det kapitalistisk landbrug helt overvejende baseret på produktion af fødevarer til hjemmemarkedet. Der var specielt tale om majs og husdyravl; det sidste omfattede kødkvæg, malkekvæg (mælk, smør og ost), får (udelukkende for kødets skyld) samt svin. Disse ting findes stadig, men kort efter den 2. verdenskrig blev tobak (Virginia) den vigtigste afgrøde. Dette markerede samtidig et skift til en overvejende eksportorienteret produktion, og tobak blev i tiden op til UDI i 1965 Zimbabwes vigtigste enkelte eksportvare.¹⁵⁾ I 1964 udgjorde eksporten af uforarbejdede landbrugsprodukter 64% af den samlede kapitalistiske landbrugsproduktion, hvoraf de 56% faldt på den uforarbejdede tobakseksport.¹⁶⁾

(9) Gann, op.cit., side 169-172 samt W.J.Barber, The Economy of British Central Africa, Stanford University Press, Stanford 1961, side 24 og 151.

(10) Roger Riddell, The Land Question, Catholic Institute for International Relations, London 1978, side 7 og 11. Selvom dansk og rhodesisk landbrug slet ikke er direkte sammenligneligt p.gr.a. forskel med hensyn til teknologi, klima, afgrøder m.m. kan det alligevel nævnes, at den gennemsnitlige danske landbrugsejendom i 1975 var på knap 23 ha! (Statistisk Tiårsoversigt 1976, Danmarks Statistik, København 1976, side 31.

(11) og (12) udgår

(13) Kay, op.cit., side 105.

(14) ibid., side 121-129 samt Sprack, op.cit., side 59.

(15) Kay, op.cit., side 107-110.

(16) ibid., side 170.

*Afrikanske landarbejdere og europæiske arbejdsledere
på en tobaksfarm*

De sanktioner, der blev pålagt Smith-styret efter UDI tvang gradvist det kapitalistiske landbrug til at halvere tobaksdyrkingen (omend den i 1974 synes at være steget igen) og med finansiel støtte fra staten sprede produktionen på flere afgrøder, specielt en øget fødevarerproduktion til hjemmemarkedet.

Som følge af sanktionerne har staten ført en bevidst importsstitutionspolitik efter 1965. V.h.j.a. produktionsomlægninger til majs, bomuld, sukkerrør og kvægdrift er det frem til guerillakrigens intensivisering i 1970'erne lykkedes at undgå, at det kapitalistiske landbrug som helhed er blevet alvorlig rystet. Fødevarerproduktionen er fra 1965 til 1971 steget med ca. 75% og har ført til en eksport af bl.a. citrusfrugter (appelsiner, citroner osv.) og oksekød. Desuden har den øgede bomuldsdyrkning ført til en kraftig ekspansion for tekstilindustrien, der mellem 1965 og 1969 mere end fordoblede sin produktion. Udover de allerede nævnte afgrøder dyrkes der i det kapitalistiske landbrug hvede, ris og mange forskellige slags frugter og grøntsager. Der findes endvidere et mindre skovbrug.¹⁷⁾

Produktionsomlægningerne førte til en direkte konkurrence mellem det kapitalistiske landbrug og det afrikanske agrarsmåborgerskab på hjemmemarkedet, hvilket bl.a. resulterede i 'Land Tenure Act of 1969', der

(17) ibid., side 112-117 og 154-155 samt Centre of African Studies, op.cit., side 17.

kraftigt indskrænkede dette afrikanske småborgerskabs muligheder og betydning.¹⁸⁾

Efter UDI er det kapitalistiske landbrug og dermed agrarborgerskabet med andre ord blevet endnu mere afhængigt af at sidde inde med den politiske magt i Zimbabwe, dvs. afhængig af kontrollen med statsmagten. Nu drejer det sig ikke længere "blot" om at sikre den skæve jordfordeling. P.gr.a. sanktionerne er det kapitalistiske landbrug blevet afhængigt af store subsidier og øget kreditgivning fra staten for at opretholde et profitabelt landbrug, hvortil kommer den statslige sikring imod direkte konkurrence fra det afrikanske agrarsmåborgerskab.

Alt i alt har dette siden UDI ført til en stadig kraftigere modstand fra agrarborgerskabet side imod enhver form for afrikansk flertalsstyrelse.

1.3. INDUSTRISEKTOREN

Før den 2. verdenskrig havde der inden for forarbejdningssektoren eksisteret en række små europæiske håndværksvirksomheder, men med udgangspunkt i den 2. verdenskrig startede en egentlig industrialisering i Zimbabwe, der hurtigt opslugte dette småborgerskab.

Ved krigens udbrud blev Zimbabwe afskåret fra leverancerne af en lang række varer, der hidtil var blevet importeret. Det skabte basis for en lokal industri, der fremstillede de manglende varer - d.v.s. en såkaldt importsubstitution. Samtidig steg efterspørgslen i de krigsførende lande efter krom og asbest samt en række landsbrugsprodukter, hvilket kom til at udgøre en kraftig stimulans for hele den kapitalistiske økonomi i Zimbabwe.¹⁹⁾

Staten tilegnede sig en del af de nye indtægter og benyttede dem til at fremme en industriel udvikling i Zimbabwe. Der blev oprettet to stats-ejede selskaber, et bomuldsspinderi i Gatooma og et jern- og stålværk, RISCO, mellem Que Que og Gwelo. De grundede sig begge på lokale råvarer og satte hver for sig yderligere industri igang, specielt i tiden efter krigens afslutning.

Et britisk firma startede et væveri, og en tekstilindustri blev etableret. Som nævnt under landbrugssektoren er tekstilindustrien vokset meget

(18) Se afsnit 4 i dette kapitel.

(19) Arrighi, Political Economy, side 350-351.

hurtigt efter UDI, og tekstilvarer er blevet Zimbabwes største eksportartikel, der decideret er et forarbejdet industriprodukt. Dette er en antydning af det delvist gennemførte brud med den rene koloniale økonomi, der udelukkende eksporterer uforarbejdede råstoffer.

En stor del af RISCOs produkter går til bygge- og anlægssektoren, hvor der findes en række store rhodesisk ejede selskaber. Desuden er der opstået en række fabrikker, der producerer landbrugsmaskiner, værktøj, hegnstråd, rør, ledninger m.m.

I parentes kan det lige bemærkes, at de to nævnte statsselskaber i 1957 (RISCO) og i 1960 begge blev solgt til privat udenlandsk kapital, efter de havde vist sig profitable. Der er altså ikke blevet udviklet en magtfuld, statsejet industrisektor i Zimbabwe, ligesom det et tilfældet i Sydafrika. ²⁰⁾

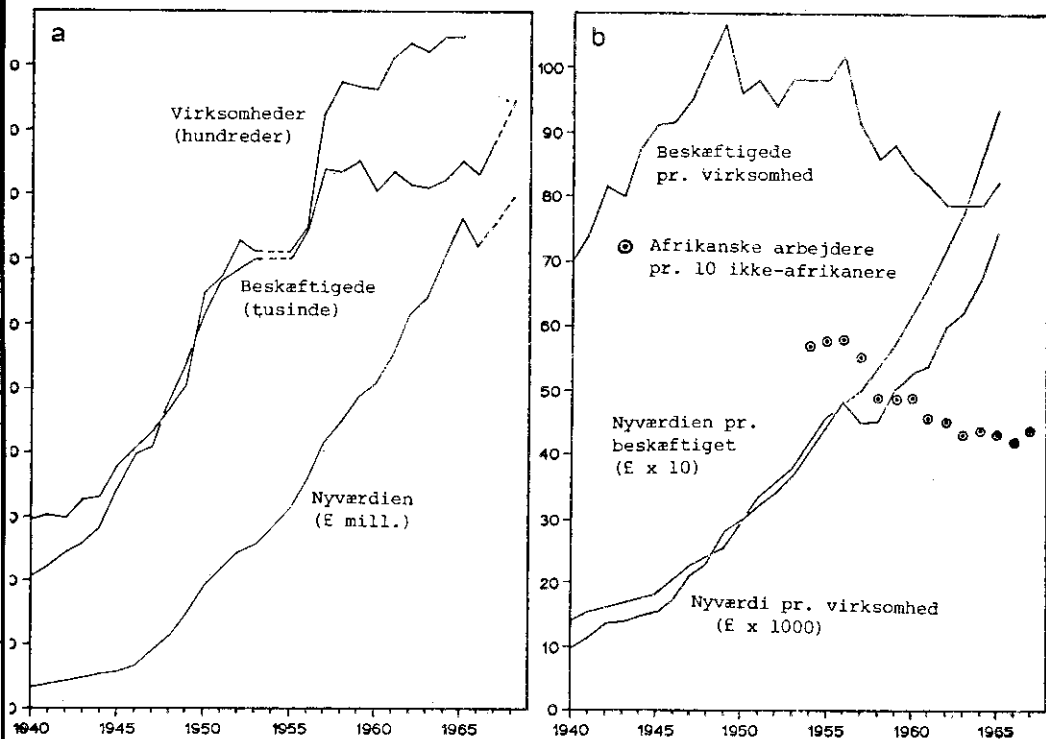
Den nye industrikapitals produktion blev overvejende hjemmemarkedsorienteret, idet kun lidt over en fjerdedel eksporteres (mest til de omkringliggende lande). Den er koncentreret omkring produktion af byggematerialer (tømmer, cement, mursten, fliser o.l.), kunstgødning, fødevarerforarbejdning (mejerier, slagterier, bryggerier, konservesfabrikker o.l.) samt fremstilling af diverse forbrugsvarer såsom klæder, fodtøj, møbler m.m. Foruden at størstedelen af industrisektorens produkter (72% i 1964) sælges på hjemmemarkedet (og det vil hovedsagelig sige til de købedygtige europæere), er der i de fleste tilfælde desuden tale om forarbejdning af lokale råvarer. Knap halvdelen af industrien forarbejder produkter fra det kapitalistiske landbrug, mens minesektoren leverer produkter til ca. 30% af industrien; de sidste 20-25% består så af forarbejdning af importerede råvarer. ²¹⁾

Her er det dog nødvendigt at komme med en vigtig tilføjelse. Der er endnu langt fra udviklet en "selvcentreret" økonomi i Zimbabwe, der kan sammenlignes med de højtudviklede kapitalistiske økonomier i Vesteuropa, USA og Japan. Mellem 30 og 40% af Zimbabwes import består af maskiner og andre produktionsmidler, og på dette yderst vigtige område for al kapitalistisk produktion er Zimbabwe fortsat nærmest 100% afhængig af udlandet. ²²⁾ Dette har efter UDI fået betydning på grund af pålæggelsen af sanktioner og vil blive taget op igen senere.

(20) W.J. Barber, op.cit., side 144-146; Gray, op.cit., side 203; Kay, op.cit., side 157 samt Stoneman, op.cit., side 42.

(21) W.J. Barber, op.cit., side 141; Kay, op.cit., side 153-158 samt Stoneman, op.cit., side 45.

(22) Kay, op.cit., side 169.

FIGUR 5: Industrisektorens udvikling med hensyn til en række udvalgte karakteristika

Kilde: George Kay, *op.cit.*, side 142.

Industrivirksomhederne er for 3/4's vedkommende lokaliseret i Zimbabwes to største byer, Salisbury og Bulwayo.²³⁾ Der er en dominans af udenlandske selskaber, og det skønnes, at britisk og sydafrikansk kapital til sammen i dag kontrollerer ca. 80% af industrikapitalen i Zimbabwe.²⁴⁾ Det sydafrikanske Barlow Rand er den største enkelte kapitalgruppe i industrisektoren; det har en kontrollerende interesse i mindst 17 rhodesiske enkeltsselskaber.²⁵⁾

Industriens produktion er vokset relativt jævnt siden starten under og efter den 2. verdenskrig. Men det har ikke medført en tilsvarende jævn

(23) *ibid.*, side 151-152.

(24) *New African Development*, January 1977, side 19.

(25) Sprack, *op.cit.*, side 59-61.

vækst i antallet af beskæftigede inden for industrisektoren. Det skyldes, at industrikapitalen har udviklet sig på forskellig måde, således at man kan udskille 4 faser i den udvikling i Zimbabwe.

Etableringsfasen gik fra 1939 og frem til 1957.²⁶⁾ Den var karakteriseret af en jævn vækst i både produktionen samt i antallet af virksomheder og beskæftigede (se figur 5). I 1957 var der inden for industrien i snæver forstand ansat 74.000 sorte og 13.600 hvide, hvortil skal lægges 78.900 sorte og 18.160 hvide fra transport og bygge- og anlægsvirksomhed.²⁷⁾

Det var i høj grad en baggrund for denne vækst, at der i perioden strømmede udenlandsk kapital til Zimbabwe fra Storbritanien og (efter Nationalistpartiets magtovertagelse i Sydafrika i 1948) fra Sydafrika.²⁸⁾ Når selve dannelsen af den Centralafrikanske Føderation i 1953 ikke entydigt gav sig udslag i en ekstra vækst i produktionen, skyldes det, at industrisektoren i Zimbabwe lige fra sin start baserede sig på afsætning til alle 3 landes markeder. Industrialiseringen i Zimbabwe var indledningen til og forudsætning for Føderationen, som senere fulgte efter og konsoliderede integrationen på det politiske plan.²⁹⁾

Den anden fase fra 1957 til 1965 var karakteriseret af en teknologisk udvikling af industrikapitalen (eller ihvertfald store dele af den), hvor menneskelig arbejdskraft blev erstattet med maskiner. Dette førte til en kraftig forøgelse af arbejdsproduktiviteten, hvilket afspejlede sig i en vækst i produktionsværdien pr. beskæftiget fra £500 pr. år i 1957 til £935 i 1965; der var tale om et spring i stigningstakten pr. år fra £21 i 1940-57 til £54 i 1957-65. Produktivitetsstigningen medførte, at produktionen fortsatte sin ubrudte vækst, samtidig med at antallet af beskæftigede stagnerede. I 1965 var der ansat 71.000 sorte og 16.130 hvide i industrien samt 46.300 sorte og 15.420 hvide i transport og bygge- og anlægsvirksomhed.³⁰⁾ Antallet af beskæftigede sorte (ufaglærte) arbejdere faldt med andre ord drastisk, mens de hvide (faglærte) arbejdere nogenlunde opretholdt beskæftigelsesniveauet.

I 1966 skete der en forbigående tilbagefald i produktionen forårsaget af UDI, men allerede i 1967 havde industrikapitalen overvundet dette

(26) Kay, *op.cit.*, side 142-143.

(27) *Africa South of the Sahara 1971*, side 599.

(28) Stoneman, *op.cit.*, side 31-38.

(29) Centre of African Studies, *op.cit.*, side 3.

(30) *Africa South of the Sahara 1971*, side 599.

tilbagefald. Herefter startede der en tredje fase, der frem til 1974 var præget af en fortsat vækst, men på et uændret teknologisk grundlag, hvilket bl.a. gav sig udslag i, at beskæftigelsen steg en smule mere end produktionen. Produktiviteten faldt altså en anelse, hvilket skyldtes, at væksten nødvendiggjorde øget inddragelse af ufaglært afrikansk arbejdskraft. Det er dog kun i *absolutte* tal, der har været tale om en voksende beskæftigelse af afrikanske arbejdere efter 1966. Det øgede antal beskæftigede har overhovedet ikke stået mål med den stigende afvandring fra det afrikanske landbrug forårsaget af forringede levevilkår og stigende befolkningsvækst.³¹⁾

Industrikapitalens udvikling i 1967-74 afspejlede situationen efter UDI. Sanktionerne gjorde det som tidligere nævnt på den ene side vanskeligt at erstatte produktionsmidlerne, hvilket umuliggjorde en afgørende produktivitetsforøgelse. På den anden side fremmedes den fortsatte vækst af den politiske situation og statens indgriben i økonomien. UDI og sanktionerne førte for det første til en yderst effektiv beskyttelse imod fremmed konkurrence. For det andet indførte Smith-styret hurtigt forbud imod, at udenlands kapital udførte profit af landet. Denne profit tvinges altså til at blive reinvesteret i Zimbabwe, og her sørgede Smith-styret så for det tredje for at føre en aktiv importsubstitutionspolitik, der tog sigte på at sprede investeringerne i et forsøg på at gøre Zimbabwe selvforsynende.³²⁾ Tabet af det zambianske marked blev opvejet af en ekspansion på det sydafrikanske marked, der var så kraftig, at den sydafrikanske stat af konkurrencetruede dele af sit eget borgerskab blev tvunget til at pålægge den rhodesiske eksport visse begrænsninger.³³⁾ Alt i alt blev industrisektoren dog i første omgang styrket af UDI og sanktionspåleggelsen.

I 1974/75 begyndte det imidlertid at krakelere. Det fremgår af mængdeindekset for industriproduktionen:

1964: 100,0	1969: 133,5	1974: 207,2
1965: 108,7	1970: 150,2	1975: 204,3
1966: 98,6	1971: 168,5	1976: 192,3
1967: 107,2	1972: 180,6	1977: 183,5
1968: 117,8	1973: 194,1	

Kilde: *Africa South of the Sahara 1971*, side 632; *Africa South of the Sahara 1977-78*, side 702 samt *New African Development*, April 1978, side 57.

(31) Se nedenfor i afsnit 2 og 3.

(32) Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 58.

(33) Centre of African Studies, op.cit., side 8.

Årsagen til produktionstilbagegangen var ikke så meget sanktionerne, selvom produktionsapparatet væsentlige steder var begyndt at være nedslidt. Langt snarere var der tale om effekterne af den intensiverede guerillakrig.³⁴⁾

Som et sidste karakteristisk træk ved industrisektoren i Zimbabwe skal det fremhæves, at der praktisk taget ikke er foregået nogen virksomhedskoncentration i denne sektor. Antallet af virksomheder er med ganske få undtagelser steget år for år, og det gennemsnitlige antal beskæftigede pr. virksomhed har svinget omkring og lige under 100: Der var 70 beskæftigede pr. virksomhed i 1940, toppen blev nået med 106 i 1949 for så at være faldet til 82 i 1965. Spredningen er heller ikke særlig stor: I 1965 havde 2/3 af virksomhederne (696 ud af 1042) mindre end 50 ansatte, og der var kun 7 virksomheder som havde mere end 1000 ansatte.

Industrivirksomhederne i Zimbabwe er altså gennemgående ikke ret store. Dette er en afspejling af den begrænsede størrelse af det hjemmemarked, som industrien afsætter hovedparten af sine produkter til. Det relativt lille afsætningsmarked gør det ikke muligt effektivt at udnytte fordelene ved stordrift, så derfor dominerer de mange små virksomheder fortsat industrisektoren i Zimbabwe.³⁵⁾

1.4. DET INTERNATIONALE BORGERSKAB.

Som det er fremgået af de foregående afsnit er der international kapital involveret i alle den kapitalistiske produktions tre hovedsektorer. Andelen er størst i minesektoren og mindst i landbrugssektoren.

Det sidste nogenlunde pålidelige skøn over de private udenlandske investeringers størrelse i Zimbabwe stammer tilbage fra før UDI, hvor de i 1963 samlet blev opgjort til ca. £350 mill. (dengang svarende til ca. 7 mia. d. kr.). Heraf var mellem £200 - 250 mill. (mellem 55 - 70%) britisk kapital, ca. £100 mill. (ca. 30%) sydafrikansk kapital og omkring £20 mill. amerikansk kapital (6%). Dette skal ses i forhold til den private indenlandske rhodesiske kapital størrelse på ca. £150 mill. i 1963. Den amerikanske kapital i Zimbabwe findes for 90%'s vedkommende i minesektoren, mens den britiske og sydafrikanske kapital er

(34) Dette vil vi vende tilbage til i kapitel III afsnit 4.4.

(35) Kay, op.cit., side 143-144 og 149-150.

mere jævnt fordelt over samtlige økonomiens sektorer.³⁶⁾

Efter UDI er de sydafrikanske investeringer steget kraftigt som følge af Sydafrikas rolle som gennemgangsland for varer og kapital til og fra Zimbabwe efter pålæggelsen af økonomiske sanktioner. Stoneman skønner, at de sydafrikanske investeringer i dag udgør ca. £200 mill. ud af ialt mellem £500 - 600 mill. udenlandske private investeringer, således at den sydafrikanske andel af den udenlandske kapital er steget til mellem 33 og 40%. De britiske investeringer er ikke steget så meget og skønnes i dag at ligge mellem £225 - 300 mill. (40 - 60%), mens de amerikanske investeringer skønnes at være nogenlunde uforandret.³⁷⁾

Sanktionerne har i øvrigt ført til, at det er blevet vanskeligere at skelne mellem sydafrikansk og vestlig kapital, idet næsten alle vestlige selskaber med interesser i Zimbabwe har opretholdt og udbygget forbindelsen via datterselskaber i Sydafrika.³⁸⁾ Det skal ses i lyset af, at vestlig og sydafrikansk kapital generelt er sammenfiltret i hele det sydlige Afrika. Det er specielt tilfældet for britisk og sydafrikansk kapital.³⁹⁾

Foruden de tre nævnte sektorer er der en meget stor andel af international kapital i banksektoren. Der findes 4 banker i Zimbabwe: Barclays Bank (USA og Storbritanien), Standard Bank (Sydafrika og Storbritanien), National Grindleys Bank (USA og Storbritanien) samt Rhobank (ejet af Nedbank - Sydafrika og Holland - og den rhodesiske stat). Gennem Argus Printers kontrollerer Anglo-American Corporation næsten fuldstændigt pressen i Zimbabwe, hvortil kommer en dominans af international kapital i handelen i de hvide områder.⁴⁰⁾

Det internationale borgerskab har derfor store økonomiske interesser i at forsvare Zimbabwe. Dette lå bag det internationale borgerskabs bestræbelser i 1950'erne for at sikre en nykolonial løsning i Zimbabwe -

(36) Stoneman, op.cit., side 44, 50 og 55.

(37) ibid., side 51. Stoneman benytter her som ovenfor stadig de gamle, udevaluerede engelske £ som mål. I 1965 var de lig med de rhodesiske £. Siden har Storbritanien devalueret, og Rhodesia er overgået til rhodesiske \$, hvor 2 R\$ = 1 gammelt £. Se i øvrigt listen over britiske selskaber, der opererer i Zimbabwe, i Zimbabwe News, Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 47-53.

(38) Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 48.

(39) Se Ruth First m.fl., The South African Connection: Western Investment in Apartheid, Penguin, Harmondsworth 1973.

(40) Centre of African Studies, op.cit., side 11-15 og 44 samt Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 50-51.

en løsning, der fortsat ville garantere det internationale borgerskabs adgang til udbytning af de afrikanske arbejdere og udplyndring af Zimbabwes rige naturressourcer.

Men Zimbabwe kan ikke betragtes isoleret fra det øvrige sydlige og centrale Afrika. For det internationale borgerskab gælder det i første række om at sikre imperialismens absolutte "bastion" i området: Sydafrika. Set i denne sammenhæng har det internationale borgerskab ikke udelukkende snævre økonomiske interesser i forhold til Zimbabwe. Her spiller det i dag en vigtig rolle, at der tæt omkring Sydafrika er etableret to revolutionære overgangssamfund, Mozambique og Angola, der alene ved deres eksistens - specielt for de sorte sydafrikanske arbejdere⁴¹⁾ - er en trussel imod det internationale borgerskab. Sker der også i Zimbabwe en revolutionær omvæltning, vil Sydafrika være helt omgivet af socialistiske stater, der udover eksemplets magt vil kunne fungere som baseområde for sydafrikanske guerillaer (hvad Mozambique allerede gør, og Angola endvidere gør det for namibiske guerillaer fra SWAPO). Desuden vil det rige kobberbælte i Zambia og Zaire i så fald være afskåret fra Sydafrika og nærmest være spærret inde (set med imperialismens øjne).

Det internationale borgerskabs interesser i en nykolonial løsning i Zimbabwe er derfor om muligt endnu større i dag end tidligere. Det internationale borgerskab har med al tydelighed vist, at det er fuldt bevidst om dette faktum. Vi vil senere vende tilbage til dette, specielt i afslutningen.

2. ARBEJDERKLASSEN

Det europæiske arbejderaristokrati og de helt proletariserede afrikanske arbejdere udgør til sammen arbejderklassen i snæver forstand. Deres eneste indtægtskilde er lønarbejde, og de bor permanent med deres fami-

(41) Se Alex Callinicos & John Rogers, Southern Africa after Soweto, Pluto Press, London 1977, side 8 og 157ff samt Internationalt Forum - Blad for international solidaritet nr. 1-2/1978, side 30 (interview med Tebello Motopanyane fra ANC/SA, formand for den aktionskomite, der organiserede demonstrationerne i Soweto i sommeren 1976), hvor det begge steder fremhæves, at sejrene i Angola og Mozambique havde stor moralsk betydning for de afrikanske arbejderes og studenteres demonstrationer og strejker, startende med Soweto-urolighederne i juni 1976. En af parolerne lød således: "Det skete i Angola, hvorfor ikke her?" (New African Development, December 1977, side 1188).

lie i byområderne, hvortil osse minerne med deres tilsluttede bebyggelser (fabriksanlæg, beboelser osv.) henregnes i Zimbabwe.

Hertil kommer de halvproletariserede afrikanske bønder. Osse disse hører til arbejderklassen for så vidt som *en del* af midlerne til deres reproduktion - dvs. fortsatte opretholdelse af livet i bred forstand - stammer fra lønarbejde. De er såkaldte *migrantarbejdere*. Den "halve" - eller rettere: kun delvise - proletarisering består i, at de osse opretholder livet ved andet lønarbejde. Den anden del midlerne til deres reproduktion stammer fra landbruget i de afrikanske stammeområder, i hvilken forstand de er *bønder*.

I den zimbabweanske virkelighed er det kun muligt at skelne skarpt mellem arbejderaristokratiet og de øvrige arbejdere, da der i vid udstrækning er en glidende overgang mellem de helt proletariserede afrikanske arbejdere og migrantarbejderne.

2.1. DET EUROPÆISKE ARBEJDERARISTOKRATI

Næsten alle de europæiske arbejdere er beskæftiget inden for industri, handel og transport (se tabel 2). De udgør et såkaldt *arbejderaristokrati*, idet de økonomisk udskiller sig fra de øvrige dele af arbejderklassen på grundlag af langt højere lønninger og politisk ved at støtte borgerskabet (i tilspidsede situationer har det altid været det nationale borgerskab). Grundlaget herfor er hos de enkelte europæiske arbejdere ideologiske illusioner (racefordømme) om egne interesser, således at de ikke personligt identificerer sig på grundlag af den klassemæssige opdeling, men på grundlag af racedelingen.

Årsagen hertil er ikke alene lønforskellene. P.gr.a. arbejdsprocessens kapitalistisk-hierarkiske organisering indtager de europæiske arbejdere *samtidig* med de produktive arbejdsfunktioner overvejende overordnede og kontrollerende funktioner. Politisk betyder dette, at de europæiske arbejdere aldrig har kæmpet sammen med de afrikanske arbejdere og derfor er utænkkelige som alliancepartnere for de afrikanske arbejdere.

Baggrunden for de europæiske arbejdere har udskilt sig fra den øvrige, afrikanske del af arbejderklassen ligger helt tilbage i det europæiske styres bevidste politik siden 1923. Siden 1933 har det givet sig udslag i, at de europæiske arbejdere kraftigt har støttet det nationale borgerskab i Zimbabwe. Denne støtte blev i 1934 lovfæstet i 'Industrial Conci-

liation Act'. 42)

Med lidt andre ord kan man sige, at arbejderaristokratiet har været en støtteklasse for det hvide mindretalsstyre. Det er vigtigt at understrege, at de hvide arbejdere ikke har indtaget en jævnbyrdig position i alliancen med det nationale borgerskab⁴³⁾ for slet ikke at tale om de europæiske arbejdere skulle være den dominerende klasse i Zimbabwe.⁴⁴⁾ Dette ville forudsætte, at de fik nogle af deres langsigtede, objektive interesser tilgodeset i alliancen.

Arbejderklassens langsigtede objektive interesser er, at arbejderklassen selv overtager den politiske og økonomiske magt og nedbryder de kapitalistiske produktionsforhold for dermed at stoppe udbytningen. Det har de hvide arbejdere i Zimbabwe overhovedet ikke kæmpet for. Her er der blot sket det, at de europæiske arbejdere har fået tilgodeset nogle af deres kortsigtede interesser, såsom højere lønninger og bedre reproduktionsbetingelser end i Europa (højere levestandard), uden at dette på nogen måde har truet borgerskabets magt. Tværtimod har det været et led i grundfæstelse af borgerskabets magt over for den største del af arbejderklassen, de afrikanske arbejdere.

De europæiske arbejdere har tilkæmpet sig en højere løn og gode arbejdsvilkår. Men de har gjort det på bekostning af det afrikanske lag af arbejderklassen. Det er for borgerskabet lykkedes at splitte den zimbabwanske arbejderklasse v.h.j.a. raceforskellen, hvilket skal ses på baggrund af det historiske forhold, at der aldrig har været "fattige" hvide i Zimbabwe, sådan som der i en vis fase var det i Sydafrika.⁴⁵⁾

Rent faktisk har det hvide styre i Zimbabwe lige siden 1920'erne og frem til befrielseskampen skærpelse i 1970'erne kun tilladt indvandring af hvide med kapital og/eller en faglig eller akademisk uddannelse. De har bevidst forhindret en indvandring af ufaglærte hvide, da "al ufaglært arbejde udføres af indfødte", som en officiel invandringspjece fra 1924

(42) Se kapitel I afsnit 2.3.

(43) Hvad fx Arrighi (Political Economy, side 364) tenderer imod at mene.

(44) Dette hævder fx Martin Loney: "I dag er den permanente institutionalisering af hvidt overherredømme - med den hvide arbejderklasse i spidsen - den dominerende tendens. De multinationale selskaber har tabt meget af deres indflydelse. Det hvide borgerskab er ikke længere i stand til at bestemme farten." (op.cit., side 18 - vores understregning).

(45) Arrighi, Political Economy, side 338. Vedrørende Sydafrika, se Callinicos & Rogers, op.cit., side 28ff samt Sven Bislev, Baggrund for apartheid, Århus 1975, side 190ff.

udtrykte det.⁴⁶⁾

Når den kapitalistiske udvikling i Zimbabwe har nødvendiggjort øget faglært arbejdskraft, er denne altid blevet forsøgt tiltrukket udefra ved hjælp af tilbud om høje lønninger, hvilket i lang tid var billigere end at oplære afrikansk arbejdskraft til de samme funktioner. De europæiske arbejdere i Zimbabwe er altså ikke blevet proletariseret *inde i Zimbabwe*.⁴⁷⁾ Strengt taget har der derfor aldrig eksisteret en reelt *samlet* sort/hvid arbejderklasse i Zimbabwe.

2.2. DE HELT PROLETARISEREDE AFRIKANSKE ARBEJDERE

I løbet af 1975 var der i gennemsnit 934.000 afrikanere ansat i lønarbejde (se tabel 2 i kapitel I afsnit 2.3.). Kun en mindre del af disse er helt proletariserede arbejdere. Tager man udgangspunkt i en meget snæver bestemmelse af disse arbejdere som dem, der har afskåret enhver økonomisk forbindelse med landområderne og deres slægtninge dér, er der *nappe* mere end et sted mellem 10.000 og 50.000 helt proletariserede afrikanske arbejdere. De er udelukkende beskæftiget inden for industri og transport og bor så godt som allesammen i Salisbury og Bulawayo.⁴⁸⁾ De er alene henvist til at opretholde livet ved at sælge deres arbejdskraft til kapitalen og kan ikke regne med, at slægtninge på landet vil forsørge dem i alderdommen.

Til de helt proletariserede afrikanske arbejdere bør endvidere indbefattes dem, der arbejder og bor permanent med deres familie i byerne, selv om de p.gr.a. manglen på pensionsforanstaltninger og arbejdsløshedsunderstøttelse er tvunget til at opretholde forbindelsen til de afrikanske landområder for at have et "sikkerhedsnet" i tilfælde af sygdom, arbejdsløshed samt alderdom. Deres bevidsthed og politiske handling er primært bestemt af lønarbejdet. Herved stiger antallet af helt proletariserede afrikanske arbejdere til skønsmæssigt omkring 200.000 og inkluderer så foruden hovedparten i industrien osse en del af de afri-

(46) Kay, op.cit., side 58.

(47) Arrighi, Political Economy, side 338 og 341 samt Gann, op.cit., side 225-226.

(48) Herudover er de eneste byer med en større arbejderbefolkning Gwelo og Gatooma i det centrale Zimbabwe samt Umtali på grænsen til Mozambique. Centre of African Studies, op.cit., side 23-24 samt Kay, op.cit., side 154-155.

kanske minearbejdere.⁴⁹⁾

En undersøgelse fra industricenteret Salisbury siger imidlertid, at flertallet af enlige mænd (dvs. de p.t. halvproletariserede arbejdere) i denne by *ønsker* at tage fast ophold i byområderne, men er forhindret heri p.g.a. lave lønninger og utilstrækkelige boligforhold.⁵⁰⁾ Baggrunden for dette er, at det hvide styre af politiske årsager forsøger at holde antallet af helt proletariserede afrikanske arbejdere så langt nede som muligt.⁵¹⁾

De helt proletariserede afrikanske arbejdere udgør arbejderklassens kerne i Zimbabwe. De er som antydnet ovenfor koncentreret i nogle få større byområder⁵²⁾ og har den højeste organiseringsgrad blandt de afrikanske arbejdere i Zimbabwe.

I begyndelsen af 1973 fandtes der ud af i alt 80 registrerede fagforeninger - omfattende både afrikanske, europæiske samt såkaldte "multiraciale" fagforeninger - 26 rent afrikanske fagforeninger, hvortil kom 23 ikke-registrerede afrikanske fagforeninger. De absolut vigtigste er jernbanearbejderforbundet (RAWU) med 11.000 medlemmer (80% af alle afrikanske jernbanearbejdere), hvis aktion i 1945 lagde grunden til den afrikanske nationalistbevægelse,⁵³⁾ samt tekstilarbejderforbundet (UIWU) med 7.000 medlemmer (70% af tekstilarbejderne).⁵⁴⁾

RAWU og UIWU er sammen med 12 andre afrikanske fagforeninger samlet i *African Trades Union Congress (ATUC)*, som i december 1976 selv opgav sit samlede tilsluttede medlemstal til ca. 40.000.⁵⁵⁾ Dette relativt lave tal viser, at kun en lille del af den afrikanske arbejderklasse er fagligt organiseret. Det afspejler selvfølgelig primært den yderst begrænsede rolle, som afrikanske fagforeninger i Zimbabwe er i stand til

(49) De her nævnte tal skal tages med et stort forbehold, da der ikke eksisterer nogle sikre opgørelser over de afrikanske arbejderes proletariseringsgrad. Se Centre of African Studies, *op.cit.*, side 23-31.

(50) P. Stopforth, Survey of Highfield African Township, Occasional Paper No. 6, Department of Sociology, University of Rhodesia 1971 - citeret i Centre of African Studies, *op.cit.*, side 23.

(51) Se næste afsnit 3.1.

(52) Ca. 55% af de afrikanske arbejdere beskæftiget i industri og handel bor i Salisbury.

(53) Se kapitel III afsnit 1.3. og 2.

(54) Centre of African Studies, *op.cit.*, side 26.

(55) ATUC, Memorandum for Consideration and Adoption by Interim Government of Zimbabwe, Bulawayo December 1976 - aftrykt i South African Labour Bulletin, Vol. 3 No. 5, May 1977, side 105-116.

at spille under det nuværende mindretalsstyre.⁵⁶⁾ Endvidere afspejler tallet det begrænsede antal helt proletariserede afrikanske arbejdere, idet det først og fremmest er blandt dem, de organiserede findes. Disse hører samtidig til de højest lønnede afrikanske arbejdere.

Den afrikanske fagbevægelse er imidlertid relativt svag, både organisatorisk og finansielt. For det første er den ikke forenet i én fagforeningssammenslutning. Her er det værste problem, at det hvide styre ivrigt støttet af de europæiske arbejdere aktivt arbejder på at få de afrikanske arbejdere organiseret i de såkaldte "multiraciale" fagforeninger. Her vil de afrikanske arbejderes faglige aktivitet nemlig være effektivt inddæmnet, da faglærte (læs: europæiske) arbejdere under alle omstændigheder er sikret fuldstændig kontrol i disse fagforeninger. Kontrollen er gennemført ved, at medlemskabet er opdelt i 3 trin, hvor Trin 1-medlemmer (de faglærte) v.h.j.a. specielt udformede stemmeregler altid er sikret "flertal". Det sker på den måde, at der ved alle valg-handlinger vælges et bestemt antal repræsentanter inden for hvert trin, men altid flere repræsentanter fra Trin 1 end fra Trin 2 og 3 til sammen. Dette gælder fx inden for minesektoren, hvor arbejderne organiseres i og "repræsenteres" af den "multiraciale" 'Associated Mineworkers Union'.⁵⁷⁾

Heller ikke de rent afrikanske fagforeninger er forenet. I kølvandet på splittelsen mellem ZANU og ZAPU opstod der to fagforeningssammenslutninger. ATUC støttede ZANU, mens *National African Federation of Unions (NAFU)* støttede ZAPU. NAFU nåede dog aldrig nogen nævneværdig tilslutning og blev opløst i juli 1974. I 1967 opstod der en tredje fagforeningssammenslutning, *National African Trades Union Congress (NATUC)*, men den skønnes ikke at have nogen særlig tilslutning i sammenligning med ATUC.⁵⁸⁾

Den socialdemokratiske *Frie Faglige Internationale* har spillet en dobbelttydig rolle i forbindelse med udviklingen af den afrikanske fagbevægelse i Zimbabwe. Frie Faglige har lige siden 1961 været meget aktiv i forhold til Zimbabwe, fra 1963 med en fast repræsentant i Salisbury (W.G. Law-

(56) Se kapitel I afsnit 2.3.

(57) D.G. Clarke, *African Mine Labourers and Conditions of Labour in the Mining Industry in Rhodesia 1940-1976*, The Rhodesian Journal of Economics, Vol. 10 No. 2, 1976, side 177-218.

(58) C.M. Brand, *Politics and African Trade Unionism in Rhodesia since Federation*, Rhodesian History, Vol. 2, 1971, side 97-103 samt Centre of African Studies, op.cit., side 26.

(59) udgår

rence). Ved at yde betydelig finansiel støtte til afrikanske fagforeninger har Frie Faglige været med til at hjælpe en afrikansk fagbevægelse i Zimbabwe på benene.

Der har imidlertid ikke på noget tidspunkt hersket nogen tvivl om Frie Fagliges hensigter i Zimbabwe. Formålet har klart været at opbygge reformistiske fagforeninger med et begrænset fagligt sigte - dvs. fagforeninger, der ikke blandede sig i den politiske kamp eller stillede direkte politiske krav. I forlængelse heraf har hensigten endvidere været at sikre, at fagbevægelsen var pro-vestlig, når Zimbabwe opnåede afrikansk styre. Det er sandsynligvis baggrunden for, at Phineas Sithole, ATUC's formand, siden 1971 kraftigt har angrebet Frie Faglige for indblanding i afrikanske forhold og for at forhindre udviklingen af effektive afrikanske fagforeninger - samtidig med at flere af ATUC's fagforeninger dog er fortsat med at modtage hjælp fra Frie Faglige!

Det siger en hel del om Frie Fagliges rolle i Zimbabwe i dag, at Smithstyret *ikke* har grebet ind over for Frie Fagliges aktiviteter i forhold til den afrikanske fagbevægelse i Zimbabwe, til trods for at styret siden 1976 har givet sig selv direkte lovhjælp til at gøre det. Smithstyret har nøjedes med at indgå en uformel aftale med W.G. Lawrence om at informere regeringen om den finansielle støtte, der ydes til de enkelte fagforeninger. Dette falder i tråd med, at den *europæiske* fagforenings sammenslutning i Zimbabwe (TUC) lige siden 1958 har været medlem af Frie Faglige.⁶⁰⁾

Det var de helt proletariserede afrikanske arbejderes aktioner i 1940'erne og 1950'erne, der var grundlag for den afrikanske nationalistbevægelses dannelse. Siden 1960 har befrielsesbevægelserne imidlertid kun i meget ringe grad baseret deres kamp på denne kerne af arbejderklassen. Efter forhandlingsforsøgenes fallit sidst i 1960'erne har strategien været at befri Zimbabwe fra landområderne, dvs. en befrielseskamp baseret på de afrikanske bønder. I september 1976 udtalte en repræsentant for ZIPA således:

"Vores strategi har været, at vi kæmper fra landet, idet vi således indeslutter byerne. ... Byguerillakrig kan kun blive et supplement til de guerilla-operationer, der organiseres på landet."⁶¹⁾

I lande, hvor arbejderklassen er forsvindende lille (som det fx var tilfældet i Mozambique og Guinea-Bissau), er en sådan strategi den ene-

(60) C.M. Brand, *op.cit.*, side 93-108 samt Callinicos & Rogers, *op.cit.*, side 102-103.

(61) IF-løsbladesystem nr. 90, oktober 1976, side 11.

ste mulige. Men arbejderklassen (og mere snævert: den helt proletariserede kerne) i Zimbabwe er ikke forsvindende lille, omend den talmæssigt udgør et mindretal af den afrikanske befolkning. Befrielsesbevægelserne bliver nødt til at udvikle en aktiv politik over for arbejderklassen, hvis de vil fastholde deres revolutionære målsætninger,⁶²⁾ specielt da dele af afrikanske arbejdere har en langvarig og stadig opretholdt både faglig og politisk kamptradition. Styrkeforholdet mellem Smith-styret og befrielsesbevægelserne⁶³⁾ har imidlertid hidtil gjort det yderst vanskeligt og risikabelt for befrielsesbevægelsesfolk at arbejde i byerne der ligger midt i de europæiske områder.⁶⁴⁾ I de sidste par måneder har der dog været meddelelser om, at ZANU nu er begyndt at operere også i større byområder, hvilket er tegn på en afgørende styrkelse af befrielseskampen, der netop vil kunne muliggøre en mere aktiv inddragelse af arbejderklassen i kampen.⁶⁵⁾ Endvidere har ZAPU's Stockholm-repræsentant, Frank Mbengo, i februar 1978 udtalt:

"Som i Sydafrika er proletariatet ret veludviklet i Zimbabwe, og det betyder, at by-guerilla både er en oplagt mulighed og en nødvendighed. ... Derfor vil der på et vist stade af kampen blive etableret en by-guerilla."

Mbengo antyder, at dette stade er nået nu, men at de konkrete initiativer er en militær hemmelighed.⁶⁶⁾

(62) Se det efterfølgende afsnit 3.

(63) Her refereres der specielt til ZANU, hvis kamp i dag er langt mere udviklet end ZAPUs. Se kapitel III afsnit 4.

(64) Se interview med Chrispen Chitando fra ZANU i IF-løsbladesystem nr. 99, august 1977, side 19 samt Zimbabwe News, Vol. 6 No. 12, December 1972, side 2.

(65) Den 31. december 1977 meddelte det tanzanianske Daily News (med en officiel meddelelse fra Salisbury som kilde), at ZANU-frihedskæmpere den 28. december havde angrebet en bygning i midten af asbestminebyen Shabani (mellem Cwelo og den sydafrikanske grænse). Den 13. januar 1978 skrev Daily News (igen på grundlag af Salisbury-kilder) om 5 ZANU-angreb i løbet af en uge på mål nær selve Salisbury (det ene kun 1½ km fra bygrænsen), uden at det havde været muligt at opspore nogen af frihedskæmperne, der derfor må have modtaget væsentlig støtte fra den afrikanske lokalbefolkning. I ZANUs krigskommunique nr. 15, der dækker okt. 1977 til jan. 1978, nævnes det, at "byguerillakrig er startet. Den skal nu intensiveres og ramme større mål og strategiske områder." (Zimbabwe News, Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 8). Allerede ved et møde i København den 22. september 1977 fortalte Mukudzei Mudzi, leder af ZANUs internationale afdeling, om denne offensiv mod byerne.

(66) Interview i Socialisten nr. 41, marts 1978, side 5 og 8.

Afrikanske minearbejderes boligen, nær Gwelo

3. DE HALVPROLETARISEREDE BØNDER

Størstedelen af afrikanerne i Zimbabwe er halvproletariserede bønder, dvs. de er både *migrantarbejdere* og *bønder*. Selvom migrantarbejderne og bønderne nedcnfor behandles hver for sig, skal det hele tiden huskes, at der stort set er tale om de samme mennesker. Der er ganske vist en vis arbejdsdeling mellem mændene og kvinderne, men de arbejder for at opretholde de samme husholdninger.

3.1. MIGRANTARBEJDERNE

Som det fremgik ovenfor af afsnit 2.2. er hovedparten af de afrikanske arbejdere *migrantarbejdere*, idet de er tvunget til at vandre (migrere) frem og tilbage mellem lønarbejde i det europæiske område og selvfor-syningslandbrug i de afrikanske områder. Baggrunden for dette tvangsforhold er tidligere blevet ridset op og skyldes agrarborgerskabets konkrete akkumulationsinteresser i Zimbabwe.⁶⁷⁾

Den umiddelbare årsag til halvproletariseringen er, at kapitalen på denne måde kan opnå en større udbytning af de afrikanske arbejdere - og

(67) Se kapitel I afsnit 2.2.

dermed en højere profit - ved at arbejderne ikke udbetales de fulde re-produktionsomkostninger. En helt proletariseret arbejders løn dækker traditionelt arbejderens egne og hele den øvrige families nødvendige leveomkostninger, herunder ikke mindst børnenes (næste generation af arbejderklassen) samt de ældre og andre uarbejdsdygtige familiemedlemmers (hvis ikke dette dækkes af forsikringsmæssige eller statslige foranstaltninger, hvad der næsten ikke er tilfældet for afrikanere i Zimbabwe).

Derimod kan de halvproletariserede arbejderes løn presses ned til kun at skulle dække arbejderens helt *aktuelle* leveomkostninger og om muligt yderligere kun den enkelte arbejders personlige leveomkostninger. I det sidste tilfælde formodes den øvrige del af familien så at ernære sig i landområderne, der i øvrigt fungerer som et nødvendigt (omend i voksende omfang utilstrækkeligt) sikkerhedsnet for sygdom, alderdom og arbejdsløshed.

Hvorvidt disse betragtninger vedrørende lønnens forhold til reproduktionsomkostningerne stemmer med den konkrete virkelighed afgøres af styrkeforholdet mellem klasserne, dvs. af klassekampen. Men dette styrkeforhold påvirkes direkte af halvproletariseringen.

Fastholdelsen af halvproletariseringen har ikke alene en umiddelbar profilforøgende effekt. Den har osse en undertrykkende effekt, idet den medvirker til at splitte arbejderklassen, dels ved at selv den afrikanske del af arbejderklassen opdeles i forskellige lag, der kan spilles ud mod hinanden (relativt højere lønnede og bedre stillede fuldt proletariserede arbejdere over for migrantarbejdere med lavere løn, mere usikre ansættelsesvilkår, dårligere boligforhold osv), og dels ved at arbejderne sjældent er ansat det samme sted i ret lang tid af gangen og ikke får lov til at bosætte sig i byerne. Kapitalens sammenslutningsfunktion, som Marx taler om⁽⁶⁸⁾ - dvs. det modsætningsfyldte forhold, at den kapitalistiske produktion forener mange arbejdere under samme arbejdsbetingelser med kapitalens egen undergang gennem arbejdernes revolutionære organisering som muligt resultat - hæmmes altså ved halvproletariseringen. Udviklingen af en proletarisk klassebevidsthed hæmmes, og arbejdernes organiseringsgrad er lav.

Halvproletariseringen virker mod andre ord på forskellige - og indbyrdes vekselvirkende - måder til at styrke borgerskabets position over for arbejderklassen. Set i et større perspektiv er det uden tvivl den præventivt undertrykkende effekt og ikke så meget den umiddelbart profitforø-

(68) Se Karl Marx, Grundrids, Modtryk/Kurasje, Århus 1975, bind 2, side 444-449.

gende effekt, der er af størst betydning for opretholdelsen af borgerskabets magt i Zimbabwe (uafhængigt af hvilken hudfarve, borgerskabets agenter måtte have). I det mere gennemkapitaliserede og industrielt udviklede Sydafrika er det denne effekt, der har haft den største betydning for udformningen af bantustan-politikken, hvis formål netop er en ekstrem opretholdelse af halvproletariseringen til trods for den fremskredne kapitalistiske udvikling.⁶⁹⁾

Når nu halvproletariseringen har så åbenbare fordele for borgerskabet, er det naturligt at spørge, hvorfor der alligevel er opstået et lag af helt proletariserede arbejdere (samt halvproletariserede arbejdere, der er tæt ved den fulde proletarisering). Det skyldes, at industrien (incl. transportsektoren) og i en vis udstrækning osse minerne siden 2. verdenskrigs afslutning har gennemløbet en teknologisk udvikling, der har medført, at man ikke blot har kunnet klare sig med de faglærte, europæiske arbejdere på den ene side og de ufaglærte, ustabile og migrerende afrikanske arbejdere på den anden side. Industrien og minerne har fået behov for en række tillærte og halvfaglærte arbejdere. Denne oplæring har industrien og minerne selv måttet stå for og er derefter blevet interesseret i at beholde den arbejdskraft, hvis oplæring de har bekostet.⁷⁰⁾

I efterkrigstiden er der derfor i den konkrete virkelighed blevet tale om en mere glidende overgang mellem positionerne som halvt og helt proletariseret arbejder. Det gør det vanskeligt at angive det præcise talforhold mellem bønder, migrantarbejdere og helt proletariserede arbejdere, da dette forhold hele tiden er udsat for svingninger.

Migrantarbejderne i Zimbabwe udgør en meget heterogen gruppe. I den ene ende findes de landarbejdere, der er deciderede sæsonarbejdere. I 1972 drejede det sig om ca. 28% af landarbejderne (ca. 95.000).⁷¹⁾ De har kun lønarbejde i høstsæsonen, mens de resten af året lever af deres eget landbrug. Generelt er det landarbejderne, der har de korteste perioder med lønarbejde,⁷²⁾ mens byarbejderne har længere tids ansættelse.⁷³⁾

I "midten" findes de arbejdere, der har lønarbejde i længere perioder, men uden at deres familie flytter hen til arbejdsstedet. Der kan være tale om lønarbejde i perioder af meget varierende længde, lige fra f.eks.

(69) Se Callinicos & Rogers, op.cit., side 50-53.

(70) Se Gray, op.cit., specielt side 246-250.

(71) D.G. Clarke, Rural Africana No. 24, side 41.

(72) ibid., side 39 samt Yudelman, op.cit., side 132.

(73) Weinrich, Mucheke, side 267.

ét års kontraktarbejde til mangeårig ansættelse, hvor lønarbejderen muligvis kun ser familien én gang om året, hvis der er langt mellem familie og arbejdssted.⁷⁴⁾ Denne form for ufaglært afrikansk arbejdskraft findes i alle økonomiens sektorer, men mest inden for private tjenesteforhold, i minerne og i det kapitalistiske landbrug.⁷⁵⁾

Tæt op af de proletariserede arbejdere og med arbejdsforhold meget svarende til disse findes de arbejdere, der i nogle års ansættelse er i stand til at tage familien med hen til arbejdsstedet. Om man skal regne disse arbejdere for migrantarbejdere eller helt proletariserede arbejdere må afhænge af deres tilknytning til og afhængighed af landbruget.

Det er primært mænd i den mest produktive alder, der bliver migrantarbejdere. I 1961 var ca. 80% af mændene mellem 20 og 34 år og ca. 50% af mændene mellem 35 og 40 år migrantarbejdere.⁷⁶⁾ Der er kun yderst få kvinder, der har lønarbejde, og de fleste af disse er korttidsansatte landarbejdere.⁷⁷⁾

Skønsmæssigt bliver så godt som alle afrikanske mænd på ét eller flere tidspunkter af deres liv tvunget ud i lønarbejde. Hermed bliver der i hele befolkningen spredt et kendskab til lønarbejdets udbytningsforhold, der på længere sigt vil være en styrke for en socialistisk udvikling i Zimbabwe, ligesom det modvirker/hæmmer en splittelse mellem de afrikanske arbejdere og bønder. Den udbredte halvproletarisering betyder med andre ord ikke en éntydig svækkelse af en socialistisk udvikling, omvendt udviklingen af en proletarisk klassebevidsthed som nævnt på kort sigt hæmmes. Befrielsesbevægelsernes bevidstgørelse og mobilisering af de afrikanske arbejdere og bønder har afgørende betydning for, om det personlige kendskab til kapitalismens udbytning omformes til en aktiv politisk handling imod kapitalismen.

Den afrikanske arbejderklasse er imidlertid splittet mellem udenlandske og indelandske arbejdere. Som det fremgår af figur 6 er omkring halvdelen af alle afrikanske arbejdere⁷⁸⁾ op til ca. 1960 kommet fra

(74) Ofte kommer manden så hjem med det primære formål at gøre konen gravid. *ibid.*, side 139.

(75) *ibid.*, hele bogen; D.G. Clarke, *Rural Africana*, side 33-35 samt D.G. Clarke, *The Rhodesian Journal of Economics*, side 177-218.

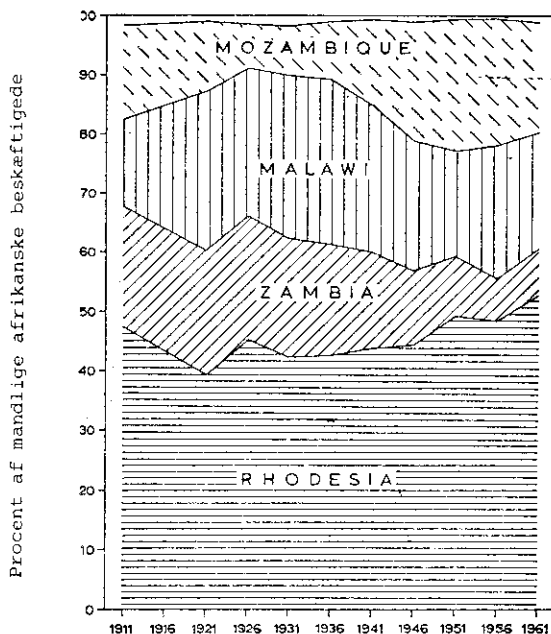
(76) Kay, *op.cit.*, side 67. I dag er procenttallene sikkert lavere, da antallet af beskæftigede ikke er steget i takt med befolkningsvæksten.

(77) D.G. Clarke, *Rural Africana*, side 43.

(78) De udenlandske arbejdere har med andre ord udgjort en meget stor del af migrantarbejderne.

omkringliggende lande, specielt Mozambique, Malawi og Zambia, hvorfra hovedparten er blevet hentet som kontraktarbejdere af statslige rekrutteringsbureauer.⁷⁹⁾ De har været koncentreret i de lavest betalte sektorer af økonomien, dvs. landbrug, private tjenesteforhold samt mine-sektoren, som til sammen beskæftigede 78% af alle udenlandske arbejdere i 1969.⁸⁰⁾ De har været de mindst politisk aktive arbejdere, da deres ophold i Zimbabwe for det meste kun har været kortvarigt. I dette tidsrum har de kun været interesseret i at tjene så mange penge som overhovedet muligt.

FIGUR 6: Oprindelseslandet for mandlige afrikanske beskæftigede 1911-1961

Kilde: George Kay, *op.cit.*, side 63

Formålet med at bringe udenlandske arbejdere til Zimbabwe har for borgerskabet været at presse lønniveauet i bund ved altid at have et rigeligt overskud af afrikanske arbejdere til rådighed. På denne måde har de udenlandske arbejdere opfyldt samme funktion som og samtidig *suppleret* den stadige forringelse af eksistensvilkårene i de afrikanske landområder i selve Zimbabwe. Fra midten af 1950'erne har den stigende underudvikling af det

(79) Se van Onselen, *op.cit.*, side 24-33 og 91-127; D.G. Clarke, *Rural Africana*, side 32-34 samt Arrighi, *Labor Supplies*, side 184, 198 og 223.

(80) Centre of African Studies, *op.cit.*, side 23-24.

afrikanske landbrug imidlertid alene kunnet "klare" den rigelige tilgang af billig afrikansk arbejdskraft.

Siden 1958 har den rhodesiske stat derfor lagt begrænsninger på tilgangen af udenlandske afrikanske arbejdere, hvilket har ført til et stadig fald i antallet af udenlandske arbejdere i Zimbabwe. Siden 1966 er de udenlandske arbejdere udelukkende blevet dirigeret over til det europæiske kapitalistiske landbrug, der p.gr.a. produktionsomlægninger og forringede konkurrencevilkår som følge af de økonomiske sanktioner fortsat har haft brug for en ekstremt billig arbejdskraft. Siden UDI er der kun blevet foretaget rekruttering i Malawi, hvortil skal lægges en del afrikanere fra Mozambique, der uafhængigt af rekrutteringsbureauet har søgt lønarbejde i det østlige Zimbabwe.⁸¹⁾

I januar 1975 indgik Smith-styret i øvrigt en aftale om at "levere" op til 50.000 afrikanske migrantarbejdere fra Zimbabwe til de sydafrikanske miner, efter at Malawi havde bebudet et stop for malawianske arbejdere til Sydafrika efter et flystyr. Aftalen mødte imidlertid kraftig modstand fra den rhodesiske minekapital, der frygtede konsekvenserne for dens egen tilgang af billig arbejdskraft, og i december 1975 var kun 8.500 Zimbabweanere blevet rekrutteret til de sydafrikanske miner.⁸²⁾

Forårsaget af underudviklingen af det afrikanske landbrug er en grundlæggende proletariseringbevægelse blevet igangsat - dvs. en *tendens* til, at bønderne over migrantarbejdere bliver til helt proletariserede arbejdere. For at bibeholde det profitforøgende migrantarbejdssystem har det nationale borgerskab imidlertid modarbejdet, at denne tendens slår fuldt igennem. De lave lønninger suppleres af et omfattende magtapparat, der sammenfattes i den såkaldte 'Urban Influx Control Policy', hvis vigtigste instrumenter er pasloven og 'Vagrancy Act'. Disse love er sidst blevet ændret og udvidet i henholdsvis 1972 og 1973.⁸³⁾

Et element i kontrolpolitikken er at forhindre, at afrikanske arbejdsløse opholder sig i byerne og de øvrige europæiske områder (fx ved at bo hos slægtninge). Borgerskabet frygter, at de vil forårsage politisk uro. Afrikanernes boliger i byerne er derfor yderst ringe og underkastet streng kontrol fra politiets side m.h.t. hvem og hvor mange, der ophol-

(81) Arrighi, Labor Supplies, side 222-223; D.G. Clarke, Rural Africana, side 32-34 og The Rhodesian Journal of Economics, side 191-193 samt Kay, op.cit., side 64-65.

(82) D.G. Clarke, The Rhodesian Journal of Economics, side 193 samt Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 31 og 62.

(83) Jvf. kapitel I afsnit 2.3.

der sig i hvert enkelt rum eller hytte.⁸⁴⁾

Selvom samtlige sektorer i den rhodesiske økonomi har oplevet en kraftig vækst siden den 2.verdenskrig,⁸⁵⁾ har denne vækst langt fra været så stor, at den har kunnet opveje den afrikanske befolkningsvækst - og slet ikke, når man tager de samtidig forringede levevilkår i de afrikanske landområder i betragtning. Endvidere har den økonomiske vækst i både industri- og minesektoren i flere perioder taget form af en teknologisk udvikling, der har formindsket antallet af beskæftigede i forhold til produktionen. Det har især ramt de ufaglærte afrikanske arbejdere, mens behovet for faglærte (overvejende europæiske) arbejdere er steget som følge af den teknologiske udvikling.

De arbejdsløse afrikanere, der derfor uvælgelig er opstået i kølvandet på borgerskabets politik i Zimbabwe, har det hvide styre forsøgt at tvinge til at opretholde livet som bønder. For borgerskabet fungerer de afrikanske landområder som et billigt og afsondret opbevaringssted for den industrielle reservearmé, i og med arbejdsløshed i byerne forvandles til underbeskæftigelse på landet.⁸⁶⁾ En opgørelse fra 1975 viste imidlertid, at det ikke helt er lykkedes at forhindre fremkomsten af et pjalteproletariat af afrikanere, der permanent er ude af produktionen. I 1975 var der ca. 131.000 arbejdsløse afrikanere i byerne.⁸⁷⁾

3.2. DE AFRIKANSKE BØNDER

Der er to hovedtyper af afrikanske landbrugere i Zimbabwe. Størstedelen lever i selvforsyningslandbrug i de såkaldte *stammeområder* ('Tribal Trust Land'), hvor der overvejende produceres for at dække egne behov. *Stammeområderne* omfatter 162.240 km² eller 89% af de afrikanske områ-

(84) D.G. Clarke, *Rural Africana*, side 34-35 samt T.E. Mswaka, *African Unemployment and the Rural Areas of Rhodesia*, *Rural Africana* No. 24, side 62.

(85) Se afsnit 1 i dette kapitel.

(86) T.E. Mswaka, *op.cit.*, side 59-63. Fra 1959 til 1971 steg antallet af afrikanske lønarbejdere fra 657.000 til 781.000. På baggrund af den afrikanske befolkningsvækst skønner Mswaka, at beskæftigelsen fra 1960 til 1971 skulle være steget med mellem 400.000 og 1.000.000 mere end den nævnte stigning i antallet af beskæftigede, hvis det oprindelige beskæftigelsesniveau skulle have været opretholdt. Hovedparten af de "ikke-beskæftigede" lever i de afrikanske landområder. *ibid.*, side 63-64.

(87) Centre of African Studies, *op.cit.*, side 30.

der,⁸⁸⁾ og her lever ca. 2/3 af den samlede afrikanske befolkning i Zimbabwe.⁸⁹⁾ Det er dem, vi i denne fremstilling refererer til som *afrikanske bønder*.

Den anden type afrikanske landbrugere lever i de såkaldte købsområder ('African Purchase Areas'), der sammen med stammeområderne udgør de afrikanske områder i Zimbabwe. De hører imidlertid til det afrikanske småborgerskab og vil blive behandlet nedenfor i afsnit 4.

Der eksisterer i stammeområderne omkring 680.000 selvforsyningslandbrug med i gennemsnit 3,5 ha opdyrket jord i 1965, hvortil kommer de fælles græsningsarealer. Fra sådanne jordlodder skal gennemsnitlig 7-8 munde nættes hver dag, og da det for det meste er umuligt, er de afrikanske landbrug afhængige af tilskud, som migrantarbejderne sender tilbage til deres familier i landområderne.⁹⁰⁾

Kun en meget lille andel af bøndernes samlede produktion bliver derfor markedsført. I Karanga i det centrale Zimbabwe drejede det sig om mellem 13% i gode regnår (1965/66) og 6% i tørkeår (1966/67). Hovedparten (omkring 80%) af denne overskudsproduktion blev afsat til andre afrikanske bønder, ca. 14% til missionsstationerne og kun ca. 5% til det statslige Grain Marketing Board, der af hensyn til agrarborgerskabets afsætning kun betaler det halve af hvad fx missionsstationerne betaler.⁹¹⁾

Grundstammen i al afrikansk landbrug udgøres af kvæg, majs, jordnødder og hirse. Hertil kommer fødevarertilskud tilvejebragt ved fiskeri, jagt og indsamling af vilde frugter, rødder o.l. Ved siden af, men i tæt tilknytning til det egentlige landbrug findes et simpelt håndværk, hvor der fremstilles møbler, klæder m.v.⁹²⁾ Dette håndværk er dog stærkt på retur, da kapitalistisk producerede varer dels har udkonkurreret store dele af det afrikanske håndværk og dels har påvirket bøndernes behovsmønstre væk fra disse traditionelle håndværksprodukter.⁹³⁾

Da det næsten udelukkende er mænd, der bliver migrantarbejdere, udføres størstedelen af det egentlige landbrugsarbejde i dag af kvinderne og børnene.⁹⁴⁾

(88) Africa South of the Sahara 1977-78, side 706.

(89) International Commission of Jurists, op.cit., side 14.

(90) Kay, op.cit., side 91-93 samt Roger Riddell, op.cit., side 7.

(91) Weinrich, African Farmers, side 99-103.

(92) Kay, op.cit., side 79-83.

(93) Arrighi, Labor Supplies, side 199-200.

(94) Se Weinrich, African Farmers, side 315-318.

Heraf kan man imidlertid ikke umiddelbart slutte, at kvindernes stilling er blevet styrket som følge af den mere centrale placering i landbrugsarbejdet. Det er sket for enkelte, men generalt er de afrikanske kvinder i Zimbabwe dobbelt undertrykt, idet de både lider under den almindelige undertrykkelse af de afrikanske arbejdere og bønder og under en traditionel undertrykkelse af kvinderne. Jorden er således tildelt manden. Han har råderetten over den og tager de fleste vigtige beslutninger i forbindelse med dyrkningen og anvendelsen af afgrøderne. Er manden væk som migrantarbejder, træder mandens broder ofte i hans sted som beslutningstager.⁹⁵⁾

Teurai Ropa, der er leder af ZANUs kvindeudvalg, udtaler, at kvinderne i Zimbabwe udover den almindelige kapitalistiske undertrykkelse "også lider under ulemperne ved at være prestigesymboler. Mændene behandler dem ofte kun en smule bedre end andet inventar. Det er et problem, som kvinder i alle kapitalistiske lande står overfor, og zimbabweanske kvinder kæmper hårdt for at blive behandlet som mennesker på lige fod med mændene i stedet for som nydelsesgenstande eller arbejdsredskaber. Derudover står zimbabweanske kvinder over for en feudal undertrykkelse, hvor kvinder er underkastet deres ægtemænds autoritet og næsten aldrig er frie mennesker med egne rettigheder."⁹⁶⁾

Konens/konernes⁹⁷⁾ arbejdskraft er "solgt" til manden gennem ægteskabet. "Prisen" (brudeprisen, kaldet *lobola*) er kvæg og kontante penge, som manden/mandens familie betaler til kvindens far eller værge. Gennem brudeprisen får manden også råderetten over de børn, som kvinden føder; her er det vigtige ikke mindst børnenes arbejdskraft i landbruget.⁹⁸⁾

Det afrikanske landbrug i Zimbabwe er generelt meget individuelt præget, idet hvert enkelt husholdning overvejende passer sit eget brug. Der har dog osse altid været samarbejde mellem bønderne, og det kollektive aspekt i landbrugsproduktionen er blevet styrket som følge af migrantarbejdet. Ved pløjning, såning og høst står familierne ofte i den situation, at mændene ikke er hjemme. For at råde bod på arbejdskraftmanglen organiserer bønderne sig derfor ofte i *arbejdsgrupper*, som tager rundt til de forskel-

(95) *ibid.*, side 62 og Weinrich, *Mucheke*, side 139 samt Sheba Tavarwisa, næstformand for ZANUS afdeling for uddannelse og kultur, i samtale med IF-repræsentanter den 28.april 1978.

(96) *Zimbabwe News*, Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 21. Se også de mere konkrete beskrivelser af kønsrollemønstret i Zimbabwe i Ole Gjerstad, *Zimbabwe ZAPU 1: The Organizer - Story of Temba Moyo, Life Histories from the Revolution*, LSM Press, Richmond, Canada 1974, side 18 og 30.

(97) Der eksisterer et udbredt polygami (flerkoneri) i Zimbabwe.

(98) Weinrich, *Mucheke*, side 139 samt Gann, *op.cit.*, side 327.

lige brug og hjælper, hvor det er nødvendigt. I Karanga består arbejdsgrupperne som regel af 15-16 mennesker, der er i nær familie med hinanden.⁹⁹⁾

*Hakken er de afrikanske bønders mest udbredte
Landbrugsredskab*

Erfaringerne fra arbejdsgrupperne kan få betydning ved en socialistisk udvikling i et frit Zimbabwe. I forsøgene på at bryde med det individuelle landbrugs dominans kan der ved en socialistisk udvikling knyttes an ved erfaringerne fra arbejdsgrupperne i bestræbelserne for at udvikle kollektiv dyrkning af jorden.¹⁰⁰⁾

Der er allerede flere gange fremgået, at det er umuligt at betragte de afrikanske bønder isoleret fra det omgivende samfund. Bøndernes produktions- og levevilkår er systematisk blevet forværret siden koloniseringen i bestræbelserne på at sikre agrarborgerskabet gode akkumulationsbetingelser.¹⁰¹⁾ Bønderne er som konsekvens heraf blevet delvist afhængige af lønarbejde, og selv når de ikke som migrantarbejdere udbyttes af borgerskabet, udfylder de en vigtig funktion for samme borgerskab: De fungerer som arbejdskraftreserve (eller industriel reservearmé) og gør det dermed muligt for borgerskabet at holde de afrikanske arbejderes lønninger nede på et absolut minimum.¹⁰²⁾

(99) Weinrich, *African Farmers*, side 87-94.

(100) Agnete Christensen m.fl., *op.cit.*, side 89.

(101) Se kapitel I afsnit 2.2.

(102) Da Zimbabwe ofte - og af gode grunde - sammenlignes med Sydafrika, må det her være på sin plads at understrege, at der er en vigtig forskel mellem de sydafrikanske bantustans og stammeområderne i Zimbabwe. Begge fungerer som opbevaringssted for den industrielle reservearmé, men mens de halvproletariserede bønder i Zimbabwe endnu

Dette understreger den store grad af interessesammenfald, der er mellem de afrikanske arbejdere og bønder i Zimbabwe. Sagt på en anden måde er de afrikanske arbejdere og bønder oplagte alliancepartnere i den nuværende kamp for national uafhængighed. Det store personlige sammenfald mellem afrikanske arbejdere og bønder og de tætte familierelationer mellem land og by gør det endvidere helt absurd at forsøge at adskille arbejderne og bøndernes konkrete kamp i øjeblikket. De afrikanske arbejdere og bønder opfatter sig i høj grad som ét: som *de afrikanske masser*.

Med henblik på kampens langsigtede perspektiv - dvs. det perspektiv, der rækker ud over den nationale uafhængighed - er det imidlertid alligevel vigtigt at skelne mellem henholdsvis arbejderklassens og bøndernes objektive klasseinteresser.

Arbejderklassen vil kun kunne gøre op med udbytningen ved at fjerne den klasse, der udbytter den, dvs. kapitalistklassen. Det vil være det samme som et fuldstændig brud med de kapitalistiske produktionsforhold, da det m.h.t. udbytningen ikke vil gøre nogen forskel, om borgerskabet er af afrikansk eller af europæisk herkomst. En nykolonial løsning vil altså ikke være nok - det vil kun overgangen til socialisme. Arbejderklassen har med andre ord en objektiv interesse i kampen for socialisme.

Zimbabwes økonomiske og sociale struktur er imidlertid stadigvæk overvejende koloniale præget (eller udadrettet), hvilket er en afspejling af, at det internationale borgerskabs interesser i Zimbabwe er en del af og underordnet dets interesser i lande uden for Zimbabwe. På denne baggrund må den første fase i kampen for socialisme nødvendigvis blive en kamp for *national uafhængighed*. I denne fase vil arbejderklassen kunne indgå alliancer med alle de klasser og lag, der har en objektiv interesse i at erstatte den koloniale undertrykkelse med national uafhængighed.¹⁰³⁾ I Zimbabwe vil

overvejende er bønder, i og med i gennemsnit mellem halvdelen og 2/3 (afhængigt af årets regnmængde) af deres midler til livets oprettholdelse stammer fra landbrug (Weinrich, African Farmers, side 114 tabel 13), er det modsatte tilfældet i Sydafrika. Kun 14% af jorden i de samlede bantustan-områder (der i øvrigt kun udgør knap 13% af Sydafrikas samlede areal) kan overhovedet dyrkes eller udnyttes på anden måde. Med de ringe jorde og den enorme overbefolkning skønnes forholdet mellem familiernes indkomst fra lønarbejde uden for bantustans og indtægterne fra landbruget i bantustans at være ca. 3:1. Sagt med andre ord er afrikanerne i Sydafrika generelt mere proletariserede end afrikanerne i Zimbabwe. Vedrørende leve- og produktionsvilkårene i de sydafrikanske bantustans, se United Nations, Land Tenure Conditions in South Africa, Centre Against Apartheid, New York 1976, specielt side 30-34 og 54-61.

(103) Jvf. Amílcar Cabral, Teorien som våben, Revolutionen i Guinea, Demos, København 1972, side 35-37.

disse alliancepartnere for arbejderklassen udover bønderne være de intellektuelle og småborgerskabet.

Bønderne derimod har nok en interesse i at bekæmpe og afskaffe det nuværende styre, der baserer sig på agrarborgerskabets interesser og støttes af det hvide arbejderaristokrati. Som nævnt er bønderne i Zimbabwe i dag ikke blot landbrugere, men osse industriel reservearmé, dvs. potentielle arbejdere. Det er de organiserede afrikanske arbejdere fuldt bevidste om. I marts 1971 udtalte formanden for den afrikanske fagforeningssammenslutning ATUC, Phineas Sithole, at "regeringen ikke var ivrig efter at udvikle landbruget i stammecmråderne. Den betragtede dem som reservater ('reserveland'), som de arbejdsløse og udslidte afrikanere kunne vende tilbage til."¹⁰⁴ For arbejderklassens alliance med bønderne er det meget vigtigt at fastholde dette.

Efter den nationale uafhængighed kan bønderne imidlertid godt på kortere sigt få tilgodeset deres interesser som landbrugere v.h.j.a. en jordreform, der ikke bryder med de kapitalistiske produktionsforhold, men gør ihvertfald en del af bønderne til selvejerbønder - dvs. etablerer et agrarsmåborgerskab. Dette kan sågar ske uden at gøre et væsentlig indhug i de nuværende europæiske farme og deres jord, men alene ved at inddrage de store uudnyttede landområder inden for det nuværende europæiske område.¹⁰⁵ Det er den løsning, som det internationale borgerskab i sine aktuelle "løsnings"-planer forestiller sig som svar på jordproblemet i Zimbabwe.¹⁰⁶ Det er osse denne "løsning", som de reaktionære småborgelige afrikanske kræfter taler om,¹⁰⁷ hvorved de samtidig markerer, at de står på spring til at tjene det internationale borgerskabs interesser i Zimbabwe.

Herved understreges det, at det er arbejderklassens interesser, der må være ledende i kampen, hvis denne ikke skal stoppe ved opnåelsen af den nationale uafhængighed, men føres videre mod en socialistisk revolution - osse selv om de egentlige arbejdere i dag udgør et talmæssigt mindretal af den afrikanske befolkning.

Et af de allervigtigste spørgsmål efter opnåelsen af den nationale uafhængighed bliver netop den nødvendige jordreforms karakter. M.h.t. den videre

(104) Citeret fra Weinrich, African Farmers, side 43.

(105) Se kapitel I afsnit 2.2.: a) Jordfordelingen.

(106) Se kapitel III afsnit 5.3.

(107) I New African Development, August 1977, side 782-783 fortæller Gordon Chavunduka fra Muzorewas UANC og Josiah Chinamano, der er næstformand i ZAPU og leder af ZAPUs legale frontorganisation i Zimbabwe, at de begge foretrækker en sådan løsning. Se om Chinamano's udtalelser i kapitel III afsnit 4.5.b.

udvikling er det helt afgørende, om jordreformen kommer til at styrke bøndernes kollektive bevidsthed via dannelsen af kooperativer e.l., eller om den via udstykninger og privat ejendomsret til jorden kommer til at styrke udviklingen af en småborgelig selvejerbevidsthed blandt bønderne og derved kommer til at virke hæmmende på en socialistisk udvikling. Dette problem vil blive taget op i den afsluttende vurdering af de nuværende udviklingsperspektiver for kampen i Zimbabwe.

Problemet i dag er, at de halvproletariserede bønder helt overvejende opfatter sig selv som bønder og ikke som arbejdere hvorfor det næppe kan forventes, at de umiddelbart udvikler en bevidsthed, der rækker ud over grænserne for deres landsby. Deres krav vil naturligvis dreje sig om mere jord og bedre dyrkningsbetingelser, ikke om en afskaffelse af de kapitalistiske produktionsforhold. Underudviklingen af det afrikanske landbrug har ført til, at de afrikanske bønder slutter op om og støtter befrielseskampen så meget, det er dem muligt. Guerillasoldaterne rekrutteres således overvejende i de afrikanske landområder.¹⁰⁸⁾ Befrielsesbevægelserne har en yderst vigtig opgave m.h.t. at benytte denne støtte til at bevidstgøre bønderne om sammenhængen mellem deres eksistensvilkår og kapitalismens udvikling i Zimbabwe.

4. DET AFRIKANSKE SMÅBORGERSKAB OG DE AFRIKANSKE INTELLEKTUELLE

Småborgerskabet består af de vareproducenter og handlende, der selv ejer deres produktionsmidler. De fremstiller overvejende selv (incl. hele familien) deres varer i modsætning til kapitalistisk vareøkonomi, der beror på merværdiudpresning af fremmed arbejdskraft.

I Zimbabwe i dag er der ikke levnet megen plads til det afrikanske småborgerskab, da dets aktiviteter af det hvide styre er blevet begrænset til de afrikanske områder og de afrikanske bydele, således at det ikke har mulighed for at konkurrere med hvide. Derfor har også det afrikanske småborgerskab været aktiv i kampen for afrikansk flertalsstyre¹⁰⁹⁾, omend man næppe skal nære nogle illusioner om interesserne bag ved denne deltagelse. Skulle Zimbabwe blive påtvunget en nykolonial løsning, vil det afrikanske småborgerskab sammen med de afrikanske intellektuelle stå på spring for at udfylde de ledige pladser i borgerskabets rækker. Det er det nuværende nykoloniale Afrika rigt med eksempler på. For befrielsesbevægelserne gælder det der-

(108) T.E, Mswaka, op.cit., side 71.

(109) Weinrich, Mucheke, side 186-187.

for i øjeblikket om at sørge for at holde det afrikanske småborgerskab ind-
draget i kampen for national uafhængighed, men på den anden side ikke give
dets borgerskabsaspirationer noget spillerum.

Det afrikanske småborgerskab består for det første af de 8.100 selvejerbøn-
der (agrarsmåborgerskabet) i købsområderne ("African Purchase Areas").¹¹⁰⁾
Købsområderne omfatter 14.674 km² (8% af de afrikanske områder)¹¹¹⁾ fordelt
på 38 små landområder, hvor afrikanere har mulighed for at eje jorden, mens
der ikke findes privat ejendomsret til jorden i stammeområderne.

Den gennemsnitlige brugsstørrelse i købsområderne var i 1961 på 87 ha.¹¹²⁾
Herfra stammer næsten alle de markedsførte afrikanske landbrugsprodukter.
Også størstedelen af det afrikanske agrarsmåborgerskabs egen produktion
forbruges dog af producenterne selv. I Karanga i det centrale Zimbabwe
afsatte agrarsmåborgerskabet i 1965/66 (godt regnår) 40,9% af deres af-
grøder, mens det i tørkeåret 1966/67 faldt helt ned til 14,1%.¹¹³⁾

Afgrøderne er de samme som i stammeområderne, hvortil skal lægges en ubetyde-
lig dyrkning af tobak (andre sorter end de hvides)¹¹⁴⁾. Heller ikke dyrk-
ningsmetoderne afviger meget fra stammeområdernes, slevom landbrugerne i
købsområderne har fået en form for landbrugsuddannelse. Dette skyldes en
bestandig og akut kapitalmangel; der stilles således kun yderst begræn-
sede kreditmuligheder til rådighed for det afrikanske agrarsmåbor-
gerskab. De produktivitetsforbedringer i købsområde-landbrugene, der
dog trods alt kan iagttages i forhold til stammeområderne, skyldes
derfor væsentligst fordele opnået ved mere jord og større drift.¹¹⁵⁾

Dette afspejler, at osse det afrikanske agrarsmåborgerskab er blevet
offer for interne borgerskabsmodsatninger. Købsområderne blev oprin-
delig etableret, for at der kunne opstå en klasse af mere velstående
bønder. Specielt under 1950'ernes "Racefællesskabs-politik" fik de
større kreditter, bedre uddannelsesmuligheder og andre statslige for-
anstaltninger stillet til rådighed¹¹⁶⁾. I 1960 kunne det afrikanske
agrarsmåborgerskab beskæftige ca. 56.000 landarbejdere¹¹⁷⁾ og var så-

(110) Roger Riddell, op.cit., side 11.

(111) Africa South of the Sahara 1977-78, side 706.

(112) Kay, op.cit., side 93.

(113) Weinrich, African Farmers, side 99-100.

(114) W.J. Barber, op.cit., side 27.

(115) Kay, op.cit., side 95-96.

(116) W.J. Barber, op.cit., side 152-153.

(117) Centre of African Studies, op.cit., side 16.

ledes stærkt på vej til at udvikle sig til en del af det afrikanske borgerskab, der skulle muliggøre en nykolonial løsning.

Med RF-styrets magtovertagelse i 1962 skiftede billedet imidlertid - her som på andre områder. Specielt 'Land Tenure Act' fra 1969 markerede et hårdt slag mod det afrikanske agrarsmåborgerskab, der blev smidt bort fra den jord i de europæiske områder, som de havde lejet af europæere¹¹⁸⁾. I 1969 var der hos agrarsmåborgerskabet kun beskæftiget omkring 17.000 lønarbejdere. Den umiddelbare årsag til dette slag mod det afrikanske agrarsmåborgerskab var, at dets produkter efter produktionsomlægningerne i det kapitalistiske landbrug efter UDI direkte kom til at konkurrere med agrarborgerskabets produkter.¹¹⁹⁾ Et resultat heraf var, at det afrikanske agrarsmåborgerskabs organisation, African Farmers' Union, i 1972 gav udtryk for en meget kraftig modstand imod den britisk-rhodesiske forhandlingsløsning, som Pearce-kommissionen testede afrikanernes holdning til.¹²⁰⁾

Efter guerillakrigens start i 1972 begyndte Smith-styret at erkende, hvor omfattende modstanden mod styret var blandt afrikanerne, og at det manglede allierede blandt dem for at modstå modstanden. Det har siden 1975 ført til en lille forøgelse af den statslige kredit til agrarsmåborgerskabet.¹²¹⁾ Det står dog på ingen måde mål med det forelskede blik, som det internationale borgerskab i 1976/77 har kastet på det afrikanske agrarsmåborgerskab. Det er blevet stillet store finansielle midler fra det såkaldte 'Zimbabwe Development Fund' i udsigt, hvis der indføres et nykolonialt afrikansk styre i Zimbabwe. Det vil vi vende tilbage til i kapitel III afsnit 5.3.

Udover landbrugerne i købsområderne findes der osse et afrikansk småborgerskab i byerne. Det består af handlende, selvstændige i de såkaldte "liberale erhverv" (som f.eks. 15 afrikanske læger med privat praksis), håndværkere, små forretningsdrivende samt ejere af busser, lastbiler og hyrevogne. Ifølge 1969-folketællingen var der 18.920 inden for denne del af det afrikanske småborgerskab. De beskæftigede i alt 16.910 lønarbejdere.¹²²⁾

(118) Formelt set var denne jord blevet betegnet som "ikke-reserveret jord". Kay, op.cit., side 52-53 samt Loney, op.cit., side 61.

(119) Centre of African Studies, op.cit., side 8 og 18-19.

(120) ibid., side 36 samt Mervyn Jones, Rhodesia: The White Judge's Burden, International Defence and Aid Fund, London 1972, side 23. Se endvidere kapitel I afsnit 5.3.

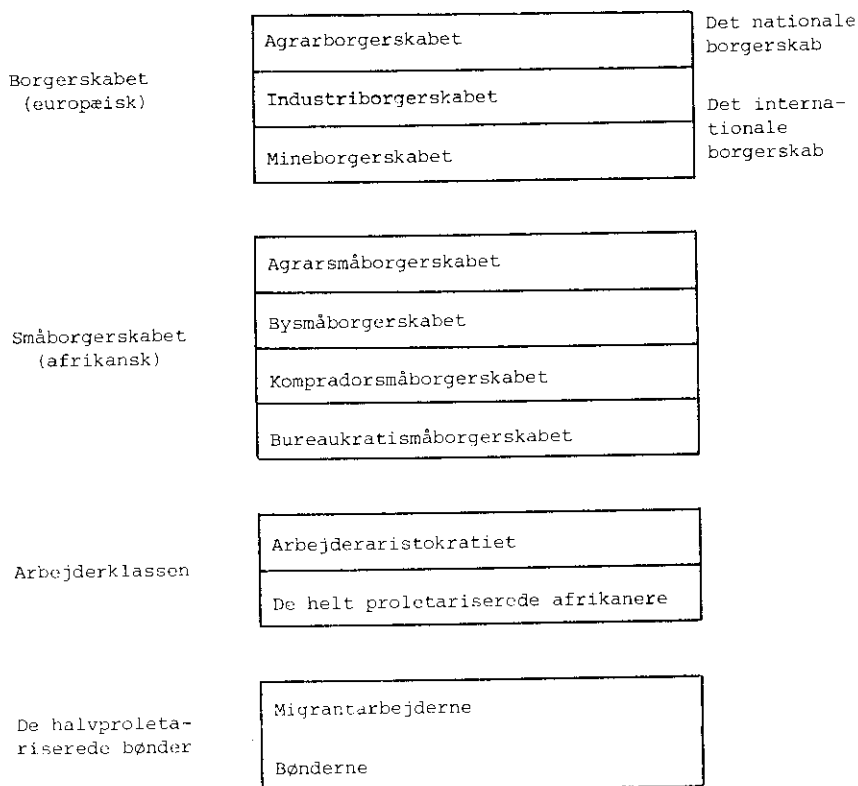
(121) Centre of African Studies, op.cit., side 19-20.

(122) ibid., side 35.

Hertil kunne man med lidt god vilje lægge de få sorte, der har fået højere stillinger hos de multinationale selskaber. Der er helt åbenlyst tale om, at det internationale borgerskab inden for sine helt private rammer her forbereder en nykolonial løsning ved at optræne et kommende kompradorborgerskab - dvs. et borgerskab bestående af indfødte afrikanere til at varetage det internationale borgerskabs direkte interesser i Zimbabwe. Indtil videre er der kun sket forfremmelser til højere stillinger i PR-afdelinger og personaleadministration. Herved bygger det internationale borgerskab helt bevidst en multiracial facade. ¹²³⁾

Som den sidste del af det afrikanske småborgerskab kan man inkludere de sorte i administrative stillinger i statsbureaukratiet. Også her har RF-styrets skærpede racediskrimination imidlertid sat ind: deres

FIGUR 7: Klassestrukturen i Zimbabwe (let forenklet)

(123) ibid., side 36.

antal er faldet fra 1652 i 1965 til 802 i 1969.¹²⁴⁾

Det politisk vigtige at få fat i i denne sammenhæng er som tidligere nævnt det afrikanske småborgerskabs mulige betydning i tilfælde af en nykolonial løsning i Zimbabwe. Med det nuværende afrikanske småborgerskabs karakter in mente er det inden for landbrug, handel og transport, at et nationalt afrikansk borgerskab vil kunne vokse frem i tilfælde af en stor hvid udvandring - og hvis der vel og mærke ikke er nogen politisk vilje til at kontrollere denne vækst. Hertil kommer yderligere komprador- og bureaukrati-fraktionerne af det afrikanske småborgerskab som lokale afrikanske støtter for et eventuelt nykolonialt styre i Zimbabwe.¹²⁵⁾

De afrikanske intellektuelle udgør en sidste kategori og består af lærere, præster, akademikere o.l. De er vokset til et ikke ubetydeligt antal efter 2. verdenskrig. I tabel 2's opdeling¹²⁶⁾ udgør de afrikanske intellektuelle størstedelen af de beskæftigede inden for uddannelsesvæsenet samt en del inden for den offentlige administration og sundhedsvæsenet. De er i tiden efter den 2. verdenskrig vokset i politisk betydning. Først da de kom til at spille en central rolle i det internationale borgerskabs politik i 50'erne og siden i forbindelse med nationalistbevægelsens udvikling.

5. KLASSEALLIANCER, KAMPMÅL OG POLITISK ORGANISERING.

I Zimbabwe er kampen for national uafhængighed i dag det fremtrædende. Bag denne kamp står der en bred klassealliance bestående af de afrikanske arbejdere, bønder og intellektuelle samt det afrikanske småborgerskab, der har en fælles interesse i at styrte Smith-styret. I den zimbabweanske befrielseskamp er det afgørende spørgsmål i dag imidlertid ikke, om Smith-styret overlever eller ej, men derimod karakteren af det styre, der følger efter Smith.¹²⁷⁾ Det fremtidige styres karakter vil afhænge af hvilken klasse, der bliver dominerende i samfundet. For arbejderklassen er det nødvendigt at indgå i den brede klassealli-

(124) International Commission of Jurists, *op.cit.*, side 99.

(125) Centre of African Studies, *op.cit.*, side 13 og 37.

(126) Se kapitel I afsnit 2.3.

(127) At dette ikke er ganske uafhængigt af, hvornår RF-styret falder, vil vi vende tilbage til i kapitel III afsnit 5.3. og 5.4.

ance, da fjernelsen af RF-styret er et led i kampen for socialisme, og da arbejderklassen i Zimbabwe ikke er tilstrækkelig udviklet til at have styrke til at gennemføre en socialistisk revolution direkte. Det er dog ikke muligt at opdele kampen i skarpt adskilte faser og sige, at kampen i øjeblikket kun drejer sig om national uafhængighed og dermed færdig. At dette er naivt og politisk farligt viser de intensive manøvrer med bejling til reaktionære dele af det afrikanske småborgerskab, som det nationale og internationale borgerskab i øjeblikket står fadder til for at sikre sig selv de bedst mulige vilkår i det fremtidige Zimbabwe.¹²⁸⁾ Det er med andre ord allerede nu, hvor kampen for national uafhængighed er relativt fremskreden, men endnu ikke afsluttet, at kampen om det fremtidige styres karakter er indledt.

Det nuværende Zimbabwe er domineret af kapitalismen. Selvom så godt som alle agenterne for borgerskabets forskellige fraktioner er europæere, vil et afrikansk flertalsstyre ikke automatisk føre til en ophævelse af kapitalismen. Borgerskabets magt er ikke baseret på dets agents hudfarve, men på de grundlæggende produktionsforholds indretning. Bliver disse ikke antastet, bliver der blot tale om en vis udskiftning blandt borgerskabets agenter. Som nævnt i afsnit 4 om det afrikanske småborgerskab står der tilstrækkeligt med afrikanere på spring til at udfylde tomme pladser efter evt. bortrejste eller flygtede europæiske borgerskabsagenter. Modellen er velafprøvet, og resultatet hedder nykolonialisme. Det internationale borgerskab får nogle nye agenter til at varetage udbytningen af arbejderne og udplyndringen af naturressourcerne. Af borgerskabet vil det allerhøjeste blive det hvide nationale borgerskab, som bliver ramt.

Skal en nykolonial løsning undgås, vil det kræve et opgør med de kapitalistiske produktionsforhold for at ophæve al udbytning. Dette revolutionære mål har kun arbejderklassen en objektiv interesse i at forfølge helt til enden, og det er i den forstand, at arbejderklassen nødvendigvis må være den ledende kraft i en kamp, der har til hensigt at undgå en nykolonial løsning. ZANU og ZAPU har hver for sig og i deres fælles politiske alliance, den Patriotiske Front, erklæret, at de vil bekæmpe ethvert forsøg på at gennemføre en nykolonial løsning. Deres mål er "at etablere en socio-økonomisk orden, der eliminerer alle former for kapitalistisk udbytning".¹²⁹⁾

(128) Se kapitel III afsnit 5.3. og 5.4.

(129) Citeret fra Zimbabwe News, Vol. 9 No. 2, Jan.-Feb. 1977, side 10-12 (oversat i Internationalt Forum nr. 1/1977, side 19).

Vi har imidlertid set, hvor sammensat og relativt lille arbejderklassen i Zimbabwe er. Vi har også set den afrikanske arbejderklasses nære tilknytning til og ofte direkte personelle sammenfald med bønderne (migrantarbejderne). Og vi har fremhævet bøndernes status som industriel reservearmé. Det er endvidere blevet nævnt, at udviklingen af en proletarisk klassebevidsthed på kort sigt hæmmes af halvproletariseringen, men at halvproletariseringen på længere sigt kan vendes til fordel for en socialistisk udvikling p.g.a. de manges personlige kendskab til lønarbejdets udbytningsforhold.

Alt dette understreger nødvendigheden af at samle kampen i en *politisk organisation*. Socialismen som kampmål opstår ikke spontant på grundlag af enkeltstående individers løsrevne erfaringer fra lavt betalt og ydmygende lønarbejde. Det opstår slet ikke spontant som svar på stadigt dårligere levevilkår i landområderne, hvor borgerskab og kapitalisme kun er nogle fjerne og tilsyneladende udenforstående størrelser. Men det dårligt betalte lønarbejde, den åbenlyse kvantitative såvel som kvalitative forskel på det europæiske og det afrikanske landbrug, de store udnyttede dele af de europæiske landområder side om side med sammenstuvningen i afrikanske landområder, prisdiskrimineringen på markedet for landbrugsvarer m.m. udgør altsammen elementer i det nuværende samfund, som en bevidst politisk ledelse, der er i stand til at se ud over de enkelte modsætningsforhold og konflikter, kan benytte til at påpege en række *sammenhænge* i samfundstotaliteten. De kan med andre ord udnytte disse fænomener som led i en politisk bevidstgørelse af masserne, der understreger socialismen som det samlende mål, der på én gang indeholder og samtidig rækker ud over de dagsaktuelle her-og-nu-krav om bedre leveforhold for arbejderne og bønderne i Zimbabwe.

Men politisk bevidstgørelse om socialismens nødvendighed fører ikke automatisk til, at socialismen bliver en realitet. Det kræver kamp imod borgerskabet og dets magt, og denne kamp kræver en fælles ledelse, der kan være samlende og udfarende instans - med andre ord: en politisk organisering. I Zimbabwe er det befrielsesbevægelserne ZANU og ZAPU, forenet i den politiske alliance, den Patriotiske Front, der leder kampen.¹³⁰⁾

Et vigtigt led i styrkelsen af det proletariske element består som nævnt ovenfor i afsnit 3.2. i sikringen af de afrikanske bønders støtte til en socialistisk udvikling i Zimbabwe. Den politiske ledelse, dvs. befrielsesbevægelserne, må mobilisere og organisere bønderne, så

(130) Vi vil i kapitel III komme nærmere ind på, hvordan kampen og bevægelserne mere konkret har udviklet sig i Zimbabwe.

deres kollektive bevidsthed styrkes. Via en *folkemagtsorganisering* vil den politiske ledelse kunne lægge grunden til en kollektivt præget jordreform, der fortsat vil sikre bøndernes alliance med arbejderklassen.

Osse arbejderklassen skal mobiliseres og organiseres i folkemagtsorganer på arbejdspladserne og i beboelsesområderne, således at de aktivt kan indgå i kampen og dermed befæste arbejderklassens dominerende position. Dette mobiliseringsarbejde er en af den politiske ledelses allervigtigste opgaver, da en spontan og selvstændig masseorganisering af arbejderne og bønderne ikke vil kunne forventes i særlig stor udstrækning. Årsagen hertil ligger dels i den begrænsede bevidsthedsudvikling blandt masserne, hvilket skyldes de halvproletariserede bønders talnæssige dominans, og dels den voldsomme direkte koloniale undertrykkelse.

Via folkemagtsorganiseringen vil den politiske ledelse kunne påbegynde opbygningen af en alternativ samfundsstruktur allerede i den fase, hvor kampens mål er national uafhængighed (hvorved faserne i kampen for socialisme bliver knyttet tæt sammen). Endvidere vil der gradvist kunne opstå en vekselvirkning mellem folkemagtsorganerne og den politiske ledelse, der vil kunne holde de intellektuelle og småborgerlige lag "i ørene" og på den måde sikre arbejderklassens dominerende position.

I befrielsesbevægelserne har *de intellektuelle* en stor betydning som alliancepartnere for arbejderne og bønderne, fordi de udgør befrielseskampens eneste mulige ledere. Den særlige politiske betydning udspringer af den koloniale situation med dens meget store forskelle mellem de enkelte klasser og lag. P.gr.a. den højere uddannelse og hyppigere kontakt med forskellige klassers repræsentanter bliver de intellektuelle tidligere end arbejderne og bønderne "klar over behovet for at befri sig selv fra fremmed herredømme," som Amilcar Cabral udtrykker det.¹³¹⁾ De intellektuelle er på den baggrund befrielseskampens eneste mulige ledere, ihvertfald i starten. I Zimbabwe har det specielt været *lærerne*, der især på de lavere niveauer har været ledende i nationalistbevægelsen, og det helt tilbage fra oppositionen

(131) Amilcar Cabral, *Teorien som våben*, side 39. Cabral taler egentlig om småborgerskabet, men inkluderer heri de intellektuelle, og det er specielt dem, der vil stå i spidsen for befrielseskampen. Se *ibid.*, side 40. Se i øvrigt også beskrivelserne i Ole Gjerstad, *The Organizer*, side 19-20, 22, 29-39 og 44.

imod "Land Husbandry Act" i 1950'erne.¹³²⁾

Imidlertid er de intellektuelle yderst problematiske i klassemæssig henseende. De har som gruppe betragtet ingen økonomisk basis, da de ikke har nogen direkte relation til produktionsmidlerne. De udgør derfor ikke nogen selvstændig klasse. I Zimbabwe vil de enkelte intellektuelle svinge mellem at varetage arbejderne og bøndernes interesser (svarende til, hvorfra de oprindelig stammer) og borgerskabets interesser (svarende til den opadstigende mobilitet, de har påbegyndt). Hermed bliver den politiske bevidsthed hos befrielseskampens ledere af afgørende betydning for klassealliancens karakter. De intellektuelle vil - med Cabrals ord - blive nødt til "at begå selvmord som klasse," hvis de bevidst går ind for at styrke det proletariske element.¹³³⁾

For alle de afrikanske lande, der i dag kan kaldes nykoloniale, har det været karakteristisk, at intellektuelle, småborgerlige eller direkte borgerlige elementer har spillet en meget *selvstændig* rolle i kampen for national uafhængighed. Det har muliggjort, at de siden har kunnet opkaste sig som et nyt herskende borgerskab. De tre lande i Afrika, der i dag kan siges at have påbegyndt den alt andet end modsigelsesfrie opbygning af et socialistisk samfund, Angola, Mozambique og Guinea-Bissau, har derimod alle været præget af en folkenagtsorganisering ved siden af partiet, hvorved de intellektuelles og de småborgerlige lags selvstændighed har været holdt i tømme.

(132) A.K.H. Weinrich, Black and White Elites in Rural Rhodesia, Manchester University Press, Manchester 1973, side 166-174.

(133) Cabral, Teorien som våben, side 41. Se endvidere Amilcar Cabral, En kort analyse af den sociale situation i Guinea, Revolutionen i Guinea, side 14-17.

Kapitel III:

Befrielseskampens udvikling i Zimbabwe

Det er naturligt at spørge, hvorfor der endnu er hvidt mindretalsstyre i Zimbabwe, når det snart er 20 år siden, de fleste andre afrikanske lande opnåede flertalsstyre. I svaret spiller det nationale borgerskabs grundfæstede magt en afgørende rolle.

Afrikanerne var fra starten imod koloniseringen og de hvides indtrængen, men enhver afrikansk modstand er altid blevet slået hårdt ned. Undertrykkelsen af afrikanerne er blevet stedse mere omfattende efter det nationale borgerskabs magtovertagelse i 1923 og rækker nu ud i alle samfundets kroge.

Da den afrikanske nationalistbevægelse voksede frem efter den 2.verdenskrig, skærpedes modsætningsforholdet mellem det nationale og det internationale borgerskab, og det nationale borgerskab generobrede under ledelse af RF den ubestridte position som dominerende borgerskabsfraktion i Zimbabwe. RF-styret strammede undertrykkelsen yderligere, forbød den ene nationalistorganisation efter den anden og fængslede til sidst de fleste af lederne på ubestemt tid. Den hårdhændede undertrykkelse gjorde *den væbnede kamp* til en nødvendighed, men også her stod RF-styret i begyndelsen stærkt takket være store og veludrustede sikkerhedsstyrker, der supplerede det øvrige undertrykkelsesapparat. Fra 1963 til 1976 var befrielseskampen endvidere svækket af, at de to

dominerende befrielsesbevægelser var splittet og i perioder (specielt i midten af 1960'erne) ofrede mere krudt på hinanden end på deres fælles modstander, RF-styret. Splittelsen skyldtes, at der overfor det nationale borgerskabs behårde undertrykkelsespolitik i hele efterkrigsperioden har stået det internationale borgerskabs mere fleksible politik, således at der hele tiden har været holdt en sprække åben for, at afrikanerne kunne få parlamentarisk indflydelse, og for at styret kunne presses og forhandles væk. Sprækken har været minimal, men større end f.eks. i Mozambique og altså stor nok til at kunne splitte den afrikanske nationalistbevægelse i spørgsmålet om strategien for kampen.

Den langvarige befrielseskamp har dog atter forenet befrielsesbevægelserne, der i dag fører en meget omfattende kamp vendt mod RF-styret og den imperialistiske dominans i Zimbabwe. Befrielseskampen er ikke blot en militær kamp, men også og samtidig en kamp for et samfund uden den udbytning og undertrykkelse, der kendetegner det nuværende hvidt styrede Zimbabwe. Det giver sig udtryk i, at befrielseskampen integrerer væbnet kamp, politisk bevidstgørelse af de afrikanske masser og en begyndende opbygning af et socialistisk Zimbabwe.

Denne inddragelse af de afrikanske masser i kampen har medvirket til at vende styrkeforholdet, så det i dag er RF-styret og de klasser, der står bag det, som er i defensiven. Det varer derfor ikke så længe, før end der er afrikansk styre i Zimbabwe. Selv det nationale og det internationale borgerskab arbejder nu, hvor de er hårdt presset, for afrikansk styre i Zimbabwe. I deres udgave af "flertals"-styret gælder det dog ikke just om at sikre det store flertal af den afrikanske befolknings interesser (dvs. arbejdernes og bøndernes), men derimod deres egne snævre kapitalistiske interesser.

1. BEFRIELESKAMPENS FORHISTORIE

Lige fra europæernes kolonisering af Zimbabwe har afrikanerne gjort modstand imod undertrykkelsen. Specielt var kampen hård umiddelbart efter koloniseringen. Efter en skånselsløs nedkæmpelse af den tidlige afrikanske modstand antog oppositionen mere fredelige former frem til den væbnede kamps start i midten af 1960'erne.

1.1. "CHIMURENGA I"

Da europæerne omkring 1890 begyndte at komme til det område, afrikanerne idag kalder Zimbabwe, var afrikanerne delt i to etniske grupper. *Ndebeleterne* var organiseret i et strengt hierarkisk, kasteinddelt kongerige med Lobengula som overhoved. De var en udbrydergruppe fra de sydafrikanske Zuluer, der var blevet fortrængt fra Sydafrika p.gr. a. boernes "trek" nordpå og mellem 1830 og 1840 var ankommet til det sydvestlige Zimbabwe. Kasterne opstod ud af assimilationen af erobrede folk, med de sidst erobrede (hovedsageligt Shonaer indenfor Ndebele-rikets område) nederst.

Shonaerne havde været i området siden omkring år 1000 og var ikke organiseret i et fællesrige, men levede i autonome, mere egalitære landsbysamfund, hvor høvdingene og landsbylederne sad på jordfordelingsretten. Hverken hos Shonaerne eller Ndebeleterne eksisterede der privat jordejendom, men derimod både privat og kollektiv besiddelse og brugsret til jorden.¹⁾

Europæerne indledte koloniseringen ved at besætte Mashonaland i 1890 og overfaldt først det mere centraliserede Ndebele-rike i 1893, da der ikke var fundet guld nok i Mashonaland. Selvom Matabeleland blev besat, Lobengula dræbt og kongerigets sociale struktur ødelagt, var afrikanerne endnu ikke undertrykt så meget, at de modstandsløst accepterede den koloniale underlæggelse. Efter at europæerne overfor afrikanerne var faret frem med tvangsarbejde, skatteudskrivning samt jord- og kvægspropriationer for at fremme den koloniale udbytning af området, startede Ndebeleterne og Shonaerne et fælles oprør i 1896. I lang tid havde afrikanerne overtaget, men oprøret - som afrikanerne kalder "Chimurenga", hvilket betyder befrielseskamp - blev efter et stykke tid totalt nedkæmpet af overlegent udstyrede tililende britiske tropper, der ikke bekymrede sig stort om forskelle på krigere og civile eller på mænd, kvinder og børn, men blot slagtede løs for at neutralisere afrikanerne. Afrikanernes modstand ophørte først endeligt i 1899.²⁾

Cecil Rhodes har forklaret hensigten med den brutale nedkæmpelse af afrikanernes modstand: "Man skal dræbe så mange man kan, da det tjener

(1) Arrighi, Labor Supplies, side 223-224 og Political Economy, side 338; W.J. Barber, op.cit., side 44-48 samt Loney, op.cit., side 21-29.

(2) Loney, op.cit., side 36-47 samt Gann, op.cit., side 125-139.

som en lærestreg for dem, når de snakker om tingene ved deres lejrball om natten."3)

Nedkampelsen fik den pacificerende virkning på afrikanerne, som de europæiske kolonisatorer ønskede, og var på den måde en vigtig forudsætning for, at kapitalismen kunne konsolidere sig i Zimbabwe. Endnu ved den afrikanske nationalismes begyndelse i 1950'erne var dette nederlag af betydning. En ledende nationalist har således skrevet: "Det krævede en ny generation, som ikke havde oplevet 1896-nederlaget, for at overvinde dette mindreværdskompleks. Og selv da var det svært for nationalisterne at nedbryde den historiske tradition blandt sønnerne."4)

Alligevel spiller den tidlige kamp mod de indtrængende europæere en vigtig ideologisk rolle for afrikanerne og deres befrielseskamp i dag: de overgav sig ikke modstandsløst.⁵⁾ Da ZANU startede den væbnede kamp imod Smith-styret i 1966, lancerede de den derfor som "Chimurenga fase II" for at knytte tråden tilbage til den oprindelig modstand og understrege kontinuiteten i kampen.⁶⁾

1.2. MELLEMKRIGSTIDENS OPPOSITION

Frem til anden halvdel af 1940'erne var den afrikanske opposition imod det europæiske overherredømme af begrænset karakter. De aktiviteter, der fandt sted, var karakteriseret af, at de fremvoksende afrikanske klasser og lag påbegyndte en organisering hver for sig i forsøg på at forbedre deres egne levevilkår.

Små grupper af afrikanske intellektuelle indledte organiseringen med Rhodesian Bantu Voters' Association i begyndelsen af 1920'erne, og andre tilsvarende organisationer fulgte efter. I 1930 blev Bantu Congress dannet i opposition til 'Land Apportionment Act', hvilket viser de fåtallige intellektuelles fortsatte nære tilknytning til landområ-

(3) Citeret fra Ruth First m.fl., op.cit., side 109.

(4) Shamuyarira, op.cit., side 135-136.

(5) Se fx T.O. Ranger, The People in African Resistance: a review, Journal of Southern African Studies, Vol. 4 No. 1, 1977, side 125-146.

(6) Se ZANUs politiske program fra 1972, Mwenje No. 2, side 4 samt Chimurenga - A People's War, Zimbabwe News (ZANUs officielle blad), Vol. 9 No. 3, March-April 1977, side 9-15.

derne. Bantu Congress skiftede i 1934 navn til *African National Congress of Southern Rhodesia (ANC/SR)*, der imidlertid først efter den 2. verdenskrig fik nogen virkelig betydning og da på et tidspunkt, hvor den ikke længere var en organisation alene for de intellektuelle.

Fallestræk ved de intellektuelles organisationer i mellemkrigstiden var for det første, at de var inspireret af og modelleret efter organisationer i Sydafrika, da de fleste uddannede afrikanere var videreuddannet i Sydafrika. For det andet at de var yderst moderate og begrænsede i deres sigte, idet de indskrænkede sig til at forlange visse særlige privilegier for de uddannede og dermed "civiliserede" afrikanere. Derudover oversteg deres forhåbninger ikke et ønske om at blive styret ordentligt af europæerne.⁷⁾ Til trods for disse organisationers begrænsede sigte førte det hvide styre alligevel en restriktiv kontrol med dem og chikanerede dem så meget, at de gradvist ophørte med at eksistere.⁸⁾

Der var en del mere perspektiv i den begyndende faglige organisering af de afrikanske arbejdere. Igen kom inspirationen og endda osse det direkte initiativ fra Sydafrika. Den vigtigste fagforening, *Industrial and Commercial Workers' Union (ICU)*, blev dannet i 1927 af en udsending fra en tilsvarende fagforening i Sydafrika.⁹⁾ ICU havde nære forbindelser til det sydafrikanske kommunistparti og distribuerede dette partis blad, *The South African Worker*.¹⁰⁾

ICU's største betydning lå i dens bestræbelser på at organisere alle afrikanske arbejdere uanset deres job og på tværs af etniske skillelinjer, dvs. organisere på et *klassegrundlag*.¹¹⁾ ICU startede med at kræve bedre løn- og arbejdsforhold, men formulerede senere osse en opposition til 'Land Apportionment Act', 'Industrial Conciliation Act' og pasloven, som fagforeningsfolkene beskrev som det hvide overherredømmes "tre-benede stol".

(7) Shamuyarira, *op.cit.*, side 31 samt Mlambo, *op.cit.*, side 109-111 og 117.

(8) A.M. Chambati, *Africans and the Struggle for their Rights in Rhodesia, 1923-72*, S.E. Wilmer (ed.), *Zimbabwe Now*, Rex Collings, London 1973, side 36.

(9) Loney, *op.cit.*, side 93 samt Gann, *op.cit.*, side 270.

(10) Shamuyarira, *op.cit.*, side 32.

(11) *ibid.*, side 34 samt Gann, *op.cit.*, side 270.

Umiddelbart havde ICU kun en begrænset succes, da det var yderst vanskeligt at organisere Zimbabwes fåtallige og spredte afrikanske migrantarbejdere. Endvidere fængslede eller deporterede det hvide styre fagforeningslederne på stribe, så ICU i 1936 måtte ophøre med at fungere videre¹²⁾.

Efter det hvide styres undertrykkelse af både de afrikanske intellektuelles og de afrikanske arbejderes organisationer blev det forskellige *uafhængige* kirkeretninger - dvs. uafhængige af det hvide styre - der havde de bedste betingelser for at opfange og kanalisere afrikanernes opposition imod de hvides overherredømme. Jehovas Vidner spillede således i 1927 en vigtig rolle i organiseringen af strejken i Shamva-minen, der var de afrikanske arbejderes første egentlige strejke med 3.500 aktionerende arbejdere.¹³⁾

Allerede her i mellemkrigstiden ser vi altså det fænomen, der osse i efterkrigstiden blev det hvide styres kendetegn i forhold til afrikanerne: En bestandig og næsten øjeblikkelig undertrykkelse af enhver form for modstand imod de eksisterende tilstande, selv når oppositionen antog helt ikke-voldelige former, såsom organisering, oplysning, demonstrationer osv. Afrikanerne i Zimbabwe har aldrig haft reel yttingsfrihed eller ret til at organisere sig. De har med andre ord aldrig haft nogen reelle demokratiske rettigheder. Det er disse langvarige erfaringer med det hvide styres undertrykkelse, der har gjort *den væbnede kamp* til en nødvendighed for afrikanerne, hvis de overhovedet vil gøre sig forhåbninger om forbedrede levevilkår.

1.3. DET AFRIKANSKE PROLETARIATS FØRSTE STORE STREJKER.

Som et uundgåeligt led i den kapitalistiske udvikling - specielt som følge af industrialiseringen under og efter den 2. verdenskrig - skabtes der en afrikansk arbejderklasse, der i takt med kapitalens udvikling og centralisering osse forenedes mere og mere, især i byerne. Til trods for de vanskelige politiske forhold - den fortsatte overvægt af migrantarbejdere, 'Masters and Servants Act', 'Industrial Conciliation Act' og anden undertrykkelse - spirede der blandt de afrikanske arbejdere på grundlag af deres forening i fabrikker, miner og

(12) Gann, op.cit., side 270-271.

(13) Loney, op.cit., side 94-96 samt Mlambo, op.cit., side 109.

andre arbejdspladser en række fagforeningsdannelser frem, specielt blandt de mest proletariserede arbejdere.

I marts 1944 dannede afrikanske jernbanearbejdere i Bulawayo, der er Zimbabwes største jernbaneknudepunkt, "Rhodesia Railways African Employees' Association" og begyndte at fremføre krav om forbedrede løn- og arbejdsforhold på baggrund af, at leveomkostningerne var fordoblet under krigen uden at lønnen var steget. Jernbaneadministrationen afviste imidlertid alle henvendelser, og da arbejderne blev pålagt en ny og dårligere overtidsbetalingsrate gik 2.400 afrikanske arbejdere i strejke den 22. oktober 1945. Fra Bulawayo spredte strejken sig til andre jernbanecentre i både Zimbabwe og Zambia og varede frem til den 3. november.

Jernbanearbejderne opnåede på grundlag af strejken en mindre lønfremgang, gradvist forbedrede social- og boligforhold samt tilladelse til, at 75% af arbejdsstyrken bosatte sig permanent med familie i byerne - en første legalisering af helt proletariserede afrikanske arbejdere. Samtidig blev deres fagforening som den første (og i lang tid eneste) officielt anerkendt.¹⁴⁾

Da jernbanearbejderne havde opnået disse ting, begyndte de øvrige afrikanske arbejdere i byerne at arbejde på at opnå lignende forbedringer. Initiativet udgik i slutningen af 1947 fra "African Workers Trade Unions", der var blevet dannet i kølvandet på oktober 1945-strejkerne som et forsøg på at samle de afrikanske fagforeninger. I de første måneder af 1948 fremsatte arbejderne rundt i de fleste af Zimbabwes byer en lang række krav, der imidlertid blev totalt negligeret af både arbejdsgiverne og staten.

Dette førte til en række massemøder med op til 13.000 deltagere, som den 15. april 1948 mundede ud i meget omfattende uroligheder og arbejdsnedlæggelser i Bulawayo. Selve strejkeudbruddet var udtryk for de afrikanske massers spontane reaktion imod deres levevilkår, da fagforeningslederne på massemøderne plæderede for forhandlinger.

Strejken stoppede hurtigt i Bulawayo, da en indflydelsesrig fagforeningsleder erklærede, at regeringen var gået med til klækkelige lønhøjelser. Dette havde dog overhovedet ikke nogen bund i virkeligheden, så selvom strejken senere førte til en statsligt dikteret minimumsløn for alle afrikanske arbejdere i byerne, bredte desillusionen sig blandt de afrikanske arbejdere, da dette kun betød en meget lille forbedring.

(14) Loney, op.cit., side 70 samt Gray, op.cit., side 283-285 og 316-319.

Forinden havde strejken nået at brede sig til først Umtali, så Salisbury og derefter gradvist til alle større mine- og bycentre i Zimbabwe, hvor strejkerne måtte inddæmnes af politiet.¹⁵⁾

1948-strejken havde karakter af generalstrejke og rystede det europæiske borgerskab i Zimbabwe. Strejken var den første egentlige konfrontation mellem borgerskabet *som klasse* og proletariatet *som klasse*. Borgerskabets ledende repræsentanter, fremfor alt premierministeren Godfrey Huggins, erkendte hurtigt efter 1948-strejken dette og tog omgående skridt til at undertrykke og inddæmme radikaliseringen af den afrikanske arbejderklasse. Huggins udtalte således: "Vores oplevelser er ikke enestående. Vi er vidne til proletariatets dannelse, og i dette land er det tilfældigvis (!!) sort." Senere tilføjede han: "Vi skal ikke beskæftige os meget med disse folk (de afrikanske arbejdere), førend vi har etableret en indfødt middelklasse."¹⁶⁾

Borgerskabets strategi lå altså hurtigt klar: En umiddelbar undertrykkelse af de fagforeninger, der havde stået bag 1948-strejken, fulgt op af "Racefællesskabs-politikken" bestræbelser på at oparbejde et afrikansk borgerskab, dels i byerne og dels på landet.¹⁷⁾

2. NATIONALISTBEVÆGELSENS DANNELSE

Strejkerne i sidste halvdel af 1940'erne var udtryk for en stigende klassebevidsthed hos de mest proletariserede afrikanske arbejdere, men arbejderklassen som helhed var svag.¹⁸⁾ Op til midten af 1950'erne var borgerskabet i stand til at neutralisere det afrikanske proletariat, men neutraliseringsforsøget var modsigelsesfyldt. Et vigtigt element i "Racefællesskabs-politikken" var "Native Land Husbandry Act"¹⁹⁾, og forsøgene på at gennemføre denne lov (indførelse af kapitalistiske produktionsforhold i det afrikanske landbrug og dermed en øget proletarisering af de afrikanske bønder) var den direkte anledning til den afrikanske nationalistbevægelses etablering. Der går med andre ord en

(15) Gray, *op.cit.*, side 288-291 og 322-327 samt D.G. Clarke, *The Rhodesian Journal of Economics*, side 187.

(16) Gray, *op.cit.*, side 293-294 og 314.

(17) Se kapitel I afsnit 3.

(18) Jvf. kapitel II afsnit 2.2. og 3.1.

(19) Se kapitel I afsnit 3.2.

direkte linje fra den afrikanske arbejderklassens strejker i 1940'erne frem til nationalistbevægelsens dannelse.

2.] CITY YOUTH LEAGUE

I august 1955 tog en række unge afrikanske intellektuelle, provokeret af Godfrey Huggins "hest-og-rytter-tale"²⁰⁾ initiativ til at danne *City Youth League (CYL)* i Salisbury som reaktion imod den stigende proletarisering af afrikanske bønder, uden at de kunne finde arbejde andetsteds. CYL's dannelse var endvidere en reaktion imod, at et stort antal migrantarbejdere og helt proletariserede arbejdere samt studenter og intellektuelle med "Native Land Husbandry Acts" gennemførelse risikerede at miste det sikkerhedsnet, det altid var at kunne vende tilbage til et stykke jord i landområderne, hvis alt andet svigtede.²¹⁾

Nationalistbevægelsen havde således i sin begyndelsesfase dybe rødder i både de afrikanske arbejderes og de afrikanske bønders kamp og interesser. Selvom CYL endnu ikke var "nationalistisk" i den forstand, at dens udtrykkelige mål var afrikansk selvstændighed, startede CYL udviklingen frem mod en egentlig nationalistbevægelse, i og med CYL var den første organisation, der var i åbenlys og bevidst opposition til de hvides overherredømme - samt til de afrikanske intellektuelle, der støttede det hvide styre ved at indgå i de multiraciale foreninger. James Chikerema, der sammen med George Nyandoro var de ledende i CYL, udtalte således ved CYL's dannelse: "Kamp for menneskelig værdighed og frihed... Glem de the-drikkende multiraciale... Hang ikke på ryggen af de europæiske organisationer ligesom babyer. Stol på jer selv fra nu af."²²⁾

CYL's navn antyder, at det kun var et ungdomsforbund. Det var ikke tilfældet. CYL var en massebevægelse i den forstand, at CYL satsede på at inddrage alle afrikanere uanset alder og klasse. Den geografiske landsdækning opnåedes først med CYL's efterfølger, ANC.²³⁾

CYL arbejdede både på landet og i byerne. På landet indledte CYL en

(20) Se kapitel I afsnit 3.1.

(21) Arrighi, *Political Economy*, side 363 samt Loney, *op.cit.*, side 58-59.

(22) Shamuyarira, *op.cit.*, side 28

(23) *ibid.* samt A.M. Chambati, *op.cit.*, side 37.

kampagne for at styrke de afrikanske bønders selvtillid overfor de nærmest eneældige europæiske Distriktskommisærer - altså nærmest en slags bevidsthedsarbejde. Men den største umiddelbare succes opnåede CYL i byen, hvor CYL i august 1956 i protest mod forhøjede bustakster i Salisbury arrangerede en tredages strejke og busboykot. Al industri blev lammet på andendagen, og på tredjedagen indsatte regeringen tropper for "at beskytte dem, der ville på arbejde." Dette medførte øjeblikkelige uroligheder i Zimbabwes fire største byer, og bustakstforhøjelserne blev trukket tilbage.²⁴⁾

Denne succes medførte, at CYL begyndte at ekspandere ud over hele landet. I bestræbelserne på at oprette en afdeling i Bulawayo støttede CYL på de hensygnende rester af ANC/SR, og for at undgå unødigt konkurrence enedes man om at samle de afrikanske organisationer.²⁵⁾

2.2. AFRICAN NATIONAL CONGRESS

Den 12. september 1957 blev CYL og ANC/SR slået sammen til *African National Congress (ANC)* med Joshua Nkomo som formand og med Nyandoro, Chikerema og andre fra CYL som de dominerende ledere. Sammenslutningsdatoen var en bevidst provokation over for de hvide, der fejrede den som årsdagen for europæernes besættelse af Zimbabwe.²⁶⁾

ANC's væsentligste politiske indsats var fortsættelsen af CYL's politik i landområderne, der byggede på 'Native Land husbandry Act's' upopularitet. ANC indbragte en række sager til det rhodesiske retsvæsen for at forsvare de afrikanske bønder imod tab af jord eller kvæg som følge af gennemførelsen af 'Native Land Husbandry Act' og benyttede disse retssager til at øge den politiske bevidsthed blandt afrikanerne i landområderne. CYL havde aktioneret imod de lokale europæiske distriktskommisærer i de afrikanske landområder, og ANC udvidede aktionerne til at være vendt imod hele det næsten eneældige administrationsapparat for de afrikanske områder (Native Affairs Department), hvis magt blev en smule formindsket for til slut at blive underlagt det formelt set ikke-racebaserede Department of Internal

(24) Shamuyarira, op.cit., side 40-43.

(25) Davis B.C. M'Gabe, op.cit., side 26.

(26) Den 12. september 1890 ankom den første koloniseringstrop til det sted, de døbte Salisbury. Clyde Sanger, Central African Emergency, Heinemann, London 1960, side 209.

Affairs.²⁷⁾

Det hvide styre svarede igen ved i 1958 at forbyde ANC at holde møder i de afrikanske landområder, og da ANC i 1959 blev total forbudt, fremkom premierministeren, Edgar Whitehead, indirekte med en anerkendelse af ANC's resultater: "Hvis ikke nogle effektive forholdsregler var blevet taget i anvendelse for at stoppe de mange bevidste løgne, som blev fortalt, ... ville hele administrationen af de afrikanske områder bryde sammen."²⁸⁾

Da Ghana efter sin selvstændighed i 1957 gik i spidsen for den pan-afrikanske bevægelse i kampen for afkolonisering, begyndte der at flyde penge til ANC fra uafhængige afro-asiatiske lande. ANC benyttede væsentligst disse penge til som den første afrikanske organisation i Zimbabwe at opbygge et egentligt organisationsapparat med lokalafdelinger (over 50 det første år), officielt medlemskab osv.²⁹⁾ ANC nåede at få ca. 17.000 betalende medlemmer. Dette tal er dog ikke en korrekt afspejling af ANCs folkelige opbakning. På det tidlige tidspunkt af nationalistbevægelsens udvikling var det kun de aller mest politisk bevidste afrikanere, der søgte om medlemskab. Men for hvert medlem var der mange sympatisører.³⁰⁾

Den 26. februar 1959 forbød det hvide styre ANC og arresterede ca. 500 af dets medlemmer (herunder alle de ledende), hvoraf mange sad fængslet indtil slutningen af 1959 og enkelte helt frem til 1963 (bl.a. Chikerema og Nyandoro). Årsagen var som nævnt ANC's relative succes i kampagnen mod 'Native Land Husbandry Act' samt udbredte uroligheder i den Centralafrikanske Føderations to andre lande, Zambia og Malawi. Det hvide styre frygtede, at disse uroligheder osse ville brede sig til Zimbabwe.³¹⁾

ANC arbejdede fuldt og helt inden for det eksisterende systems grænser i forsøget på at fremme afrikanernes sag. De benyttede på ingen måde

(27) Mlambo, op.cit., side 44-45 samt Shamuyarira, op.cit., side 48-49.

(28) Clyde Sanger, op.cit., side 256.

(29) Shamuyarira, op.cit., side 49-53.

(30) Den afrikanske nationalist Edwin Lichtenstein i G.C. Grant m.fl., The Africans' Predicament in Rhodesia, Minority Rights Group, Report No. 8, London 1973, side 24. Problemet med hensyn til medlemmer kontra sympatisører kan være årsagen til, at andres angivelse af ANCs medlemstal går helt op til 250.000. Se fx Patric O'Meara, Rhodesia: Racial Conflict or Coexistence?, Cornell University Press, London 1975, side 100.

(31) James Barber, op.cit., side 18f.

voldelige midler. Alligevel blev ANC forbudt og afrikanernes stemme lukket - lige som ICU og de intellektuelles organisationer i mellemkrigstiden samt fagforeningerne efter 1948-strejken. Forbudet imod ANC blev ydermere fulgt op af forøgede massive undertrykkelsesforanstaltninger: I 1959 bl.a. 'Unlawful Organizations Act' (i første omgang vendt imod ANC, men siden osse benyttet imod alle efterfølgerne) og 'Preventive Detention Act (internering af ANC-lederne) - begge vedtaget *efter* forbudet imod ANC og derefter benyttet imod ANC - samt i 1960 'Law and Order (Maintenance) Act', der gennem bestandige senere udvidelser blev til hjørnестenen i det hvide styres forsøg på at slå den afrikanske modstand ned.³²⁾ Afrikanerne fik med andre ord en frisk ladning erfaringer med det hvide styres hårdhandede undertrykkelse. En afrikaner har beskrevet sin reaktion på forbudet imod ANC: "Jeg kunne ikke forstå, hvorfor regeringen arresterede mennesker - over 500 - som fredeligt plæderede for forandringer. ... ANC havde arbejdet forfatningsmæssigt for at forbedre forholdene for det store afrikanske flertal. Hvis dette sådan uden videre kunne erklæres ulovligt og folk kastes i fængsel, hvem vidste så, hvad de hvide kunne gøre næste gang?"^{32a)}

Selvom ANC havde en klart formuleret politik på en lang række områder (f.eks. krav om afskaffelse af 'Land Apportionment Act' og 'Native Land Husbandry Act' samt af Native Affairs Department m.m.) og udarbejdede konkrete planer (f.eks. en alternativ uddannelsespolitik),³³⁾ var ANC uklar m.h.t. selvstændighed og afrikansk flertalsstyre. Her udtalte ANC blot, at det ønskede "selvstyre for alle indbyggerne". For ANC gjaldt det i første række at opnå reformer i kampen imod racediskrimineringen.³⁴⁾

ANC havde derimod - i forlængelse af CYL - en særlig betydning for udviklingen af den afrikanske nationalistbevægelse i Zimbabwe, i og med den var den første afrikanske organisation, der blev landsdækkende. Endvidere samlede ANC i sig den brede alliance af klasser, der havde (og har) en fælles interesse i at bekæmpe det eksisterende hvide styres magt.³⁵⁾ ANC fortsatte CYL's mobilisering af de afrikanske bønder og arbejdere, specielt på grundlag af modstanden imod

(32) Austin, op.cit., side 77 samt Mlambo, op.cit., side 131-135.

(32a) Ole Gjerstad, The Organizer, side 52

(33) Mlambo, op.cit., side 118-119.

(34) ibid., side 119 samt Ole Gjerstad, The Organizer, side 51-52.

(35) Se kapitel II afsnit 5.

'Native Land Husbandry Act'.³⁶⁾ Hertil kom en stigende tilslutning fra det afrikanske småborgerskab og især de afrikanske intellektuelle, der i overbevisning om "Racefællesskabs politikken" oprigtighed hidtil overvejende havde været medlemmer af de multiraciale foreninger og for enkeltes vedkommende endda regeringspartiet UFP.³⁷⁾ Indledningen til den stigende tilslutning kom, da Garfield Todd, UFP's premierminister fra 1953, blev væltet ved et internt opgør i UFP i februar 1958 p.g.a. liberale udtalelser o.l. om racemæssige emner.³⁸⁾ Derefter fik racefællesskabs-illusionerne et nyt skud for boven den 4. juni samme år, da Todds nye parti led et overvældende nederlag ved parlamentsvalget. Frem til 1960 var et stort antal afrikanske intellektuelle (f.eks. Ndabaningi Sithole) dog tilsluttet Todds parti, men derefter slog CYL's og ANC's grundlæggende arbejde endegyldigt igennem, og i månederne efter dannelsen af ANC's efterfølger, NDP, strømmede afrikanske intellektuelle til nationalistbevægelsen. Det var i 1960, at personer som Sithole, Robert Mugabe, Herbert Chitepo, George Silundika m.fl. tilsluttede sig nationalistbevægelsen.³⁹⁾ Der var oprigtige og idealistiske motiver blandt mange af de nye nationalister, men det kan ikke afvises, at en vis grad af opportunisme osse spillede en rolle for adskillige: Det blev mere og mere klart fra andre afrikanske koloniale lande, at nøglen til de politiske topposter i de afkoloniserede lande lå i de afrikanske nationalistbevægelser.^{39a)}

3. FORHANDLINGSSTRATEGIERNE.

Ved dannelsen af ANC's efterfølger, *National Democratic Party (NDP)*, den 1. januar 1960 blev det politiske fremskridt inden for nationalistbevægelsen markeret ved, at *flertalsstyre* - dvs. afrikansk styre - blev formuleret som det entydige mål. I NDP's 'Statement of Principles'

(36) George Nyandoro har betegnet Native Land Husbandry Act som "den bedste rekrutteringsagent, de afrikanske nationalister nogen sinde havde." Arrighi, *Political Economy*, side 376.

(37) Se kapitel I afsnit 3.2.

(38) Efter Todd havde haft en samtale med Nkomo, kaldte hans hvide modstandere ham fx for "a kaffir prime minister". Der var absolut ikke tale om, at Todd havde fået gennemført radikale lempelser i racepolitikken, tværtimod. Se Mlambo, *op.cit.*, side 115-116.

(39) *ibid.*, side 129 og 145-146.

(39a) Ole Gjerstad, *The Organizer*, side 12.

hedder det således, at NDP skal "arbejde for dannelsen af en demokratisk regering i Sydrhodesia; arbejde for hurtig forfatningsmæssig om-dannelse i Sydrhodesia med det mål at få en regering valgt efter princippet om 'én mand, én stemme'".⁴⁰⁾ Midlet, NDP greb til for at nå målet, var lige som i de andre afrikanske koloniale lande på daværende tidspunkt *forhandlinger* med den formelle kolonimagt, Storbritanien, kombineret med fredelige massedemonstrationer til støtte for de afrikanske ledere ved forhandlingsbordet.

3.1. KOPIERINGSSTRATEGIEN.

NDP's politiske program og virke var i det hele taget afgørende præget af nationalistbevægelsernes umiddelbare succes i de fleste andre afrikanske lande i forbindelse med den hastigt accellererende afkolonisering omkring 1960.⁴¹⁾ Påvirkningen var så omfattende, at *kopieringsstrategi* er den mest dækkende betegnelse for NDP's politik.

Der er imidlertid en alvorlig hage ved denne strategi, idet den ikke tog højde for en afgørende forskel mellem Zimbabwe og praktisk taget alle andre afrikanske kolonier: I de andre afrikanske kolonier var det internationale borgerskab både økonomisk og politisk dominerende, mens det i Zimbabwe var det nationale borgerskab, der havde den politisk afgørende magt.⁴²⁾ Det internationale borgerskab var af forskellige grunde interesseret i afkolonialisering,⁴³⁾ mens det absolut ikke var

(40) Citeret fra Shamuyarira, *op.cit.*, side 60.

(41) I 1957 blev Ghana selvstændigt, i 1958 Guinea-Conacry og i 1960 fulgte så hele 18 nye selvstændige afrikanske lande. Afkoloniseringsbølgen omkring 1960 ebbede derefter ud og sluttede i 1964 med Zimbabwes partnere i den Centralafrikanske Føderation, Zambia og Malawi.

(42) Se indledningen til kapitel I og hele kapitel I vedrørende effekterne heraf.

(43) Kort fortalt var de vigtigste årsager til det internationale borgerskabs interesse i afkolonisering følgende: For det første var de førende kolonimagter, Storbritanien og Frankrig, alvorligt svækket efter den 2. verdenskrig. De blev yderligere svækket efter en række hårde befrielseskampe i Asien (Storbritanien fx i Malaya og Frankrig i Indokina), hvor frigørelsesbestræbelserne radikaliseredes tidligere end i Afrika p.gr.a. kampen mod den japanske besættelsesmagt under den 2. verdenskrig. Da nationalistiske bevægelser begyndte at dukke op i Afrika, var kolonimagterne derfor i høj grad gjort møre og indstillet på at slå over til nykolonialismens (indirekte og mindre omkostningskrævende) dominansstrategi, hvor der var erfaringer fra Latinamerika at trække på (se fx Befrielseskampen i

tilfældet for det nationale borgerskab i Zimbabwe. Det betød, at de fleste andre afrikanske lande omkring 1960 fik deres selvstændighed tildelt - der var ikke tale om, at de *tilkæmpede* sig den.⁴⁴⁾

Der var sådan set intet mærkeligt i de zimbabweanske nationalisters efterligning af de andre afrikanske nationalistbevægelsers strategi. Strategien havde vist sig succesrig i de andre lande, og de zimbabweanske nationalister havde nære kontakter med disse lande. Nationalistbevægelsen var senere udviklet i Zimbabwe end i partnerlandene i den Centralafrikanske Føderation, Zambia og Malawi, og der var derfor blandt nationalisterne i Zimbabwe direkte tale om en beundring for nationalistlederne i disse lande, som de fra 1958 holdt fællesmøder med for at koordinere modstanden mod Føderationen, og som flere gange optrådte som talere ved afrikanske massesmøder i Zimbabwe.⁴⁵⁾ Endvidere modtog de zimbabweanske nationalister impulser fra alle nationalistbevægelserne i Afrika og fra de nye selvstændige lande ved møder i den pan-afrikanske bevægelse. Hertil kommer endelig som tidligere nævnt,⁴⁶⁾ at der blandt store dele af de afrikanske intellektuelle, der nu udgjorde nationalistbevægelsens ledelse, på baggrund af "Racefællesskabs politikken" i 1950'erne var en overbevisning om, at det internationale borgerskab og dets repræsentanter - fremfor alt den britiske regering - v.h.a. fredelige midler kunne presses til at overgive regeringsmagten til afrikanerne.

Kopieringsstrategien blev hjulpet godt på vej, da NDP allerede i april 1960 opnåede den britiske regerings accept af, at der ikke ville ske nogen forfatningsændring i Zimbabwe, uden at afrikanerne ville blive

Afrika, Afrikagrupperna i Sverige, side 39ff).

I kølvandet på de svækkede kolonimagter fremstod USA som den absolut dominerende imperialistiske magt efter den 2. verdenskrig. I forbindelse med kolonispørgsmålet benyttede USA dominansstillingen til aktivt at arbejde for afkolonisering i en "smuk" kombination af ideologiske motiver (idealet om "folkenes selvbestemmelsesret") og økonomiske motiver, idet én af effekterne af afkoloniseringen var at åbne de hidtil lukkede kolonimarkeder for USAs ekspanderende multinationale selskaber (se Befrielseskampen i Afrika, side 44ff). Både de amerikanske og de britiske fraktioner af det internationale borgerskab arbejdede med andre ord aktivt for afkolonisering.

(44) Det er Rolf Gustavsson, der skelner mellem tilkæmpet og tildelt selvstændighed. Introduktionen til Rolf Gustavsson (red.), Kapitalismens utveckling i Afrika, Bo Cavefors Bokförlag, Stockholm 1971, Volym 1, side 35.

(45) Mlambo, op.cit., side 122-123 og 127.

(46) Se kapitel I afsnit 3.2.

hørt.⁴⁷⁾ Dette bestyrkede de intellektuelle ledere i troen på at have valgt den rette strategi og førte til, at NDP koncentrerede alle kræfter om hurtigt at nå til afrikansk flertalsstyre. NDP undlod derfor at forbinde den overordnede kamp for national uafhængighed med en kamp for arbejdernes og bøndernes mere umiddelbare interesser (f.eks. kampen imod 'Land Apportionment Act' og 'Native Land Husbandry Act'), som CYL og ANC tidligere havde benyttet til at inddrage og bevidstgøre de afrikanske masser med.⁴⁸⁾ Resultatet var, at de afrikanske arbejdere og bønder blev udelukket fra aktiv deltagelse i kampen (de blev i realiteten pacificeret) og deres støtte reduceret til et *middel* i ledernes bestræbelser, som derefter væsentligst foregik ved forhandlingsbordet.

Og støtte havde NDP i høj grad. NDP nåede op på ca. 87.000 medlemmer, og deltagerantallet ved offentlige massemøder oversteg ANCs.⁴⁹⁾ Det viste sig også i 1960, efter at det hvide styre ved en overilet og temmelig umotiveret handling havde arresteret 3 af NDP's ledere den 19. juli.⁵⁰⁾ NDP var i stand til med få timers varsel at mobilisere store afrikanske menneskemasser i Zimbabwes største byer som protest mod arrestationerne. I løbet af halvlandet døgn voksede menneskemasserne alene i Salisbury til mellem 25.000 og 100.000.⁵¹⁾ NDP krævede et møde med premierminister Edgar Whitehead, men efter først at have accepteret afslog Whitehead dette og satte den tredje dags morgen politiet med tåregas ind mod den sovende menneskenængde. Afrikanerne blev derved splittet og uden den ledelse, der havde fastholdt den fredelige demonstration i næsten 2 hele døgn. Resultatet blev uundgåeligt en lang række voldelige sammenstød, da politiet fortsatte med at forfølge de spredte afrikanske smågrupper. Alvorlige uroligheder fulgte i Bulawayo den 24.-26. juli, hvor politiet dræbte 12 afrikanere ifølge egne oplysninger og 36 ifølge afrikanske talsmand. Demonstrationerne førte umiddelbart til en sejr for NDP, idet de 3 fængslede ledere blev løsladt og afrikanerne fik fastlagt en forfatningskonference til af-

(47) Shamuyarira, op.cit., side 60-62.

(48) ibid., side 59.

(49) James Barber, op.cit., side 60 samt G.C. Grant m.fl., op.cit., side 24.

(50) Europæerne i Zimbabwe var skræmte som følge af de voldsomme begivenheder i en række andre afrikanske lande, specielt hæftede de sig ved urolighederne i Malawi (p.gr.a. nærheden), i Zaire (borgerkrigen) og i "selveste" Sydafrika (Sharpeville-massakren den 21.marts 1960).

(51) Det er som bekendt svært at bedømme størrelsen af menneskemængder. Bedømmelsen plejer at være stærkt afhængig af bedømmerens interesser.

holdelse omkring årsskiftet 1960/61.⁵²⁾ For afrikanerne blev dette i første omgang taget som et tegn på, at Zimbabwe var på den sikre vej imod national uafhængighed. Senere - da dette glippede - hæftede afrikanerne sig mere ved det nye eksempel ovenpå de mange på det hvide styrets voldelige undertrykkelse af fredelige afrikanske aktioner.

Kopieringsstrategien kulminerede med den forfatningskonference, som afrikanerne var blevet lovet direkte deltagelse i efter massedemonstrationerne i juli 1960. Konferencen blev afholdt i Salisbury den 30. januar til 7. februar 1961 og skulle afgøre Zimbabwes fremtid efter den Centralafrikanske Føderations opløsning. Kopieringsstrategien led et forsmædeligt nederlag ved konferencen. NDP's forhandlere, Josehua Nkomo og Ndabaningi Sithole, havde på forhånd fået mandat til kun at gå ind for almindelig, dvs. afrikansk flertalsstyre efter princippet 'én mand, én stemme'.⁵³⁾ Men på konferencen allierede den britiske formand sig med det hvide styres repræsentanter og gjorde deres forfatningsforslag, der kun ville sikre afrikanerne 15 ud af et parlaments 65 pladser, til det eneste forhandlingsgrundlag. Udsat for det flere dage lange kombinerede pres i forhandlingslokalerne fra det nationale og det internationale borgerskabs repræsentanter bøjede Nkomo og Sithole sig og accepterede det hvide styres forslag mod nogle vage løfter om flertalsstyre engang i fremtiden.⁵⁴⁾

Næppe var resultatet blevet kendt, før end protester begyndte at indløbe fra alle mulige afrikanere, indenlands såvel som udenlands. Nkomo blev tvunget til at tilbagetrække accepten, og NDP besluttede - nærmest i desperation - at foranstalte en alternativ afrikansk folkeafstemning 3 dage før den officielle. Den 23. juli 1961 forkastede afrikanerne forfatningsforslaget med 99,9% af de afgivne stemmer, og europæerne vedtog det den 26. juli med 65,8% af stemmerne, hvorefter det gjaldt som ny forfatning.⁵⁵⁾

Den meget vaklende kurs i forbindelse med forfatningskonferencen medførte et alvorligt prestigetab for NDP. Det er vanskeligt at

(52) James Barber, *op.cit.*, side 51; M'Gabe, *op.cit.*, side 31-32; Shamuyarira, *op.cit.*, side 63-64 samt Sprack, *op.cit.*, side 33.

(53) M'Gabe, *op.cit.*, side 34.

(54) John Day, Southern Rhodesian African Nationalists and the 1961 Constitution, *Journal of Modern African Studies*, Vol. 7 No. 2, 1969, side 225-229.

(55) *ibid.*, side 229-234; James Barber, *op.cit.*, side 81-83 og 109 samt Shamuyarira, *op.cit.*, side 167.

opregne de konkrete årsager til NDPs fiasko ved selve konferencen. Men den klippefaste tro på, at Zimbabwe var på den sikre vej imod flertalsstyre spillede en stor rolle. Fx forsøgte NDP slet ikke at kombinere forhandlingerne med massedemonstrationer uden for forhandlingslokalerne (konferencen blev jo afholdt i Salisbury). Tværtimod opslog NDP-forhandlerne hovedkvarter i den hvide del af Salisbury for at være nærmest den hvide presse og de hvide forhandlere.⁵⁶⁾ Det spillede givetvis også ind, at NDP-delegationens formand, Nkomo, først i november 1960 var vendt tilbage til Zimbabwe efter mere end 1½ års eksil og derfor ikke til fulde var klar over, hvor rodfæstet kravet om afrikansk flertalsstyre var blevet netop i hans fraværperiode.⁵⁷⁾

Forfatningskonferencen førte altså ikke til flertalstyre, men styrkede tværtimod det nationale borgerskabs magt over for Storbritanien. Den hidtidige strategis fallit efterlod nationalistlederne i vildrede: Skulle de fortsat afvise forfatningen eller deltage i den politiske proces indenfor forfatningens rammer for ad denne legale vej gradvist at gennemtvinge en forfatningsændring? Problemet forblev uafklaret, og nationalistledernes passivitet medførte en række spontane aktioner rettet imod europæisk ejendom og afrikanske modstandere. Disse aktiviteter tiltog i løbet af efteråret i voldsomhed og må tilskrives frustration blandt de afrikanske masser over den manglende frengang i kampen mod afrikansk styre. Den 9. december 1961 gav urolighederne det hvide styre anledning til at forbyde NDP.⁵⁸⁾

3.2. VERDENSOPINIONSSTRATEGIEN

NDP blev næsten omgående erstattet af *Zimbabwe African People's Union* (ZAPU), der fortsatte, hvor NDP slap. Medlemstallet nåede op i nærheden af 200.000, før også ZAPU blev forbudt.^{58a)}

Siden 1959 havde Nkomo rejst rundt i hele verden for at søge opbakning blandt udenlandske regeringer og organisationer bag kravet om afrikansk

(56) M'Gabe, op.cit., side 33-34.

(57) Day, op.cit., side 243.

(58) James Barber, op.cit., side 134 samt M'Gabe, op.cit., side 34-35.

(58a) G.C. Grant m.fl., op.cit., side 24.

flertalsstyre i Zimbabwe. I ZAPU's første periode blev denne verdensopinionsstrategi ophøjet til altdominerende politik og drejede sig specielt om at få lagt internationalt pres på Storbritanien for at afholde en ny forfatningskonference. Fra 1961 blev også FN inddraget heri, selvom det hurtigt blev klart, at Storbritanien ville blokere ethvert aktionsforslag med et veto i Sikkerhedsrådet, begrundet i at Zimbabwe var et indre anliggende for Storbritanien.⁵⁹⁾

Da Storbritanniens premierminister, Harold Wilson, besøgte Zimbabwe kort før JEI i 1964, krævede afrikanere ved store demonstrationer, at Wilson - i fuld overensstemmelse med forhandlingsstrategierne - skulle give Zimbabwe flertalsstyre.

Uafhængigheds-"kampen" blev med verdensopinionsstrategien fjernet endnu mere fra de zimbabweanske masser, og i takt med at de positive internationale tilkendegivelser blev erkendt som værende intet andet end tomme ord øgedes massernes frustration, og en opposition blandt lederne begyndte at spire frem. Fra juni 1962 begyndte en gruppe under ledelse af en vis "General Chedu", der i virkeligheden var et triumvirat af ZAPU-ledere, som var imod verdensopinionsstrategien, at udføre mindre

(59) James Barber, op.cit., side 139; A.M. Chambati, op.cit., side 40
Shamuyarira, op.cit., side 195-199.

sabotagehandlinger; bl.a. lykkedes det at nedbrænde BSAC's plantage i Eastern District.⁶⁰⁾

Det gav den 20. september 1962 det hvide styre anledning til at forbyde ZAPU, hvilket dagen efter blev fulgt op af meget omfattende proteststrejker organiseret af den afrikanske fagbevægelse.⁶¹⁾ Der var altså ingen tvivl om den folkelige opbakning bag nationalistbevægelsen

3.3. NATIONALISTBEVÆGELSEN SPLITTES

I 1963 gik forhandlingsstrategierne ind i deres fjerde år, og endnu havde de ikke ført afrikanerne nærmere flertalsstyre. Tværtimod. Med en styrkelse af undertrykkelsesapparatet hurtigt efter sin tiltræden i december 1962 havde det nye RF-styre klart markeret, hvilken kurs det ville slå ind på. Oppositionen mod en fortsættelse ad forhandlingernes vej på tværs af det hvide styres hårdhændede undertrykkelse og det internationale borgerskabs reelle passivitet voksede sig derfor stærkere indenfor den zimbabwanske nationalistbevægelse. Det var imidlertid ikke alle nationalistlederne, der erkendte forhandlingsstrategiernes fallit (især ikke i forhold til forhandlinger med Storbritanien), og det førte til, at ZAPU blev splittet i juli 1963. En kreds af intellektuelle med Ndabaningi Sithole og Robert Mugabe som de ledende danne- de den 8. august 1963 *Zimbabwe African National Union (ZANU)*, og den 10. august blev *People's Central Council (PCC)* oprettet som dækorganisation for ZAPU inde i Zimbabwe (med Nkomo som leder).⁶²⁾

I formuleringen af sin politik markerede ZANU et klart fremskridt i kampen for national uafhængighed i Zimbabwe. De erkendte det nationale borgerskabs afgørende betydning og som følge heraf fredelige forhandlings utilstrækkelighed. ZANU udtrykte det i det princip, der stadigvæk fremstår som en af ZANU's vigtigste paroler: "*Vi er vore egne befri- ere gennem direkte konfrontation.*" ZANU havde dermed lagt op til den væbnede kamp, "*Chimurenga II*", som ZANU indledte den 29. april 1966 med

(60) Shamuyarira, op.cit., side 72-74 og 200-202 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 227.

(61) M'Gabe, op.cit., side 42.

(62) ibid., side 50-51 samt Shamuyarira, op.cit., side 173-183.

slaget ved Sinoia.⁶³⁾

Selvom også ZAPU kort tid efter UDI i 1965 indledte en væbnet kamp og rent faktisk var dominerende i denne kamp frem til 1969, fortsatte der med at være politisk uenighed om kampens strategi. Helt op til midten af 1970'erne har ZAPU nemlig helt overvejende set den væbnede kamp som et middel til at presse Storbritanien og RF-styret til forhandlingsbordet, selvom denne opfattelse gradvist modificeredes i takt med Storbritaniens gentagne indrykninger til RF-styret.⁶⁴⁾ ZANU har derimod opfattet den væbnede kamp som afrikanernes egen befrielse af sig selv fra det hvide nationale borgerskabs overherredømme. For ZANU er storpolitiske forhandlinger og diplomatiske manøvrer underordnet den væbnede kamp, sådan at de alene tjener til at fremme den væbnede kamp.^{64a)} Den forskellige opfattelse af den væbnede kamps status har haft indlysende konsekvenser for selve den måde, som den væbnede kamp er blevet ført på af henholdsvis ZANU og ZAPU.⁶⁵⁾

Der har derfor været tungtvejende grunde til den fortsatte og oprettholdte splittelse, selvom splittelsen har svækket befrielseskampen, især fordi der har været bestandige sammenstød mellem tilhængere af ZANU og ZAPU, og fordi det har gjort det muligt for imperialistiske kræfter at spille på modsætningerne mellem befrielsesbevægelserne. ZANU har lige fra sin start erkendt nødvendigheden at samle afrikanerne i den nuværende kamp for national uafhængighed, mens denne erkendelse først brød igennem inden for ZAPU i 1976.⁶⁶⁾ Indtil da stil-

(63) Se ZANUs politiske program fra 1972, Mwenje No. 2, side 3-10; Zimbabwe News, Vol. 9 No. 3, March-April 1977, side 9-11 samt Herbert Chitepos udtalelser i april 1973 i The Struggle in Zimbabwe, Stokke & Widstrand, Southern Africa, Vol. 1, side 125-126.

(64) Se kapitel I afsnit 5.3. Denne prioritering af forhandlinger fremfor væbnet kamp blev for ZAPUs vedkommende først brudt efter Nkomos resultatløse forhandlinger med Ian Smith fra december 1975 til februar 1976 - og efter ZIPA var blevet dannet af guerillaledere også fra ZAPU i november 1975 og havde indledt en ny fase af befrielseskampen i januar 1976.

(64a) Zimbabwe News, Vol. 6 No. 11, November 1972, side 0-3.

(65) Se nedenfor i afsnit 4.

(66) I 1964 formulerede ZANU sit tredje hovedmål som "At fremme den nationale bevidsthed og hele vort folks enhed i overensstemmelse med vores mål." (citeret fra Austin, op.cit., side 109). I ZANUs andet politiske program fra 1972 hedder det: "Partiet skal forene hele folket i en fælles kamp imod en fælles fjende - de hvide nybyggere. Alle Zimbabwes afrikanere skal forenes i den fælles kamp, uanset ideologiske, religiøse eller regionale forskelle. Folkets enhed er absolut nødvendig for den succesrige udførelse af "Chimurenga"." (Mwenje No. 2, side 8). ZAPUs Ideological Concept nævner ikke noget om nødvendigheden af enhed, men i indledningen til fælleserklæringen fra ZANU og ZAPU i

lede ZAPU sig i realiteten hindrende i vejen for opnåelsen af enhed til trods for den afrikanske enhedsorganisation OAU's mange og energiske bestræbelser.⁶⁷⁾ Frem til 1970/71 var ZAPU's "opskrift" på enhed, at ZANU var en lille udbrydergruppe uden nævneværdig støtte, hvorfor enhed kunne opnås ved, at ZANU's medlemmer enkeltvis vendte tilbage til den eneste virkelige befrielsesbevægelse: ZAPU.⁶⁸⁾

Splittelsen mellem ZANU og ZAPU fremtrådte i meget lang tid som et personligt modsætningsforhold mellem lederne af de to befrielsesbevægelser, hvilket fremgår af Shamuyariras meget personfikserede sammenfatning af oppositionsfolkernes årsager til at splitte ZAPU og danne ZANU i 1963:

"De, som imod ham (Nkomo), ønskede en "konfrontationspolitik"; de ønskede, at der blev dannet et nyt politisk parti (efter det hvide styres forbud mod ZAPU i september 1962); de var skuffede over hans manglende beslutsomhed som leder; og de var bekymrede over den manglende tillid til Nkomo, som mange pan-afrikanske ledere havde udtrykt over for dem."⁶⁹⁾

Der er flere årsager til denne personfiksering. Afgørende var det, at der gik et stykke tid, før den politiske udvikling inden for ZANU var så fremskreden, at lederne var i stand til at formulere den politiske uenighed udenom de personlige modsætningsforhold, der åbenlyst osse eksisterede.

Splittelsen i 1963 var karakteriseret ved at være en konfrontation mellem på den ene side en gruppe af højtuddannede afrikanske intellektuelle, som alle havde tilsluttet sig nationalistbevægelsen omkring 1960, og som i begyndelsen udgjorde kernen i ZANU, og på den anden side en række populistiske fra midten af 1950'erne (som f.eks.

forbindelse med den Patriotiske Fronts dannelse den 8. oktober 1976 erkendes "behovet for at vise en fælles og enig holdning til de nationale problemer." (Zimbabwe News, Vol. 9 No. 2, Jan.-Feb. 1977, side 10 - oversat i Internationalt Forum nr. 1/1977, side 18).

(67) Zimbabwe News, Vol 7 No. 3, March 1973, side 1-3. Se om OAU's indsats i E.M. Dube, Relations Between Liberation Movements and the OAU, N.M. Shamuyarira (ed.), Essays on the Liberation of Southern Africa, Tanzania Publishing House, Dar-es-Salaam 1972, side 49-51 samt Maxey, The Fight, side 14-22.

(68) Maxey, The Fight, side 14 samt Shamuyarira, op.cit., side 190. ZANU opfordrede derimod til, at der blev indledt forhandlinger mellem de to befrielsesbevægelser for at få dannet en fælles front eller et fælles parti (ibid.).

(69) Shamuyarira, op.cit., side 180. Shamuyarira var selv én af oppositionsfolkene og var med til at danne ZANU i 1963.

Chikerena og Nyandoro), der i 1963 var meget mere rodfæstet blandt arbejderne og bønderne.⁷⁰⁾ I de første år efter splittelsen var det således ZAPU/PCC, der bibeholdt støtten fra hovedparten af de afrikanske masser, mens ZANU tiltrak store dele af de afrikanske intellektuelle.⁷¹⁾ Frem til indledningen af guerillakrigen i 1972 var ZANU derfor mere isoleret fra de afrikanske masser i Zimbabwe end ZAPU var det.

Dannelsen af ZANU (og af PCC) i 1963 førte øjeblikkelig til konkurrence om, hvilken af de to bevægelser der kunne tiltrække den største folkestøtte. Det blev som nævnt i første omgang ZAPU/PCC, men konkurrencen udviklede sig hurtigt til voldsomme og voldelige sammenstød mellem tilhængere af de to bevægelser. Disse interne afrikanske stridigheder gled i flere perioder ud af de respektive ledelsers kontrol og blev mere dominerende end den egentlige kamp imod det hvide styre.⁷²⁾

RF-styret, der var kommet til magten p.g.a. det nationale borgerskabs og arbejderaristokratiets frygt for den afrikanske nationalistbevægelse, benyttede uroen til at stramme undertrykkelseslovgivningen. Styret var endvidere hurtigt til at slå ned på befrielsesbevægelserne, når de truede de hvides magt (internerede ledere uden dom i op til 5 år, indskrænkede mulighederne for at afholde offentlige politiske møder osv.), men lod dem i øvrigt udkampe deres indbyrdes kampe i fred.⁷³⁾ Som led i planlægningen af den ensidige uafhængighed (UDI) benyttede det hvide styre den 26. august 1964 dog uroen som anledning til at forbyde de to befrielsesbevægelser og internere eller fængsle de afrikanske ledere, der ikke allerede for længst var blevet sat fast.⁷⁴⁾ Efter forbudet blev både ZANU og ZAPU tvunget i eksil, da enhver tale om at oprette nye politiske organisationer var totalt illusoriske.⁷⁵⁾ Al reel afri-

(70) John S. Saul, *Transforming the Struggle in Zimbabwe, Southern Africa*, New York, Vol. X No. 1, Jan-Feb 1977, side 13.

(71) James Barber, *op.cit.*, side 202; Patrick O'Meara, *op.cit.*, side 116-118 samt G.C. Grant m.fl., *op.cit.*, side 25.

(72) James Barber, *op.cit.*, side 199-200 og 206-209; Wilkinson, *From Rhodesia*, side 228 samt Shamuyarira, *op.cit.*, side 184.

(73) James Barber, *op.cit.*, side 207-209; Mlambo, *op.cit.*, side 196-213 samt Shamuyarira, *op.cit.*, side 188-189.

(74) James Barber, *op.cit.*, side 211.

(75) Den senere dannelse af ANC/Z i december 1971 var udelukkende uligegjort af, at et umiddelbart forbud imod ANC/Z i sig selv ville være et dementi af Smiths påstand om at have de "lykkeligste afrikanere i verden" og en frisk afsløring af undertrykkelsen samtidig med Pearce-kommissionens arbejde. Se kapitel I afsnit 5.3.

kansk ytrings- og organisationsfrihed var blevet grundigt undertrykt, og et omfattende undertrykkelsesapparat var blevet etableret for at forhindre ethvert forsøg på selv den mindste form for opposition imod RF-styret og dets magt.

Svækkelsen som følge af de interne kampe mellem ZANU og ZAPU/POC samt RF-styrets undertrykkelse medførte, at UDI den 11. november 1965 ikke blev mødt med nogen samlet, koordineret afrikansk modstand, men kun med spontane og usammenhængende oppositionstilkendegivelser (strejker, demonstrationer, sabotageaktioner o.l.), som RF-styret relativt let kunne nedkæmpe.⁷⁶⁾

4. DEN VÆBNEDE BEFRIELSESKAMP

Med UDI havde RF-styret endegyldigt og eftertrykkeligt markeret, at det ville modsætte sig enhver form for afrikansk flertalsstyre i Zimbabwe med alle til rådighed stående midler. Umiddelbart før UDI blev Zimbabwe erklæret i *undtagelsestilstand* ifølge "Emergency Powers Act of 1960", og den er ikke blevet ophævet endnu. Siden har der derfor praktisk taget ingen begrænsninger været for regeringens handlingsfrihed i form af overgreb imod afrikanerne og mod europæere, der støtter deres kamp. Forudsætningen for regeringsovergreb er blot, at det for regeringen "forekommer nødvendigt eller hensigtsmæssigt for den offentlige sikkerhed, opretholdelse af offentlig orden, opretholdelsen af enhver vigtig samfundsfunktion eller fredens bevarelse."⁷⁷⁾

Indtil for ganske nylig, hvor guerillakrigen tvang RF-styret til at ændre sin strategi fra hårdhændet undertrykkelse til en pseudoform for afrikansk styre (den såkaldte "interne løsning"), har styret betragtet selv *tale* om ændring i afrikanernes udbyttede og undertrykte situation som samfundsnedbrydende og undergravende. Det hvide styre gjorde det umuligt for afrikanerne at tale frit og agitere fredeligt for en ændring af de eksisterende tilstande. Det forbød den ene afrikanske organisation efter den anden og fængslede de fleste afrikanske ledere på ubestemt tid. Det besvarede fredelige demonstrationer med statsapparatets voldelige undertrykkelse. RF-styret *tvang* dermed afrikaner-

(76) James Barber, *op.cit.*, side 213; Maxey, *The Fight*, side 54-55 samt Wilkinson, *From Rhodesia*, side 232.

(77) Citeret fra The Catholic Commission for Justice and Peace, *op.cit.*, side 38.

ne til at føre væbnet kamp, til at besvare voldelig undertrykkelse med voldeligt forsvar. En ZANU-repræsentant har udtalt: "Vi fører ikke krig, fordi vi er blodtørstige. ... Vi forsøgte alle veje til en fredelig ordening, men uden at det lykkedes. Vi er overbevist om, at de hvide ikke ønsker at overgive magten til afrikanerne, så vi er nødt til at benytte geværer for at få magten på samme måde som vores kammerater i Vietnam og i de tidligere portugisiske kolonier."⁷⁸⁾

Ved UDI var både ZANU og ZAPU p.gr.a. undertrykkelsen i Zimbabwe blevet tvunget i eksil og havde begge opslået hovedkvarter i Zambias hovedstad Lusaka, hvor ZANU blev ledet af Herbert Chitepo og ZAPU af James Chikorena. Da de indledte den væbnede kamp, skete det derfor fra baser i Zambia, hvorfra de trængte over grænsen og ind i Zimbabwe. Frem til begyndelsen af 1970'erne var Zimbabwe bortset fra Zambia omgivet af venligtsindede lande: Mozambique, der var portugisisk koloni, Sydafrika og Botswana, der var og i vid udstrækning stadig er en sydafrikansk lydstat. Det hvide styre kunne derfor koncentrere sine sikkerhedsstyrker langs grænsen til Zambia, der i sin fulde længde udgøres af Zambezi-floden.

I 1960'erne var ZAPU den dominerende befrielsesbevægelse, og som nævnt ovenfor i afsnit 3.3. betragtede de primært den væbnede kamp som et middel til at få igangsat nye forfatningsforhandlinger. For ZAPU var den væbnede kamp altså underordnet de diplomatiske spilfagterier i FN og andre lignende steder og blev for det meste kun benyttet som en understøttelse for forhandlingsmandøvrerne.

Det er dog ikke nogen let sag at føre væbnet kamp i Zimbabwe. Det nationale borgerskabs styrke og langvarige besiddelse af statsmagten har blandt andre ting også ført til opbyggelsen af nogle meget stærke sikkerhedsstyrker,⁷⁹⁾ som ydermere lige fra 1967 er blevet støttet og suppleret af paramilitære sydafrikanske politienheder placeret i

(78) Chrispen Chitando i IF-løsbladesystem nr. 99, aug. 1977, side 10. Se endvidere ZANU, From Confrontation to Armed Liberation Struggle, Stokke & Widstrand (eds.), Southern Africa, side 145-148.

(79) I bekæmpelsen af de afrikanske frihedskæmpere har det stærke luftvåben, som det hvide styre takket være Storbritanniens aktive medvirken arvede fra den Centralafrikanske Føderation (se kapitel I afsnit 5.1.), spillet en vigtig og til tider helt afgørende rolle - hvad det i øvrigt stadig gør, jvf. terrorbombardementerne af flygtningelejrene i Mozambique. Det er med andre ord ikke blot det nationale borgerskab, men så sandelig også det internationale borgerskab, der har bidraget aktivt til undertrykkelsen af afrikanerne i Zimbabwe.

Zimbabwe langs grænsen til Zambia.⁸⁰⁾ Samtidig er Zimbabwe så udviklet m.h.t. til veje og andre kommunikationsmidler, at slagkraftige enheder af disse sikkerhedsstyrker på kort tid kan være i en hvilken som helst del af landet.⁸¹⁾ Frihedskæmperne står med andre ord over for en meget stærk militær modstander. Det erfarede både ZANU og ZAPU efter en række militære nederlag i 1960'erne. At befri områder og dermed i det store og hele forhindre, at rhodesiske sikkerhedsstyrker trænger ind i dem, har derfor ikke været et realistisk mål for en begyndende⁸²⁾ befrielseskamp i Zimbabwe.

Kampens karakter ændrede sig, da ZANU indledte *guerillakrigen* i 1972 og byggede deres kamp på de politisk bevidstgjorte bønders aktive støtte til frihedskæmperne. Mens ZAPUs frihedskæmpere i høj grad havde opereret isoleret fra civilbefolkningen, svømmede ZANUs guerillaer mere som fisk i vandet. Hermed kom ZANUs kamp til at udgøre en langt større trussel for RF-styret, da ZANU gradvist inddrog flere og flere afrikannere i kampen.

ZANU har måttet føre guerillakrigen under yderst vanskelige betingelser. Ligesom det var tilfældet for kampen i 1960'erne, har ZANU i 1970'erne stået over for militært meget stærke og mobile rhodesiske sikkerhedsstyrker. Hertil kommer vanskelighederne med at inddrage den afrikanske befolkning i kampen. Det hvide styre har slået hårdt ned på de afrikanske bønder, lige så snart de støttede befrielseskampen bare det mindste. Takket være et effektivt *overvågningsapparat* har styret været i stand til at opsnappe mange oplysninger om bøndernes aktiviteter og sympatier. Samtidig har styret kunnet statuere virkningsfulde *afstraffelses*-eksempler på bønder, der overtrådte diverse forbud mod støtte til befrielseskampen. Det er både sket v.h.a. officielt legale midler samt v.h.a. hemmelige anti-guerillaenheder. Sidst, men ikke mindst har det hvide styre forsøgt at forhindre frihedskæmpernes kontakt med befolkningen ved at tvangsforflytte mere end ½ million afrikanske bønder til de såkaldte "*beskyttede landsbyer*".

(80) Se om de rhodesiske sikkerhedsstyrker (incl. sydafrikanerne) i Kenneth Good, *op.cit.*, side 11-14; Maxey, *The Fight*, side 30-42 samt Wilkinson, *From Rhodesia*, side 309-312. Vi har bibeholdt det hvide styres egen betegnelse "sikkerhedsstyrker", selvom den sikkerhed, der forsvares, alene omfatter borgerskabets magt, især det nationale borgerskab.

(81) Se Maxey, *The Fight*, side 151 samt Wilkinson, *From Rhodesia*, side 241-244.

(82) I dag har befrielseskampen nået et så fremskredent udviklingstrin, at ZANU er begyndt at etablere befriede områder. Se afsnit 4.3.h.

ZANU var derfor i begyndelsen af Guerillakrigen tilbageholdende med at inddrage bønderne direkte i kampen. Frihedskæmperne bor således aldrig i landsbyerne, men udenfor. Guerillatræning foregår i udlandet, ikke i Zimbabwe. Kun få landsbyboere er blevet inddraget i arbejdet med at flytte og passe våben, og først nu er ZANU så småt begyndt at bevæbne de lokale bønder og da kun i de mest konsoliderede halvbefriede områder.

For ikke at drage forkerte tolkninger af befrielseskampens udviklingstrin i Zimbabwe vil vi i det følgende starte med en gennemgang af de betingelser, som guerillakrigen føres under. Gennemgangen er koncentreret omkring vanskelighederne ved at inddrage lokalbefolkningen aktivt i kampen og vedrører derfor primært betingelserne for ZANU's guerillakrig i 1970'erne.⁸³⁾ Først derefter vil vi gå nærmere ind på den væbnede kamps udvikling.

4.1. GUERILLAKRIGENS BETINGELSER I ZIMBABWE

Guerillakrigens vanskeligheder i Zimbabwe stammer primært fra modstandernes undertrykkelsesapparat. Det er der intet overraskende i. Det, der derimod er kendetegnende for RF-styrets undertrykkelsesapparat, er dets veludviklede og vidtspændende karakter. Undertrykkelsesapparatets opgave er at overvåge og kontrollere, at alle - især de afrikanske arbejdere og bønder - overholder det hvides styres love og andre vedtagne foranstaltninger. Endvidere skal det afstraffe eventuelle overtrædere, så borgerskabets magt, specielt det nationale borgerskabs, ikke trues. Med henblik på bekæmpelsen af guerillakrigen er de vigtigste dele af undertrykkelsesapparatet sikkerhedsstyrkerne og lokaladministrationen. De udfører begge overvågende, kontrollerende og afstraffende funktioner og arbejder i øvrigt tæt sammen, bl.a. hjulpet af et højtudviklet kommunikationssystem.

a) Veludviklet overvågningsapparat

Sikkerhedsstyrkerne patruljerer i alle krigsområderne og tilkaldes omgående, så snart der opdages frihedskæmpere eller spor efter friheds-

(83) ZAPUs væbnede kamp har ikke været en egentlig guerillakrig (se note 118 nedenfor).

kæmpere. Men i mere "normale" situationer er det lokaladministrations opgave at overvåge og kontrollere den afrikanske befolkning. Det hvide styres lokaladministration er meget veludviklet i Zimbabwe. Det når ud i hver enkelt landsby i de afrikanske områder for at kunne kontrollere hele den afrikanske befolkning.⁸⁴⁾

Efter guerillakrigens start i 1972 er overvågningsapparatet blevet udvidet. Distrikterne i det nordøstlige Zimbabwe er blevet opdelt flere gange, så hver Distriktskommisær har fået et mindre område at overvåge.⁸⁵⁾ Dernæst er den afrikanske befolkning i alle de områder, som befrielseskampen har bredt sig til, blevet tvunget til at bære identifikationspapirer (eller *situpas*, som afrikanerne kalder dem).⁸⁶⁾

De sorte Distriktsassistenter, der varetager kontrollen ude i de enkelte landsbyer, har ordre til at stoppe alle, de ikke kender og bede dem vise deres identifikationspapirer. Lige så snart Distriktsassistenterne opdager noget mistænkeligt, skal de tilkalde sikkerhedsstyrkerne. Fra februar 1974 har Distriktsassistenterne også selv været bevæbnet. Distriktsassistenterne har afsløret og angivet adskillige frihedskæmpere, når de bevægede sig ind i nye områder.⁸⁷⁾ Også mange af høvdingene og deres hjælpere og en stor del af landsbylederne spiller rollen som stikkere.⁸⁸⁾

Derudover forsøger det hvide styre at true bønderne til selv at være stikkere ved at understrege, hvad der sker, hvis de lader være og i stedet for støtter befrielseskampen. Styret har bl.a. nedkastet flyveblade i de afrikanske landområder, som viser sønderrevne kroppe og maltrakterede ansigter på påståede frihedskæmpere samt på bønder, der har hjulpet dem.⁸⁹⁾ Efter at lukket fællesfaciliteter som skoler, klinikker, møller, ølsteder m.m. som straf for støtte til befrielses-

(84) Se kapitel I afsnit 6.3.

(85) Maxey, The Fight, side 128-129 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 285-286.

(86) Maxey, The Fight, side 128 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 284-285. Pasloven er dermed blevet udvidet til også at omfatte dele af de afrikanske områder. Se i øvrigt kapitel I afsnit 2.3.

(87) Tony Kirk, Politics and Violence in Rhodesia, African Affairs, Vol. 74 No. 294, 1975, side 13 og 32-33; Maxey, The Fight, side 132-133 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 286.

(88) Jvf. kapitel I afsnit 6.3. samt Sheba Tavarwisa, næstformand for ZANUS afdeling for uddannelse og kultur, i samtale med IF-repræsentanter i Århus den 28.april 1978.

(89) Se eksempler på disse billeder i The Catholic Commission for Justice and Peace, op.cit., side 43-44.

kampen har styret ofte kastet flyveblade ned fra luften. De beder om informationer om befrielseskampen og lover, at fællesfaciliteterne vil blive genåbnet i samme takt som afsløringerne kommer.⁹⁰⁾ Endvidere udlover det hvide styre dusører på fra R\$300 for en kasse ammunition, et gevær eller en mine op til R\$5.000 (knap 50.000 Dkr.) for informationer, der vil føre til døden eller tilfangetagelsen af en "ledende terrorist".⁹¹⁾ Efterhånden som bønderne har fået et nærmere forhold til frihedskæmperne, har det været stadigt vanskeligere at få bønderne til at fungere som stikkere.

b) Skræmmeaktioner

Styret har ikke blot forsøgt at få bønderne til at være stikkere. Det har fra starten kørt en propaganda for at skræmme bønderne bort fra befrielseskampen. Da befrielseskampen havde bredt sig, og bøndernes støtte til den var blevet åbenlys, blev vægten i højere grad lagt på skræmmeaktioner og i mindre grad på kampagner for stikkeri.

RF-styret iværksatte i foråret 1977 en kampagne, som havde til hensigt at miskreditere frihedskæmperne og underminere ZANU's popularitet blandt de afrikanske bønder. Udgangspunktet for kampagnen var tydeligvis en udbredt støtte blandt bønderne til befrielseskampen. Mere end ½ million løbesedler med engelsk, Shona og Ndebele tekst blev fordelt blandt bønderne. De 9 forskellige løbesedler kørte allesammen på, at frihedskæmperne er kommunistiske terrorister, og "kommunist" angives at indebære alverdens ondskab: voldtægt, kønssygdomme, brutalitet, prygl, sult m.m. (se eksemplet). Bøndernes reaktion på løbesedlerne var dog overbærende: "De må tro, vi er dumme". "Vi kender de såkaldte terrorister. Det er vore sønner, brødre og slægtninge. Vi ved, at regeringen lyver om dem". "Vi kan bruge dem (altså løbesedlerne) til at tænde op med."⁹²⁾

Styret benytter nu også utilslørede trusler. I juni 1977 blev der f. eks. i et stammeområde nedkastet flyveblade, hvor det under overskriften "Advarsel til alle" bl.a. hed: "Der er stadig nogle folk, som fortsætter med at hjælpe terroristerne, og nogle enkelte forsøger end-

(90) International Commission of Jurists, op.cit., side 60-61 samt Zimbabwe News, Vol. 7 No. 3, March 1973, side 5.

(91) International Commission of Jurists, op.cit., side 61 samt Maxey, The Fight, side 133. Taksterne er fra 1974. De hvide i Zimbabwe omtaler konsekvent frihedskæmperne som "terrorister".

(92) The Catholic Commission, op.cit., side 6-16.

da at gøre deres onde arbejde for dem. Disse folk vil blive betragtet som terrorister og vil blive dræbt af sikkerhedsstyrkerne". Meddelelsen sluttede: "I er nu blevet advaret. Vogt jer for folkets(!!) og sikkerhedsstyrkernes vrede".⁹³⁾

c) Omfattende afstraffelser

Det hvide styre holder sig ikke kun til trusler om repressalier mod den afrikanske befolkning. Også virkeliggørelsen af truslerne er central for styret. Takket være den effektive overvågning af de afrikanske bønder har styret specielt i kampens begyndelse opsnappet mange oplysninger om befrielseskampen og bøndernes støtte til den. Oplysningerne har styret benyttet til at statuere nogle virkningsfulde afstraffelseseksempler, der skulle skræmme andre fra at tilslutte sig befrielseskampen eller hjælpe frihedskæmperne. Det hvide styre har efterhånden mange strenge at slå på i denne forbindelse, både officielle og uofficielle. Resten af dette afsnit 4.1. er en gennemgang af styrets sanktionsmuligheder over for de afrikanske bønder samt deres forsøg på at isolere bønderne fra frihedskæmperne.

Ifølge adskillige tilføjelser til 'Law and Order (Maintenance) Act' er der i dag dødsstraf for mord, for sabotagehandlinger, for at bære krigsvåben, for at hjælpe frihedskæmpere (f.eks. med kost og logi), for at rekruttere frihedskæmpere og for at undlade at anmelde frihedskæmpers tilstedeværelse.⁹⁴⁾ De fleste retssager vedrørende "terrorisme" afholdes i hemmelighed, og det hvide styre offentliggør kun sjældent, når der foretages henrettelser. Men 1965-69 skønnes det, at 173 er blevet hængt, mens tallet fra maj 1976 til december 1977 vurderes til ca. 240, alle afrikanere.⁹⁵⁾

Afrikanere bliver dømt for selv de mindste lovovertrædelser. I 1973 blev en mand således idømt 6 års hårdt straffearbejde for at have undladt at anmelde sin bror som "terrorist". Efter dommen udtalte dommeren: "På dette tidspunkt i landets historie må individet underordnes statens interesser og sikkerhed. ... Det er min opfattelse, at det er domstolens pligt over for samfundet, sikkerhedsstyrkerne og andre an-

(93) ibid., side 3.

(94) ibid., side 39-40.

(95) The Guardian, 25. februar 1978, der citerer kilder fra Amnesty International og International Defence and Aid Fund.

svarlige for undertrykkelsen af denne ondskab (dvs. befrielseskampen) at afsige domme, der vil afskrække terrorister". En *hvid* mand, der var anklaget for at have undladt at anmelde den selvsamme frihedskæmper, blev kun idømt to års *betinget* fængsel. Med andre ord racediskrimination helt ud i domsudmålingen! Hertil kommer, at afrikanerne ofte har været udsat for en dobbelt dosis "afskrækkelse", idet de har fundet deres kvæg og andre ejendele konfiskeret, når de kom hjem efter afsonet fængselsstraf.⁹⁶⁾

d) Udgangsforbud

I alle de områder, hvor frihedskæmperne opererer, er der blevet erklæret *udgangsforbud* fra kl. 6 om aftenen til kl. 6 morgen. I dette tidsrum har sikkerhedsstyrkerne ordre til at skyde alle ned, som trodser forbudet. Et stigende antal civile afrikanere er blevet dræbt som "curfew breakers", fordi afrikanske bønder sjældent har ure og derfor ikke præcist ved, hvad klokken er.⁹⁷⁾ Tidsrummet med udgangsforbud skal ses i sammenhæng med, at afrikanske bønder normalt arbejder fra ca. kl. 4.30 om morgenen indtil kl. 10 om formiddagen. Under den værste varme midt på dagen holdes der hvil, hvorefter arbejdet genoptages fra omkring kl. 15 indtil mørket falder på.⁹⁸⁾

Befrielseskampen optrappes og gør det hvide styre mere og mere desperat. I januar 1978 blev de hidtil skrappeste udgangsforbuds-betingelser pålagt nogle afrikanske områder nær Untali ved grænsen til Mozambique. Betingelserne blev nedkastet som flyveblade over landsbyerne og lyder som følger:

- "I er nu advaret om, at fra daggry den 20. januar 1978 vil følgende restriktioner blive pålagt jer og jeres stammeområder og købsområder.
- Udgangsforbud for mennesker hver dag fra skumringen indtil kl. 12 næste dag.
 - Udgangsforbud for kvæg, trækøksler, geder og får i samme tidsrum.
 - Ingen køretøjer, incl. cykler og busser, må køre inden for, fra eller

(96) Tony Kirk, op.cit., side 24-26.

(97) The Catholic Commission, op.cit., side 28-29 og 35-37 samt International Commission of Jurists, op.cit., side 67-68.

(98) International Commission of Jurists, op.cit., side 73.

- til stamme- eller købsområderne.
- Ingen personer må gå op på eller hen til nogen som helst bakke, ellers vil de blive skudt.
- Alle hunde skal bindes alle døgnet 24 timer, ellers vil de blive skudt.
- Kvæg, får og geder må efter kl. 12, kun blive vogtet af voksne.
- Ingen unge (op til 16 år) har lov til at forlade landsbyens område på noget tidspunkt, hverken dag eller nat, ellers vil de blive skudt.
- Ingen skoler vil være åbne.
- Alle forretninger og møller vil være lukket."⁹⁹⁾

e) Kollektive bøder og massakrer til afrikanerne, ansvars-
fritagelse til europæerne

Siden januar 1973 har Provinskommissærerne som følge af undtagelsestilstanden ("Emergency Powers Act") kunnet pålægge alle indbyggerne i et område *kollektive bøder*, blot de har mistanke om, at nogle af indbyggerne i f.eks. en landsby har ydet støtte til frihedskæmperne eller undladt at rapportere om deres tilstedeværelse. Straffen har bestået i konfiskation af kvæg (ofte de bedste dyr) fra alle områdets indbyggere, og selv migrantarbejdere, der var langt væk fra området, da "forseelsen" blev begået, har mistet deres kvæg.¹⁰⁰⁾

Til alt dette kan man passende lægge *Indemnity and Compensation Act*, der blev vedtaget i oktober 1975. Ifølge denne lov kan en rhodesisk soldat, politimand eller anden embedsmand torturere, dræbe eller begå andre overgreb imod afrikanere, uden at de kan blive strafforfulgt for det, hvis justitsministeren erklærer, at handlingen skete i god (!) tro for at undertrykke terrorisme eller for at opretholde ro og orden. Loven fik tilbagevirkende kraft til den 1. december 1972 og blev omgående benyttet til at stoppe en række retssager, hvor det hvide styre og dets repræsentanter var blevet anklaget for mord og tortur.¹⁰¹⁾ I juli 1977

(99) Citeret fra The Sunday Times, 19. februar 1978.

(100) International Commission of Jurists, op.cit., side 59-60; Maxey, The Fight, side 127 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 283.

(101) The Catholic Commission, op.cit., side 23 samt International Commission of Jurists, op.cit., side 83-86.

blev undtagelsestilstanden benyttet til at udvide ansvarsfritagelsen til også at omfatte hvide farmere og deres ansatte, hvis de dræbte nogen under forsvaret af sig selv eller farmernes ejendom. Det hvide styre lovede ydermere at være behjælpelig med at skaffe farmerne og deres ansatte våben! Store farmere har allerede ansat udenlandske lejesoldater til at varetage forsvaret af deres farme.¹⁰²⁾

Sådanne foranstaltninger skaber basis for vilkårlig tortur og nedskydning af civile afrikanere, og der findes stribevis af eksempler på begge dele. I realiteten har RF-styret givet grønt lys for *massakrer* på den afrikanske civilbefolkning, og resultatet er da heller ikke udeblevet. Den 12.juni 1975 blev 20 afrikanere (hvoraf 9 var børn og 4 kvinder) f.eks. myrdet af en gruppe rhodesiske soldater i landsbyen Karima ca. 20 km. fra Mt.Darwin i det nordøstlige Zimbabwe.¹⁰³⁾ Den 6.maj 1977 gik det ud over landsbyen Dabwa i det sydøstlige Zimbabwe, hvor 35 (16 kvinder, 12 børn og 7 mænd) blev dræbt og 31 såret, alle civile afrikanere.¹⁰⁴⁾ Det er sådanne massakrer og andre brutale handlinger begået af det hvide styre og dets forskellige repræsentanter, der i stigende grad har fået afrikanere til at flygte til de omkringliggende lande, fremfor alt Mozambique, hvor der i dag lever ca 90.000 zimbabweanere i flygtningelejre.

f) Selous Scouts

RF-styret har dog ikke stillet sig tilfreds alene med de legale undertrykkelsesmidler. De har udrustet specielle anti-guerillaenheder, der hovedsagelig består af sorte soldater. De er forklædt og bevæbnet ligesom frihedskæmperne og er kendt under betegnelsen *Selous Scouts*.¹⁰⁵⁾

(102) Focus on political repression in Southern Africa, News Bulletin of the International Defence and Aid Fund, No. 12, London September 1977, side 6.

(103) Se International Commission of Jurists, op.cit., side 86-87.

(104) Se The Catholic Commission, op.cit., side 33-34.

(105) Selous Scouts er opkaldt efter den hvide jæger og handelsrejsende, Frederick C. Selous, der var vejviser for det første koloniserings-togt ind i Zimbabwe i 1890. Selous har beskrevet de afrikanske "op-rørere" i 1896 som "uhyrer i menneskelig skikkelse, som ubarmhjer-tigt burde skydes ned lige som vilde hunde eller hyæner, indtil de er reduceret til en tilstand af krybende underkastelse under den hvide mands styre." (F.C. Selous, Sunshine and Storm in Rhodesia, London 1896, side 88 - citeret fra Kenneth Good, op.cit., side 11). Dette synes også at være idealet for nutidens Selous Scouts til trods for, at de overvejende består af afrikanere.

Deres begyndelsesløn var i februar 1976 R\$98 om måneden, svarende til R\$1176 om året eller mere end 2½ gange så meget som en almindelig afrikansk arbejders gennemsnitsløn på R\$461.¹⁰⁶⁾ Hertil kommer en ekstra bonus for enhver "speciel mission" (= større massakrer som f.eks. overfaldet på flygtningelejren Nyazonia i Mozambique den 9. august 1976, der takseredes til ekstra R\$600). Til trods for den høje løn har styret svært ved at rekruttere frivillige, så der findes eksempler på bortførelser af hele afgangsklasser for at tvinge flere afrikanere ind i Selous Scouts.

Selous Scouts har til opgave at bevæge sig rundt i de afrikanske områder, hvor der foregår krigsaktiviteter, og indsamle oplysninger, afprøve bøndernes loyalitet overfor det hvide styre og afstraffe de afrikanere, der støtter befrielseskampen. Den udtrykkeligt foretrukne straf er nedskydning på stedet, hvilket bliver indprentet rekrutterne af de hvide officerer under træningen.¹⁰⁷⁾ Er der mistanke om, at en landsby støtter befrielseskampen, er det en ofte anvendt metode overfor små landsbyer, at en afdeling Selous Scouts tager ind i landsbyen forklædt som frihedskæmpere. Her taler de med nogle ledende i landsbyen, får føde og informationer, hvorefter de forsvinder igen. En times tid efter kommer der en afdeling almindelige sikkerhedsstyrker til landsbyen. De siger, at de har fundet spor efter frihedskæmpere ved landsbyen og beder om en forklaring. Hvis landsbyen erkender, at der har været nogen, men at de ikke turde gøre andet end at hjælpe dem, har sikkerhedsstyrkerne ikke i første omgang noget bevis og kan ikke umiddelbart gøre noget. Nægter landsbyen derimod ethvert kendskab til frihedskæmpere, har de bevist, at landsbyen støtter befrielseskampen. Men de trækker sig alligevel tilbage. De angriber ikke. De lader Selous Scouts tage tilbage til landsbyen, som de anklager for forrædderi og derfor tilintetgør. Ved en sådan aktion opnår sikkerhedsstyrkerne to ting: For det første at straffe landsbyer, der støtter befrielseskampen, og for det andet at gøre andre landsbyer, der hører om massakren, usikre på, hvordan de skal forholde sig. Er det frihedskæmpere eller Selous Scouts, der kommer til landsbyen?¹⁰⁸⁾

(106) Jvf. tabel 2 i kapitel I afsnit 2.3.

(107) Zimbabwe News, Vol. 9 Nos. 4-6, July-Dec. 1977, side 37-39, hvis beskrivelse baserer sig på en 18-årig Selous Scout, som ZANU har taget til fange.

(108) Dette er fortalt af en deserteret Selous Scout og refereret i Blätter des iz3w, Nr. 65 Nov. 1977, side 39-40. I dag synes anven-

For at undgå den værste usikkerhed har ZANU aftalt *koder* med de landsbyer, de har etableret kontakt med. På den måde afslører Selous Scouts sig, når de kommer til landsbyer, der allerede støtter og indgår i kampen. Men problemet med Selous Scouts består stadig i de landsbyer, som endnu ikke har opbygget nære kontakter til ZANU. Hertil kommer endvidere den almindelige miskreditering af frihedskæmperne, som Selous Scouts forsøger at skabe ved at myrde uskyldige (f.eks. missionærer og nonner) forklædt som frihedskæmpere.¹⁰⁹⁾

g) Beskyttede landsbyer

Straks efter guerillakrigens start i det nordøstlige Zimbabwe i december 1972 tvangsforflyttede det hvide styre lokalbefolkningen fra et ca. 8 km. bredt bælte langs grænsen til Mozambique. I løbet af 1973 blev godt 8.000 afrikanere fjernet fra området. Styret ødelagde deres landsbyer, oversprøjtede markerne med løvfældende midler og erklærede området for "no-go"-område eller forbudt zone. Sikkerhedsstyrkerne skulle derefter skyde på alt levende, der bevægede sig i området. Der kunne jo nu kun være tale om "terrorister".¹¹⁰⁾

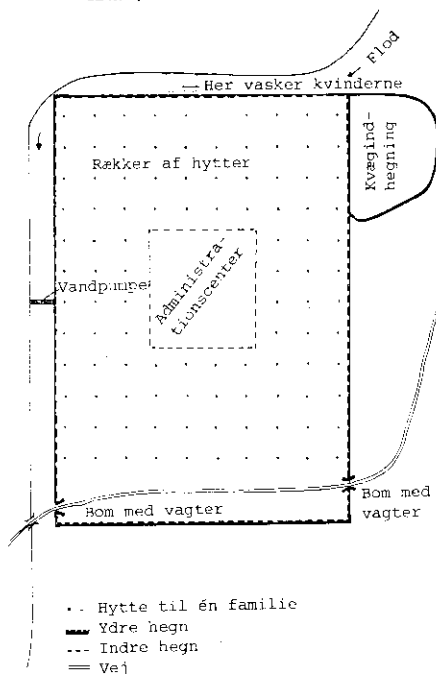
1315 af de afrikanere, der blev tvangsforflyttet fra no-go-området, fik den tvivlsomme fornøjelse at blive de første, som kom til at bo i såkaldte "beskyttede landsbyer". De rykkede ind i slutningen af 1973. I begyndelsen af 1974 indledtes "Operation Overload", da RF-styret måtte erkende, at bestikkelse, trusler, hårde straffe og massakrer ikke afholdt de afrikanske bønder fra at støtte befrielseskampen. I et forsøg på at forhindre de afrikanske bønder i at assistere frihedskæmperne, begyndte det hvide styre at tvangsforflytte afrikanerne i krigsområderne til "beskyttede landsbyer", hvor de angiveligt skulle leve i fred for frihedskæmpernes overgreb. Det egentlige formål med de beskyttede landsbyer er dog blevet forklaret af en hvid sikkerhedsofficer: "Når befolkningen isoleres fra terroristerne, vil de sidste ikke kunne få forsyninger og informationer, og det vil hindre rekruttering af nye terrorister. Landsbyerne vil give beboerne beskyttelse og formindske

delsen af Selous Scouts at være ved at give bagslag for RF-styret. Der er en stigende tendens til, at de afrikanske bønder belært af bitre erfaringer tillægger Selous Scouts alle de ubehageligheder, de bliver udsat for. Se The Guardian, 24. Februar 1978.

(109) Sheba Tavarwisa den 28. april 1978 samt Elaine Windrich, op.cit., side 71-73. Vedrørende mordene på missionærer: se indledningen og henvisninger dér.

(110) International Commission of Jurists, op.cit., side 66; Kenneth Good, op.cit., side 15 samt Maxey, The Fight, side 130.

deres modtagelighed for frygt, og den effektive registrering af alle indbyggerne vil gøre det muligt at identificere fremmede personer, der trænger ind."(111)

Plan over beskyttet landsby

Kilde: Weinrich, *Strategie Resettlement*, side 218.

En beskyttet landsby i det nordøstlige Zimbabwe omgivet af hegn med pigtråd foroven og belyst af projektører, der peger udad. Vagterne ved bommen undersøger alle, der går ud og ind.

De beskyttede landsbyer er opbygget efter forbilleder i Malaya, Syd-vietnam og Mozambique og ligner mest af alt koncentrationslejre. De er omgivet af høje hegn med pigtråd foroven, der om natten oplyses af elektriske projektører. Inde i midten ligger der et administrationscenter omgivet af dobbelt-hegn, og her bor den europæiske Distriksofficer og hans afrikanske Distriksassistenter, der bevogter "landsbyen" (se planen over en beskyttet landsby). Bevåbnede vagter patruljerer rundt om landsbyerne døgnet rundt og nu også inde i dem om natten. Ingen har adgang til lejren bortset fra beboere med lokalt pas og stempel

(111) International Commission of Jurists, *op.cit.*, side 73.

på hånden eller folk med skriftlig tilladelse fra Distriktskommisæreren. De beskyttede landsbyer er ofte placeret omkring større veje, så portene til landsbyen samtidig fungerer som vigtige kontrolpunkter for trafikken.

Rundt omkring administrationscentret ligger de afrikanske hytter i lige rækker, så vagterne har frie skyderetninger. Hver familie får tildelt ca. 15 m², hvor de selv må bygge én hytte uanset familiens størrelse eller sammensætning. Det har betydet et alvorligt indgreb i de afrikanske bønders traditionelle privatliv, hvor manden har været vant til at have sin egen hytte, kvinderne deres og de lidt ældre piger og drenge også hver deres. Som regel bliver flere oprindelige landsbyer presset sammen i én beskyttet landsby. Det medfører, at de fleste afrikanske bønder får lange afstande til deres marker, nogle op til 16 km. Samtidig er der udgangsforbud i lejrene fra kl. 6 aften til 6 eller 7 morgen, hvilket medfører, at bønderne først kan nå ud til deres marker langt senere end normalt. Derved tvinges de ofte til at blive ude på markerne hele dagen - også i de varme timer midt på dagen. Det bliver dobbelt ubehageligt, fordi bønderne hverken må tage mad eller vand med ud på markerne, da det hvide styre frygter, at de vil give noget af det til frihedskæmperne. Resultatet er, at landbrugsproduktionen er gået væsentligt tilbage, så flere er blevet tvunget ud i lønarbejde. De tiloversblevne er blevet afhængige af almisser fra staten og private hjælpeorganisationer for at supplere landbrugsproduktionen og de tilskud, som migrantarbejderne sender hjem.

Mange af indbyggerne lever på randen af hungersnød. Det forværres af, at sundhedstilstanden i de beskyttede landsbyer er elendig p.g.r.a. mangel på ordentlige toiletforhold, utilstrækkelige eller forurenede vandforsyninger, manglende kloaksystem og mangel på opbevaringsfaciliteter, så fødevarer hurtigt rådner eller bliver ødelagt af regnen. Antallet af dødsfald - især blandt børn og ældre - er langt større end i de oprindelige landsbyer. De mest udbredte sygdomme er tyfus, diarré, malaria og dysenteri blandt de "beskyttede" indbyggere. Klinikker og hospitaler er enten for langt væk eller totalt overfyldte. Hertil kommer, at der sjældent er skoler i de beskyttede landsbyer.

Til trods for de bevåbnede vagters "beskyttelse" er det i dag en kendt sag, at frihedskæmperne bevæger sig ind og ud af flere beskyttede landsbyer og modtager mad og informationer fra indbyggerne. Hvis ikke de afrikanske vagter selv erkender frihedskæmpernes styrke og uantastet lader dem passere ind og ud, bliver de truet til at erkende det. Vagterne er nemlig for det meste bange for konfrontation, når de er alene. I adskil-

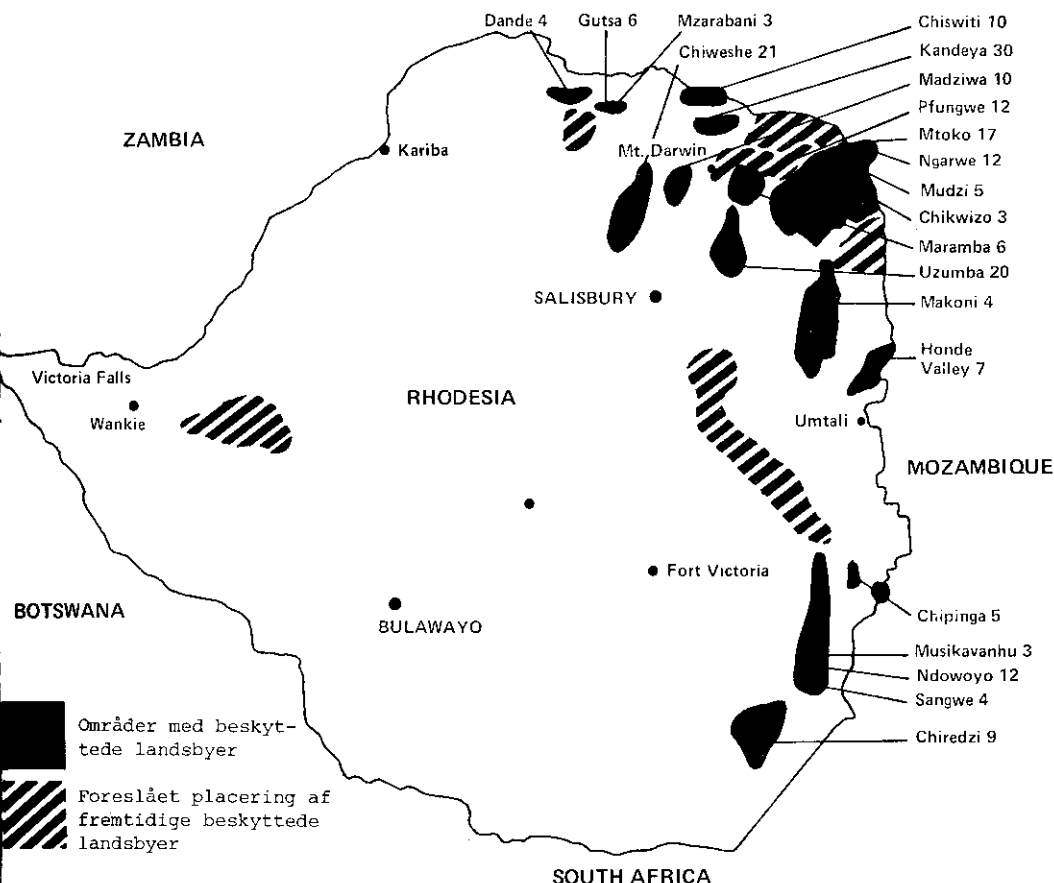
lige beskyttede landsbyer er det i dag muligt for frihedskæmperne at opholde sig og afholde politiske møder. Det har derfor længe været klart - ikke mindst for de afrikanske bønder - at de beskyttede landsbyer mest af alt er en hævn på den afrikanske befolkning som gengældelse for befrielseskampen voksende succes. Sammen med systemet med kollektive bønder har de beskyttede landsbyer været den væsentligste årsag til de afrikanske bønders skærpede modstand mod det hvide styre og har derfor ført til en næsten 100% opbakning bag ved og støtte til frihedskæmperne.

I juni 1975 blev "et nyt begreb i kampen mod terroren" introduceret. Der var tale om en anden slags beskyttede landsbyer, som det hvide styre kaldte for *konsoliderede landsbyer*. De oprindelige havde været for dyre i drift, idet hegnene og projektørene kostede for meget. Også den smule mad, styret forsynede lejrene med, var for dyr.

Derfor begyndte det hvide styre at flytte bønderne til konsoliderede landsbyer i områder, hvor styret ikke mente, at risikoen for indtrængen var særlig stor. De konsoliderede landsbyer adskiller sig fra de oprindelige ved hverken at være indhegnede eller under direkte bevogtning. Den ene landsby efter den anden anbringes med én række hytter på hver side af en større vej, hvilket gør det muligt for sikkerhedsstyrkerne, som patruljerer frem og tilbage på vejen, at kontrollere beboerne. Alligevel har hvide Distriktskommisærer måttet indrømme, at indbyggerne er fortsat med at hjælpe frihedskæmperne - ja, der findes endog eksempler på Distriktsassistenter, der har fungeret som mellemmand mellem frihedskæmperne og landsbyboerne, når der skal skaffes føde til frihedskæmperne! M.h.t. udgangsforbud om natten, problemer med sammenstuvning af alt for mange mennesker på alt for lidt plads, elendige sundhedsforhold, manglende skoler m.m. adskiller de konsoliderede landsbyer sig ikke fra de oprindelige.

I august 1977 vurderede The Catholic Commission for Justice and Peace, at der var 203 beskyttede og konsoliderede landsbyer med ca. 580.000 indbyggere. De fleste ligger i den nordlige og nordøstlige del af landet samt mod syd langs grænsen til Mozambique (se kortet). Det er selvfølgelig en afspejling af, hvor befrielseskampen er mest udviklet. I april 1978 vurderede ZANU, at omkring 700.000 afrikanere levede i beskyttede landsbyer.¹¹²⁾

(112) Kilder til afsnittet om "beskyttede landsbyer": The Catholic Commission, *op.cit.*, side 17-22; International Commission of Jurists, *op.cit.*, side 70-78; Kees Maxey, *An Outline of the Armed Struggle in Zimbabwe, Review of African Political Economy* (forkortet RAPE),

De beskyttede landsbyer placering, august 1977

Kilde: The Catholic Commission, *op.cit.*, side 21.

h) Afslutning

Befrielseskampen i Zimbabwe føres altså på baggrund af det nationale borgerskabs styrke - udnyttet i et stærkt statsapparat - og den meget omfattende undertrykkelse af afrikanerne. Det er vigtigt at understrege og hele tiden huske på dette. I befrielseskampens indledende faser var det hvide styres militære magt langt større end be-

No. 9, London 1978, side 65-66; A.K.H. Weinrich, Strategic Resettlement in Rhodesia, *Journal of Southern African Studies*, Vol. 3 No. 2, 1977, side 207-229; Wilkinson, *From Rhodesia*, side 284-285 samt *Information*, 30.oktober 1976.

frielsesbevægelsernes. RF-styrets undertrykkelsesapparat har altid været langt stærkere og mere omfattende end f.eks. Portugals var i hver af de tidligere portugisiske kolonier. Det blev befrielsesbevægelserne nødt til at indstille sig efter og kun gå langsomt frem for at undgå de værste massakrer på frihedskæmpere og civile afrikanere. Efterhånden som befrielseskampen har udviklet sig og bredt sig ud over det meste af Zimbabwe, er det hvide styres undertrykkelsesapparat blevet stadig svagere. Når sikkerhedsstyrkerne spredes, bliver de svækket og lettere at slå på de enkelte fronter. De vil opsnappe relativt færre informationer om befrielseskampen og vil derfor ikke længere være i stand til at sætte ind med effektive modforholdsregler i samme grad som i begyndelsen af kampen. Gennem den langvarige kamp er befrielsesbevægelserne blevet stærkere, og idag accelereres kampens udvikling stadigt hurtigere p.gr.a. styrets svækkelse.

4.2. KAMPEN I 1960'ERNE

Den væbnede kamp i Zimbabwe startede så småt med "General Chedus" aktiviteter i midten af 1962,¹¹³⁾ og den 4. juli 1964 blev en forhadet europæer, Pieter Oberholtzer, overfaldet og stukket ned af en ZANU-gruppe.¹¹⁴⁾ Men det er først *slaget ved Sinovia* i det nordlige Zimbabwe den 28. april 1966, der markerer den væbnede kamps egentlige start, indledningen til *Chimurenga II*.¹¹⁵⁾

Den 1. april 1966 krydsede 13 eller 14 ZANU-frihedskæmpere Zambezi-floden og delte sig derefter i 2 grupper. Den ene gruppe drog mod Umtali ved grænsen til Mozambique for at sprænge Beira-Umtali-olieledningen i luften og begynde en mobilisering af de afrikanske masser til kamp mod RF-styret. Alle i denne gruppe blev imidlertid fanget efter 2-3 uger; kun enkelte var da nået helt til Umtali, og sprængningen blev ikke gennemført.

Den anden gruppe forsøgte at sprænge el-ledningen fra Kariba til

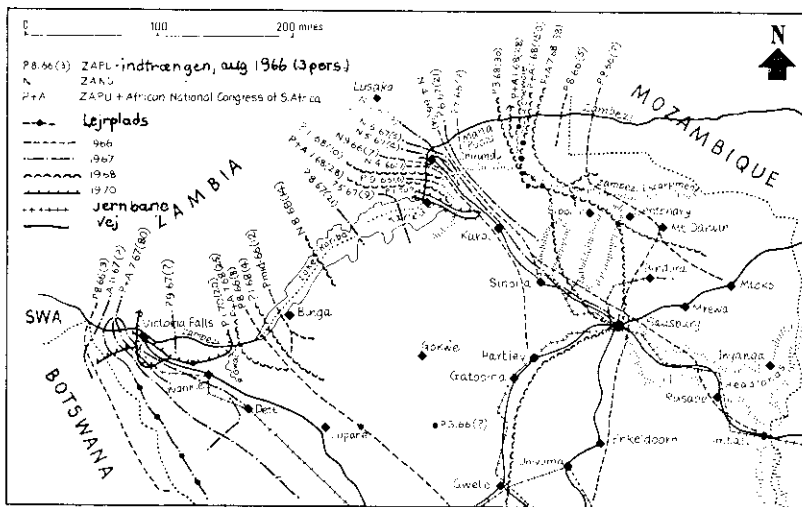
(113) Se tidligere i afsnit 3.2.

(114) Maxey, The Fight, side 54 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 229-230. Denne ZANU-gruppens aktiviteter er beskrevet i afsnittet "The Crocodile Gang" i Michael Raeburn, Black Fire! Accounts of the Guerrilla War in Rhodesia, Julian Friedmann Publishers, London 1978, side 53-74.

(115) Zimbabwe News, Vol. 9 No. 3, March-April 1977, side 9.

Salisbury i Sinoia for derved at afbryde kraftforsyningen til 70% af Zimbabwe. Det mislykkedes dog, og de blev opdaget af politiet. Efter et regulært slag ved Sinoia blev de fleste medlemmer af denne gruppe dræbt af de rhodesiske sikkerhedsstyrker. 116)

Bortset fra enkelte ZANU-grubbers indtrænge i Zimbabwe var det i perioden frem til og med 1968 alene ZAPU, der stod bag den væbnede kamp i Zimbabwe (se kortet). ZAPU havde på dette tidspunkt langt de fleste ressourcer, både økonomisk og mandskabsmæssigt. Især i byerne havde de opretholdt et undergrundsnet, der var blevet opbygget i NDP's og ZAPU's legale levetid for at forebygge resultaterne af de forventede forbud. 116a)

Afrikanske frihedskampenes operationer i Zimbabwe 1966-70 (med omtrentlig dato for indtrængen samt sandsynlig rute)
 Kilde: Kees Muxey, *The Fight for Zimbabwe*, side 107.

Fra juli 1967 til august 1968 udførte ZAPU størstedelen af sine angreb i samarbejde med den sydafrikanske nationalistorganisation ANC/SA, der så samarbejdet som den eneste mulighed for at nærme sig deres egentlige kampområde, Sydafrika. Det var dette samarbejde, der gav Sydafrika en undskyldning for fra august 1967 at stationere pa-

(116) Muxey, *The Fight*, side 55-56; Raeburn, *op.cit.*, side 100 samt Wilkinson, *From Rhodesia*, side 232-233.

(116a) Ole Gjerstad, *Zimbabwe ZAPU 2: George Silundika, Interviews in Depth*, LSM Press, Richmond, Canada 1974, side 5-6; Ole Gjerstad, *The Organizer*, side 71-72 samt Raeburn, *op.cit.*, side 166.

ramilitære politienheder i grænseegnene mod Zambia for at hjælpe de rhodesiske sikkerhedsstyrker i kampen mod "terroristerne".¹¹⁷⁾ Hovedparten af aktionerne i 1960'erne tog form af såkaldte *kommando-aktioner*.¹¹⁸⁾ Når frihedskæmperne skulle i aktion, forlod de deres baser i Zambia og krydsede grænsen til Zimbabwe for at gennemføre angrebet. De medbragte forsyninger fra baserne i Zambia og var tvunget til at vende tilbage til disse baser, når forsyningerne slap op, fordi frihedskæmperne opererede næsten uafhængigt af og isoleret fra den lokale befolkning i Zimbabwe. Afrikanerne kalder derfor selv taktikken for "hit-and-run tactics".

Der viste sig hurtigt en række problemer med den måde, som ZAPU og ANC/SA førte kampen på. Før de bevåbnede grupper blev sendt ind i Zimbabwe, var der ikke gjort noget forsøg på at forberede og mobilisere de afrikanske bønder, så de kunne støtte kampen. Endvidere sendte de hver gang meget store grupper af frihedskæmpere ind - ofte omkring 100 ad gangen - hvilket gjorde det lettere for det hvide styre at opdage dem. Fra opdagelse til modforholdsregler fra sikkerhedsstyrkernes side gik der som regel kun meget kort tid, fordi rhodesiske tropper omgående blev fløjet i helikoptere til det sted, hvor frihedskæmperne var opdaget. I de åbne konfrontationer med de rhodesiske sikkerhedsstyrker, som dette resulterede i, var frihedskæmperne altid underlegne, både m.h.t. antal og især m.h.t. udstyr, bl.a. fordi sikkerhedsstyrkerne med succes kunne benytte luftbombardementer mod de store grupper af frihedskæmpere. Det betød, at kun få af de planlagte angreb blev udført, og at frihedskæmperne ikke fik lejlighed til at oprette egentlige baser inde i Zimbabwe. Derfor blev muligheden for en efterfølgende kontakt med lokalbefolkningen

(117) Maxey, The Fight, side 64-66 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 234-235 og 346-347.

(118) Ved sondringen mellem kommandoaktioner og guerillakrig skelnes der mellem på den ene side kommandoer, der består af bevåbnede personer, som overvejende opererer fra den anden side af en grænse, og som handler næsten fuldstændig uafhængigt af lokalbefolkningen. I den anden ende af spektret befinder de bevåbnede guerillaer sig. De er en del af befolkningen: om dagen almindelige indbyggere, der udfører deres normale arbejde, og om natten indgår de i en lille hær. Størstedelen af den europæiske modstandsbevægelse under den 2. verdenskrig var sådanne guerillaer. Et sted midt imellem kommandoer og guerillaer befinder fuldtids-guerillagrupperne sig. De opererer permanent inde i landet og har nær kontakt til den lokale befolkning, som støtter dem med mad og informationer. Befrielsesbevægelserne i de tidligere portugisiske kolonier benyttede sådanne guerillagrupper, og ZANU har arbejdet på samme måde siden 1971/72 (Maxey, The Fight, side 10-11). Når vi i denne bog taler om "guerillaer" og "guerillakrig" er det i den sidstnævnte betydning som fuldtids-guerillagrupper.

meget ringe, og det var ikke engang alle grupper, der satsede på denne kontakt. Desuden blev de afrikanske bønder flere gange usikre og afvisende overfor frihedskæmperne, fordi en del af dem ikke var zimbabweanere, der talte bøndernes eget sprog.¹¹⁹⁾

Som eksempel på kampene i 1960'erne vil vi gennemgå slagene ved Kariba-søen i juli-august 1968. I løbet af få dage krydsede 91 frihedskæmpere i 3 grupper Kariba-søen. Efter 14 dage blev den første gruppe opdaget fra luften. Den splittedes af den grund op i 3 undergrupper. Første undergruppe blev hurtigt arresteret i en landsby. De to andre blev næsten udslettet i kamp mod sikkerhedsstyrkerne. Den anden gruppe kæmpede mod sikkerhedsstyrkerne mindst to gange i løbet af de første 8 dage, bl.a. blev de beskydt fra luften. Deres lejr blev afsløret, hvorefter resten blev skudt eller arresteret. Der blev sendt mere end halvanden hundrede soldater fra hær og politi mod den tredje gruppe. I løbet af 10 dage var den opløst. Mange var dræbt og mange var arresteret.

Frihedskæmperne var i Zimbabwe i nogen tid. Det var deres hensigt, at rekruttere nye frihedskæmpere fra landsbyerne. De medbragte foledere og løbesedler til at dele ud blandt befolkningen. Men især p. gr.a. de store grupper blev de hurtigt opdaget, og det meste af tiden blev brugt til at skjule sig for og kæmpe mod den rhodesiske hær. At få mobiliseret befolkningen og rekrutteret frihedskæmpere kræver mere end nogle få dages flygtige kontakter.¹²⁰⁾

I virkeligheden så ZAPU heller ikke angrebene som led i befolkningens egen befrielse af landet. De stort anlagte angreb blev ledsaget af radioudsendelser fra Zambia, der opfordrede til uroligheder for ad denne vej at skabe røre om "Rhodesia-problemet". Angrebene blev oftest foretaget lige før eller under forhandlinger om britisk anerkendelse af RF-styrets ensidige uafhængighedserklæring. Angrebene skulle primært presse Storbritanien til at undlade at anerkende UDI og støtte afrikanernes krav om flertalsstyre.¹²¹⁾

De militære nederlag i kampene inde i Zimbabwe og den dalende tro på Storbritanniens vilje til at støtte afrikanerne førte til, at

(119) Maxey, The Fight, side 64-88; Raeburn, op.cit., side 99, 138-139 og 158; Wilkinson, From Rhodesia, side 241-244 samt Ben Turok, Strategic Problems in South Africa's Liberation Struggle: A Critical Analysis, LSM Press, Richmond, Canada 1974, side 50-51.

(120) Maxey, The Fight, side 84-87 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 243-244.

(121) Wilkinson, From Rhodesia, side 244-245.

ZAPU's frihedskæmpere blev mere og mere desillusionerede og kritiske overfor aktionernes betydning. Derfor var 1969 et år uden ZAPU-angreb.

I 1970 forsøgte ZAPU at ændre sin strategi for den væbnede kamp. Frihedskæmperne bestod nu udelukkende af zimbabweanere, og formålet med aktionerne var at lamme den rhodesiske økonomi ved at sabotere strategiske mål så som jernbanelinjer, broer, statslige bygninger o. s.v. I forhold til tidligere blev der lagt større vægt på forberedelsen af angrebene, fremfor alt m.h.t. at etablere kontakter med den lokale befolkning, så de kunne støtte frihedskæmperne med mad og informationer om fjenden. I løbet af aktionerne skulle disse lokalkontakter udbygges med henblik på at rekruttere og træne nye frihedskæmpere.^{121a)} ZAPU's fungerende leder, James Chikerema, udtalte i oktober 1969: "Vi har ændret vores taktik. ... Vi vil tage til vores egne områder, blande os med befolkningen og organisere masserne."¹²²⁾

Dette lægger op til, at ZAPU i 1970 forsøgte at overgå til en mere guerillakrigslignende strategi. I de første måneder af 1970 var der da også adskillige små grupper af frihedskæmpere, der trængte ind i Zimbabwe, men samtidig blev der i januar 1970 med få dages mellemrum sendt i alt omkring 50 frihedskæmpere ind i det samme område mellem Victoria-vandfaldene og Kariba-søen. Dette storangreb, der hurtigt led den samme krænke skæbne som storangrebene i 1967-68,¹²³⁾ havde ikke meget med guerillakrig at gøre, hvilket tyder på uenighed indenfor ZAPU-ledelsen om kampens strategi. I februar 1970 blev uenigheden åbenlys, da en række højtstående ZAPU-ledere dannede en opposition imod Chikerema, fordi de var utilfredse med hans angiveligt diktatoriske ledelse af ZAPU. I løbet af to omgange - der tidsmæssigt blev udskudt, fordi Zambias præsident, Kenneth Kaunda, forsøgte at gennemtvinge en forsoning - lykkedes det i de første måneder af 1971 for oppositionen at udmanøvrere Chikerema og en gruppe ledere omkring ham af ZAPU's ledelse, hvorefter Jason Moyo blev fungerende leder i ZAPU.¹²⁴⁾

(121a) Raeburn, op.cit., side 138-140 og 147.

(122) Maxey, The Fight, side 88-89 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 245-247.

(123) Se Maxey, The Fight, side 91-99 samt "On the Move" i Raeburn, op.cit., side 138-181.

(124) Maxey, The Fight, side 15-17 samt Ole Gjerstad, George Silundika, side 8-13 og 21.

Den ny ZAPU-ledelse forsøgte i marts 1971 at lancere et nyt storstilet angreb på Zimbabwe på linje med angrebene i 1967 og '68. Men flertallet af frihedskæmperne nægtede at efterkomme ordren, og splittelsen bredte sig og lammede ZAPU frem til efteråret 1972.¹²⁵⁾ Det reelle indhold i splittelsen indenfor ZAPU i 1970/71 synes derfor i høj grad at dreje sig om, hvilken lære der skulle drages af erfaringerne fra den væbnede kamp i 1960'erne, hvor tilhængerne af at overgå til en guerillakrigsførelse tabte.¹²⁶⁾

Dette indtryk forstærkes ved at se på den praksis, som Chikerema-folkene forsøgte at etablere efter det endelige brud med ZAPU. Chikerema-folkene dannede den 1. oktober 1971 *Front for the Liberation of Zimbabwe (FROLIZI)*. Det skete sammen med nogle ledere fra ZANU med Nathan Shamuyarira i spidsen, der i august 1971 var blevet smidt ud af ZANU's ledelse, angiveligt fordi de ønskede at fortsætte enhedsforhandlinger med ZAPU på et tidspunkt, hvor flertallet af ZANU-ledelsen havde stoppet disse forhandlinger p.g.a. de interne stridigheder i ZAPU. Dannelsen af FROLIZI skete ud fra en forhåbning om, at i det mindste de "menige" frihedskæmpere ville slutte op om FROLIZI og dermed forene de splittede befrielsesbevægelser. Det skete dog ikke, hvorefter FROLIZI fortsatte som en ren militær enhed, der skulle deltage i og fremme den væbnede kamp i Zimbabwe.¹²⁷⁾

(125) Den zambianske regering forsøgte at dempe urolighederne ved at samle alle ZAPUs frihedskæmpere i én lejr, hvor de skulle nå til enighed. Da det ikke lykkedes, blev mere end 150 af dem sat i zambianske fængsler. I juli 1971 deporterede den zambianske regering 129 af disse ZAPU-frihedskæmpere til Rhodesia, fordi de ikke ville støtte ZAPU-lederne. I Rhodesia blev de omgående arresteret og fik hårde straffe, bl.a. blev 6 dødsdømt (Maxcy, *The Fight*, side 17-18).

(126) *Ibid.*, side 17-19 og 100 samt Wilkinson, *From Rhodesia*, side 248-250. Splittelsen i ZAPU betragtes ofte som forårsaget af stammemodsatninger (se fx Wilkinson, *From Rhodesia*, side 248 og *Sydafrika Kontakt*, nr. 2 1972, side 10-11) med en Shona-talende gruppe (Chikerema og Nyandoro) over for en Ndebele-talende gruppe (Moyo, Silundika og Njlovu). Der er dog snarere tale om, at de politiske uenigheder "manifesterer sig som stammemæssige (uenigheder) ... på den måde, at de (fraktionerne) forsøger at skabe sig en magtbasis ved at placere folk fra deres egen etniske gruppe i nøglepositioner," som en ZIPA-repræsentant generelt har sagt i forbindelse med påstande om stammemæssige modsætningsforhold mellem nationalistorganisationerne (*IF-løstbladesystem* nr. 90, okt. 1970, side 14).

(127) Tony Kirk, *op.cit.*, side 5-6; Maxcy, *The Fight*, side 18-20 samt Raeburn, *op.cit.*, side 77-78. FROLIZI formulerede aldrig nogle politiske mål, bortset fra at styrke det rvide styre (se Tony Kirk, *op.cit.*, side 7-9). FROLIZIs dannelse bidrog i øvrigt yderligere til at opfatte splittelsen i ZAPU som etnisk begrundet. Alle ledere i FROLIZI, incl. den der kom fra ZANU, stammede fra den samme Shona-undergruppe, Zezuru (*Sydafrika Kontakt* nr. 1, 1972, side 10-11).

Efter at have opnået en begrænset OAU-anerkendelse som militær organisation i marts 1972 begyndte FROLIZI at rekruttere og træne frihedskæmpere. I februar 1973 sendte de to små grupper, hver bestående af 6 frihedskæmpere, ind i Zimbabwe fra Zambia. Gruppernes mål var at bevæge sig til deres hjemegne i det centrale Zimbabwe for at rekruttere nye frihedskæmpere og mobilisere afrikanerne til kamp mod det hvide styre. Med andre ord på linje med de intentioner, som Chikerena i oktober 1969 lagde frem på ZAPU's vegne.¹²⁸⁾

Ingen af FROLIZI's to grupper nåede dog deres mål, idet 10 ud af de 12 frihedskæmpere blev skudt eller taget tilfange, inden der var gået 4 måneder. De sidste to undslap og forsvandt.¹²⁹⁾ FROLIZI foretog ikke andre militære aktioner, og efter at Shamuyarira og andre tidligere ZANU-medlemmer i maj/juni 1973 vendte tilbage til ZANU, blev den begrænsede OAU-anerkendelse af FROLIZI trukket tilbage igen i november 1973. FROLIZI eksisterede formelt videre, men nu som en ren papirorganisation.¹³⁰⁾

De interne stridigheder indenfor ZAPU i 1970/71 førte til, at ZAPU's kontaktapparat i Zimbabwe faldt fra hinanden, så kontakter, forsyningsruter m.m. måtte genopbygges fra bunden.¹³¹⁾ ZAPU genoptog derfor først sine aktioner i august 1972 efter en indre reorganisering, som bl.a. havde ført til dannelsen af en separat militær afdeling indenfor ZAPU, Zimbabwe People's Revolutionary Army (forkortet ZPRA eller ZIPRA). ZAPU ændrede også sin strategi i erkendelse af fjendens styrke. I november 1972 udtalte George Silundika, ZAPU's Publicity and Information Secretary: "Siden 1970 har vi analyseret grundlaget for fjendens styrke og revideret vores strategi og taktik for at være i stand til at slå til, hvor det skader mest. Grundlaget for de hvides magt er en stor, veludrustet hær, et godt transportnet og gode kommunikationsfaciliteter. ... Vores nuværende militære strategi er delvist betinget af fjendens styrke."¹³²⁾

ZAPU opererer som hidtil fra Zambia, men i 1970'erne alene med mindre

(128) Tony Kirk, op.cit., side 7-13 og 32. Man kan dog med en del betingelse indvende, at der ikke kan udledes nogen strategisk linje af et enkelt angreb. Endvidere at FROLIZI's små grupper var en simpel nødvendighed, da de ikke havde flere trænedes frihedskæmpere.

(129) Se ibid., side 13-23.

(130) ibid., side 38 samt Maxey, The Fight, side 21-22.

(131) Ole Gjerstad, The Organizer, side 82.

(132) Ole Gjerstad, George Silundika, side 16 samt 3-4 og 8.

grupper, kun bestående af zimbabweanere.¹³³⁾ De forsøger mest muligt at undgå direkte konfrontation med de rhodesiske sikkerhedsstyrker og benytter *sabotage* som deres væsentligste taktik. Det mest anvendte angrebsmiddel er udlægning af miner på veje og jernbaner for at genere det rhodesiske transportsystem. ZAPU efterlader som regel pjecer og løbesedler på angrebsstedet, så det er klart, at ZAPU er ansvarlig for aktionen. Senere har ZAPU også foranstaltet bagholdsangreb på de rhodesiske sikkerhedsstyrker.

ZAPU opererer ikke længere helt så isoleret fra lokalbefolkningen. Pearce-kommissionens test af den afrikanske befolknings holdning i 1972 viste, at ZAPU arbejder på at højne den politiske bevidsthed hos de afrikanske bønder i det vidtstrakte område langs grænsen til Zambia, som ZAPU opererer i. Men bevidstgørelsesarbejdet prioriteres ikke ret højt, og i øvrigt er disse områder tyndt befolkede.¹³⁴⁾

I 1970'erne er ZAPUs aktioner langt blevet overgået af den guerillakrig (jvf. note 118), som ZANU indledte i det nordøstlige Zimbabwe i 1972. Det er primært ZANUs guerillakrig, der har tvunget RF-styret og de imperialistiske magter til forhandlingsbordet. Men ZAPUs aktioner i 1970'erne har spillet en vigtig rolle, i og med de har tvunget det hvide styre til at beholde store sikkerhedsstyrker langs den lange grænse til Zambia. På den måde har det hvide styre bestandig været tvunget til at bruge store økonomiske såvel som mandskabsmæssige midler på sikkerhedsstyrkerne, samtidig med at sikkerhedsstyrkerne er blevet spredt og dermed svagere på hvert enkelt punkt.

4.3. GUERILLAKRIGEN I 1970'ERNE

Igennem 1960'erne kritiserede ZANU regelmæssigt ZAPU's måde at føre væbnet kamp på, specielt m.h.t. de store kampeheder, tendensen til konventionel krig og alliancen med ANC/SA.¹³⁵⁾ I begyndelsen af 1969

(133) Samarbejdet mellem ZAPU og ANC/SA ophørte endeligt i 1970 p.g.a. de interne stridigheder i ZAPU (Maxey, The Fight, side 88).

(134) ibid., side 104-106 og 153-155; Ole Gjerstad, The Organizer, side 83; Wilkinson, From Rhodesia, side 257 og 270; International Defence and Aid Fund, The Rhodesia-Zambia Border Closure Jan-Feb 1973, side 5-6 samt ZAPU, Zimbabwe: The Enemy We Confront and the Assistance We Need, Stokke & Widstrand (eds.), Southern Africa, Vol. 2, side 139.

(135) Se fx Wilkinson, From Rhodesia, side 235 samt Zimbabwe News, Vol. 6 No. 12, December 1972, side 7.

indledte ZANU også en selvkritik af sin egen ret begrænsede praksis på baggrund af den manglende fremgang i kampen. Den væbnede kamp 1966-69 havde overvejende været en "rent militær udfoldelse" og ikke en "politisk-militær kamp, der involverede enhver zimbabweaner".¹³⁶⁾ ZANU indrømmede at have "gjort for lidt for at organisere og mobilisere masserne for den væbnede kamp", hvilket var nødvendigt for at kunne sejre.¹³⁷⁾ Efter de første erfaringer fra guerillakrigen var indvundet, skrev ZANU's fungerende leder, Herbert Chitepo, i 1973: "Vi har siden forsøgt at rette denne tragiske fejl ved at politisere og mobilisere folket, før vi iværksætter noget som helst angreb imod fjenden. Efter vi har politiseret vores folk, er det blevet lettere for dem at samarbejde med os og identificere sig med vores program og mål."¹³⁸⁾

a) Guerillakrigens strategi i Zimbabwe

Ligesom i 1960'erne måtte ZANU indlede guerillakrigen fra eksil. Det betød, at frihedskæmperne i første omgang måtte operere i de afrikanske landområder, da de europæiske områder og især de større byer ligger midt i Zimbabwe. Samtidig har ZANU understreget, at de fjendtlige styrker var mest koncentreret og stærkest i byerne, så det ville være eventyrpolitik at forsøge at etablere baseområder i byerne for den væbnede kamp.¹³⁹⁾ Det blev derfor i første række de halvproletariserede bønder, som ZANU inddrog i kampen og baserede guerillakrigen på.

Bønderne i Zimbabwe er som tidligere omtalt stuvet sammen i ufrugtbare stammeområder. Det betyder, at alene befrielsen af de områder, som de afrikanske bønder bor i, ikke ~~er~~ længden er et perspektivrigt ~~de~~ mål for kampen (hvad det f.eks. var i Angola og Mozambique). Hovedproblemet ville i så fald stadig være de hvide farmeres kontrol over den mest frugtbare del af jorden.¹⁴⁰⁾ Derfor har kampen om de europæiske områder hele tiden været central for ZANU.

(136) Lederen i Zimbabwe News, Vol. 8 No. 1, April 1974, side 1.

(137) The People's War, Zimbabwe News, Vol. 9 No. 3, March-April 1977, side 11. På denne indirekte måde antyder ZANU, at målet for deres aktioner i 1960'erne også - ligesom ZAPUs - primært var at foranstalte ure i Zimbabwe for dermed at tiltrække verdensopinionens opmærksomhed og presse Storbritanien til forhandlingsbordet. Se hertil endvidere Raeburn, op.cit., side 103 og 113.

(138) Citeret i Maxey, The Fight, side 116.

(139) Zimbabwe News, Vol. 6 No. 12, December 1972, side 2.

(140) Se fx R.B. Sutcliffe, The Political Economy of Rhodesian Sanctions, Journal of Commonwealth Political Studies, 1969 No. 2, side 121-122.

Vi nævnte ovenfor, at det p.gr.a. det hvide styres store sikkerhedsstyrker ikke har været et realistisk mål for en begyndende befrielseskamp at etablere befriede områder i Zimbabwe. Det er baggrunden for, at guerillakrigen fra dens start frem til foråret 1978 ikke har forsøgt at erobre Zimbabwe stykke for stykke. Derimod har strategien været at *underminere R's styrets politiske og økonomiske grundlag* for på den måde at styrte styret. Det er først og fremmest sket ved at forsøge at jage de hvide farmere, arbejdere og teknikere samt den internationale kapital på flugt gennem ustandselige angreb i de europæiske områder. Kort tid efter guerillakrigens start skrev ZANU således at guerillakrigen "allerede havde drevet mange racistiske farmere... væk fra deres farme og ind i byerne, hvor de søgte sikkerhed." Hensigten var "at omforme denne flugt fra farmene ... til alle racisters almindelige flugt fra den politiske såvel som den økonomiske magts sæder i Zimbabwe. Indtil dette mål er nået, vil ZANLA (Zimbabwe African National Liberation Army, ZANU's militære gren) forvandle Rhodesia til et veritabelt helvede for alle, som står i vejen for et socialistisk flertalstyre. Vi vil forfølge fjenden helt ind i byerne, hvor han nu søger tilflugt og også drive ham ud derfra."¹⁴¹⁾ I november 1973 beskrev Herbert Chitepo "det strategiske mål" som "at svække fjendens styrker ved at tvinge dem til at blive spredt ud over hele landet. Den følgende mobilisering af et stort antal civile (afrikанere) fra industri, handel og landbrug vil medføre alvorlige økonomiske problemer. Dette vil have en psykologisk nedbrydende effekt på de hvides moral, da de fleste hvide er kommet til Zimbabwe lokket af de udsigter til et let og privilegeret liv, som det hvide styre lover dem."¹⁴²⁾

b) Guerillakrigen indledtes i det nordøstlige Zimbabwe

ZANU valgte at starte guerillakrigen i det nordøstlige Zimbabwe. Det var der flere årsager til. For det første boede der mange afrikанere i området, mens grænseegnene til Zambia var tyndt befolket. En ZANU-repræsentant har udtalt, at "vi lærte af vores erfaringer, af virkeligheden, at der boede meget få mennesker i den nordlige del af Zimbabwe (langs grænsen til Zambia). Vores kamp er en kamp, som skal være rodfæstet i masserne. Vi var nødt til at se, hvor masserne var

(141) *Zimbabwe News*, Vol. 6 No. 12, December 1972, side 4. Se også Raeburn, *op.cit.*, side 211 og 217.

(142) Citeret i Maxey, *The Fight*, side 163.

og nå dem."¹⁴³⁾ For det andet havde befolkningen i området flere gange vist en høj grad af politisk bevidsthed og vilje til at gøre modstand imod det hvide styre.¹⁴⁴⁾ I 1950'erne havde en høvding, Mangwende, f.eks. kraftigt modsat sig gennemførelsen af "Native Land husbandry Act" og allieret sig med ANC i denne modstand.¹⁴⁵⁾ 1964 - '69 nægtede Tangwena-folket gang på gang at flytte fra deres traditionelle hjemsted, som var blevet erklæret for europæisk område og solgt til en hvid farmer. I 1969 blev deres hytter og afgrøder ødelagt to gange af politiet, hvorefter de flygtede op i de nærliggende bjerge. Her boede de, indtil de i 1975 flyttede over på den anden side af grænsen, til Mozambique.¹⁴⁶⁾

For det tredje regnede det hvide styre ikke med nogen væbnet kamp i det nordøstlige Zimbabwe, fordi det grænsede op til den portugisiske koloni Mozambique. Området var derfor ikke afpatruljeret i nævneværdig grad. Men i løbet af 1971 befriede FRELIMO størstedelen af Tete-provinsen, der netop grænser op til det nordøstlige Zimbabwe. ZANU indgik en aftale med FRELIMO om at kunne benytte Tete-provinsen i Mozambique som baseområde og bagland for forberedelserne til guerillakrigen i Zimbabwe. Frihedskæmperne fra ZANU kæmpede sammen med FRELIMO i befrielsen af Tete i 1971 og opnåede på den måde en værdifuld kamperfaring, inden de startede guerillakrigen i Zimbabwe.¹⁴⁷⁾ Grænsen til Tete-provinsen havde ydermere den fordel, at der ikke var nogle fysiske barrierer sådan som Zambezi-floden langs grænsen til Zambia. Det er Shona-talende folk, der bor på begge sider af den kunstige grænse,¹⁴⁸⁾ og der er en del lokal trafik frem og tilbage over grænsen.¹⁴⁹⁾

c) Forberedelserne til guerillakrigen

I løbet af 1969-71 gennemførte ZANU en reorganisering af sin struktur

(143) Chrispen Chitando i IF-løsbladesystem nr. 99, aug. 1977, side 11.

(144) Maxey, The Fight, side 116.

(145) Se Mlambo, op.cit., side 50 og 131. Det hvide styre arresterede og internerede høvding Mangwende fjernt fra sin hjemegn.

(146) International Commission of Jurists, op.cit., side 103-105; Wilkinson, From Rhodesia, side 250-252 samt interviewet med Høvding Rekayi Tangwena i Zimbabwe News, Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 17-19.

(147) IF-løsbladesystem nr. 99, aug. 1977, side 10-12 samt A.R. Wilkinson, Introduction til Michael Raeburn, Black Fire!, side 12.

(148) Grænsen blev fastlagt efter en aftale mellem Storbritanien og Portugal i 1891. Se Kay, op.cit., side 39-40.

(149) Maxey, The Fight, side 116-117.

tur, så det blev klarere, at "partiet skulle dirigere geværet", som ZANU's politiske program udtrykker det, og ikke omvendt.¹⁵⁰⁾ I 1971 begyndte ZANU at sende små guerillaenheder ind i det nordøstlige Zimbabwe, hvor de skulle forberede guerillakrigen og opbygge lokale ZANU-baser i de afrikanske områder, hvorfra frihedskæmperne kunne foretage angreb på fjenden.¹⁵¹⁾

Den første fase af forberedelserne til guerillakrigen bestod i "politisk arbejde, som forberedte folket til en bitter og langvarig kamp", som en ZANU-frihedskæmper har udtrykt det.¹⁵²⁾ Frihedskæmperne startede med at analysere befolkningens klager - skatter, udpint jord, små jordlodder, tvangsmæssig reducere af kvægbestanden, racediskriminationen o.s.v. - og benyttede dem til at forklare nødvendigheden af at bekæmpe de hvide kapitalister. De mødte fra starten stor forståelse blandt bønderne,¹⁵³⁾ men de havde store vanskeligheder med at overvinde bøndernes frygt for de hvide. Bønderne var bange for at blive udsat for en nedslagtning som den, deres forfædre havde oplevet under "Chimurenga I" i 1890'erne. De var bange for det hvide styres overlegne våben og militære magt, og de var bange for at blive arresteret og få deres ejendele konfiskeret. ZANU benyttede ifølge førnævnte frihedskæmper ikke RF-styrets styrke, men fortalte dem, "at så længe de støttede os, gav os mad og beskyttede os, kunne fjenden ikke overvinde os. Vi fortalte dem også, at Smith ikke er stærk, fordi han ingen støtte har fra folket."¹⁵⁴⁾

(150) Mwenje No. 2, side 13-14.

(151) Zimbabwe News, Vol. 6 No. 12, December 1972, side 1-2 samt Vol. 9 No. 3, March-April 1977, side 11. Historien "Black Fire" i Raeburn, op.cit., side 182-232 handler om én af ZANUs guerillagrupper i forberedelsesfasen til guerillakrigens start.

(152) Zimbabwe News, Vol. 8 No. 1, April 1974, side 2 (Maxey, The Fight, side 117-118 refererer dele af denne frihedskæmpers beskrivelse).

(153) Her og fremover i forbindelse med guerillakrigen skriver vi for nemheds skyld "bønderne" om alle afrikanere i landområderne. Det er lidt af en tilsnigelse, da også dele af det afrikanske agrar-småborgerskab som nævnt støtter frihedskæmperne. Før man udnævner guerillakrigen i Zimbabwe til en bonderevolte, skal man endvidere lige huske på, at bønderne i Zimbabwe er halvproletariserede, og at også de mere proletariserede arbejdere i byerne for de flestes vedkommende har nære relationer til landområderne (se kapitel II afsnit 2.2. og 3.) og på forskellig måde støtter befrielseskampen (se fx Maxey, The Fight, side 96-98 og Raeburn, op.cit., side 198). Endelig støtter de halvproletariserede bønder ikke blot guerillakrigen aktivt som bønder, men også som landarbejdere og private tjenestefolk ansat på de europæiske farme.

(154) Zimbabwe News, Vol. 8 No. 1, April 1974, side 2

Bønderne blev til sidst overbevist om, at de godt kunne støtte befrielseskampen, men det skete ikke alene ved hjælp af diskussioner og overtalelser. Pearce-kommissionens test af afrikanernes politiske holdning samt FRELIMO's sejr i nabolandet Mozambique hjalp på hver sin konkrete måde med til at overvinde bøndernes skepsis.

Kun få mennesker, inklusive afrikanerne selv, havde før Pearce-kommissionens test fattet, hvor omfattende utilfredsheden med det hvide styre var. Ved hjælp af censur, mødeforbud og forbud mod, at fremmede rejste rundt i de afrikanske landområder, var det hidtil lykkedes for det hvide styre at skjule utilfredshedens omfang. Pearce-kommissionen fungerede som en mikrofon for den afrikanske befolkning i Zimbabwe, hvor de kunne udtrykke deres utilfredshed. Det blev en stor støtte for afrikanernes kamp, at *alle* afrikanere nu vidste, hvor *udbredt* den afrikanske modstand mod RF-styret var - at utilfredsheden ikke kun var begrænset til dem selv og deres nærmeste omgangskreds.¹⁵⁵⁾

FRELIMO's mange sejre på den anden side af grænsen overbeviste zimbabweanerne om, at de hvide ikke var usårlige, men tværtimod godt kunne besejres. Det hjalp selvfølgelig yderligere, at mange af bønderne vidste, at der var rhodesiske tropper, som støttede portugiserne, blandt de besejrede hvide i Mozambique. ZANU-frihedskæmperen udtalte, at nogle af bønderne "havde hørt historier om portugisiske og rhodesiske styrker, der var blevet dræbt eller såret af frihedskæmpere i Mozambique."¹⁵⁶⁾

For yderligere at underminere myten om de hvides usårlighed gik et af ZANU's første angreb ud over Distriktskommisærens kontor i Mt. Darwin. I ZANU's krigskommunique No.2 (dateret 18.februar 1973) hedder det, at frihedskæmperne "angreb og beskadigede den racistiske undertrykkelses symbol, Distriktskommisærens kontor."¹⁵⁷⁾

Guerillakrigsforberedelsens anden fase bestod i at få transporteret våben ind i Zimbabwe samt at få dem fordelt og gemt rundt i de områder, som frihedskæmperne skulle operere i. I starten blev de fleste våben smuglet ind i Zimbabwe skjult i lastbiler, der kørte med gods fra Zambia. Det blev afsløret i juli 1971, hvorefter våbnene måtte bæres af frihedskæmpere og lokale afrikanere om natten. Det skete

(155) Maxey, *The Fight*, side 100 samt Raeburn, *op.cit.*, side 187-188.

(156) *Zimbabwe News*, Vol. 8 No. 1, April 1974, side 2 samt Raeburn, *op.cit.*, side 209.

(157) *Zimbabwe News*, Vol. 7 No. 2, February 1973, side 4 samt Wilkinson, *From Rhodesia*, side 261-262.

normalt i grupper på 20-30 ad gangen, i enkelte tilfælde på over 100, via FRELIMO's forsyningsruter i Mozambique. En af disse grupper blev opdaget af rhodesiske sikkerhedsstyrker i november 1972 og tvang sammen med en ukoordineret ZAPU-aktion sandsynligvis ZANU til at indlede de egentlige militære aktioner, lidt før de oprindeligt havde planlagt, for at overraskelsesmomentet ikke skulle gå helt tabt.¹⁵³⁾

Forberedelsernes sidste fase gik ud på at teste de lokale afrikaneres oprigtighed og evne til at støtte frihedskæmperne. Bønderne blev sendt ud for at indsamle informationer om fjenden, og ZANU vurderede resultaterne som yderst positive. Først efter at alle disse forberedelser var fuldenendt, indledte ZANU sin offensiv.¹⁵⁹⁾

Målt efter RF-styrets modforholdsregler fik ZANU i starten bedst fodfæste i Chiweshe- og det tilstødende Madziwa-stammeområde, der ligger 70-80 km. nord for Salisbury, samt i Chesa-købsområdet.¹⁶⁰⁾ Guerillaerne blev med andre ord ikke blot støttet af de halvproletariserede bønder, men også af det afrikanske agrarnåborgerkab (eller i hvert fald dele af det). Senere, i løbet af guerillakrigens første fase 1972-74, bredte ZANU's baseområder sig til hele det nordøstlige Zimbabwe, afgrænset i det sydvestlige hjørne af byen Concession, der ligger ca. 40 km. nord-nordvest for Salisbury (se kortet).

d) Bøndernes inddragelse i guerillakrigen

P.gr.a. det hvide styres veludviklede undertrykkelsesapparat har det været nødvendigt for ZANU at være meget omhyggelig og forsigtig, når de inddrager den lokale befolkning i kampen.¹⁶¹⁾ Når ZANU ønsker kontakt med og støtte fra en landsby, sender de først nogle få personer dertil for at undersøge stemningen blandt landsbyboerne. Det er ofte

(158) Zimbabwe News, Vol. 8 No. 1, April 1974, side 2; Maxey, The Fight, side 98; Raeburn, op.cit., side 198 og 210 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 258-260. Opdagelsen i november 1972 var efter al sandsynlighed det første større tip, som RF-styret fik om forberedelserne til guerillakrigen.

(159) Zimbabwe News, Vol. 8 No. 1, April 1974, side 2.

(160) Weinrich, Strategic Resettlement, side 213-215; Wilkinson, From Rhodesia, side 259 samt Kenneth Good, op.cit., side 15 og 21. Se også kortet over beskyttede landsbyer i afsnit 4.1.

(161) Hvis ikke andet er anført, stammer de følgende oplysninger i dette afsnit (d) fra samtaler, som IF-repræsentanter har haft henholdsvis med ZANUs Stockholm-repræsentant, John Shoniwa, den 28. oktober 1977 i København og med Sheba Tavarwisa fra ZANUs centralkomite i Århus den 28. april 1978.

hedskæmperne og organisere de opgaver, som landsbyen pålægges i forbindelse med støtten til kampen. Ifølge ZANU-centralkomiteemedlemmet Sheba Tavarwisa kan landsbyboerne til enhver tid udskifte de valgte, hvis de bliver utilfredse med deres indsats.

Da ZANU som nævnt primært har koncentreret sig om angreb i de europæiske områder, har guerillakrigen i Zimbabwe ikke nødvendiggjort lokalbefolkningens aktive deltagelse i kamphandlingerne på samme måde, som hvis et af de vigtigere delmål havde været en befrielse af de områder, afrikanerne bor i. Det er desuden vanskeligt at træne afrikanerne militært i Zimbabwe, uden at det opdages. De militære aktioner udføres af frihedskæmpere, der rekrutteres i Zimbabwe, men for hovedpartens vedkommende trænes i udlandet. Siden 1972 er ZANU's frihedskæmpere primært blevet rekrutteret i de afrikanske landområder, hvor ZANU opererer, blandt unge, der melder sig frivilligt. Skolerne har været et meget benyttet rekrutteringssted. Det er flere gange sket, at store dele af en skole samlet er draget til Zambia eller Mozambique for at blive trænet. Ifølge ZANU er beslutningen herom altid taget kollektivt af lærerne og eleverne, oftest efter et møde, hvor situationen i landet og den væbnede kamp er blevet diskuteret. Det hvide styre har udskreget begivenhederne som massebortførelser.¹⁶³⁾

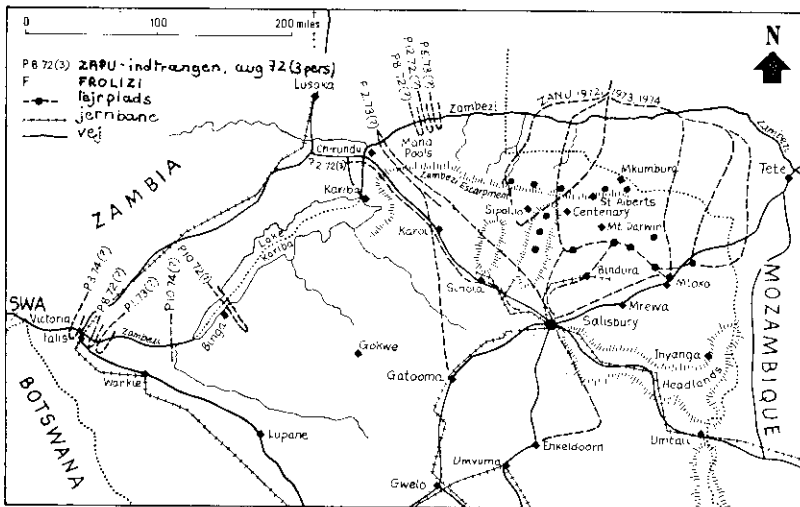
I dag skal afrikanerne være 19 år, før ZANU vil begynde at træne dem til frihedskæmpere. Det er ikke et problem for ZANU at få et tilstrækkeligt antal til at melde sig som frihedskæmpere. De er tværtimod nødt til at afvise mange, fordi de ikke har kapacitet til at træne dem alle. I starten var det kun mænd, der blev frihedskæmpere, men i dag rekrutteres der et stigende antal kvinder. ZANU siger selv, at 9.000 ud af ZANU's i alt ca. 40.000 frihedskæmpere er kvinder.^{163a)}

For tiden uddannes ZANU's frihedskæmpere politisk og militært i specielle træningslejre i Tanzania og Mozambique. Uddannelsen varer normalt ca. 6 måneder og lodes og udføres af ZANU's egne frihedskæmpere. ZANU nægter kategorisk, at der findes udenlandske instruktører. Forelagt rygterne om kinesiske og sovjetiske instruktører sagde en ZANU-repræsentant i august 1977 til Internationalt Forum: "Vi har vores egne in-

(163) *ibid.*, side 266-268 samt Maxey, *The Fight*, side 149-150. Sheba Tavarwisa, der var lærer på en skole i det nordøstlige Zimbabwe tæt ved grænsen til Mozambique, da guerillakrigen startede, flygtede selv sammen med en anden lærer og mange af skolens elever til Zambia via Mozambique i juni 1974 for at blive trænet til frihedskæmper.

(163a) *Anti-Apartheid News*, May 1978, side 6.

- og helst - frihedskæmpere, der har slægtninge i landsbyen, som sendes på rekognoscering. Er stemningen positiv overfor guerillakrigen, er det muligt at modtage støtte fra landsbyen.¹⁶²⁾ Men før det sker, holdes der møde med landsbyboerne, enten med alle på én gang eller i mindre grupper afhængigt af sikkerhedssituationen. På mødet fortæller ZANU-frihedskæmperne om ulighederne, udbytningen og undertrykkelsen i Zimbabwe og giver konkrete eksempler herpå, f.eks. de store uudnyttede europæiske landområder ved siden af de overbefolkede og udpinte afrikanske områder, forskellen mellem de afrikanske og de europæiske lønninger, afrikanernes manglende politiske indflydelse o.s.v. De lægger ikke skjul på de farer, som befolkningen udsætter sig for ved at støtte frihedskæmperne. De fortæller også om ZANU's politiske program og understreger især nødvendigheden af at føre væbnet kamp for at gøre op med udbytningen og undertrykkelsen. Frihedskæmperne påbegynder med andre ord en *politisk skoling* af bønderne.

*Afrikanske frihedskæmperes operationer i Zimbabwe 1972-74
(med omtrentlig dato for indtrængen samt sandsynlig rute)
Kilde: Kees Masey, The Fight for Zimbabwe, side 161.*

Beslutter bønderne sig efter mødet til at støtte guerillakrigen, vælger de en gruppe på tre personer, der skal varetage kontakten til fri-

(162) ZANU har flere gange haft problemer med landsbyledere og andre, der samarbejdede med det hvide styre. I enkelte tilfælde har det været nødvendigt at likvidere sådanne kollaboratører for at kunne inddrage landsbyer i guerillakrigen. Se fx Wilkinson, *From Rhodesia*, side 268.

struktører. Hvad kineserne og russerne kan gøre, kan vi også gøre."¹⁶⁴⁾

ZANU lægger stor vægt på den politiske skoling af frihedskæmperne, da de ikke ønsker at give folk våben i hånden, uden at de helt præcist ved, hvad de kæmper imod, og hvad de kæmper for. Desuden skal frihedskæmperne ikke blot være soldater, men også politiske agitatorer.¹⁶⁵⁾

Det er ikke kun ved det introducerende møde i landsbyen, at bønderne inddrages i en politisk diskussion, der skal udvikle deres politiske bevidsthed. Frihedskæmperne fungerer løbende som dem, der igangsætter politiske diskussioner i de landsbyer, som ZANU har etableret kontakt med, f.eks. om aktuelle begivenheder. ZANU's politiske program findes både på engelsk, Shona og Ndebele og benyttes som skolingsmateriale i landsbyerne. Endvidere distribuerer og introducerer frihedskæmperne ZANU's officielle blad, *Zimbabwe News*, samt diverse løbesedler og andre politiske skrifter til landsbyerne.¹⁶⁶⁾

c) Lokalbefolkningens støtte

Selvom lokalbefolkningen ikke inddrages i selve kamphandlingerne i nævneværdig grad, spiller den alligevel en vigtig rolle i kampen. ZANU har da også som tidligere citeret lagt meget stor vægt på at opnå bøndernes støtte til guerillakrigen.

Som nævnt har ZANU skjult våben og andet udstyr rundt omkring i de områder, de opererer i. Våbnene skal passes, nye våben skal hele tiden ind i Zimbabwe, og sommetider skal de flyttes til andre steder, alt efter hvor frihedskæmperne har mest brug for dem. Til at løse disse opgaver inddrager ZANU lokale mænd og kvinder fra landsbyerne. Arbejdet sker mest om natten, og ZANU inddrager så få som muligt for at hindre afsløring af våbnenes placering. ZANU opdagede tidligt, at især kvinderne var velegnede til at flytte våben og andet udstyr,

(164) Chrispen Chitando i IF-løsbladesystem nr. 99, aug. 1977, side 21. Sheba Tavarwisa understregede det samme i april 1978.

(165) Se eksempel på det skolingsmateriale, som alle ZANUs frihedskæmper skal igennem, før de kastes ind i guerillakrigen, i Zimbabwe News, Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 53-59. Hovedindholdet i denne artikel bliver refereret senere i afsnit 4.5.c.

(166) IF-løsbladesystem nr. 99, aug. 1977, side 17; Zimbabwe News, Vol. 6 No. 11, November 1972, side 1 samt Sheba Tavarwisa. Eddison Zvobgo, ZANUs Deputy Secretary for Information and Publicity, nævner, at af de 8.000 eksemplarer af Zimbabwe News, som sendes til Mozambique, tages de 5.000 til Zimbabwe og distribueres dér (Anti-Apartheid News, May 1978, side 6).

fordi de rhodesiske sikkerhedsstyrker ikke drømte om, at kvinder kunne gøre sådan noget. Bare våbnene var dækket af grøntsager eller andet uskyldigt, blev kvinderne ikke stoppet og undersøgt. Sheba Tavarwisa har fortalt, at det sommetider fik mænd til at forklæde sig som kvinder, hvis nogle våben hurtigt skulle flyttes. I dag har det hvide styre imidlertid måttet erkende, at også kvinder deltager aktivt i befrielseskampen, så sikkerhedsstyrkerne udviser ikke længere den samme kønsdiskriminering, når afrikanere skal stoppes og undersøges.

I forbindelse med større våbentransporter og guerillabevægelser rundt i operationsområderne bidrager lokalbefolkningen desuden til kampen ved at slette sporene efter bevægelserne. Det sker ved, at bønderne hurtigst muligt driver deres husdyrhjorde ud over sporene, så sporene forsvinder. Iøvrigt forsøger frihedskæmperne og våbenbærerne så vidt muligt at følge floder og veltiltrådte stier, så de slet ikke efterlader sig spor.¹⁶⁷⁾

ZANU bruger også de lokale afrikanere til at få informationer om fjenden, hvor sikkerhedsstyrkerne befinder sig, hvor mange de er, hvilken udrustning de har, hvad de helt præcist laver o.s.v. Også det er opgaver, der af sikkerhedsgrunde kræver, at kun nogle få inddrages. I forlængelse heraf bidrager lokalbefolkningen selvfølgelig generelt ved ikke at røbe frihedskæmpernes tilstedeværelse til det hvide styres sikkerhedsstyrker.

Grupper af frihedskæmpere overnatter aldrig i selve landsbyerne, men i områder nær ved. Det skyldes den altid akutte fare for opdagelse, og for at forhindre de voldsomme repressalier fra det hvide styres side, som der er givet eksempler på ovenfor i afsnit 4.1. Derimod får frihedskæmperne mad fra landsbyerne. Når en gruppe frihedskæmpere ønsker mad, går en enkelt eller nogle få af dem ind i landsbyen og snakker med kontaktpersonerne. De sørger for, at et antal kvinder bliver sat i gang med at lave mad, og når maden er færdig, bliver den samlet sammen og bragt ud til frihedskæmperne eller stillet på et forud aftalt sted.¹⁶⁸⁾

(167) Wilkinson, From Rhodesia, side 259-260.

(168) Det hvide styre ved godt, at maden til frihedskæmperne normalt leveres på denne måde. Derfor er de rhodesiske sikkerhedsstyrker begyndt at lægge forgiftet mad ud på "passende steder", så det skulle se ud som om det var mad, bønderne havde sat ud til frihedskæmperne. Den er frihedskæmperne næppe hoppet på, men derimod har det alene i efteråret 1977 taget livet af mindst 73 afrikanske børn (Daily News (Tanzania), 30. december 1977).

ZANU-frihedskæmpere på vej til aktion.

Madforsyninger fra de lokale bønder til frihedskæmperne er en meget vigtig forudsætning for, at der overhovedet kan føres guerillakrig, og her spiller kvinderne altså en helt central rolle. Det ændrer imidlertid ikke meget på kvindernes almindelige situation, da madlavning også i Zimbabwe er et traditionelt kvindearbejde. Det samme gør sig gældende for en anden vigtig hjælpefunktion overfor frihedskæmperne: pasning og pleje af syge og sårede frihedskæmpere. Derimod er der en tredje arbejdsopgave, der har ændret mere på kvindernes situation. Det drejer sig om at drage ud og fortælle andre landsbyer om befrielseskampen og forberede støtten til frihedskæmperne. Her har kvinderne spillet en særlig stor rolle (både som frihedskæmpere og som "lokale"), fordi de rhodesiske sikkerhedsstyrker - ligesom m.h.t. våbentransporterne - ikke i starten var så mistænsomme overfor kvinder som overfor mænd og derfor i større udstrækning lod kvinderne rejse rundt i fred. Derved har både mænd og kvinder fået demonstreret, at også kvinder kan være politisk engagerede og udfarende, og mange kvinder har fået overvundet deres egne mindreværdsfølelser. Også den store rolle i våbentransporterne har styrket kvindernes an-

seelse og medvirket til, at et stigende antal kvinder melder sig som frihedskæmpere.

Opsummerende kan det om lokalbefolkningens inddragelse i guerillakrigen siges, at rekrutteringen af frihedskæmpere overvejende sker i landsbyen, men at træningen for det meste foregår i udlandet. At kun få hjælper med til at flytte og passe våbnene og indsamle oplysninger om fjenden samt at madlavningen til frihedskæmperne for det meste sker individuelt. Men madlavningen organiseres dog kollektivt, ligesom det er tilfældet m.h.t. at skjule frihedskæmperne, at deltage i den politiske skoling samt m.h.t. at undlade at røbe deres opholdssteder. Fra et socialistisk perspektiv er det vigtigt, at landsen er fælles om nogle ting, men de her nævnte fællesopgaver er ikke i sig selv store nok til, at de skaber basis for en længerevarende kollektiv organisering.

f) Guerillakrigens angrebsmål og karakter.

ZANU indledte guerillakrigens militære aktioner den 21. december 1972 med et angreb på en europæisk farm i Centenary-området. Dagen efter blev en anden, nærtliggende europæisk farm angrebet. I begge tilfælde skete det om natten, og forinden havde frihedskæmperne lagt landminer ud på vejene ind til farmene, så tilhørende militærkøretøjer blev sprængt i luften og forhindret i at følge efter frihedskæmperne.¹⁶⁹⁾

Også i de følgende år har europæiske farme været et fremtrædende angrebsmål for frihedskæmperne. Formålet har været at dræbe europæiske farmere, skræmme udenlandske afrikanske landarbejdere væk og forårsage den størst mulige skade på afgrøder, materiel og bygninger.¹⁷⁰⁾ Angrebene på farmene har en dramatisk effekt. Foruden at underminere farmenes økonomiske grundlag spreder angrebene usikkerhed og frygt blandt europæerne. Det hvide styre har lige fra starten betragtet det som en alvorlig trussel, hvis farmerne lod sig skræmme af angrebene. Ministeren for lov og orden udtalte i 1971, at det var afgørende for Rhodesia at have så mange hvide på landet som muligt. "Det er kun, hvis der er tomme farme, at afrikanerne slår sig

(169) Zimbabwe News, Vol. 6 No. 12, December 1972, side 4-5; ZANU i Stokke & Widstrand (eds.), Southern Africa, Vol. 2, side 148 samt Maxey, The Fight, side 114-115.

(170) Maxey, The Fight, side 124, 145-147 og 154-156; Maxey, RAPE No. 9, side 66-67; Wilkinson, From Rhodesia, side 258-260 og 265-266 samt Zimbabwe News, Vol. 10 No. 3, June-Sept. 1976, side 40.

ned på deres jorde. Dette kan føre til infiltration af terrorister eller deres sympatisører og kan underminere landets sikkerhed". Denne ne frygt er blevet gentaget jævnligt sidenhen.¹⁷¹⁾

Det lyder drastisk, når man hører, at ét af ZANUs formål med at angribe europæiske farme er at dræbe farmerne. ZANU har imidlertid altid i forbindelse med sådanne angreb understreget, at næsten alle europæiske farmere (incl. deres koner) er politi- eller militærreservister og aktive deltagere i undertrykkelsen af afrikanerne.¹⁷²⁾ Samtidig benyttes de fleste europæiske farme som kommandoposter af de rhodesiske sikkerhedsstyrker. Det er derfor i praksis ofte vanskeligt at skelne mellem civile og militære europæere i kampområderne.

Hertil kommer, at ZANU primært har angrebet de farmere, som er mest upopulære blandt den afrikanske befolkning. Angrebssålerne er blevet udvalgt i samarbejde med lokale afrikanere, og landarbejdere og private tjenestefolk, der arbejdede på de pågældende farme, har forsynet frihedskæmperne med oplysninger om farmenes indretning o.l. De afrikanske ansatte har endvidere flere gange direkte hjulpet frihedskæmperne under angrebene.¹⁷³⁾ ZANU har desuden angrebet farmere, der har optrådt provokerende. Kort efter en farmer i januar 1973 offentligt havde udtalt, at han var mere bekymret for tørken end for frihedskæmperne, der kun var "nålestik i siden på os", blev hans farm angrebet og han og hans kone skudt. Dette angreb ændrede omgående den almindelige indstilling blandt farmerne i området. "Snakken drejede sig ikke længere om afgrøder, men om våben og miner", kunne en journalist rapportere.¹⁷⁴⁾

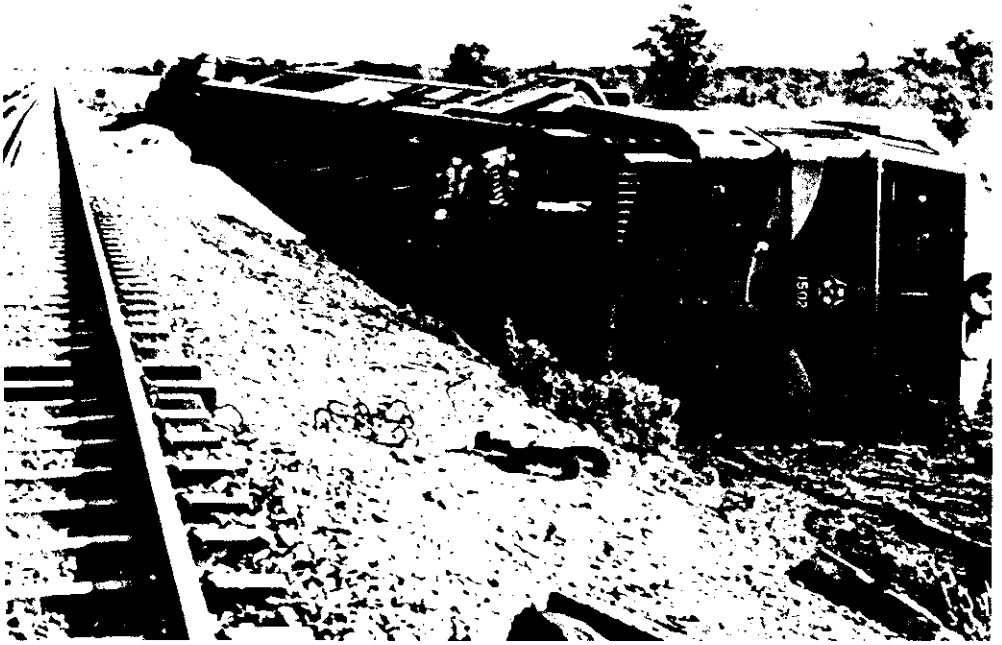
At frihedskæmperne ikke bare myrder løs i flæng, fik ZANU lejlighed til at demonstrere, da de i januar 1973 fangede en europæisk landinspektør. ZANU benyttede den tilfangetagne i propagandaøjemed og førte ham rundt til adskillige afrikanske landsbyer, hvor han blev fremstillet som et eksempel på, hvordan hvide rhodesere blev besejret. Senere blev han flyttet til et fængsel i Tanzania, uden at

(171) Maxey, The Fight, side 147.

(172) Se fx Zimbabwe News, Vol. 6 No. 12, December 1972, side 4; Vol. 7 No. 2, February 1973, side 4 samt Vol. 9 Nos. 4-7, July-Dec. 1977, side 39 og 41.

(173) Maxey, The Fight, side 154; Raeburn, op.cit., side 211 og 217-218 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 260.

(174) Maxey, The Fight, side 124 samt Zimbabwe News, Vol. 7 No. 2, Feb. 1973, side 4.

Tog saboteret af frihedskæmpere på Rutenga-Belitbridge jernbanen, én af det hvide styres livsvigtige forsyningslinjer til Sydafrika

sikkerhedsstyrkerne på noget tidspunkt havde kunnet spore ham. Han blev løsladt i december 1973.¹⁷⁵⁾

Udover de europæiske farne har ZANUS frihedskæmpere ofte angrebet det hvide styres afrikanske agenter. Et større antal høvdinge, landsbyledere og Distriktsassistenter er blevet dræbt, fordi de hjalp det hvide styre i bekæmpelsen af guerillakrigen.¹⁷⁶⁾ Herved er en vigtig del af det hvide styres overvågningsapparat langsomt blevet uskadeliggjort, så ZANU under mindre risiko kunne inddrage lokalbefolkningen i kampen. Samtidig har frihedskæmperne angrebet de afrikanske lokalråds¹⁷⁷⁾ bygninger, incl. de ølsteder, som skaffer lokalrådene

(175) Maxey, *The Fight*, side 122-123; Wilkinson, *From Rhodesia*, side 262 samt *Zimbabwe News*, Vol. 7 No. 4, April 1973, side 5-6.

(176) Tony Kirk, *op.cit.*, side 33; Maxey, *RAPE* No. 9, side 67; Wilkinson, *From Rhodesia*, side 268 samt *Zimbabwe News*, Vol. 10 No. 3, June-Sept. 1976, side 39.

(177) Se kapitel I afsnit 6.3. om de afrikanske lokalråd.

ca. 1/4 af deres indtægter. I maj 1977 var ca. 50 ud af de 200 lokalråd på randen af fallit og andre 42 råd overtaget af regeringen, fordi guerillakrigen også har gjort det lettere for bønderne at nægte at betale skatter og afgifter til lokalrådene.¹⁷⁸⁾

Desuden har ZANU lavet bagholdsangreb i de europæiske områder mod militærpersoner og andre medlemmer af styrets undertrykkelsesapparat.¹⁷⁹⁾ I begyndelsen af guerillakrigen var frihedskæmperne dog stadig underlegne og yderst sårbare, når de blev tvunget ud i større sammenstød med de rhodesiske sikkerhedsstyrker.¹⁸⁰⁾ ZANU har endvidere mineret jernbaner og veje i de europæiske områder for at forstyrre de hvides transportsystem og for at ramme sikkerhedsstyrkerne og de hvide farmere. ZANU har ramt mange af de tilsigtede ofre, men mineudlægningerne har også dræbt adskillige afrikanere. Mange europæiske vogne føres af afrikanere, og mange bombede busser har haft afrikanske migrantarbejdere som passagerer. Busser er ligefrem blevet kendt som "minesweepers".¹⁸¹⁾ Endelig har ZANU flere gange hævdet, at de med jævne mellemrum skyder nogle af styrets fly og helikoptere ned, og i enkelte tilfælde er det også lykkedes at trænge igennem det hvide styres censurmur og få nedskydningerne bekræftet ad anden vej.¹⁸²⁾

g) "Detente" og anden fase af guerillakrigen

I løbet af guerillakrigens første fase 1972-74 udvidede ZANU sit operationsfelt til at omfatte ca. 1/3 af landet med en befolkning på 1½ million. ZANU udbyggede kontakten med bønderne, og den politiske

(178) Maputo Radio, 7. juni 1977 citeret i Facts and Reports, Vol. 7 No. 13, side 10 samt Africa News, 4. juli 1977.

(179) Se diverse numre af Zimbabwe News, fx Vol. 7 No. 2, Feb. 1973, side 4; Vol. 7 No. 4, April 1973, side 4 og Vol. 7 No. 5, May 1973, side 4-5 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 261-262 og 270.

(180) Se fx Wilkinson, From Rhodesia, side 271-272 samt Maxey, The Fight, side 150-152 og 156.

(181) Zimbabwe News, Vol. 6 No. 12, Dec. 1972, side 5 og Vol. 7 No. 1, Jan. 1973, side 8; Wilkinson, From Rhodesia, side 268 og 270; Maxey, The Fight, side 147-148 og Maxey, RAPE No. 9, side 67.

(182) Se fx Zimbabwe News, Vol. 7 No. 4, April 1973, side 4; Vol. 8 No. 1, April 1974, side 17; Vol. 9 No. 2, Jan.-Feb. 1977, side 5; Vol. 9 Nos. 4-6, July-Dec. 1977, side 24, 33 og 40 samt Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 8; Wilkinson, From Rhodesia, side 272 samt Maxey, The Fight, side 155-156.

bevidstgørelsesproces af lokalbefolkningen skred fremad.¹⁸³⁾ Denne stigende trussel mod det hvide styre sammenholdt med befrielsesbevægelsernes sejr i de portugisiske kolonier førte til, at ledende imperialistiske lande under anførelse af det sydafrikanske apartheidstyre i samarbejde med Zambias regering gennemtvang forhandlinger mellem RF-styret og befrielsesbevægelserne.¹⁸⁴⁾ Det primære formål med "detenten", som imperialisterne med vanlig sans for forskønnende omskrivninger døbte manøvren, var helt klart at neutralisere ZANU og stoppe guerillakrigen i Zimbabwe.

I december 1974 blev ZANU, ZAPU, FROLIZI og ANC/Z tvunget sammen i én fælles paraplyorganisation, ANC, så afrikanerne kunne præsentere en fælles forhandlingsfront over for RF-styret. I februar 1975 forbød den zambiske regering ZANUs radioudsendelser og tidsskrifter i Zambia. I marts 1975 blev mere end 70 af ZANUs ledere fængslet i Zambia, samtidig med at 1500 aktive ZANU-frihedskampere i Zambia interneredes i Mboroma-lejren langt fra grænsen til Zimbabwe, og alle andre ZANU-baser blev lukket. Dermed blev forsyningslinjerne til

(183) *Zimbabwe News*, Vol. 9 No. 3, March-April 1977, side 14.

(184) Vi vil komme nærmere ind på denne såkaldte "detente" i det sydlige Afrika i afsnit 5.1.

frihedskæmperne inde i Zimbabwe afbrudt, så de blev tvunget til at nedtrappe kampniveauet i takt med, at deres militære forsyninger slap op. I denne svære fase af kampen viste det politiske bevidstgørelsesarbejde blandt bønderne sig yderst værdifuldt. Til trods for forsyningsudsultningen stoppede kampaktiviteterne aldrig helt, og frihedskæmperne overlevede blandt bønderne, så de omgående kunne igangsætte nye angreb, da nye forsyninger kom frem.

Forhandlinger blev der ikke meget af i den første "detente"-omgang. Tværtimod søgte en strøm af unge afrikanere i 1975 til Mozambique for at blive trænet til frihedskæmpere. I slutningen af 1975 blev de indespærrede frihedskæmpere i Mborana-lejren i Zambia løsladt, hvorefter også de søgte til Mozambique, der nu var FRELIMO-styret. Her opbyggede de nye ZANU-baser og genetablerede forsyningslinjerne ind i Zimbabwe.¹⁸⁵⁾

Anden fase af guerillakrigen startede i januar 1976, efter at ZANUs og ZAPUs militære grene i fællesskab havde dannet *Zimbabwe People's Army (ZIPA)*.¹⁸⁶⁾ ZIPA eksisterede dog kun i en meget kort periode (januar-april 1976) som en forenet kampstyrke. Derefter kæmpede ZANUs og ZAPUs frihedskæmpere videre hver for sig til trods for den fortsatte formelle sammenslutning i ZIPA. Der skete en stiltiende deling af kampområdet, således at ZANU nu opererer fra Mozambique og ZAPU fra Zambia og Botswana. Efter al sandsynlighed har ZANU og ZAPU også fortsat med hver deres strategi i forlængelse af kampene i 1972-74: ZAPU med vægt på militære kommandoaktioner, mens ZANU har fortsat guerillakrigen.

Til trods for den reelle genskabelse af splittelsen i april 1976 er den væbende kamp dog blevet kraftigt intensiveret siden januar 1976. ZANU udnyttede Mozambiques befrielse til at igangsætte en offensiv fra hele Mozambiques lange grænse til Zimbabwe, samtidig med at ZAPU som nævnt genoptog angrebene fra Zambia. Guerillakrigen bredte sig hurtigt fra det nordøstlige Zimbabwe mod syd langs Zimbabwe's østgrænse og mod vest langs den nordlige grænse til Zambia. Samtidig trængte frihedskæmperne langt ind i det sydlige Zimbabwe fra både Mozambique, Zambia og Botswana, og har siden konstant angrebet Zimbabwe's eneste tiloversblevne transportvej ud, nemlig vej- og jernbaneforbindelsen til Sydafrika, hvor det hvide styre nu er tvunget

(185) Maxey, RAPE No. 9, side 64; Chrispen Chitando i IF-løsbladesystem nr. 99, aug. 1977, side 11-13 samt Information, 26. januar 1976.

(186) Også ZIPA vil vi komme nærmere ind på (i afsnit 5.2.).

til at køre i militærbevogtede konvojer. Kampens udbredelse kan ses af det hvide styres oprettelse af nye krigsområder: "Hurricane"-området i nordøst blev oprettet allerede i 1972, men i midten af 1976 blev det fulgt op af "Trasher"-området langs den østlige grænse til Mozambique og af "Repulse"-området i det sydlige Zimbabwe. I december 1976 blev "Tangent"-området mod vest langs grænsen til Botswana og Zambia føjet til, og endelig blev "Grapple"-området i det centrale Zimbabwe (omkring byerne Gwelo og Que-Que) oprettet i januar 1978.¹⁸⁷⁾ Det fremgår heraf, at det fortsat er ZANUs frihedskæmpere, der står for hovedparten af den væbnede kamp i Zimbabwe.

Denne vældige udvidelse af krigsområderne til at omfatte næsten 3/4 af Zimbabwe¹⁸⁸⁾ har svækket de rhodesiske sikkerhedsstyrker ved, at de nu er tvunget til at opretholde kampberedskab i hele Zimbabwe. Omvendt har det styrket frihedskæmperne. Det har bl.a. vist sig ved, at de med succes har vovet sig ud i direkte angreb på større fjendtlige militærbase. Den 7. august 1976 og igen den 11. april 1977 gik det fx ud over den næststørste militærbase i "Trasher"-området, og den 17. december 1977 blev den største base i området angrebet.¹⁸⁹⁾ Hertil kommer et andet nyt angrebsmål, de "beskyttede landsbyer" eller rettere: vagterne og administrationscentrene i de "beskyttede landsbyer", så de indespærrede afrikanere befries fra "beskyttelsen". Ved årsskiftet 1977/78 hævdede ZANU at have befriet mere end 25.000 afrikanere fra lejrene, hvorefter de "nu har travlt med at genopbygge deres hjem, forsvaret af ZANLA-styrkerne".¹⁹⁰⁾

h) Fra kontrollerede til befriede områder

Guerillakrigens fremgang giver sig også udtryk i, at ZANU ifølge egne oplysninger i dag kontrollerer ca. 40% af Zimbabwe.¹⁹¹⁾ I disse kon-

(187) Maxey, RAPE No. 9, side 64-65 samt Rhodesia Herald, 19.jan. 1978. Det er de rhodesiske sikkerhedsstyrkers navne på krigsområderne.

(188) Lederen i Zimbabwe News, Vol. 9 Nos. 4-6, July-Dec. 1977, side 1.

(189) Zimbabwe News, Vol. 9 No. 3, March-April 1977, side 7 og Vol. 9 Nos. 4-6, July-Dec. 1977, side 5; International Herald Tribune, 1.sept. 1976; Financial Times, 2.sept. 1976 samt The Guardian, 20.dec. 1977 og Le Monde, 22.dec. 1977.

(190) Zimbabwe News, Vol. 9 Nos. 4-6, July-Dec. 1977, side 5, 11, 24-25, 32 og 65 og Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 13; Sheba Tavarwisa den 28.april 1978 samt Maxey, RAPE No. 9, side 65-66.

(191) Zimbabwe News, Vol. 9 Nos. 4-6, July-Dec. 1977, side 5. Vi ved ikke, om også ZAPU kontrollerer nogle områder, men gør de, er der næppe tale om store områder, da ZAPUs egne kampaktiviteter lå stille fra december 1974 indtil efter april 1976.

trollerede områder er RF-styrets administration brudt sammen. Skoler, hospitaler, forretninger, offentlige kontorer m.m. er lukket, og styret opkræver ikke længere skat af afrikanerne. Nogle af RF-styrets egne tal kan illustrere dette: Den 29. juli 1977 meddelte undervisningsminister W.D. Walker, at styret p.g.a. guerillaaktiviteter i løbet af første halvdel af 1977 var blevet tvunget til at lukke 300 "primary schools" (7 første skoleår) og 9 "secondary schools" på ubestemt tid. Lukningerne betød, at 42.000 skoleelever ikke kunne komme i skole, og at 1.200 lærere blev arbejdsløse.¹⁹²⁾ Tallene vedrører kun en enkelt del af styrets administrationssammenbrud, men er alligevel et indicium for, hvor alvorligt styret er trængt.

Selvom RF-styrets administration er brudt sammen i store dele af de afrikanske landområder p.g.a. guerillakrigen, er det ikke automatisk ensbetydende med, at ZANU derefter kan begynde at opbygge sin egen administration i disse områder. I størstedelen af de kontrollerede områder er ZANU ikke i stand til at etablere en selvstændig administration, fordi "vi ikke har tilstrækkelig magt, tilstrækkeligt med våben til at beskytte os mod Mirage og lignende", som Chrispen Chitando udtrykte det.¹⁹³⁾ Men de kontrollerede områder er et skridt på vejen imod de befriede områder.

Det, der ikke var muligt i begyndelsen af guerillakrigen, er derfor ved at ske i dag: Nu har guerillakrigen nået et så fremskredent udviklingstrin, at ZANU er begyndt at forberede oprettelsen af *befriede områder*,¹⁹⁴⁾ hvor de vil opbygge en ny samfundsstruktur uden den udbytning og undertrykkelse, som kendetegner det hvidt styrede Rhodesia - områder med ny produktion, nye beslutningsstrukturer, ny administration, ny uddannelse, nyt sundhedsvæsen osv. Udviklingen mod en etablering af befriede områder sker på to fronter. For det første ved en begyndende genopbygning af produktionen samt skole- og sundhedsvæsenet i halvbefriede områder. For det andet ved at opbygge større og sværere udrustede militærenheder, der kan forsvare helt befriede områder imod angreb fra RF-styret.¹⁹⁵⁾

(192) Daily News (Tanzania), 30. juli 1977 samt Chrispen Chitando i IF-løsbladesystem nr. 99, aug. 1977, side 19.

(193) IF-løsbladesystem nr. 99, aug. 1977, side 20. Mukudzei Mudzi, leder af ZANUs internationale afdeling, gav en lignende forklaring på et møde i København den 22. september 1977.

(194) Se Zimbabwe News, Vol. 9 Nos. 4-6, July-Dec. 1977, side 5 og Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 57.

(195) Med mindre andet er anført, stammer de følgende oplysninger om halv- og helbefriede områder fra Sheba Tavarwisa fra ZANUs cen-

De halvbefriede områder er kendetegnet ved, at de rhodesiske sikkerhedsstyrker ikke kan bevæge sig frit i dem, men at frihedskæmperne på den anden side heller ikke kan holde sikkerhedsstyrkerne helt væk. Hvis sikkerhedsstyrkerne dukker op, bliver de ustandselig udsat for bagholdsangreb, så for det meste holder de sig væk. De halvbefriede områder består med andre ord af de mere konsoliderede dele af de kontrollerede områder. De består hovedsageligt af tidligere afrikanske landområder nær ved grænsen til Mozambique, og der lever lidt over 300.000 mennesker i dem.

I de nuværende halvbefriede områder er befolkningspresset på jorden ifølge Sheba Tavarwisa ikke så voldsomt, som det ellers generelt er i de afrikanske landområder, specielt i stammekområderne.¹⁹⁶⁾ Det skyldes, at en stor del af de oprindelige beboere er væk. Nogle deltagere som frihedskæmpere i guerillakrigen, andre er flygtet til Mozambique, og nogle har det hvide styre tvunget ind i de "beskyttede landsbyer". Hertil kommer, at ZANU har kunnet inddrage en del jord fra omkringliggende europæiske områder, fordi de hvide farmere har forladt den.¹⁹⁷⁾

Næsten alt arbejde i de halvbefriede områder udføres kollektivt. Det gælder også landbrugsproduktionen, som ZANU atter forsøger at få igang. Der er således ikke sket en udlodning af jorden til enkelte bøndernes egen dyrkning, sådan som produktionen ellers traditionelt er foregået i Zimbabwe. Arbejdet i marken foregår i grupper, og skal der f.eks. bygges, er det også en arbejdsgruppe, der gør det. Under de nuværende betingelser har det ikke været svært for ZANU at overtale bønderne til at arbejde kollektivt. Som Sheba Tavarwisa sagde: "Vi siger til dem (bønderne): Vi er stadig i krig. Hvis I får hver jeres eget lille stykke land spredt ud over området, vil det være svært at forsvare jer. I må arbejde sammen, så I er i stand til at forsvare jer, når fjenden kommer." Med udgangspunkt i denne fremtvungne situation vil ZANU lære bønderne at arbejde kollektivt, så landbrugsproduktionen i et frit Zimbabwe vil kunne foregå i kooperativer.¹⁹⁸⁾

tralkomite den 28.april 1978. Se i øvrigt vores interview med Sheba i Socialistisk Dagblad, 10.maj 1978. I New African, June 1978, side 60 bekræftes eksistensen af halvbefriede områder.

(196) Se kapitel I afsnit 2.2. og kapitel II afsnit 3.2.

(197) Maputo Radio, 7.juni 1977 - citeret i Facts and Reports, Vol. 7 No. 13, side 10.

(198) Zimbabwe News, Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 57-58 samt Robert Mugabe i Blätter des iz3w Nr. 58, Dez. 1976, side 12.

ZANU har også sat ny undervisning i gang i de halvbefriede områder. Undervisningen følger principper, der er blevet udviklet i flygtningelejrene i Mozambique, d.v.s. at praktisk arbejde prioriteres højt, så børnene lærer at bruge deres hænder og bidrage til produktionen. Endvidere lægges der stor vægt på, at alle børn lærer at tale både Shona og Nøbele for på denne måde at fremme integrationen mellem de to store etniske grupper i Zimbabwe. Foruden mere traditionelle fag som regning, geografi, fremmedsprog o.s.v. lægger undervisningen vægt på at bevidstgøre eleverne om Zimbabwes historie, først og fremmest om undertrykkelsen og dens årsager, om imperialismen og hvordan den afrikanske befolkning kommer ud af deres undertrykte situation. Hertil kommer endelig en indføring i Zimbabwes traditionelle kultur, dens danse, sange, fortællinger o.s.v.

I alle de områder, ZANU opererer i (d.v.s. ikke blot i de halvbefriede områder), er der allerede i længere tid foregået et sundhedsarbejde.¹⁹⁹⁾ Alle frihedskæmpere har under deres træning også fået en førstehjælpsuddannelse, og den har der i stigende grad været brug for, fordi RF-styret i takt med guerillakrigens udbredelse har lukket både de fåtalige offentlige hospitaler og klinikker samt missionsstationerne, der stod for størstedelen af sundhedsarbejdet i de afrikanske landområder. ZANU har vundet støtte fra mange afrikanere, alene fordi de har kunnet tilbyde en smule gratis medicin og lægehjælp, mens afrikanerne tidligere har måttet betale for næsten al lægebehandling.

ZANU har udvidet sundhedsarbejdet i de halvbefriede områder. De har trænet nogle barfodslæger, som ifølge Sidney Sekeramayi fra ZANU's afdeling for sundhed "har mulighed for at give to former for hjælp til masserne: 1. Den grundlæggende hygiejne, hvor masserne i samarbejde med kammeraterne finder ud af, hvor deres huse skal placeres, hvor latriner skal graves, og hvordan man skaffer drikkevand. ... Dette er forebyggende medicin. 2. Så er der på den anden side den situation, at folk lider af alle mulige sygdomme. Hvis kammeraterne har den rigtige medicin, giver de naturligvis den til masserne hjemme. Det er den symptombehandlernde del af sundhedsarbejdet". På længere sigt er det ZANUs hensigt at opbygge et sundhedssystem byggende på princippet: "lægehjælp er en grundlæggende service for folket", og at al "læge-

(199) De fleste af oplysningerne om ZANUs sundhedsarbejde stammer fra et interview, som Sidney Sekeramayi, næstformand for ZANUs afdeling for sundhed, i februar 1978 gav til Ulandshjælp fra Folk til Folk. Interviewet er siden offentliggjort i Sundhedsarbejde i Zimbabwe, Ulandshjælp fra Folk til Folk, Tvind 1978.

hjælp grundlæggende skal være gratis".

Så længe områderne kun er halvbefriede, er det dog begrænset, hvor meget opbygningen kan udvikles. I samme øjeblik ZANU forsøgte at rejse bygninger, lave værksteder, klinikker m.v., vil de blive skydeskive for RF-styrets land- og luftangreb. Undervisningen foregår således udendørs under træerne eller andre steder, som man frit kan løbe væk fra, hvis fjenden kommer.

En forudsætning for en mere stabil udvikling, dvs. en forvandling af de halvbefriede områder til *helt* befriede områder, er, at de fleste land- og luftangreb militært kan afvises. Hidtil har ZANU kun haft guerillaenheder bestående af 5-20 let udrustede og meget mobile frihedskæmpere. Sådanne enheder kan ikke slå større angreb tilbage. Derfor er ZANU ved siden af guerillaenhederne nu også begyndt at opbygge større militærenheder, hver bestående af ca. 100 frihedskæmpere, begyndelsen til en konventionel hær. Efter gennemgået træning er de første af disse større militærenheder blevet sendt ind i Zimbabwe i februar 1978. Deres opgave er at forsvare folkene i de halvbefriede områder, så områderne kan blive rigtigt befriet. De er svært udrustet og bl.a. udstyret med antiluftskyts, så de kan forsvare områderne mod luftangreb. På længere sigt er det dog ikke meningen, at de (halv)befriede områder alene skal forsvares af en konventionel hær. En af de allervigtigste opgaver for de nye militærenheder er tværtimod at lære bønderne selv at forsvare sig. Senere er det hensigten at organisere de bevæbnede bønder i en *folkemilits*.

Opbygningen af de helt befriede områder er et meget vigtigt led i befrielseskampens videreudviklingen. Ved opbygningen og organiseringen af ny produktion, nye beslutningsstrukturer, et nyt uddannelsessystem m.m. bliver ZANU *tvunget* ud i en konkretisering af sin politik på disse områder. Hvad er det *konkret* for et samfund, ZANU vil opbygge i et frit Zimbabwe, og hvordan vil de gøre det? Det er det, ZANU nu er tvunget til at tage stilling til, og det er i denne fase, det for alvor vil vise sig, hvor stærkt de socialistiske kræfter står i ZANU (for slet ikke at tale om hvilken socialismeopfattelse, de erklærede socialister vil lægge til grund). Allerede i diskussionen omkring planerne for udviklingen af de befriede områder vil de første får sandsynligvis blive skilt fra bukkene (hvis ikke det bliver bukkene, der skilles fra fårene!). Senere vil vurderingen af de erfaringer og problemer, som ZANU møder i opbygningsarbejdet, *nødvendiggøre* en yderligere politisk afklaring og præcisering af ZANUs politik. ZANU peger selv på de modsætninger, der opstod inden for FRELIMO, da de stod i en tilsvaren-

de situation og begyndte at oprette befriede områder i Mozambique:
"Partiet er nu i en situation, hvor det i de befriede områder kan genopbygge det zimbabweanske samfund, det ønsker, og hvor det må løse de modsætninger, der kan opstå dér, ligesom FRELIMO gjorde i dets egen kamp." 200)

1) Flygtningelejrene

Efter FRELIMO kom til magten i Mozambique i juni 1975, begyndte zimbabweanere at flygte til Mozambique. Hovedparten af de flygtende har på den ene eller anden måde støttet guerillakrigen og er flygtet, når jorden brændte under dem. Nogle mens de var på vej til en "beskyttet landsby", andre i forbindelse med overfald på og nedbrænding af deres landsbyer. I november 1977 skønnede ZANU, at der befandt sig 57.700 zimbabweanske flygtninge i Mozambique,²⁰¹⁾ men antallet er stadig stigende, og i marts 1978 var skønnet oppe på omkring 67.000.²⁰²⁾ Hovedparten af flygtningene (35.000 i november 1977) er samlet i 3 store flygtningecentre, mens resten befinder sig spredt i en række mindre lejre.

Flygtningelejrene administreres af ZANU i samarbejde med den mozambiqueanske regering og FN's flygtningehøjkommissariat (Poul Hartling!). Situationen i lejrene er ret kritisk. De fleste af flygtningene er taget af sted fra Zimbabwe over hals og hoved, og de skal forsynes med alt, hvad de behøver: mad, tøj, tæpper, et sted at sove og eventuelt medicin. ZANU har igangsat en række selvforsyningsprojekter for at løse problemerne. Der er en høj organiseringsgrad i lejrene. Alle inddrages i arbejdet, der altsammen udføres kollektivt, og ZANU forsøger endvidere at

(200) Zimbabwe News, Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 57. Modsætningerne inden for FRELIMO udkrystalliserede sig i 1969 som en splittelse mellem topledere, hvor den linje, der gik ind for en demokratisering af FRELIMO og lagde stor vægt på en organisering af folket i folkemagtsorganer, sejrede. Dermed begyndte for alvor opbygningen imod socialisme i Mozambique, så krisen i 1969 var ikke et udtryk for FRELIMOs svaghed, som det umiddelbart kunne synes, men tværtimod for bevægelsens voksende styrke, som John S. Saul har påpeget (se John S. Saul, FRELIMO and the Mozambique Revolution, Arrighi & Saul, op.cit., side 378-405).

(201) Robert Mugabe, Appeal for Financial and Material Aid for ZANU in Mozambique, gengivet i Zimbabwe News, Vol. 9 Nos. 4-6, July-Dec. 1977, side 56-57. Dette tal omfatter kun de egentlige flygtninge. Hertil kommer frihedskæmpere, folk under uddannelse til frihedskæmpere samt folk, der venter på at komme til frihedskæmpertræning.

(202) Eddison Zvobgo, ZANUs Deputy Secretary for Information and Publicity, i Anti-Apartheid News, May 1978, side 6. Sheba Tavarwisa er kilden til hovedparten af de følgende oplysninger om flygtningelejrene i Mozambique.

bytte folk rundt, så alle lærer at lave alt. ZANU forsøger på en række punkter at gennemføre deres politik for et frit Zimbabwe i flygtningelejrene, så de kan indhøste nogle erfaringer, som de kan udnytte ved etableringen af befriede områder og senere igen i et frit Zimbabwe. 203) Dette inkluderer fællesmøder, hvor man diskuterer, hvad der skal laves, og hvordan det skal udføres. De enkelte centralkomiteemedlemmer afholder endvidere særlige møder med flytningene, hvor man diskuterer problemerne inden for det pågældende centralkomiteemedlems emneområde. F.eks. rejser Sheba Tavarwisa i sin egenskab af næstformand for afdelingen for uddannelse og kultur rundt i alle flygtningelejrene (og i øvrigt også ind i de halvbefriede områder) for at diskutere undervisningsproblemer med både lærere og elever, for at opsamle gode ideer, der opstår rundt omkring i lejrene, for at få respons på ZANU-ledelsens planer osv.

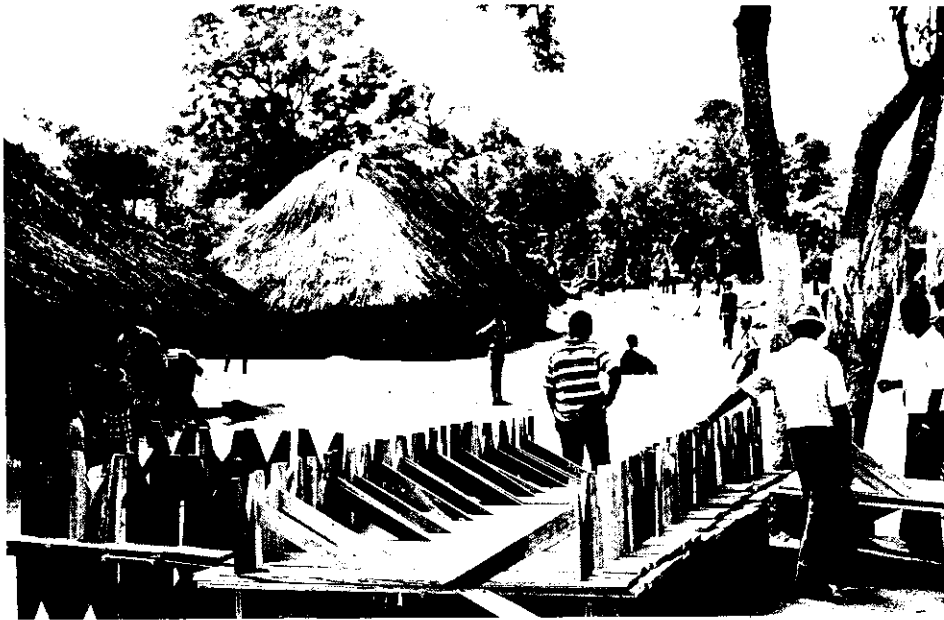
ZANU forsøger først og fremmest at blive selvforsynende med fødevarer. De dyrker nogenlunde de samme ting som i Zimbabwe og har tilstrækkeligt med jord, da Mozambiques regering har flyttet nogle af de mozambiganske bønder fra de i øvrigt tyndt befolkede områder. Derudover udføres der diverse håndværk, reparationsarbejder osv. i lejrene.

Der er også undervisning i lejrene, både for børn og for voksne, der ikke kan læse og skrive. Undervisningen foregår efter de samme principper som i de halvbefriede områder. Det samme gælder sundhedsarbejdet.

Det er et meget stort problem i flygtningelejrerne, at de rhodesiske sikkerhedsstyrker regelmæssigt krydser grænsen til Mozambique og bomber lejrene. På denne måde ødelægges meget af det, ZANU har fået opbygget. Under det store angreb den 23.-24. november 1977 på Chimio (tidligere Vila Pery), hvor ZANU har en stor del af sit hovedkvarter, blev ZANUs mobile hospital samt deres levnedsmiddel- og medicinlager fuldstændig ødelagt. 204) Men genopbygningen gik igang med det samme efter angrebet. Efterhånden er det dog sådan, at mange af flygtningene siger, at de lige så godt kan tage tilbage til de (halv)befriede områder, for de er ikke mere beskyttede for RF-styrkernes overgreb i flygtningelejrene end hjemme i Zimbabwe.

(203) ZANU havde allerede etableret en række selvforsyningsprojekter, da de havde lejre i Zambia. Se Robert Mugabe i Blätter des iz3w Nr. 58, Dez. 1976, side 12.

(204) Se Sundhedsarbejde i Zimbabwe, side 3 samt Zimbabwe News, Vol. 9 Nos. 4-6, July-Dec. 1977, side 34-36.

Flygtningelejr i Mozambique: Skolebænkene og skolehytterne på billedet er lavet af lejrens beboere.

I løbet af det sidste 1½ år er der også begyndt at strømme zimbabweanske flygtninge til Zambia. Disse flygtninge kommer fra de områder, hvor ZAPU opererer. De fleste flygter til Botswana, hvorfra de hurtigst muligt flyves videre til Zambia. Flygtningetallet i Zambia er oppe på mellem 30.000 og 40.000. De er fordelt på 5 lejre, der administreres af ZAPU i samarbejde med FNs flygtningehøjkommissariat.

Omkring 20.000, dvs. størstedelen, af de zimbabweanske flygtninge i Zambia er børn. Derfor udgør undervisningen et centralt led i lejrenes daglige liv. Hertil kommer gymnastik, som bidrager til at opretholde disciplin og organisation i lejrene. Om aftenen samles flygtningene ofte for at høre informationer fra ZAPU. Flygtningene har fået stillet nogle marker til rådighed af Zambias regering, så de selv kan dyrke nogle af deres fødevarer. Det synes som om ZAPU væsentligst opfatter flygtningelejrene som rekrutteringssteder for den hær af frihedskæmpere, de er ved at opbygge. ²⁰⁵⁾

(205) Zimbabwe Review, No. 12 1977, side 7 og 10; The Observer, 29.maj 1977 og 24.juli 1977; Information, 18.april 1978 og 18.maj 1978 samt Socialistisk Dagblad, 2.juni 1978.

4.4. DEN VÆBNEDE BEFRIELESKAMPS KONSEKVENSER FOR DET HVIDE STYRE

I guerillakrig er der ingen afgørende tabte eller vundne enkeltslag, ingen deciderede kampfronter og tabstallene er upålidelige og siger ikke meget om det reelle styrkeforhold. M.h.t. tabstallene kan man dog prøve at se på *udviklingen* i dem. For henholdsvis første og anden fase af guerillakrigen ser de ifølge det hvide styres egne tal således ud:²⁰⁶⁾

TABEL 3: Tabstal i guerillakrigen 1972-77

Periode	Antallet af sikkerhedsstyrkesmedlemmer dræbt i aktion	Antal frihedskæmpere dræbt	Antallet af dræbte frihedskæmpere pr. dræbt sikkerhedsstyrkesmedlem
Dec.1972-dec.1973	24	195	8,1
Jan. - okt. 1974	25	292	11,7
Jan. - dec. 1975	13	130	10,0
Jan. - dec. 1976	154	1216	7,9
Jan. - sept.1977	181	1373	5,9

Kilder: Maxey, *The Fight*, side 143 og Maxey, *RAPE* No. 9, side 67 samt Wilkinson, *Conclusion* i *Rachburn, Black Fire!*, side 235.

Til trods for alle usikkerhedsfaktorer fremgår det tydeligt, at guerillakrigen kræver et stigende antal rhodesiske ofre i forhold til antallet af dræbte frihedskæmpere. Dette er blot én af indikatorerne for, at styrkeforholdet i guerillakrigen er forrykket til fordel for befrielsesbevægelserne.

Siden ZANU startede guerillakrigen i 1972 har det rent militære aspekt af kampen heller ikke været det afgørende. Som vi skrev i begyndelsen af afsnit 4.3. har strategien for guerillakrigen derimod været at underminere RF-styrets politiske og militære grundlag for på den måde at styrte styret. Dette aspekt af kampen kan i dag siges at have været

(206) Det skal bemærkes, at befrielsesbevægelserne ikke opgiver deres egne tabstal, men kun fjendens. Dette tal er så til gengæld væsentligt større end det hvide styres egne opgivelser. Befrielsesbevægelsernes tal er givetvis for store; ZANU og ZAPU opgiver således begge at have dræbt mere end 1000 rhodesiske soldater og politifolk hver i 1977, og så mange dræbte kan umuligt holdes skjult i et hvidt samfund på kun 1/4 million (Maxey, *RAPE* No. 9, side 68). På den anden side er det hvide styres opgivelse af dræbte sikkerhedsstyrkesmedlemmer helt sikkert for lavt; flere kendte dødsfald er aldrig blevet officielt rapporteret eller regnes som "biluheld" (se *ibid.* samt *Facts and Reports*, Vol. 8 No. 6, 22.marts 1978, side 24). Endvidere manipulerer det hvide styre med antallet af dræbte afrikanere, så adskillige dræbte *civile* afrikanere tælles som frihedskæmpere (Se The Catholic Commission, *op.cit.*, side 28-30 og 35-37).

succesfuld:

Frihedskæmpernes mange angreb har rystet det hvide styre. Det var fra starten bange for, at de mange angreb skulle skræmme den internationale kapital samt de hvide farmere, arbejdere og teknikere bort, og har derfor brugt mange ressourcer til at slå befrielseskampen ned. Men for det første har styret ikke kunnet kvæle befrielseskampen og dermed berolige den internationale kapital samt de hvide, og for det andet har bekæmpelsen af frihedskæmperne i sig selv skræmt mange hvide farmere, arbejdere og teknikere bort.

I løbet af guerillakrigen har det hvide styre styrket overvågnings- og undertrykkelsesapparatet, som vi så det i afsnit 4.1. Det har medført kraftigt stigende udgifter til sikkerhedsstyrker, administration, vejnet m.m. De direkte forsvarsudgifter er fra 1971/72 til 1977/78 mere end syvdoblet, og udgifterne til det paramilitære politi er i samme periode mere end tre-doblet. Yderligere "anti-oprørsudgifter" (counter-insurgency finance) fra andre ministerier vil i 1977/78 bringe de samlede krigsomkostninger op på \$(Rh)251 mill., hvilket svarer til 30,2% af statsbudgettets i alt \$(Rh)831,4 mill.²⁰⁷⁾ Medtager man subsidier til farmere for afgrøder, der er ramt af sanktionerne, udgør de sammen med krigsomkostningerne ca. 40% af statsbudgettet.²⁰⁸⁾

TABEL 4: Den rhodesiske stats krigsudgifter 1971/72-1977/78 (i \$(Rh) mill.)

År	Forsvaret	Politiet	Ministeriet for indre anliggender	Veje og trafik
1971/72	19,981	16,738	9,670	7,843
1972/73	25,143	18,066
1973/74	38,808	24,654
1974/75	45,119	29,958	25,663	24,301
1975/76	57,014	33,328	31,007	28,024
1976/77	98,400	47,500	31,784	28,014
1977/78	149,187	55,600	40,734	...

Kilder: 1971/72-1975/76: Maxey, *The Fight*, side 30 og Wilkinson, *From Rhodesia*, side 306.

1976/77 : Wilkinson, *Conclusion i Raeburn, Black Fire!*, side 237.

1977/78 : Salisbury Radio, 15. februar 1978 - citeret i *Facts and Reports*, Vol. 8 No. 4, side 5.

Allerede i august 1974 havde det hvide styre oparbejdet et underskud på \$(Rh)40 mill. på statsregnskabet, først og fremmest p.g.a. de øge-

(207) Salisbury Radio, 15. febr. 1978 - citeret i *Facts and Reports*, Vol. 8 No. 4, side 5.

(208) *New African Development*, April 1978, side 57.

de krigsudgifter. Det nødvendiggjorde en 10% ekstraskat med et års tilbagevirkende kraft, både på indkomst- og selskabsskatten.²⁰⁹⁾ Siden er flere skattestigninger fulgt efter, hvortil kommer stigende indirekte skatter (dvs. afgifter på forbrugsvarer o.l.). Selvom de indirekte skatter bevidst har været tilrettelagt, så de rammer afrikanerne hårdest, viser styrets egne økonomiske opgørelser, at også de hvide i Zimbabwe er blevet ramt af en faldende materiel levestandard siden 1975.²¹⁰⁾

Også andre forhold understreger, at det er guerillakrigen langt mere end sanktionerne, der afgørende har undermineret RF-styrets økonomiske og politiske grundlag og tvunget det til forhandlingsbordet. Der er opstået en stor *mangel på kvalificeret arbejdskraft* inden for praktisk taget alle økonomiens sektorer. Det skyldes en kombination af øget militærtjeneste og en voksende europæisk udvandring fra Zimbabwe.

De rhodesiske sikkerhedsstyrker indkalder i stigende grad europæiske mænd mellem 16 og 50 år for at kæmpe mod de afrikanske frihedskæmpere. I juni 1977 blev det bekendtgjort, at alle hvide mænd under 38 år årligt skulle aftjene mindst 190 dages værnepligt (dvs. mere end halvdelen af året) og alle mænd mellem 38 og 50 år mindst 70 dage. Nu går der endvidere kun 2 år fra man er indvandet i Zimbabwe til man bliver indkaldt til militæret. Hvide kvinder samt mænd over 50 år opfordres kraftigt til at melde sig til telefontjeneste, som vagtmandskab o.l.²¹¹⁾

Det begrænsede potentiel af hvide soldater i selve Zimbabwe har fået de rhodesiske sikkerhedsstyrker til i voksende omfang at hverve *lejesoldater*. Der var ved årskiftet 1976/77 skønsmæssigt 1400 lejesoldater i Zimbabwe, hvoraf 400 var amerikanske Vietnam-veteraner og ca. 400 fra Storbritanien, mens de resterende 600 hovedsagelig kom fra Sydafrika, Portugal, Canada, New Zealand, Australien, Vesttyskland og Belgien.²¹²⁾ Siden da er antallet steget yderligere, bl.a. fordi private farmere som nævnt i afsnit 4.1. også er begyndt at hverve uden-

(209) Maxey, The Fight, side 156-157 samt Wilkinson, From Rhodesia, side 305.

(210) Salisbury Radio, 24.febr. 1977 - citeret i Facts and Reports, Vol. 7 No. 6, side 5; Wilkinson, Conclusion til Michael Raeburn, Black Fire!, side 237-238; Anti-Apartheid News, June 1977, side 5 samt Financial Times, 23.marts 1978.

(211) International Herald Tribune, 13.juni 1977.

(212) Daily Mail, 15.juli 1977; Ahmed Khalifa, FN-rapport, side 64 samt Maxey, RAPE No. 9, side 65.

landske lejesoldater til at bevogte deres farme. Officielt registreres lejesoldater som nye indvandrere for at gøre det muligt for RF-styret at afvise eksistensen af lejesoldater i Zimbabwe.

Europæerne er hidtil blevet lokket til Zimbabwe med løfter om stabilt arbejde, god indtægt samt et let og behageligt liv. Den gode indtægt er nu blevet mindre god p.g.a. de øgede skattebyrder. Det behagelige liv er blevet mindre behageligt p.g.a. militærtjenesten. Det har resulteret i en *massiv udvandring af europæere* fra Zimbabwe.

TABEL 5: Europæisk ind- og udvandring 1969-78

År	Indvandring	Udvandring	Nettoindvandring
1969	10.929	5.890	+ 5.040
1970	12.227	5.890	+ 6.340
1971	14.743	5.340	+ 9.400
1972	13.966	5.150	+ 8.820
1973	9.433	7.750	+ 1.683
1974	9.649	9.050	+ 599(a)
1975	12.425	10.497	+ 1.928(a)
1976	7.782	14.854	- 7.072
1977	5.730	16.638	-10.908
1978(jan.)	542	1.303	- 761

Kilder: 1969-76: Wilkinson, Conclusion i Raeburn, *Black Fire!*, side 241.
 1977 : *Information*, 31.januar 1978.
 1978 : *The Rhodesian Herald*, 2.marts 1978.

(a) Disse tal ville sandsynligvis have været negative, hvis der ikke var kommet et stort antal portugisiske flygtninge fra Angola og Mozambique efter kuppet i Portugal den 24.april 1974.

Med en europæisk befolkning på godt 1/4 million er disse udvandrings-tal i de sidste år meget mærkbare, specielt fordi der er en overvægt af faglærte arbejdere, teknikere og andre uddannede mellem 20 og 40 år, som udvandrer for at undgå militærtjeneste, mens indvandrernes uddannelsesniveau generelt er meget lavt (bl.a. p.g.a. tilstedeværelsen af lejesoldater blandt indvandrerne).²¹³ Det har ved siden af militærtjenesten skabt den alvorlige mangel på kvalificeret arbejdskraft.

Tidligere udgjorde *turisme* den tredjestørste kilde til den fremmede valuta, der var blevet ekstra eftertragtet efter afskæringen fra de internationale pengemarkeder som følge af sanktionerne. Men også turismen er i høj grad blevet ramt af guerillakrigen, især efter at to canadiske piger blev dræbt og en amerikansk mand såret ved Victoria-vandfaldene

(213) *Blätter des iz3w* Nr. 58, Dez. 1976, side 8; *New York Times*, 9.jan. 1977 samt *New African Development*, May 1977, side 394.

den 15.maj 1973.²¹⁴⁾ Siden da er antallet af udenlandske turister i Zimbabwe faldet, i de sidste år endda drastisk, fordi turisterne ikke har turdet komme til Zimbabwe af frygt for deres liv og lemmer.

TABEL 6: Antallet af udenlandske besøgende i Zimbabwe 1972-77

1972: 339.210	1974: 229.570	1976: 140.423
1973: 243.812	1975: 244.404(a)	1977: 120.000 (ca.)

Kilder: 1972-76: Wilkinson, Conclusion i Raeburn, *Black Fire!*, side 242.

1977 : *To the Point International*, 16.januar 1978.

(a) Stigningen skyldes sandsynligvis sydafrikanere, der i stedet for at tage til det nu FRELIMO-styrede Mozambique tog til Zimbabwe, hvor guerillaaktiviteten netop dette år var neddæmpet.

Hertil kommer et stigende underskud på de statsejede rhodesiske jernbaner, specielt efter at Mozambique lukkede grænsen til Zimbabwe den 3. marts 1976 for at støtte den netop intensiverede guerillakrig. Derved blev tillige den transportvej, der tidligere havde klaret ca.60% af Zimbabwes eksport, lukket, og Zimbabwe var alene henvist til at benytte Sydafrika som gennemgangsland for varer til og fra Zimbabwe.

Sammenholder man de forhold, der er trukket frem her i afsnit 4.4., med de senere års tilbagegang i produktionen,²¹⁵⁾ har man den væsentligste del af baggrunden for, at RF-styret og dermed det nationale borgerskab er blevet tvunget til at beskæftige sig med, hvad der skal følge *efter* det nuværende styre. Set på denne baggrund har guerillakrigen altså været en succes. Men så er spørgsmålet, om målet for frihedskampenes kamp alene er nået med RF-styrets fald ?

4.5. KAMPEN FOR SOCIALISME

Befrielseskampen, især under ZANU's ledelse, har et langt stykke ad vejen revet RF-styrets økonomiske og politiske grundlag bort, og RF-styrets fald er et afgørende led i kampen. Men det er ikke tilstrækkeligt. Både ZANU og ZAPU erklærer i deres politiske udtalelser, at socialisme er det fremtidige mål for deres kamp. Befrielseskampen må derfor også vurderes som en forberedelse til en socialistisk udvikling.

(214) Maxey, *The Fight*, side 153 samt Wilkinson, *From Rhodesia*, side 280.

(215) Se kapitel I afsnit 6.1. og kapitel II afsnit 1.

Mobiliseringen af den afrikanske befolkning og kampen for socialisme betones imidlertid med forskellig styrke af ZANU og ZAPU, ligesom der sandsynligvis ligger en forskellig socialismeopfattelse til grund for deres politiske programmer og handlen. I dette afsnit vil vi først referere de vigtigste dele af ZAPU's nuværende politiske program, hvorefter vi vil vurdere ZAPU's kamp for socialisme. Derefter vil vi gøre det samme for ZANU's vedkommende. Da ZANU både i sine programatiske udtalelser og i sin konkrete kamp har markeret sig som den mest konsekvent socialistiske organisation i Zimbabwe, vil vi gøre mest ud af behandlingen af ZANU.

a) ZAPU's politiske program

ZAPU konstaterer i sit programatiske skrift, *Ideological Concept*, at "det nuværende livssystem i Zimbabwe er kapitalistisk i praksis og orientering" (stk.1). I stk.2 skriver ZAPU, at "den hvide racisme er en sammensat indretning ("compound device") til at beskytte det hvide samfunds kapitalistiske privilegier såvel som en indstilling, der skal degradere og underminere den sorte mands menneskelige værdighed." I stk.3 fastslår ZAPU, at "kapitalisme og de europæiske nybyggeres hvide racisme er de to grundlæggende onder, som Zimbabwes folk står overfor i dag." I stk.4 beskæftiger ZAPU sig med midlerne til at bekæmpe de to onder: "For at ødelægge kapitalisme, racisme og alle deres indretninger og apparater kræves der en væbnet revolution, ... folkets væbnede revolution. Revolutionen må betyde og resultere i en komplet og fuldstændig forandring af livssystemet."

På grundlag af denne analyse konkluderer ZAPU, at "socialisme er et bedre livssystem og derfor må sejre og være livsordenen i Zimbabwe. Partiet opfatter socialisme som folkets bemygtigelse og bibeholdelse via deres stat af de grundlæggende produktionsmidler" (stk.5).²¹⁶⁾

Også i sit mere officielle blad, *Zimbabwe Review*, taler ZAPU om at skabe "en ny, mere perfekt social orden - den videnskabelige socialisme."²¹⁷⁾ Men i Afrika, hvor næsten hvem som helst kalder sig socialist, er det vigtigt, hvad ZAPU lægger i ordet socialisme. Her virker det betænkeligt, at ZAPU allerede i det politiske program stk.

(216) ZAPU, *Ideological Concept*, side 3-4 (uden år - men det stammer sandsynligvis fra 1971 eller 1972, da ZAPU efter de interne stridigheder i 1970/71 besluttede at "forklare vores ideologiske position åbent og i klare ord" (George Silundika i Ole Gjerstad, *George Silundika*, side 15)).

(217) *Zimbabwe Review*, Vol. 6 No. 3-4, March-April 1977, side 22.

7 siger, at "det er partiets standpunkt - i sit socialistiske begreb - at profit er grundpillen i al bytte, aftale eller handel og ikke som sådan er i modsætning til socialisme. Profit må hverken være udbytende eller benyttes til fordel for et fåtal; den skal tjene alle de mennesker, der lægger deres arbejdskraft i produktionen."²¹⁸⁾

b) Vurdering af ZAPU's kamp for socialisme

Tvetydigheden i ZAPU's programudtalelser afspejler, at der indenfor ZAPU findes både socialister og ikke-socialister. Dette afspejler på den anden side, at det i øjeblikket er kampen for national uafhængighed, der er det fremtrædende. Kampen mod RF-styret samler ikke blot de afrikanske arbejdere og bønder, men også størstedelen af det afrikanske småborgerskab og de afrikanske intellektuelle. Tvetydigheden i programudtalelserne kan i denne forbindelse være taktisk bestemt: de socialistiske kræfter i ZAPU har i kampens nuværende fase ingen interesse i at isolere sig fra kræfter i og udenfor ZAPU, der er imod RF-styret uden at være for socialisme.

Tvetydigheden kan også skyldes, at ZAPU lægger sig op af en sovjetisk socialismeopfattelse og -model. Begrebsforvirringen omkring profit eksisterer nemlig også indenfor den "virkeliggjorte socialismes" verden, hvor en række sovjetiske og østeuropæiske økonomer med voksende succes og accept i de højere partikredse har stået i spidsen for en kampagne, som forsøger at give de enkelte produktionsenheder større selvstændighed i forhold til den centrale plan og derfor slår fast, at profit blot betyder overskud og som sådan altid vil eksistere uanset hvilke produktionsforhold, der dominerer.²¹⁹⁾ ZAPU's væsentligste udenlandske støtte stammer netop fra Sovjet, Østlandene og de Moskva-tro kommunistpartier.

Endelig kan tvetydigheden være udtryk for styrkeforholdet mellem socia-

(218) ZAPU, Ideological Concept, side 5. Det skal nok lige bemærkes, at ZAPUs anvendelse af begrebet "profit" står i skarp kontrast til Marx' konstatering af, at profit (når vi ser bort fra jordrenten) blot er merværdiens forvandlede form, og at netop merværdien er den specifikke form, som merarbejdet - dvs. udbytningen - antager under kapitalismen. Profit og merværdi er med andre ord begreber for forhold, der kendetegner den kapitalistiske produktionsmåde til forskel fra alle andre produktionsmåder, ikke mindst socialismen, hvor al udbytning uanset dens form skulle være afskaffet.

(219) Se Antonio Carlo, Sovjetunionens politiske og økonomiske struktur 1917-1975, Politisk Revy, København 1975 (1972), side 114-119, 136-139 og 150-151 samt Rita di Leo, Arbejderne og det sovjetiske system, Modtryk, Århus 1975 (1970), side 155ff.

lister og ikke-socialister i ZAPU. Der er ingen tvivl om, at de socialistiske kræfter står svagere i ZAPU end i ZANU. Foruden de tvetydige programudtalelser kan der henvises til ZAPUs praksis, hvor hovedvægten lægges på at indgå i forhandlinger med de borgerlige kræfter, der i årtier har udbyttet afrikanerne og undertrykt alle deres fundamentale rettigheder. Og når forhandlinger ikke lykkes: overvejende militære manifestationer, der skal tiltrække den internationale presse. ZAPU har kun i meget begrænset omfang indgået i folkeligt bevidstgørende arbejde, og da det endelig så småt begyndte at ske, kan det meget vel hævdes hovedsageligt at være sket som en *militær* nødvendighed for at undgå nye *militære* nederlag i den væbnede kamp. ZAPU har kun i meget ringe omfang givet udtryk for det *politiske* ønskelige og nødvendige i at mobilisere og bevidstgøre de afrikanske arbejdere og bønder.

At de reaktionære, småborgerlige kræfter står ret stærkt indenfor ZAPU fremgik af en række møder, som ZAPU's næstformand, Josiah Chinamano, afholdt med forskellige fraktioner af det rhodesiske borgerskab i 1977. Den 10. maj 1977 fortalte Chinamano Den Rhodesiske Industrisammenslutning, at "der synes at være vægtige grunde for den første flertalsregering til at bibeholde meget af det nuværende økonomiske system i dets eksisterende form og kun foretage ændringer i lyset af indvundne erfaringer. ... Ingen forstandig regering ville forstyrre det økonomiske system ved at nationalisere for nationaliseringens skyld. ... Forudsat der er politisk stabilitet, er der ingen tvivl om, at udenlandske investeringer vil blive tiltrukket, og at der vil ske en vældig udvikling." Chinamano så frem til, at der kunne indføres privat ejendomsret til jorden i stammeområderne: "I det lange løb og efterhånden som folk enten flytter til byerne eller til åben landbrugsjord (Chinamano hentyder sandsynligvis til de uudnyttede dele af de nuværende europæiske områder), skulle der være jord nok i stammeområderne til, at det vil fremme en omformning af fællesskabssystemet til individuelle landbrug." Med andre ord en småborgerliggørelse af bønderne. Nærmest i parentes kan det lige bemærkes, at det netop var en sådan politik (ganske vist under lidt andre betingelser), der med "Native Land Husbandry Act" førte til dannelsen af den afrikanske nationalistbevægelse i 1950'erne! Chinamano uddybede sin opfattelse overfor *The African Development* og fortalte, at ZAPU's jordpolitik ligger tæt op ad Rhodesian National Farmers' Unions politik. RNFU, der er det europæiske agrarborgerskabs organisation, går nu ind for en ikke-racistisk, kommerciel landbrugssektor baseret på det private initiativ, d.v.s. på rene kapitalistiske principper. Chinamano regnede med, at udenlandsk

hjælp - som det internationale borgerskab har stillet i udsigt for en afrikansk regering, der udtrykkelig ikke må være kommet til magten som følge af en sejr i den væbnede kamp²²⁰) - ville kunne finansiere afrikanernes overtagelse af kommercielle farme. Chinamano fortalte videre, at ZAPU gik ind for en mild form for "afrikansk socialisme", som "aktivt udnytter de aspekter af kapitalisme og socialisme, der passer til vores zimbabweanske samfund, forudsat at de ikke forvrider de lokale værdier, som vores samfund skal baseres på."²²¹)

I et efterfølgende nummer af *New African Development* blev Joshua Nkomo bedt om at kommentere Chinamanos udtalelser. Her falder det først og fremmest i øjnene, at Nkomo på ingen punkter tager direkte afstand fra sin næstkommanderendes udtalelser, men blot gyder lidt olie på vandene. Om uønskelige investeringer siger han fx, at "fremmed kapital er nødvendig," men at den "kan komme fra kilder, som ikke er nykolonialistiske. ... Man kan ikke fremskaffe lokale midler efter sådan en krig, som vi har i Zimbabwe. ... Det er sandsynligvis det, Chinamano har ment." Med hensyn til det mere ømtålelige spørgsmål om en kommende jordreform gør Nkomo sig i realiteten til talsmand for en fortsættelse af det traditionelle system fra stammeområderne, hvor der er individuel brugsret til jorden, men ingen individuel ejendomsret: "Staten ejer jorden på folkets vegne. Enhver kan udnytte så meget jord, han ønsker, men den jord må ikke tilhøre ham. Det udelukker jordspekulation og giver enhver borger ret til at udnytte jorden til gavn for landet. ... Vi vil ikke konfiskere noget. ... Enhver, som vælger at blive zimbabweaner (dvs. incl. de hvide farmere), er berettiget til at udnytte jorden lige som enhver anden uanset hudfarve. Hvis han ønsker at forblive på et bestemt stykke jord, hvor han er vant til at være, ... er han berettiget til at modtage et skøde, der siger, at han har ret til dette stykke jord. Han vedbliver med at udnytte den, dog ikke som sin ejendom, men som statens ejendom, udlejet til han."²²²) Nkomo kommer ikke med ét ord ind på landbrugskooperativer eller kollektiv dyrkning af jorden, men stiller sig på bedste Sovjet-kommunistiske vis tilfreds med en ophævelse af den private ejendomsret.

(220) Se videre om denne såkaldte "Zimbabwe Development Fund" i næste afsnit 5.3.

(221) Alle disse udtalelser fra Josiah Chinamanos side findes i *New African Development*, August 1977, side 782-783. Her står de side om side med en række tilsvarende udtalelser fra henholdsvis Muzorewas UANC og Sitholes ANC(s), som de ligger fuldstændig på linje med. Muzorewa og Sithole er to af de tre afrikanske "ledere", der indgår i det nationale borgerskabs igangværende "interne løsning".

(222) *New African Development*, October 1977, side 980-981.

Overfor den reaktionære Chinamano og den altid oven-på-vandene flydende Nkomo står der på den anden side de militære ledere inden for ZAPU, der aktivt tog del i dannelsen af ZIPA i november 1975 og medvirkede til intensiveringen af den væbnede kamp siden januar 1976.²²³⁾ Det er sandsynligvis de samme, mere progressive kræfter, der arbejder for enheden med ZANU i den Patriotiske Front. Invertfald har dannelsen af den Patriotiske Front styrket de socialistiske kræfter i såvel ZAPU som ZANU, i og med den Patriotiske Front har samlet de socialistiske kræfter i Zimbabwe og forhindret, at de reaktionære i specielt ZAPU (som fx Chinamano) har kunnet indgå en separataftale med det internationale borgerskab.

Indholdet i ZAPU's socialistiske agitation overfor de halvproletariserede bønder er dog endnu tvivlsom - hvis den altså overhovedet finder sted. En socialistisk udvikling i Zimbabwe kan derfor ikke alene basere sig på ZAPU's politiske arbejde. Men der er ingen tvivl om, at ZAPU er inde i en politisk udvikling i øjeblikket. Så længe ZAPU indgår i den Patriotiske Front, styrker det uden tvivl de socialistiske kræfter i ZAPU og er samtidig et tegn på, at de er i fremgang. Det er en af grundene til, at det er meget vigtigt at støtte enheden i den Patriotiske Front.

c) ZANU's programmatisk udsagn

ZANU fremstår i sine skrifter med en klarere socialistisk profil. Når man skal beskæftige sig med ZANU's programmatisk udtalelser, at der imidlertid i skrivende stund det problem, at ZANU i efteråret 1977 har trukket sit andet politiske program, *Mwenje No.2* fra 1972, tilbage for

(223) Her er indtrykket af ZAPU dog også tvetydigt. Efter dannelsen af den Patriotiske Front indledte ZAPU et stort rekrutterings- og træningsprogram af nye frihedskæmpere, efter at ZAPUs deltagelse i den væbnede kamp praktisk taget havde ligget stille fra december 1974 til midten af 1976. Baggrunden var tydeligvis, at ZAPU ikke blot ønskede at være "juniorpartner" i den Patriotiske Front. Det er der absolut intet ondt i, men det er problematisk, at ZAPU har været tilbageholdende med at sende sine færdiguddannede frihedskæmpere ind i Zimbabwe for på den måde at styrke kampen mod RF-styret. I april 1978 skønnedes det, at ZAPU kun havde sendt ca. 1000 frihedskæmpere ind i Zimbabwe ud af deres i alt 8000 færdiguddannede (*New African*, June 1978, side 59). ZAPU er fortsat med at lade ZANU bære den tunge byrde i den væbnede kamp. Det kan yderligere forekomme problematisk, at ZAPU også træner en politistyrke og en konventionel hær uden at have nogen befrieede områder at forsvare (*ibid.* samt lederen i *RAPE* No. 9, side 1-2). Det har fået adskillige borgerlige aviser til at boltre sig i historier om, at ZAPU i virkeligheden kun ruster sig til "det endelige opgør" med ZANU om magten i et frit Zimbabwe.

at revidere det,²²⁴⁾ og at det nye/reviderede politiske program endnu ikke foreligger. I det første nummer af *Zimbabwe News* i 1978 findes der imidlertid en artikel, der er sammenstillet af ZANU's Chief Political Commissar Mayor Vurimbo.²²⁵⁾ Artiklen angives at være "det første sammendrag af den lektionsserie, som enhver ZANU-kammerat skal gennemgå, før han kan få den ære at bruge et våben", men har samtidig i høj grad karakter af et politisk program(udkast?). Vi vil derfor i første omgang lægge denne artikel til grund for en beskrivelse af, hvad ZANU står for i dag.

ZANU starter med at analysere fjendens karakter. "Den væsentligste historiske konsekvens af den koloniale besættelse var etableringen af kapitalisme i kolonierne, hvilket er vores folks og vores bevægelses hovedfjende." Senere konkretiseres hovedfjenden til at være det verdenskapitalistiske økonomiske system og dets agenter i Rhodesia (de multinationale selskaber) samt de hvide nybyggere som den koloniale kapitalismes agenter i Rhodesia.

I det næste afsnit beskæftiger ZANU sig med "drivkraften bag den revolutionære bevægelse i Zimbabwe" og fastslår, at den består af "den brede front af arbejdere, bønder, soldater og studenter samt pjalteproletariatet i både ZANU og ZAPU." I den nuværende "national-demokratiske fase" skal "alle elementer af det undertrykte og koloniserede folk dog mobiliseres til kamp mod den fælles fjende i Zimbabwe, ... selv småborgerskabet og de traditionelle høvdinge og landsbyledere, der er imod fjenden."

Om de økonomiske mål i et frit Zimbabwe skriver ZANU: "Alle produktions-, distributions og byttemidler skal være under den nationale regerings og folkets kontrol. ... Uden kontrol over økonomien har de fleste regeringer (i de afrikanske lande, der blev selvstændige omkring 1960) opdaget, at deres afhængighed af den metropole økonomi er fortsat eller endog vokset. Derfor er kontrollen over Zimbabwes økonomi lige fra begyndelsen af uafhængighedsperioden et centralt mål for ZANU. Som konsekvens heraf vil de vigtigste produktionsmidler blive nationaliseret i arbejdernes og bøndernes interesse. En selvforsynende socialistisk økonomi vil blive skabt som den sikreste garanti imod udenlandsk dominans. ... Der er startet selvforsyningsprojekter i vores flygtningelejre, ... (og) denne politik vil blive fortsat i den begyndelsesperiode, hvor den nye regering kan møde fjendtlighed fra de kapi-

(224) Se *Zimbabwe News*, Vol. 9 Nos. 4-6, July-Dec. 1977, side 8

(225) *Zimbabwe News*, Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 53-59.

talistiske lande."

Om jordspørgsmålet siger ZANU, at "alle naturressourcer ... for bestandig tilhører det samlede zimbabwanske folk. Ingen person har ret til privat ejendomsret over jord og mineraler. ... Bøndernes behov skal bestemmes præcist, og Zimbabwes jord skal stilles til rådighed for dem på kooperationsbasis."

"Det vigtigste politiske mål for ZANU er at smadre det hvide mindretalsstyres hær, politi og administrationsapparat og erstatte dem med en folkets hær og administration for derved at befri de hårdt arbejdende masser fra den tilstand af frygt og moralsk fornødelse, som de har været underkastet i 88 år. Hele folkets revolutionære væbnede kamp er den eneste måde at smadre den kapitalistiske stat på."

ZANU's andet politiske mål "er nydelsen af frihed og udøvelsen af reelt demokrati. ... Arbejdere og bønder skal deltage fuldt ud i de økonomiske institutioner, som de arbejder og lever i. ZANU betragter ikke en borgers stemmeafgivning én gang hvert fjerde år på én eller to kandidater ... som tilstrækkelig deltagelse. Vores opfattelse af demokrati er et system, hvor ledelse og arbejdere på en fabrik diskuterer alle de sager, der har at gøre med det produkt, de producerer, samt med deres fabriks organisering, og derefter tages beslutninger i rigtigt sammensatte komiteer, hvor arbejderne har det afgørende ord. På tilsvarende måde skal bønderne have det afgørende ord i de kooperativer og fællesskaber, som deres produktion foregår i." ZANU sammenfatter sin opfattelse i begrebet "demokratisk centralisme", som betyder en kombination af brede diskussioner af alle emner og centraliseret beslutningstagning, når enighed er opnået. ... Når en beslutning er taget af partiets centrale organ, vil det påhvile alle medlemmer at rette sig efter beslutningen."

Dette forudsætter en "accept af kritik og selvkritik som praktisk princip ... både fra lederne side over for medlemmerne og masserne samt mellem lederne selv." Endelig forudsætter det en høj grad af politisk bevidsthed blandt arbejderne og bønderne: "Det er partiets ansvar at mobilisere arbejderne og bønderne og højne deres nationale bevidsthed. Dette arbejde startede for adskillige år siden ... Det økonomiske udviklingsprogrammes succes efter uafhængigheden afhænger af mobiliseringsarbejdets succes nu og i fremtiden."

ZANU understreger nødvendigheden af international solidaritet. Den vigtigste internationale støtte ydes af de progressive afrikanske lande, den næstvigtigste af socialistiske lande i Østeuropa, Asien og andre

steder og den tredjevigtigste "af radikale solidaritetsgrupper og individer i Vesteuropa og de skandinaviske lande, som har ydet materiel og finansiel hjælp." Også på anden måde understreger ZANU det internationale perspektiv: "Zimbabwe er en intern del af det bredere problem omfattende hele det sydlige Afrika. Især Zimbabwe har i realiteten været Sydafrikas koloni, og derfor er dets befrielse uløseligt forbundet med den Sydafrikanske Republiks overlevelse. ... Hele den kapitalistiske verden er sammenknyttet med Sydafrika. ... Det sydafrikanske statsmaskineri skal smadres og ødelægges, ... og hele det økonomiske netværk med udbytning af arbejdskraft og råmaterialer fra de omkringliggende afrikanske lande i regionen skal grundigt ryddes af vejen og ødelægges, hvis det sydlige Afrikas 50 millioner store indfødte befolkning virkelig skal befries."

Dette ZANU-dokument fra 1977/78 er mere klart socialistisk end ZANU's andet politiske program fra 1972, *Mwenje No. 2*. Her var det formulerede mål også socialisme ("et frit, demokratisk, uafhængigt og socialistisk Zimbabwe"), men samtidig holdt ZANU dengang døren åben for en privatkapitalistisk udvikling som en del af den samlede økonomiske udvikling: "Derudover har de (folket) via deres kontrol over regeringen også en generel kontrol over den økonomi, der dækkes af statsejede selskaber, kooperativer og endog den private sektor, så længe den fortsætter i nogen væsentlig grad." Bortset fra "så længe" præciserede programmet ikke nogen tidsbegrænsning for den private sektor, men fortsatte tværtimod: "Hvor det er muligt vil principperne om profitdeling i den private sektor blive introduceret inden for rammerne af en industriel forligslovgivning".²²⁶⁾

d) Vurdering af ZANUs programmatisk udsagn

Der er ingen tvivl om, at de socialistiske kræfter i ZANU er blevet styrket i løbet af guerillakrigen (*Mwenje No. 2* blev netop skrevet, kort før guerillakrigen rigtig kom igang). Det er næppe forkert at hævde, at der er en vis politisk egendynamik i en langvarig guerillakrig. For overhovedet at kunne føre en langvarig guerillakrig forudsættes lokalbefolkningens aktive støtte og en vis form for selvstændig organisering af lokalbefolkningen. Den nære kontakt og samarbejde med lokalbefolkningen medvirker til, at befrielsesbevægelsernes småborgerlige/intellektuelle udgangspunkt svækkes, og at bevægelserne

(226) *Mwenje No. 2*, side 26-27.

derved radikaliseres. I bevægelsernes arbejde i forhold til lokalbefolkningen åbnes der mulighed for, at det politiske indhold i mobiliseringen gradvist kan udbygges og uddybes. De selvstændige organiseringsformer kan udvikles til folkelige *magtorganer*, hvilket udvider grundlaget for kampen mod den borgerlige statsmagt, som er den primære modstander. I løbet af kampen, men især efter erobringen af statsmagten vil bevægelserne kunne benytte folkemagtsorganerne ved opbygningen af det socialistiske demokrati, hvor statsfunktionerne gennem decentralisering og øget selvforvaltning gradvist føres tilbage til samfundet, til folkets umiddelbare kontrol.²²⁷⁾

Så langt er kampen for socialisme i Zimbabwe ikke nået i dag. Den står endnu kun ved tærsklen til at skulle udbygge de fåtallige selvstændige organiseringsformer, der er beskrevet ovenfor i afsnit 4.3. I denne forbindelse er det yderst vigtigt, hvilket politisk indhold der bliver lagt i organiseringen af lokalbefolkningen. Som det fremgår af gennemgangen af ZANUs og ZAPUs programmatisk udsagn, er ZANU i sine udtalelser langt klarere socialistisk orienteret end ZAPU, men heller ikke i ZANU er afklaringen total. Et eksempel kan anskueliggøre dette.

M.h.t. den nødvendige og meget vigtige jordreform understreger ZANU som nævnt, at landbruget skal organiseres i kooperativer. Kooperativer er vigtige i en socialistisk udvikling, men de udgør ikke en specifik socialistisk organiseringsform. Det afhænger af det politiske indhold, man putter i dem. Marx omtaler som bekendt Kooperationen som den første og grundlæggende *kapitalistiske* måde at forøge arbejdets produktivkraft på.²²⁸⁾ Den danske andels- og brugsforeningsbevægelse er et andet eksempel på, at kooperativer absolut ikke behøver at være socialistiske. I Zimbabwe vil landbrugskooperativer for det første være af betydning, fordi man derved kan udnytte en række stordriftsfordele til at øge produktiviteten (mere rationel udnyttelse af arbejdsressourcerne, indførelsen af maskiner osv.), hvilket ikke kan opnås ved små individuelle brug. Disse fordele vil gælde både for en kapitalistisk og for en socialistisk produktion. For det andet kan organiseringen af landbruget i kooperativer tilnærme arbejderne og bøndernes situation ved at den enkeltes ejendomsret over produktionsmidler og produkter samt de individuelle aspekter i produktionen svækkes. Samtidig vil det modvirke en småborgerliggørelse af bønderne, og samlingen af bønderne vil danne et bedre grundlag for det fortsatte politiske bevidstgørelsesarbejde. Det vil

(227) Se hertil fx Torben Hviid Nielsen, *op.cit.*, side 79-92.

(228) Marx, *Kapitalen* 1:2, kapitel 11, side 482-498.

være inllysende målsætninger under en socialistisk opbygning, mens det af gode grunde ikke vil indgå i en kapitalistisk produktion. Det samme gælder den tredje fordel ved landbrugskooperativer: de vil kunne svække kvindeundertrykkelsen i Zimbabwe. Skal kvinderne ikke længere arbejde for deres mænd, men i kooperativer, bortfalder f.eks. det meste af grundlaget for brudeprisen, som mere end noget andet cementerer kvindeundertrykkelsen.²²⁹⁾ Stordriftsfordelene udgør det mest umiddelbare grundlag for at danne landbrugskooperativer, men skal de ikke degenerere til en kapitalistisk organiseringsform kræver det en bevidst politisk ledelse, der lægger et socialistisk indhold i dem.

Der er også en anden vigtig ting, der skal trækkes frem. De historiske erfaringer fra revolutioner i kapitalistisk tilbagestående lande lige fra Rusland i 1917 til Angola og Mozambique i 1975 viser, at sådanne lande står over for vældige problemer, når det gælder opbygningen af socialisme. Det drejer sig specielt om de problemer, der opstår i forbindelse med det naturlige krav om en hurtig økonomisk udvikling for at afhjælpe den brede befolknings fattigdom, nød og elendighed. Hertil kommer eksistensen af fjendtlighedsindede kapitalistiske lande, der med alle midler forsøger at forsvare deres egne interesser i det pågældende land (og de er som bekendt store i Zimbabwe) og forhindre en socialistisk udvikling. Begge dele fremmer en centralistisk tendens i den politiske ledelse, der let kommer i modsætning til en øget demokratisering. Problemet har to poler: dels en bevidst politisk ledelse i spidsen for statsmagten og dels den politisk bevidstgjorte befolknings deltagelse i folkemagtsorganerne. I kapitalistisk tilbagestående lande som Zimbabwe er der imidlertid ingen tvivl om, at den politisk bevidste ledelse er det afgørende for en socialistisk udvikling. Men hvis ikke den politiske ledelse skal selvstændiggøre sig i forhold til befolkningen og degenerere til en bureaukratisk elite, er det nødvendigt, at ledelsen lægger meget stor vægt på bevidstgørelsen af befolkningen og udbygningen af folkemagtsorganiseringen. Partiet kan ikke i længden *alene* drive den socialistiske udvikling fremad og fungere som "proletariatets repræsentanter", som ZANU skriver i en bisætning.²³⁰⁾

I forbindelse med omtalen af den demokratiske centralisme understreger ZANU korrekt nødvendigheden af, at arbejderne og bønderne direkte inddrages i alle diskussioner, og at demokrati ikke blot skal opfattes som stemmeafgivning med års mellemrum. Samtidig understreger ZANU dog,

(229) Jvf. kapitel II afsnit 3.2.

(230) Zimbabwe News, Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 54 (vores fremhævelse).

at selve *beslutningen* efter diskussionerne altid skal tages centralt, og at alle medlemmer derefter har pligt til at rette sig efter beslutningen. En vis grad af centralisme er nødvendig, ikke mindst i et land som Zimbabwe. Den socialistiske udvikling vil foregå som en balanceakt mellem en korrekt vægtning af det centralistiske og af det demokratiske, så en lederklige ikke kan benytte centralismen til at tilrive sig selvstændig magt og hæmme eller stoppe demokratiseringen. Igen ser vi altså, at de programatiske udsagn ikke er utvetydige, dvs. at meget afhænger af deres fortolkning - af det politiske indhold, der lægges i dem.

Den eneste sikring imod de centralistiske tendenser - hvadenten de foregår i kapitalistisk regi eller under påberåbelse af socialisme - vil være en øget demokratisering, dvs. en decentralisering. Det skal ikke alene sikres, at arbejderne og bønderne inddrages i alle diskussioner. Hvis ikke de også tillægges en direkte *magt* over egne forhold, vil diskussionerne let blive oplevet som unødvendigt tidsspilde og langsomt dø bort. Endvidere er en øget direkte folkelig magt det eneste, der i længden vil kunne modvirke en centralisering af magten.

Som tidligere nævnt er ZANU først netop nu, hvor dette skrives (foråret 1978), begyndt at etablere befriede områder, og det er først ved opbygningen af befriede områder, at ZANU kan begynde at oprette landbrugs-køoperativer og egentlige folkemagtsorganer, der vil kunne stabilisere og grundfæste ZANUs socialistiske kurs. P.g.a. dette forhold kender vi endnu intet til, hvordan ZANU vil gribe en folkelig organisering an, udover det der står ovenfor om de halvbefriede områder samt til dels om flygtningelejrene i Mozambique.²³¹⁾

e) Kampens faser

Både i flygtningelejrene, i de halvbefriede områder og i ZANUs organisering af lokalbefolkningens støtte til guerillakrigen ligger der adskillige - for manges vedkommende bevidste - kim til en fremtidig socialistisk udvikling i Zimbabwe. I denne forbindelse er det vigtigt at understrege, at selvom ZANU benytter begreberne fra den traditionelle Komintern-opdeling af kampen i to skarpt adskilte faser,²³²⁾ så læg-

(231) Se afsnit 4.3.h og 4.3.i i dette kapitel.

(232) Vedrørende diskussionerne i Komintern, se Fernando Claudin, Krisen i den kommunistiske verdensbevægelse: Fra Komintern til Kominform, Modtryk, Århus 1977 (1970), bind 1, side 237-288. Om grundlaget for de nuværende maoistiske opfattelser, se Mao Tse-tung, Om det nye demokrati, Guerillakrig og politisk strategi, Jørgen Paludans For-

ger de både i ord, men især i handling et andet indhold i begreberne, så kampens faser netop *ikke* opfattes som skarpt adskilte.²³³⁾

Ifølge ZANU samler kampens første fase, den såkaldt *national-demokratiske fase*, "alle elementer af det undertrykte og koloniserede folk... til kamp imod den fælles fjende i Zimbabwe, ... selv småborgerskabet samt traditionelle høvdinge og landsbyledere". Lige efter beklager ZANU dog, at det ikke har været muligt at samle *hele* småborgerskabet og dermed *alle* afrikanerne imod RF-styret: "Det truende problem i øjeblikket er det store element af disse kompromissøgende klasser, som har anslået en imødekommende og venlig holdning til imperialism og kolonialisme i de såkaldte interne løsningsforhandlinger."²³⁴⁾ Allerede nu, i den "national-demokratiske fase", forsøger borgerskabet med andre ord at sikre sin fremtidige magt i Zimbabwe v.h.j. alliancer med reaktionære dele af det afrikanske småborgerskab. Da borgerskabet ikke anerkender en opdeling af kampen i skarpt adskilte faser, hvorfor skulle ZANU så gøre det? Det gør de da heller ikke:

I stedet for, som Komintern-modellen kræver, at "skjule" kampens mål er socialisme for på den måde at inddrage ikke-socialister i kampen,²³⁵⁾ proklamerer ZANU åbent, at de kæmper for et socialistisk Zimbabwe. Endvidere eksisterer der ikke i forbindelse med ZANUs kamp den foreskrevne todeling mellem et revolutionært arbejderparti og en bred demokratisk bevægelse. ZANU kalder skiftevis sig selv for et parti og en bevægelse, hvilket også fremgår af ZANU-citaterne ovenfor.

f) Forberedelserne til socialisme: bevidstgørelsesarbejdet

I forbindelse med diskussionen af kampens anden fase understreger ZANU den tætte sammenhæng mellem den første og anden fase: "Den *socialistiske revolutions* andet trin vil blive garanteret af en bevægelse med en

lag, København 1969, side 146-184. En kort gennemgang af den nuværende sovjetiske opfattelse findes i V.G. Solodovnikov, Vejen til socialisme gennem ikke-kapitalistisk udvikling, i tidsskriftet Den ny verden, 9. årg. nr. 4, Institut for udviklingsforskning, København 1975, side 17-46.

(233) Se kapitel II afsnit 5.

(234) Zimbabwe News, Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 54.

(235) Som eksempler på befrielsesbevægelser i Afrika, der i denne henseende følger Komintern-modellen og ikke med ét ord nævner socialisme, selvom de i forskellig grad er socialistisk dominerede, kan der fx henvises til EPLF i Eritrea (National Democratic Programme of the Eritrean People's Liberation Front, vedtaget på EPLFs første kongres den 31. januar 1977) og til ANC i Sydafrika (Strategy and Tactics of the ANC, vedtaget på Morogoro-konferencen og offentliggjort i Sechiaba, July 1969).

proletarisk ideologi, efter den politiske uafhængighed er vundet. Men denne proces' succes i den anden fase afhænger af fremkomsten af en arbejderklassebevægelse med en proletarisk ideologi i løbet af den første fase. Det er derfor yderst vigtigt, at ... ledelsen er i proletariatets hænder, eller en repræsentant for proletariatet, i hele den revolutionære proces."²³⁶⁾ Der er altså ingen tvivl om, at ZANU er opmærksom på faren for, at nykoloniale kræfter høster frugten af kampen imod RF-styret, hvis ikke ZANU allerede nu sikrer den videre kamp for socialisme.

Da ZANU endnu ikke har oprettet befriede områder, består den væsentligste del af forberedelserne til socialisme i en politisk bevidstgørelse af den afrikanske befolkning, og det omtaler ZANU som nævnt selv som en meget vigtig forberedelsesopgave. Vi har tidligere fremhævet, at de halvproletariserede bønder - det store flertal af Zimbabwes befolkning - primært slutter op om og støtter befrielseskampen, fordi de ønsker mere jord, bedre dyrkningsbetingelser osv. Det indrømmer ZANU åbent: "Jordmangel var én af de væsentligste forudsætninger for befrielseskampen og er helt sikkert inspirationskilden for de bønder, der er sluttet op om bevægelsen."²³⁷⁾ De halvproletariserede bønder opfatter altså primært sig selv som bønder, ikke som arbejdere (hvilket som tidligere omtalt er meget naturligt, da mindre end halvdelen af klassens samlede indkomst skønnes at stamme fra lønarbejde).

Der er på flere måder ikke materiel baggrund for, at de halvproletariserede bønder ud fra deres egen livssituation kan udvikle en fuldt udviklet proletarisk og anti-kapitalistisk bevidsthed. Som halvproletariserede bønder har de ud fra deres *aktuelle* udbytning og undertrykkelse under lønarbejde og ud fra undertrykkelsen i de afrikanske landområder kun en delvis erfaring med kapitalismen og en delvis objektiv interesse i socialisme. Det er derfor afgørende for de halvproletariserede bønders politiske bevidsthed og politiske handling, hvilken bevidstgørelsesproces de inddrages i. P.g.a. vanskelighederne med enhver form for organiseret arbejde i de europæiske områder og dermed vanskelighederne med at bevidstgøre de halvproletariserede bønder under migrantarbejde er ZANUs politiske bevidstgørelsesarbejde i de afrikanske landområder med andre ord af afgørende betydning for en socialistisk udvikling i Zimbabwe.

I denne forbindelse er det svært at sidde i Danmark og vurdere, hvad der

(236) Zimbabwe News, Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 54 (ZANUs fremhævelse).

(237) ibid., side 57. Se endvidere tidligere i kapitel II afsnit 3.2.

konkret foregår inde i Zimbabwe. Fra befrielsesbevægelsernes repræsentanter - og andre kilder eksisterer der ikke i den nuværende situation - kender vi noget til bevidstgørelsesarbejdets *former*, f.eks. hvad ZANU gør, når de ønsker at inddrage en landsby i guerillakrigen, at de distribuerer diverse politiske skrifter i lokalbefolkningen, at de igangsætter politisk skoling osv. Men for det første kan vi ikke vide, om det er i *alle* landsbyer, at ZANUs frihedskæmpere udfører politisk skolingsarbejde, og vi kan ikke vide, hvor *ofte* det sker i de enkelte landsbyer. At der utvivlsomt foregår et omfattende bevidstgørelsesarbejde, kan vi slutte af lokalbefolkningens opbakning bag guerillakrigen og af det fremskredne udviklingstrin, som det aspekt af guerillakrigen, der vedrører kampen mod RF-styret, befinder sig på. Men det siger til gengæld ikke noget om omfanget af ZANUs *socialistiske* agitation.

Her er vi så kommet til det andet vurderingsproblem. Vi kan ikke præcist vide, hvilket politisk *indhold* ZANUs frihedskæmpere lægger i den politiske skoling. Vi kender ZANUs erklærede hensigter (f.eks. den ovenfor refererede artikel), men hvordan formidles disse hensigter til arbejdere og bønder i Zimbabwe? I afsnit 4.3.c refererede vi en ZANU-frihedskæmpers beskrivelse af forberedelsesarbejdet til guerillakrigen. Han fortalte, at frihedskæmperne benyttede befolkningens klager til at forklare nødvendigheden af at bekæmpe de "hvide kapitalister". Men vi ved ikke, om vægten blev lagt på nødvendigheden af at bekæmpe de *hvide* eller på at bekæmpe *kapitalisterne*. Forskellen er knivskarp for den umiddelbare bevidsthed, men den politiske effekt er himmelvid forskellig: er det racekamp eller klassekamp, nykolonialisme eller socialisme?²³⁸⁾ Det er oplagt, at en socialistisk bevidstgørelsesproces er en proces, hvor vægten gradvist forskydes fra en understregning af nødvendigheden af at bekæmpe de hvide til en understregning af kampen mod kapitalisterne - dvs. dreje de afrikanske arbejderes og bønderes bevidsthed fra racekamp til klassekamp.²³⁹⁾ Hvor langt ZANU er kommet i den proces i de forskellige dele af landet, er det imidlertid svært for os at vurdere.

g) Forberedelserne til socialisme: organiseringsarbejdet

Vi har tidligere behandlet de vanskelige betingelser fra det hvide sty-

(238) Jvf. kapitel I afsnit 2.1.

(239) Det er også det indtryk, der fæstner sig ved læsning af flere af historierne i Michael Raeburns bog *Black Fire!*, især titelhistorien om guerillakrigen og dens forberedelse (se side 192 og 202-205).

res side, som ZANU arbejder under.²⁴⁰⁾ Disse betingelser har især haft betydning for det andet led i forberedelserne til socialisme, der vedrører grundlæggelsen af kimene til de socialistiske organiseringsformer. I forbindelse med lokalbefolkningens støtte til og inddragelse i guerillakrigen (i områder, der endnu ikke kan betegnes som hverken halvt eller helt befriede) konkluderede vi, at det ud fra et socialistisk perspektiv er vigtigt, at landsbyerne i deres støtteaktiviteter er fælles om nogle ting, men at netop fællesopgaverne er blevet begrænset af det hvide styres voldsomme undertrykkelse, så de ikke i sig selv er store nok til at skabe basis for en længerevarende kollektiv organisering.²⁴¹⁾ Valget af kontaktpersoner til frihedskæmperne og deltagelse i den politiske skoling kan dog danne udgangspunkt for selvstændige, kollektive organiseringer af bønderne.

I de halvbefriede områder og i flygtningelejrene er det meget positivt, at ZANU bevidst forsøger at organisere arbejdet kollektivt og derved begynder at nedbryde det hidtil overvejende individuelle produktionsmønstre. Kollektivt arbejde vil kunne udgøre et vigtigt grundlag for en politisk organisering af afrikanerne, men som allerede nævnt kan der lægges forskelligt politisk indhold i organiseringen. Endvidere viser beskrivelsen af ZANUs uddannelse, at de tager afstand fra et borgerligt uddannelsesmønster og forsøger at lægge et politisk indhold i uddannelsen, så den vil kunne understøtte ZANUs øvrige politiske arbejde. ZANU er med andre ord bevidst om det politiske indhold i arbejdet er af stor betydning. Hertil kan nævnes fællesmøderne i flygtningelejrene (og sandsynligvis også i de halvbefriede områder) som en begyndelse til at inddrage befolkningen i politiske diskussioner.

Alt dette kan dog kun opfattes som kimformer, som kan udvikles til en egentlig socialistisk organisering af den afrikanske befolkning. Det er først ved etableringen af befriede områder, at en sådan organisering kan påbegyndes, og at der kan lægges et mere stabilt politisk indhold i det, som vil grundfaste den socialistiske udvikling i Zimbabwe. Hvis et socialistisk styre derfor kom til magten nu, ville det stå over for et stort arbejde med en hurtig udbygning af kimformerne til den socialistiske organisering. Et socialistisk styre vil, som ZANU selv understreger, ikke blot kunne overtage de eksisterende kapitalistiske og traditionelle sociale strukturer, hvoraf en stor del i øvrigt allerede er brudt sammen som følge af guerillakrigen (de kon-

(240) Se afsnit 4.1. i dette kapitel.

(241) Se tidligere i afsnit 4.3.d og 4.3.e.

trollerede områder).²⁴²⁾ Man står derfor i Zimbabwe i den situation, at mens kampen mod RF-styret er langt fremskreden, er kampen for socialisme ikke tilsvarende langt fremme. Befrielseskampen i Zimbabwe adskiller sig derved fra befrielseskampene i de tidligere portugisiske kolonier, hvor de to aspekter af kampen udviklede sig mere synkront, fordi de på et langt tidligere tidspunkt i kampen kunne begynde at opbygge befriede områder. Derfor er det meget væsentligt for en socialistisk udvikling, at Zimbabwe vil blive styret af kræfter, der vil styrke de socialistiske kimformer.

Som det nu er skrevet mange gange, vil udviklingen af og i de befriede områder være afgørende for den fremtidige politiske kurs i et frit Zimbabwe. Samtidig vil det udgøre en vigtig prøvesten for de socialistiske kræfter i både ZAPU og ZANU. Omvendt er det så også vigtigt at støtte disse kræfter på alle mulige måder. Udviklingen af befriede områder kan ansues - og gribes an - på mindst to forskellige måder. På den ene side som led i en begyndende socialistisk samfundsopbygning med øget direkte magt til folket, som det er beskrevet ovenfor. På den anden side som led i at opnå en bedre forhandlingsposition over for såvel det nationale som det internationale borgerskab: På en række møder i den Patriotiske Fronts topledelse i februar 1978 blev det diskuteret at oprette helt befriede områder inde i Zimbabwe for på dette grundlag at udnævne den Patriotiske Front som Zimbabwes legitime regering. Hensigten var på den måde at opnå en modvægt til den "interne løsning".²⁴³⁾ De to nævnte aspekter i forbindelse med befriede områder står ikke nødvendigvis i modsætning til hinanden. Men en politisk ledelse, der ikke tilstrækkelig bevidst forsøger at grundfæste det socialistiske perspektiv ved at udbygge kimformerne til en socialistisk organisering og satse på opbygningen af folkemagtsorganer, havner let i en nykolonial eller partibureaukratiseret situation p.g.a. den tidligere omtalte tendens til en centralisering af magten.

h) Om proletariatet

Afslutningsvis skal det i forbindelse med kampen for socialisme nævnes, at ZANU efter alt at dømme endnu kun har en begrænset politisk praksis over for de helt proletariserede afrikanske arbejdere i byerne. Det skyldes, at det hvide styres kontrol med den afrikanske befolkning har været stærkest i byområderne, og at politisk arbejde derfor har været

(242) Se afsnit 4.3.h.

(243) Daily Telegraph, 25.febr. 1978.

underkastet de sværeste betingelser netop der. ZANU har sine primære opbakning blandt de halvproletariserede bønder, men vil ZANU fastholde sin revolutionære målsætning, skal også de helt proletariserede arbejdere inddrages i kampen.

ZANU skriver selv: "I et land som Zimbabwe med en stor industriel basis må den ene million afrikanske arbejdere, der er afhængige af lønindtægt, være den ledende kraft i den revolutionære proces. ... De strejker, der er blevet organiseret siden kampens start og specielt under Pearce-kommissionens test i 1972, samt nationalistbevægelsens almindelige karakter har bevist, at arbejderne er en ledende kraft. ... Vores revolutions grundlæggende mål er at fravriste kolonialisterne magten og overgive den til arbejder-bondealliancen under ZANUs ledelse."²⁴⁴⁾

i) Afslutning og opsummering

ZANU er den organisation i Zimbabwe, der mest klart og konkret har udtrykt, at de kæmper for en reel socialistisk udvikling. ZANU er også den organisation, der har ydet det største arbejde for at fremme en socialistisk udvikling i Zimbabwe. Dette arbejde har ført til, at ZANU er blevet stadig mere radikaliseret og politisk afklaret. Derfor er det vigtigt at støtte ZANU og deres kamp, hvis man ønsker at bidrage til en socialistisk udvikling i Zimbabwe. Det vil samtidig være et bidrag til bekæmpelsen af det internationale borgerskab og som sådan et led i den verdensomspændende kamp mod kapitalisme og for socialisme.

ZANU er ikke den pletfri revolutionære bevægelse, der fra kampens start har haft den korrekte analyse og gjort de korrekte ting. En sådan bevægelse, parti eller organisation har aldrig eksisteret, ikke i nogen revolutionær udvikling. ZANU har lavet fejl og har udviklet sig, ikke mindst på grundlag af fejlene. Det er en organisation i stadig bevægelse. I den situation, ZANU står i i øjeblikket, ved begyndelsen til udviklingen af befriede områder, har de netop selv understreget, at der kan opstå uenigheder og modsætninger i ZANU på spørgsmålet om, hvordan ZANU skal gribe udviklingen af de befriede områder an. I den politiske afklaringsproces kan der opstå fraktionskampe inden for ZANU, uden at det nødvendigvis skal tolkes som en svaghed ved bevægelsen.²⁴⁵⁾

(244) Zimbabwe News, Vol. 10 No. 1, Jan.-Feb. 1978, side 55.

(245) Der har allerede inden for de sidste 1½-2 år været en række fraktionskampe mellem ledere i ZANU. Endnu er der dog ikke tilstrækkeligt pålidelige oplysninger til at vurdere, hvilke politiske tendenser der er blevet styrket. De første interne stridigheder sluttede foreløbigt, da en række

En solidarisk støtte til ZANU betyder ikke, at man skal romantisere ZANU og ZANUS kamp. Det tjener intet formål. Som Amilcar Cabral skrev i et partidirektiv til PAIGCs medlemmer i Guinea-Bissau i 1965:

"Skjul intet for folket. Fortæl ingen løgne. Afslør løgnene hvor de end dukker op. Skjul ikke vanskeligheder, fejltagelser, fiaskoer. Påberåb jer ingen lette sejre."²⁴⁶ Det samme gælder for solidaritetsarbejde.

ZIPA-ledere med Dzinashé Machingura og Elias Hondo i spidsen blev udrenset i januar 1977, angiveligt fordi de hverken ville anerkende, at Mugabe blev ny politisk leder, eller at Josiah Tongogara automatisk skulle genindtræde på sin gamle post som øverste militære leder af ZANU-frihedskæmperne, straks efter han blev løsladt fra fængslet i Zambia den 21. oktober 1976, hvor han havde siddet inde-spærret siden marts 1975 (se afsnit 4.3.g). Bag dette lå sandsynligvis en modstand mod at opgive de politiske perspektiver med ZIPA som en politisk enhedsbevægelse, der forenede og ophævede ZANU og ZAPU (se det følgende afsnit 5.2.). Andre har omtalt ZIPA-lederne som stærkt pro-kinesiske, uden at det dog er blevet konkretiseret, hvordan det adskiller dem fra mange andre ZANU-ledere (ZANU har hidtil fået en del militær hjælp fra Kina, og mange af de nuværende guerillaledere er oprindeligt blevet trænet i Kina). Den anden fraktionsstrid inden for de sidste år brød tilsyneladende ud efter det rhodesiske angreb på ZANUS lejr i Chimoio i Mozambique den 23.-24. november 1977. En række centralkomiteemedlemmer med Rugare Gumbo og Henry Hamadziripi i spidsen gjorde Mugabe og Tongogara ansvarlige for det dårlige forsvar af Chimoio. Samtidig er Gumbo m.fl. blevet anklaget for at forsøge at forcere enhedsbestræbelserne mellem ZANU og ZAPU, hvilket antyder, at der ligger bredere politiske uenigheder bag. Stridighederne førte til, at Gumbo, Hamadziripi, 3 andre centralkomiteemedlemmer samt en række af deres tilhængere blev udrenset i januar-februar 1978. I forbindelse med fraktionsstridighederne har der været rejst kritik at ZANUS måde at behandle uoverensstemmelserne på. I stedet for en åben diskussion af de rejste politiske problemer har der her som ved en række tidligere lejligheder været en tendens til, at man har forsøgt at komme oppositionen til livs ved likvideringer og lignende.

De sidste par års fraktionsstridigheder har efter alt at dømme ikke påvirket ZANUS militære aktiviteter inde i Zimbabwe. Det tyder på, at stridighederne primært har befundet sig på lederplan og ikke har involveret de "menige" frihedskæmpere. Uanset de to udrensede fraktioners politiske ståsted (som det som sagt er vanskeligt at få overblik over) synes de derfor ikke at have haft eller sørget for større opbakning bag deres synspunkter.

Se Financial Times, 6.maj 1977; New African, May 1978, side 30-31 og June 1978, side 60 samt Africa Confidential, Vol. 19 No. 3, 3. febr. 1978, side 2; Vol. 19 No. 6, 17.marts 1978, side 2-3 og Vol. 19 No. 7, 31.marts 1978, side 1-2.

(246) Amilcar Cabral, Fortæl ingen løgne. Påberåb jer ingen lette sejre, i Revolutionen i Guinea, side 46.

5. BORGERSKABETS FORHANDLINGSOFFENSIV

I 1950'erne stod det internationale borgerskab i spidsen for en politik, der betød en smule forbedrede levevilkår og ytringsmuligheder for et lille mindretal af afrikanere (småborgerskabet og de intellektuelle) og ad den vej åbnede for en nykolonial løsning i Zimbabwe. I 1962 samlede det nationale borgerskab støttet af arbejderaristokratiet sig i RF i opposition mod denne politik og intensiverede undertrykkelsen af afrikanerne og deres politiske udtryksmuligheder, efter de overtog regeringsmagten. Det internationale borgerskab accepterede den skærpede undertrykkelse, så længe den ikke truede det internationale borgerskabs egne interesser, dvs. så længe undertrykkelsen formåede at holde de afrikaniske arbejdere og bønder nede. I realiteten støttede det internationale borgerskab det nationale borgerskab og det undertrykkelsespolitik. Det udtrykkes fx åbent i Henry Kissingers fastlæggelse af USA's politik over for det sydlige Afrika i 1969: "Vi vil opretholde offentlig modstand imod racistisk undertrykkelse, men mildne politisk isolation og økonomiske restriktioner over for de hvide stater. ... Vi vil være mere fleksible i vores holdning til Smith-styret. ... Vi vil tage diplomatiske skridt for at overbevise områdets sorte stater om, at deres nuværende aspirationer om befrielse og flertalsstyre i syd ikke kan opnås ved hjælp af vold, og at deres eneste håb for en fredelig og blomstrende fremtid ligger i tætte relationer med de hvidt dominerede stater. ... Vi vil yde større og mere fleksibel (dvs. som pressionsmiddel) økonomisk hjælp til områdets sorte stater for at koncentrere deres opmærksomhed om deres interne udvikling (med andre ord: bortlede deres opmærksomhed fra befrielseskampen) og for at give dem et motiv til at samarbejde med hensyn til at mindske spændinger. Vi vil fremme økonomisk hjælp fra Sydafrika til de sorte udviklingslande."²⁴⁷⁾

Den kissingerske politik betød, at verdens førende imperialistiske magt, USA, i en årrække førte en bevidst lav profil over for det sydlige Afrika, og i stedet benyttede Sydafrika til at varetage sine interesser i området. Disse interesser drejede sig primært om at få stoppet befrielseskampene eller "mindske spændinger", som de selv kaldte det: USA ønskede at "fremme eksisterende tendenser til at udbyde relationer mellem sorte og hvide stater for at mindske spændinger - Sydafrikas nye udadvendte politik samt Zambias handels- og underhåndspolitiske kontakter med Sydafrika og Portugal."²⁴⁸⁾

(247) US National Security Council, op.cit., side 66-67.

(248) ibid., side 68.

I takt med at de væbnede befrielseskampe udviklede sig i såvel Zimbabwe som i de daværende portugisiske kolonier og i Namibia, blev det internationale borgerskabs interesser i stigende grad truet. Den afgørende begivenhed med betydning for hele det sydlige Afrika indtraf i foråret 1974. P.gr.a. MPLAs, FRELIMOs og PAIGCs stadige fremgang i kampen mod det portugisiske kolonistyre i henholdsvis Angola, Mozambique og Guinea-Bissau var Portugal så svækket, at fasciststyret i Lissabon blev væltet ved et kup den 24. april 1974. Bag kuppet stod en række yngre officerer, der på egen krop havde oplevet befrielsesbevægelsernes sejr.

Kuppet betød, at Portugals kolonier hurtigt ville blive selvstændige, og med disse udsigter intensiverede Sydafrika på det internationale borgerskabs vegne de såkaldte "detente"- eller afspændingsbestrebelse, der som antydnet i Kissinger-dokumentet allerede havde stået på i nogen tid. I første række var det vigtigt for det internationale borgerskab at opnå fredelige tilstande i Zimbabwe p.gr.a. de store økonomiske og politiske interesser i og omkring Zimbabwe.²⁴⁹⁾

5.1. "DETENTE" I DET SYDLIGE AFRIKA

Som Kissinger-dokumentet fra 1969 lagde op til, kom detenten i det sydlige Afrika i stand som en alliance mellem det sydafrikanske apartheidstyre og det magthavende borgerskab i Zambia. Det sidste havde hidtil støttet den væbnede kamp i Zimbabwe, men dets position blev i stigende grad truet af en dårlig økonomisk situation, der bl.a. skyldtes de dyrere transportkostninger for Zambias kobber (som står for mere end 90% af eksportindtægterne) forårsaget af grænselukningen til Zimbabwe i januar 1973. At det var det internationale borgerskab som sådan - og ikke blot den sydafrikanske del af det - der stod bag detentemanøvren, fremgår ikke blot af Kissinger-dokumentet, men også af, at USA og Storbritanien blev konsulteret i august 1974, kort før den officielle dialog indledtes.²⁵⁰⁾

Den 23. oktober 1974 opfordrede Sydafrikas premierminister, John Vorster, i en offentlig tale til, at der blev indledt forhandlinger for at afslutte den væbnede kamp i Zimbabwe. Allerede dagen efter hilste Zambias præsident, Kenneth Kaunda, Vorsters tale velkommen og betegnede den som

(249) Se kapitel II afsnit 1.4.

(250) Wilkinson, Introduction, side 27-28.

en "fornuftens stemme, som det sydlige Afrika og resten af verden har ventet på." Efter dette officielle udspil var resten af forløbet lagt fast. Ifølge den aftalte rollefordeling var det Sydafrikas opgave at presse RF-styret til forhandlingsbordet og Zambias opgave at presse de zimbabweanske befrielsesbevægelser samme sted hen.

Sydafrika opfyldte sin del af aftalen ved at begynde (men heller ikke mere!) at trække sine tropper i Zimbabwe tilbage og ved at presse RF-styret til at løslade nogle af de internerede afrikanske nationalistledere, heriblandt lederne af ZANU (Ndabaningi Sithole) og ZAPU (Joshua Nkomo). Sithole og Nkomo blev omgående fløjet til Lusaka, hvor de den 7. december 1974 blev tvunget til at sætte deres underskrifter under "Zimbabwe Declaration of Unity", et dokument, ifølge hvilket ZANU, ZAPU, FROLIZI og ANC/Z formelt blev sluttet sammen i en paraplyorganisation, der kom til at bære sidstnævntes navn.²⁵¹⁾ Abel Muzorewa fra ANC/Z blev nominel leder, mens Nkomo, Sithole og Chikerema (fra FROLIZI) dannede den øvrige del af den øverste ledelse.

Der var ikke tale om nogen reel afrikansk enhed i det nye ANC. Formålet var udelukkende at stille RF-styret over for en samlet afrikansk front i de forhandlinger, som det enten skulle videreføres i. Den 11. december 1974 arrangerede Sydafrika og Zambia en "aftale", som pålagde begge parter i befrielseskampen i Zimbabwe en våbenhvile og endvidere, at RF-styret skulle løslade alle politiske fanger forud for indledningen af forfatningsforhandlinger.²⁵²⁾

Da aftalen var vagt formuleret, blev den fortolket vidt forskelligt af henholdsvis ANC og RF-styret. Det sidste forsøgte at udnytte våbenhvileaftalen til at afvåbne frihedskæmperne med det resultat, at kampene fortsatte. Det benyttede styret så som undskyldning for at stoppe løsladelsen af de politiske fanger. Endvidere forsøgte RF-styret at udnytte modsætningerne mellem de afrikanske ledere. Den 4. marts 1975 arresterede det Sithole og anklagede ham for planer om at myrde Muzorewa. Præcis en måned efter arrestationen, den 4. april, tvang Sydafrika dog RF-styret til at løslade Sithole igen, så han kunne deltage i det efterfølgende OAU-topmøde, der ikke skulle kunne benytte Sitholes fængsling som anledning til at stikke en kæp i hjulet på Sydafrikas og Zambias detentemanøvrer. RF-styrets indgreb markerede tydeligt, at det endnu ikke selv af befrielseskampen var presset til forhandlingsbordet, men derimod af

(251) Enheds erklæringens ordlyd er aftrykt i Austin, *op.cit.*, side 116.

(252) Wilkinson, *Introduction*, side 28-29.

det internationale borgerskabs bekymringer for fremtidsudsigterne ved en forlænget væbnet kamp i Zimbabwe.

Ifølge ANCs fortolkning af Lusaka-aftalen af 11. december 1974 skulle RF-styret øjeblikkeligt løslade alle politiske fanger, ophæve undtagelsestilstanden og forbudene imod ZANU og ZAPU samt skabe betingelser for fri politisk aktivitet i Zimbabwe. Om våbenhvilen mente ANC, at der kun var indgået en uformel aftale, og at der først kunne blive tale om en formel våbenhvile i det øjeblik, begyndelsesdatoen for meningsfulde forfatningsforhandlinger var aftalt. Med andre ord afviste ANC på næsten alle punkter RF-styrets opfattelse af "aftalen", og det umuliggjorde forhandlinger, indtil ANC og RF-styret på ny blev udsat for intensivt pres fra henholdsvis Zambia og Sydafrika. Først den 25.-26. august 1975 lykkedes det at samle parterne - med Kaunda og Vorster i bogstaveligste forstand stående i kulisserne - til nogle teatraliske forhandlinger over "ingenmands-vand" i en jernbanevogn midt på broen over Zambezi-floden ved Victoria-vandfaldene. Forhandlingerne brød sammen efter at Ian Smith havde krævet, at fortsatte forhandlinger skulle føres inde i Zimbabwe og samtidig afviste at lade "domfældte forbrydere" som Sithole komme tilbage til Zimbabwe.²⁵³⁾

Medvirkende til at Victoria Falls-forhandlingerne overhovedet kom i stand var, at det forinden var lykkedes at pacificere de militante kræfter inden for den zimbabweanske nationalistbevægelse. Iscenesætterne af det enten var på forhånd opmærksomme på, at en neutralisering af ZANU, og især de socialistiske kræfter inden for ZANU, var en forudsætning for en fredelig forhandlingsløsning. Som omtalt i afsnit 4.3.g var det Zambias opgave at neutralisere ZANU og stoppe guerillakrigen i Zimbabwe. Det begyndte allerede i april 1974, hvor Zambias regering og en række multinationale selskaber indledte forsøg på at svække og om muligt ødelægge ZANU indefra. De benyttede sig af en moderat, småborgerlig fraktion inden for ZANU, der var blevet sat uden for indflydelse efter nyvalget til ZANUs ledelse i september 1973, hvor de socialistiske kræfter kom i flertal. De moderate blev ledet af funktionærer fra Lonrho, Shell og BP, hvorfra de sandsynligvis også blev finansieret. De forsøgte at likvidere den nye ZANU-ledelse, men det mislykkedes (dog efter 59 "menige" frihedskæmpere var blevet myrdet) og adskillige af de moderate blev i løbet af december 1974 fanget af loyale frihedskæmpere, der derefter overlod de tilfangetagne til Zambias politi. To dage efter den

(253) *ibid.*, side 29-33; Callinicos & Rogers, *op.cit.*, side 123-126 og 130 samt *Information*, 27. august 1975.

første var indleveret, var han imidlertid "forsvundet", forklarede det zambianske politi, og da det gentog sig senere på måneden, tilkaldte ZANU-ledelsen forstærkning fra Tanzania, og den 2.januar 1975 blev den sidste del af det såkaldte "Nhari-oprør" (opkaldt efter én af hovedmændene) slået ned.²⁵⁴⁾

Den 17.marts 1975 blev Herbert Chitepo, ZANUs fungerende leder, myrdet af en bombe i Lusaka. ZANU beskylder Sydafrika og Zambia for at stå bag mordet, efter at "Nhari-oprøret" var mislykkedes. Hensigten skulle være at fremskaffe en undskyldning for at arrestere *høle* ZANU-ledelsen mistænkt for at stå bag mordet, da Chitepo tilhørte den samme Shona-undergruppe som de ledende i "Nhari-oprøret". Det var ihvertfald præcist, hvad Zambia gjorde, samtidig med de som nævnt i afsnit 4.3.g i realiteten forbød ZANU at operere i Zambia. Et års tid efter mordet på Chitepo offentliggjorde Zambias regering en rapport,²⁵⁵⁾ der gjorde den samlede ZANU-ledelse ansvarlig for mordet, der ifølge rapporten skete som led i det langvarige "stamme"-opgør (= "Nhari-oprøret") inden for ZANU. Imod rapportens konklusioner kan det fremhæves, at Chitepo var ledende i nedkampelsen af "Nhari-oprøret", at Chitepo så sent som aftenen før sin død i et møde med bl.a. Kaunda havde nægtet at fremme en våbenhvile ved at underlægge ZANUs frihedskæmpere en fælles ANC-kommando (sådan som den moderate fraktion inden for ZANU ønskede det - med andre ord to punkter, hvor Chitepo notorisk var *imod* sine moderate "stamme"-fæller), at adskillige af rapportens "tilståelser" bevisligt er fremtvunget ved hjælp af tortur, samt at Zambia i øvrigt løslod alle de fængslede ZANU-ledere i oktober 1976 og frafaldt alle anklager imod dem, da allianceforholdene havde ændret sig.²⁵⁶⁾

Til trods for pacificeringen af de socialistiske kræfter i ZANU var der dog stadigvæk ingen reel afrikansk enhed i ANC. Ian Smiths krav på Victoria Falls-konferencen om, at fortsatte forhandlinger skulle føres inde i Zimbabwe, medførte, at den ulmende uenighed inden for ANC brød ud i åben splittelse. Da Sithole på daværende tidspunkt ikke kunne vende tilbage til Zimbabwe uden omgående at blive arresteret, tvang det den moderate fløj inden for ZANU - og lidt overraskende: også Muzo-

(254) Callinicos & Rogers, op.cit., side 127-128; Wilkinson, Introduction, side 35-37 samt Information, 29.januar 1976.

(255) Refereret i Africa, May 1976, side 26-28.

(256) Lionel Cliffe, Some Questions about the Chitepo Report and the Zimbabwe Movement, RAPE No. 6, side 78-80; Callinicos & Rogers, op.cit., side 129; Wilkinson, Introduction, side 37-39 samt Information, 26. og 29.januar 1976.

rewa - til at afvise flere forhandlinger. Herefter stod de reaktionære afrikanere, som Joshua Nkomo i denne fase af kampen kom til at stå i spidsen for, alene tilbage som tilhængere af fortsatte forhandlinger. Og det var givetvis også, hvad Ian Smith (samt muligvis Vorster og Kaunda) tilsigtede at opnå.

Den 27.-28. september 1975 afholdt de reaktionære forhandlingstilhængere en ANC-kongres *inde i Zimbabwe* (som de moderate derfor var afskåret fra at deltage i), hvor de valgte Nkomo til formand. Da de moderate ikke anerkendte kongressens lovlighed, men fortsatte med at operere i eksil, var ANC herved blevet splittet i *ANC-ekstern* (med Muzorewa og Sithole som de ledende) og *ANC-intern* (Nkomo leder). Med sidstnævnte organisation, der efterhånden blev kendt som *ANC/Z* (dvs. African National Council of Zimbabwe), fik ZAPU i realiteten oprettet en legal frontorganisation inde i Zimbabwe, og som sådan fortsatte ANC/Z med at fungere, indtil den ihvertfald delvis blev neutraliseret efter en række fængslinger af de ledende folk i juni 1977.²⁵⁷⁾

Fra 11. december 1975 til 19. marts 1976 forhandlede Nkomo og Smith om overgang til afrikansk flertalsstyre. Ifølge Nkomos forhandlingsudspil skulle det fremtidige frie Zimbabwes parlament bestå af 144 personer, hvoraf de 36 skulle vælges ved almindelig valgret, de 36 på en liste hovedsageligt begrænset til hvide og de sidste 72 på en liste, hvor man skulle opfylde en række ejendoms- og uddannelses kvalifikationer for at kunne stemme. Hvis det var blevet vedtaget, ville det have betydet en overrepræsentation til de hvide nybyggere og det afrikanske småborgerskab - med andre ord en perfekt nykolonial løsning. Forhandlingerne brød imidlertid sammen, da Smith forlangte en 10-15 års overgangsperiode, mens Nkomo kun ville gå med til en 1-2 årig overgang.²⁵⁸⁾ Desuden spillede det for Nkomos vedkommende givetvis ind, at han var ved at blive totalt marginaliseret blandt de afrikanske ledere efter ZIPAs dannelse og efter den væbnede kamp var blevet genoptaget med de omkringliggende afrikanske landes fulde tilslutning.

(257) South African Institute of Race Relations, A Survey of Race Relations in South Africa 1977, Johannesburg 1978, side 591; Callinicos & Rogers, op.cit., side 129-130; Wilkinson, Introduction, side 39 samt NRC Handelsblad (Holland), 1. juli 1977.

(258) Callinicos & Rogers, op.cit., side 130-131 samt Wilkinson, Introduction, side 40-41. Nkomos forslag til et parlaments sammensætning minder meget om resultatet af den "interne løsning" i februar/marts 1978. Se senere afsnit 5.4.

5.2. ZIPA OG DEN PATRIOTISKE FRONT

Det var ikke kun Zambia, der stod bag detenten i det sydlige Afrika. Også Tanzania og et flertal af de afrikanske lande i OAU bakkede op om forsøget på at gennemføre en forhandlingsløsning i Zimbabwe. Det betød, at der var fuld enighed i ZANU, også blandt de socialistiske kræfter, om, at ZANU ikke kunne gøre andet end at gå ind i paraplyorganisationen ANC i december 1974. ZANU var simpelthen tvunget til det.²⁵⁹⁾

Imidlertid blev hele detentemanøvren undermineret, da Sydafrika i oktober 1975 trængte ind i Angola i et forsøg på at forhindre MPLA i at overtage regeringsmagten. Dette er et skoleeksempel på, at udviklingen i de enkelte lande i det sydlige Afrika hænger intimt sammen. Sydafrikas invasion i Angola førte til, at Zambia ikke længere var i stand til at få opbakning fra de andre afrikanske lande, fremfor alt de to andre betydningsfulde *frontlinjestater*, Tanzania og Mozambique,²⁶⁰⁾ til en alliancepolitik med Sydafrika, da det nu var helt åbenlyst, at apartheidstyret i Sydafrika generelt havde alt andet end fredelige hensigter. Invasionen i Angola førte til en total omlægning af frontlinjestaternes politik over for Zimbabwe, fra opbakning bag forhandlingsforsøg til fuld støtte til en intensivering af den væbnede kamp.

For at den nye offensiv skulle blive så effektiv som muligt, lagde frontlinjestaterne, efter alt at dømme især det nye FRELIMO-styre i Mozambique, pres på guerillalederne i ZANU og ZAPU om at slå sig sammen. Det førte i november 1975 til dannelsen af *Zimbabwe People's Army (ZIPA)*, der blev ledet af en overkommando bestående af 9 guerillaledere fra ZANU og 9 guerillaledere fra ZAPU med Rex Nhongo fra ZANU i spidsen.²⁶¹⁾

At det var muligt for frontlinjestaterne at presse en forening i ZIPA igennem, skyldes en række hændelser inden for de afrikanske nationalistes rækker. Efter de forhandlingsvilliges dannelse af ANC-intern i september 1975 proklamerede Muzorewa og Sithole i ANC-ekstern, at en fortsættelse af den væbnede kamp nu var den eneste mulighed. Til den ende oprettede de Zimbabwe Liberation Council som ANC-eksterns militære gren.

(259) Se fx Chrispen Chitando i IF-løbsbladesystem nr. 99, aug. 1977, side 13.

(260) Endvidere hører Botswana og senere også Angola til frontlinjestaterne.

(261) Callinicos & Rogers, op.cit., side 174 og 177-180 samt Wilkinson, Introduction, side 39.

Sithole blev formand for det nyoprettede befrielsesråd, og som de øvrige ZANU-medlemmer af rådet håndplukkede han en række af de moderate, der havde stået i spidsen for "Nhari-oprøret" i 1974, hvorved han tydeligt markerede, hvilken fløj inden for ZANU han selv tilhørte.²⁶²⁾ Han konsulterede i dette som i andre tilfælde ingen andre ZANU-ledere, og denne diktatoriske ledelsesfacon stod i modsætning til ZANUs hidtidige praksis, hvor de fleste beslutninger blev taget kollektivt. Samtidig rejste Sithole, Muzorewa m.fl. rundt og indsamlede penge til frihedskæmperne, flygtningene og de civile ofre for kampen, men der nåede aldrig nogen ting frem til lejrene i Tanzania og Mozambique, hverken medicin, tøj, fødevarer for slet ikke at tale om penge og våben. Desuden ignorerede Sithole og hans folk totalt den zambianske regerings gentagne overgreb imod ZANU-frihedskæmpere i Zambia og gjorde intet for at komme de betrængte ZANU-folk til undsætning, til trods for at de blev holdt indespærret i Mboroma-lejren under koncentrationslejr-lignende forhold, hvor adskillige af dem blev skudt af de zambianske soldater, der bevogtede lejren. Da frihedskæmperne i Tanzania og Mozambique endvidere nægtede at lade sig underlægge ANC-ekstern og Zimbabwe Liberation Council, hvilket ville være ensbetydende med en opløsning af ZANU og ZANLA, afsatte de i september 1975 Sithole som leder af ZANU. Som ny leder valgte de Robert Mugabe, ZANUs hidtidige generalsekretær, der siden april 1975 havde arbejdet blandt frihedskæmperne i Mozambique efter at være flygtet fra Zimbabwe.²⁶³⁾

Efter eksklusionen af den moderate fraktion var der i ZANU fuld enighed om at fortsætte den væbnede kamp. Men ZANU var svækket efter Zambias mange overgreb. Størstedelen af ZANUs ledelse sad indespærret i Zambia og en del af det organisatoriske apparat, ikke mindst forsyningslinjerne til Zimbabwe, var brudt sammen. Enhver støtte til en genoptagelse af den væbnede kamp blev derfor modtaget med kyshånd af ZANU-frihedskæmperne.

Baggrunden for at ZAPU-frihedskæmperne tilsluttede sig ZIPA var, at der blandt dem var en udbredt utilfredshed med Nkomo og hans forhandlinger med Ian Smith. De ønskede at fortsætte den væbnede kamp. Men er var ikke ret mange ZAPU-frihedskæmpere på daværende tidspunkt. Ifølge ZANUs skøn - dvs. de konkrete tal skal tages med et pant drys salt! - havde ZAPU

(262) Africa, August 1976, side 11 samt Information, 29.januar 1976.

(263) Chrispen Chitando i IF-løvsbladesystem nr. 99, aug. 1977, side 14; Information, 26. og 29.januar 1976 samt Edgar Z. Tekere (ZANUs nuværende generalsekretær), Memorandum to Donors and possible future Donors to the Zimbabwe National Struggle for Liberation and its Civilian Victims, dateret 21.april 1976, Quelimane, Mozambique.

i slutningen af 1975 kun omkring 300 frihedskæmpere, hvoraf ca. 200 sluttede sig til ZANU-frihedskæmperne i Mozambique ved ZIPAs dannelse. ZANU havde da ifølge egne opgivelser ca. 20.000 frihedskæmpere, så ZIPA var i realiteten identisk med ZANLA.²⁶⁴⁾

ZIPA var fra både officiel ZANU- og ZAPU-side kun ment som en *militær* sammenslutning, underlagt ZANU og ZAPU der eksisterede videre ved siden af.²⁶⁵⁾ Imidlertid var der blandt nogle af de unge ZANU-ledere, der fik en fremtrædende position, mens størstedelen af ZANUs topledelse sad fængslet i Zambia, en intention om at føre opgøret med Sithole til bunds, overvinde de gamle personlige modsætningsforhold, der havde båret ved til den fortsatte splittelse mellem ZANU og ZAPU og benytte ZIPA som springbræt til at oprette en helt ny zimbabweansk enheds-befrielsesbevægelse, dvs. ikke blot som en militær enhed, men som en *politisk* bevægelse.

Forskellige ting tyder på, at FRELIMO-styret i Mozambique i 1975/76 støttede planerne om at udvikle ZIPA til en politisk bevægelse. For det første sagde FRELIMO-repræsentanter i juni 1975 til John S. Saul, der da var i Mozambique, at ifølge deres opfattelse måtte befrielseskampen i Zimbabwe starte igen på bar bund efter de indre uroligheder i både ZAPU (1970-71) og ZANU (1974-75). De fortalte Saul, at Mozambique "hverken ville afskære den vigtige Beira-jernbaneforbindelse til Rhodesia eller forsøge at forstærke sanktionerne, førend der var zimbabweanere, som var rede til at drage fordel af sådanne handlinger og dermed frembyde en virkelig udfordring til Smith-styret."²⁶⁶⁾ Den 3. marts 1976 lukkede Mozambique grænsen til Zimbabwe. Den afgørende udvikling, der var sket mellem juni 1975 og marts 1976, og som havde fået FRELIMO til at ændre sit syn på kampens muligheder i Zimbabwe, var efter al sandsynlighed dannelsen af ZIPA i november 1975 og den efterfølgende intensivning af den væbnede kamp fra januar 1976.

For det andet rundsendte Mozambiques officielle informationsbureau i september 1976 kort før Geneve-konferencens start²⁶⁷⁾ et interview med

(264) Edgar Z. Tekere, *op.cit.*

(265) Se Edgar Z. Tekere fra ZANU (*ibid.*) og Alfred "Nikita" Mangena (ZAPUs militære leder) i *Zimbabwe Review*, February 1977, side 15.

(266) John S. Saul, *Transforming the Struggle*, side 14-15. Ifølge Saul troede FRELIMO dengang på Zambias påstande om, at mordet på Chitepo skyldtes en intern magtkamp i ZANU baseret på etniske tilhørsforhold og ikke som det forekommer i dag som et led i Sydafrikas og Zambias bestræbelser på at få gang i "detenten".

(267) Se næste afsnit 5.3.

Dzinashé Machingura, "Deputy Political Commissar of ZIPA". Interviewet blev i indledningen betegnet som "de første offentlige udtalelser fra et medlem af ZIPAs ledelse". I interviewet gør Machingura sig til talsmand for førnævnte forsøg på at udvikle ZIPA til en ny politisk bevægelse.

Først forklarer Machingura, hvad ZIPA er og hvordan den blev dannet: "Zimbabwe People's Army er resultatet af en frivillig sammenslutning af det tidligere ZANUs militære fløj (ZANLA) og det tidligere ZAPUs militære fløj (ZIPRA). Den blev dannet med det formål at redde den zimbabweanske befrielseskamp fra den kaotiske situation, som ANC-ledelsen havde skabt. Den er en væbnet styrke, som blev dannet med det formål at genoptage og intensivere den væbnede kamp, føre den til sin logiske afslutning, og endelig for at etablere en retfærdig, folkets socio-politiske ordening i det zimbabweanske folks interesse. ... Den traditionelle politiske ledelse har splittet det zimbabweanske folk. ... Vi (han) ikke være en del af nogen af de rivaliserende ANC-fraktioner, hverken Muzorewa- eller Nkomo-fraktionen. Vi indså, at personcentreret politik for længst er passé."

Derefter spørger Mozambiques informationsbureau, om ZIPA kun er en hær, eller om den har en politisk struktur og ledelse. Machingura svarer: "ZIPA er en hær i ordets traditionelle betydning. Men ZIPA er en særlig revolutionær hær i den forstand, at den har en strategisk opgave i at omforme sig til en politisk bevægelse. ... ZIPA er ikke negationen af de tidligere, traditionelle organisationer i Zimbabwe. ZIPAs mål er at optage, sammenfatte og udtrykke disse tidligere organisationers progressive revolutionære indhold."²⁶⁸⁾

Machinguras udtalelser blev omgående imødegået af Alfred "Nikita" Mangena, der var ZAPUs militære leder og én af de 9 ZAPU-ledere i ZIPAs ledelse. Mangena afviste, at Machingura overhovedet kunne udtale sig på ZIPAs vegne.²⁶⁹⁾ Det viste sig, at ZAPU allerede i april 1976 havde modsat sig bestræbelserne på at udvikle ZIPA til en ny politisk bevægelse. I ZAPUs officielle blad, *Zimbabwe Review*, skrev Mangena senere: "ZIPA blev ikke dannet som en politisk organisation, men som ZAPUs og ZANUs militære instrument. ... Men siden april (1976) har der været en konflikt i ZIPA, der har resulteret i, at ZIPA opererer adskilt. Det er for os klart, at visse udenlandske kræfters manipulation af visse ZIPA-lemen-

(268) Folkekrig i Zimbabwe. Interview med et medlem af ZIPA, *IF-løgsbladsystem* nr. 90, okt. 1976, side 9-10 og 14 (vores kursiveringer).

(269) *The Times*, 12. oktober 1976.

ter for at forvandle ZIPA til en ny Zimbabwe-organisation ved at omstyrte den politiske ledelse, som dannede ZIPA, stadig fortsætter. Disse manøvrer var nogle af de grundlæggende årsager til spændinger inden for ZIPA. ZIPA vedbliver med at være en militær gren og intet andet."²⁷⁰⁾

Med andre ord blev den reelle enhed i ZIPA allerede brudt i april 1976. ZAPUs brud med ZIPA hang givetvis sammen med, at Nkomo kort forinden havde afbrudt forhandlingerne med Smith og derefter i Zambia forsøgte at genskabe enigheden i ZAPU. Militært betød splittelsen af ZIPA ikke meget, da ZIPA som sagt næsten udelukkende bestod af ZANU-frihedskæmpere. Efter bruddet gik en række af ZAPU-frihedskæmperne ydermere over til ZANLA-styrkerne,²⁷¹⁾ så ZAPU har nærmest måttet starte helt fra bunden, da de i 1976 begyndte at genopbygge deres militære styrker.

Efter løsladelsen af de fængslede ZANU-ledere i Zambia i oktober 1976 kom det også inden for ZANUs rækker til et opgør med de ZIPA-ledere, der som Machingura ønskede at fortsætte udbygningen af ZIPA som en ny politisk enhedsorganisation og derfor ikke ville anerkende ZANU som politisk ledelse. Som tidligere omtalt²⁷²⁾ blev resultatet, at Machingura m.fl. blev udrenset i januar 1977, og at ZIPAs status som ren militær sammenslutning blev stadfæstet.

Forinden havde ZIPA dog fået en politisk parallel i den *Patriotiske Front*. Den Patriotiske Front blev oprindeligt dannet den 8. oktober 1976 som en *taktisk alliance* mellem ZANU og ZAPU med det primære formål, at ZANU og ZAPU udadtil kunne stå samlet på den forestående Geneve-konference. Det var ZANU, der tog initiativ til den Patriotiske Fronts dannelse, og hensigten var at stikke en kæp i hjulet på det internationale borgerskabs planer om at spille på interne afrikanske modsætninger for på den måde at udskille en moderat leder, der var villig til at stille sig i spidsen for et fremtidigt nykolonialt Zimbabwe. Oprindeligt havde det internationale borgerskab udset sig Nkomo til at udfylde denne rolle, men han neutraliseredes i så henseende gennem dannelsen af den Patriotiske Front. Mugabe forsøgte også at få Muzorewa med, men han afslog.²⁷³⁾ Med ZAPUs inddragelse havde ZANU dog nået det vigtigste: en samling af de to befrielsesbevægelser med militære grene, således at det internationale borgerskab blev forhindret i at skabe en borgerkrigs-lignende Angola-situation gennem støtte til såkaldte "rivaliserende befrielses-

(270) Zimbabwe Review, February 1977, side 15.

(271) Edgar Z. Tekere, op.cit.

(272) Se afsnit 4.5. note 245.

(273) The Guardian, 27. oktober 1976.

bevægelser". Samlingen i den Patriotiske Front forhindrer nemlig de reaktionære kræfter i ZAPU i at indgå en separat-aftale med det internationale borgerskab, og det er en af de vigtigste grunde til at støtte enheden i den Patriotiske Front.

Den anden væsentlige årsag til den Patriotiske Fronts dannelse var ønsket om at tilvejebringe et politisk organ for ZIPA og derved dels understrege ZIPAs status som ren militær gren, dels forsøge at hele splittelsen i ZIPA.

Den Patriotiske Fronts to ledere, Joshua Nkomo til venstre og Robert Mugabe til højre, sammen med FNs generalsekretær Kurt Waldheim

Da enheden i den Patriotiske Front havde vist sig succesrig gennem hele Geneve-konferencens forløb, blev den Patriotiske Front efter en række møder i Maputo den 15.-17. januar 1977 omdannet til en egentlig politisk front. Den Patriotiske Fronts erklærede formål er nu

- "at likvidere kolonialisme, imperialisme, kapitalisme og racisme for derved at styrte det racistiske mindretalsstyre;
- at skabe en national demokratisk uafhængig stat for Zimbabwes folk;
- at etablere en socio-økonomisk orden, der eliminerer alle former for kapitalistisk udbytning af menneske ved menneske for derved at skabe betingelser for en fuldstændig social revolution;
- at garantere national fred, sikkerhed, lige rettigheder og lykke for alle i et frit Zimbabwe."

Om kampens metoder hedder det: "Under de betingelser, som Zimbabwe befinder sig, er den vigtigste form for kamp den revolutionære væbenede

kamp. Alle andre former for kamp (strejker, sabotage, diplomatiske og politiske aktioner osv.) komplementerer og supplerer den revolutionære væbnede kamp."

Den Patriotiske Fronts umiddelbare opgaver blev bestemt som formuleringen af et fælles program for politisk skoling, en bevidst forbedring af arbejdsforholdene mellem ZANU og ZAPU samt nedsættelsen af en koordinationskomite, der skulle undersøge alle aspekter af den Patriotiske Front, herunder en reorganisering af ZIPA og anbefaling af den bedst mulige måde til en endelig sammenslutning af ZANU og ZAPU. Indtil videre er den Patriotiske Front dog kun en politisk front, hvor hver bevægelse bevarer sin egen identitet, uafhængighed og initiativ.²⁷⁴⁾

Den Patriotiske Front har i første række koncentreret sig om den militære integration, men bortset fra den fortsatte forhandlingsenhed har ZANU og ZAPU i realiteten endnu ikke fremvist en fælles udadvendt praksis. Imidlertid har den Patriotiske Front kunnet notere sig for en række vigtige diplomatiske sejre. I januar 1977 erklærede frontlinjestaterne åbent deres diplomatiske, politiske og militære støtte til den Patriotiske Front. Den 4. februar 1977 anerkendte OAU's Befrielseskomite officielt den Patriotiske Front som den eneste autentiske repræsentant for det zimbabweanske folk, og den 7. juli 1977 fulgte hele OAU trop ved på sit topmøde at erklære ensidig støtte til den Patriotiske Front. Det har den vigtige betydning, at al den finansielle og materielle støtte, der ydes gennem OAU eller af OAU til befrielseskampen i Zimbabwe, går til den Patriotiske Front.

5.3. DE BRITISK-AMERIKANSKE FORHANDLINGSBESTRÆBELSER

MPLAs, FRELIMOs og PAIGCS sejr over den portugisiske kolonialisme i henholdsvis Angola, Mozambique og Guinea-Bissau og fremkomsten af revolutionære overgangssamfund i disse lande fik USA til at revidere hele sin Afrika-politik. Specielt virkede MPLAs sejr skræmmende. Angola er med hensyn til mange forskellige naturressourcer landt det rigeste af de tre lande og derfor også det land, som international kapital har de største interesser i. Hertil kommer, at MPLAs sejr blev vundet på trods af direkte imperialistisk understøttet intervention udført af sydafri-

(274) Zimbabwe News, Vol. 9 No. 2, Jan.-Feb. 1977, side 10-12 (oversat i Internationalt Forum nr. 1/1977, side 18-20) samt Zimbabwe Review, February 1977, side 9.

kanske tropper og såkaldt "rivaliserende befrielsesbevægelser". Siden MPLAs sejr har de vestlige kapitalistiske lande haft travlt med at bortforklare denne sejr som et resultat af cubansk og sovjetisk indgriben.

Efter MPLAs sejr erstattede USA den hidtil bevidst lave profil over for Afrika med en aktiv inddæmningspolitik over for alle aktuelle såvel som potentielle anti-kapitalistiske tendenser i Afrika. Det blev suppleret med en understøttelse af de mere moderate, pro-vestlige tendenser under dække af oprigtig interesse for det sorte Afrikas problemer. USAs daværende udenrigsminister, Henry Kissinger, betegnede det som "en ny æra i amerikansk politik", men i realiteten er der kun tale om en ændring af form, ikke af indhold.²⁷⁵⁾

Den "ny æra" begyndte med en rundrejse i Afrika, som Kissinger foretog i april-maj 1976. Rejsen var ment som et første konkret bevis på USAs fornyede interesse for Afrika. I Zambias hovedstad Lusaka meddelte Kissinger den 27.april for første gang, at USA ville arbejde for en britisk plan, der var blevet offentliggjort få dage efter sammenbruddet af Smiths og Nkomos forhandlinger den 19.marts, og som indebar afrikansk flertalsstyre i Zimbabwe inden for 2 år, efter at forhandlinger om en "rimelig ordning" var afsluttet.²⁷⁶⁾ Talen i Lusaka var ikke særlig konkret, men mere et varsel om hvad der forestod.

Henry Kissinger i Afrika

(275) African Development, July 1976, side 671 og August 1976, side 778-779.

(276) Information, 28.april 1976 samt Århus Stiftstidende, 28.april 1976.

Det, der forestod i april 1976, og som stadig foregår, er en britisk-amerikansk diplomatisk offensiv over for i første række Zimbabwe og i anden række Namibia. Offensiven er udtryk for det internationale borgerskabs lære af MPLAs, FRELIMOs og PAIGCs sejr: jo længere kampen trækker ud, jo større sandsynlighed for, at den udvikler et revolutionært perspektiv, og det forsøger det internationale borgerskab nu med al magt at forhindre i Zimbabwe og Namibia. Over for Zimbabwe har det betydet, at Sydafrika er blevet skubbet i anden række som det internationale borgerskabs repræsentant, og at den kapitalistiske verdens ledende magt, USA, er begyndt at gribe direkte ind, somme tider endog alene, men for det meste dog i tæt samarbejde med den gamle kolonimagt, Storbritanien. Dette antyder noget om det internationale borgerskabs vurdering af betydningen af de interesser, der står på spil i Zimbabwe og i hele det sydlige Afrika i øvrigt.

a) Geneve-konferencen

De første amerikanske skridt blev fulgt op af tre møder under mellem Kissinger og Sydafrikas John Vorster, først i Vesttyskland den 23. juni 1976, derefter i Schweiz den 4. september og endelig i Sydafrika i midten af september som led i den sidste udgave af det berømte kisingerske "pendul-diplomati", denne gang med det sydlige Afrika som scene. Få dage før sit første møde med Vorster beskrev Kissinger sin strategi således: "Det spørgsmål, som jeg ønsker at undersøge, er, om Sydafrika er indstillet på at udskille sin egen fremtid fra Rhodesias og Namibias. Hvis det indvilliger i at afskære båndene til disse to områder, så vil det bidrage til overbevisningen om, at Sydafrika er et afrikansk land, og at dets evolution(!) kan fortsætte i en længere periode og med andre midler."²⁷⁷⁾ Sagt med andre ord: Mød at "ofre" det hvide overherredømme i Zimbabwe (og Namibia) ville status quo blive garanteret i Sydafrika. Interessen heri er indlysende: USA såvel som alle de øvrige ledende kapitalistiske lande har meget store interesser i selve Sydafrika, og i at det nuværende apartheid-system bibeholdes, ihvertfald i dets essens, hvilket vil sige en rigelig tilvejebringelse af disciplineret, billig sort arbejdskraft.

Sydafrika gik allerede efter første møderunde i juni 1976 med på denne USA-strategi. Kort tid efter mødet blev et sydafrikansk helikopter-kontingent stationeret i Zimbabwe trukket tilbage til Sydafrika. Og derefter begyndte der "pludselig" at opstå vanskeligheder for den rhodesiske

(277) New York Times, 18. juni 1976.

transport gennem Sydafrika, der på baggrund af de lukkede grænser til de afrikanske nabolande, Zambia og Mozambique, var og stadig er livsvigtig for Rhodesias økonomi. Begge dele skete for at lægge pres på RF-styret for at få det til at acceptere Kissingers plan og indgå i forhandlinger. Det sidste og afgørende pres blev lagt på Ian Smith under et daglangt møde med Kissinger og Vorster den 19. september i Pretoria i Sydafrika, hvor der blev lagt ekstra trumf på ved at Sydafrika lukkede grænsen til Zimbabwe for al trafik. Udsat for dette pres accepterede Smith formelt Kissingers plan, og den 24. september 1976 meddelte han officielt i en radio- og TV-tale, at RF-styret var gået med til at overdrage regeringsmagten til det sorte flertal i Zimbabwe inden for 2 år.

Med hermed var intet sikret for det afrikanske befolkningsflertal i Zimbabwe og slet ikke for arbejderne og bønderne. For det første var det absolut ikke det internationale borgerskabs mening at "ofre" Zimbabwe fuldstændigt. Smith nævnte således i sin tale den 24. september: "Kissinger forsikrede mig om, at vi har et fælles mål og en fælles hensigt, nemlig at bevare Rhodesia i den frie verden (hvilket som bekendt er den selvforherligende eufemisme for den kapitalistiske verden) og at holde det fri for kommunistisk indtrængen."²⁷⁸⁾ For at tækkes og helst neutralisere de sorte afrikanske lande gik det internationale borgerskabs politik ud på at fjerne det hvide styre og erstatte det med moderate, pro-vestlige ledere, dvs. en nykolonial løsning. I første omgang sigtede det internationale borgerskab på Nkomo som sort alliancepartner i den nykoloniale løsning, hvilket bl.a. fremgår af, at Kissinger i sit pendul-diplomati i september 1976 kun konsulterede Nkomo og ikke nogen af de andre afrikanske ledere i Zimbabwe.²⁷⁹⁾

Da Nkomo imidlertid blev neutraliseret gennem dannelsen af den Patriotiske Front, skete der en tydelig glidning over mod Muzorewa, som i denne forbindelse i den vestlige presse blev forsøgt udråbt som den "populæreste" leder i Zimbabwe. Det er dog et udsagn, man skal være forsigtig med at tage for gode varer, alene af den grund at det spillede den klare politiske rolle at legitimere en mulig ensidig løsning med Muzorewa, dvs. en løsning der udelukkede den Patriotiske Front.

Fortællere for opfattelsen af Muzorewa som den "populæreste" leder henviste især til to møder i Salisbury i henholdsvis oktober og december 1976, hvor Muzorewa samlede meget store tilhørerskarer. Herimod kan der

(278) Citeret fra The Guardian, 25. september 1976.

(279) Callinicos & Rogers, op.cit., side 185.

for det første indvendes, at sådanne store møder er de "almindelige" afrikaneres eneste legale mulighed for at tilkendegive deres utilfredshed med det hvide styre. Kun de afrikanske ledere, der af RF-styret anses for moderate og dermed til dels acceptable, har mulighed for at afholde sådanne møder og i øvrigt for at blive omtalt i pressen i Zimbabwe. For det andet kan der indvendes, at møderne kun blev afholdt i Salisbury - ikke i de øvrige byer og slet ikke i landområderne, hvor politiske møder har været forbudt i mange år, og hvor frihedskæmperne med støtte fra lokalbefolkningen har opereret. En tredje indvending er, at der i efteråret 1976 var en stadig afvandring af ledende folk fra Muzorewas lejr over til Mugabe. Den mest prominente af disse var pastor Canaan Banana, der hidtil havde været Muzorewas næstkommanderende.²⁸⁰⁾ En sådan faneflugt tyder ikke ligefrem på en tilslutning til det internationale borgerskabs opfattelse af Muzorewa.

Den anden årsag til usikkerheden til trods for Ian Smiths tilsyneladende klare accept af afrikansk flertalsstyre lå i Smiths fortolkning af Kissingers plan. I sin tale gjorde han "terrorismens ophør" til en *forudsætning* for aftalen; han sagde, at den toårige overgangsperiodes Statsråd, hvor der skulle være hvidt flertal i modsætning til planens sortdominerede Ministerråd, var det "overordnede organ", hvilket Kissingerplanen intet sagde om; og han gjorde RF-styrets *krav* om at kontrollere forsvarsministeriet og ministeriet for lov og orden til en *del* af den allerede indgåede aftale. På den måde lagde Smith op til det nationale borgerskabs svar på det internationale borgerskabs pres: I stedet for at kapitulere supplerede RF-styret den hidtidige hårdhændede undertrykkelsesstrategi med en *forhandlingstaktik* for at udskyde en ændring af de eksisterende tilstande i Zimbabwe. Frontlinjestaterne, der oprindeligt havde accepteret Kissinger-planen som et forhandlingsgrundlag, afviste Smiths fortolkning af den, og det samme gjorde alle de afrikanske grupperinger.²⁸¹⁾

Derefter lagde frontlinjestaterne pres på Storbritanien for at få indkaldt til en forfatningskonference, der kunne udrytte Smiths offentlige tilslutning til flertalsstyre inden for 2 år. Resultatet blev *Geneve-konferencen* fra den 28. oktober til den 14. december 1976 under britisk formandsskab. Storbritanien sørgede for, at der foruden RF-delegationen kom til at deltage hele 4 afrikanske delegationer - et åbenlyst forsøg på den traditionelle del-og-hersk taktik. Udover ZANU og ZAPU, hvor kon-

(280) *The Guardian*, 14. november 1976 og 8. december 1976.

(281) Callinicos & Rogers, *op.cit.*, side 185-189.

ferencen havde den positive effekt at give stødet til dannelsen af den Patriotiske Front, deltog både Muzorewa og Sithole med hver deres delegation. Muzorewa kaldte nu sin organisation for *United African National Council (UANCO)* for at skelne den fra ZAPUs frontorganisation ANC/Z. Her til kom så Sithole, der sammen med en lille gruppe omkring ham havde afbrudt makkerskabet med Muzorewa i september 1976 og derefter erklæret, at Sithole stadig var leder af ZANU. Det skete, da det trak op til fornyede forhandlinger, og da ZANU efter en indre reorganisering igen be-
byndte at gøre sig gældende også på den diplomatiske front. Der var fra Sitholes side tale om et forsøg på at genvinde kontrollen med ihvertfald dele af ZANU, men forsøget faldt uheldigt ud. Under en to-dages "ZANU-kongres" i Lusaka i begyndelsen af oktober lykkedes det Sithole at samle ca. 35 mennesker, mens det egentlige ZANU holdt kongres sammesteds en uge senere med mange hundrede delegater.²⁸²⁾ Med manifestationen lykkedes det for Sithole at få Storbritanien til at indbyde ham og hans "organisation" til Geneve-konferencen, da det kunne udnyttes i det internationale borgerskabs bestræbelser på at splitte afrikanerne og svække de socialistiske kræfter. Sidenhen har Sithole og hans folk kaldt sig for *ANC(s)*, hvor det lille "s" står for Sithole. Der har altså nu i en længere periode eksisteret hele 3 ANC'ere i Zimbabwe!

Geneve-konferencen brød sammen, da RF-delegationen insisterede på deres egen fortolkning af Kissinger-planen. Årsagen til sammenbruddet var uenighed om sammensætningen af den midlertidige overgangsregering. Den Patriotiske Front modsatte sig kategorisk, at RF skulle fortsætte med at kontrollere forsvarsministeriet og ministeriet for lov og orden i hele overgangsperioden, hvilket ville være ensbetydende med en fortsat RF-kontrol med det samlede undertrykkelsesapparat. At den Patriotiske Front gjorde klogt i at nære mistro til RF-styrets hensigter er senere blevet bekræftet af et hemmeligt RF-dokument fra oktober 1976, som blev rundsendt til ledende rhodesiske politikere og officerer for at berolige dem efter Smiths officielle accept af flertalsstyre. Ifølge dokumentet var det RF-styrets plan at benytte den toårige overgangsperiode og den medfølgende ophævelse af de økonomiske sanktioner til at genskabe den vaklende økonomis grundlag og forny sikkerhedsstyrkernes krigsudstyr v.h.j.a. den lovede udenlandske hjælp. Kort før overgangsperiodens udløb ville RF så udnytte et eller andet påskud til at genetablere uindskrænket hvidt styre

(282) *The Times*, 22.oktober 1976 samt *AFP*, 19.oktober 1976.

på det nye, forbedrede økonomiske grundlag.²⁸³⁾ Derfor var det altafgørende for RF at opretholde kontrollen over undertrykkelsesapparatet, og derfor brød Geneve-konferencen sammen, da den Patriotiske Front ikke hoppede på den limpind.

b) Nye imperialistiske løsningsforslag

Efter Geneve-konferencen brød endeligt sammen i slutningen af januar 1977, fortsatte det internationale borgerskabs bestræbelser for at finde en hurtig overgang til et nykoloniale styre i Zimbabwe med uformindsket kraft. Listen over internationale konferencer, møder, samtaler og ledende personers rundture i det sydlige Afrika er lang.

I løbet af 1977 barslede det internationale borgerskab med to officielle planer til "løsning" af "Rhodesia-problemet". Den første blev præsenteret af den nye britiske udenrigsminister David Owen på en rundtur i det sydlige Afrika i april. Det væsentlige nye i denne plan var dels at trække USA helt ind og dele formandskabet ved en kommende forfatningskonference med Storbritanien, dels at behandle en frentidig forfatning for et *uafhængigt* Zimbabwe førend spørgsmålet om en *overgangsregerings sammensætning*, som Geneve-konferencen brød sammen på. Den Patriotiske Front og frontlinjestaterne (med mandat fra det samlede OAU) afviste planen. For det første krævede de øjeblikkelig overdragelse af al magt til den Patriotiske Front, især kontrollen med sikkerhedsstyrkerne. For det andet betød planen en unødvendig internationalisering af konflikten. Storbritanien må som den formelle kolonimagt alene sammen med den Patriotiske Front som repræsentant for afrikanerne ordne magtoverdragelse.²⁸⁴⁾ I forbindelse med Robert Mugabes korte besøg i København den 21.-22. september 1977 udtrykte ZANUs sekretær for udenrigsanliggender, Mukudzei Mudzi, endvidere frygt for, at USAs direkte medvirken ved en overgangsordning i Zimbabwe eventuelt kunne føre til en situation som i Vietnam, hvor USA overtog Frankrigs rolle som reel kolonimagt.

Denne plan døde derfor nærmest i fødselsøjeblikket, men Owens og andres sonderinger fortsatte, og den 1. september 1977 kom det andet store udspil. Der var denne gang tale om et samlet løsningsforslag (ikke blot en indbydelse til en konference), som var udarbejdet på allerhøjeste plan, bl.a. under en række møder i juli mellem udenrigsministrene fra Storbritanien og

(283) The Observer, 19. juni 1977 og Sunday Times of Zambia, 5. december 1976. Se også et andet tilsvarende RF-dokument i Callinicos & Rogers, op.cit., side 186-188 samt Wilkinson, Introduction, side 42-43.

(284) South African Institute of Race Relations, op.cit., side 581-583.

USA, David Owen og Cyrus Vance, og derefter godkendt af præsident Carter og det britiske Underhus. Selve planen bestod af 3 dele, en uafhængighedsforfatning, en overgangsforfatning samt Zimbabwe-udviklingsfonden, og havde form af en såkaldt pakkeløsning, dvs. de 3 dele udgjorde og måtte accepteres som en samlet helhed.²⁸⁵⁾

I forslagsstillernes egen udgave omtales Zimbabwe-udviklingsfonden (*Zimbabwe Development Fund* eller ZDF, som den omgående er blevet døbt) på en beskeden tredjeplads, men det er i forslaget til denne fond, at det internationale borgerskabs egentlige hensigter med Zimbabwe kommer tydeligst frem. Ideen med en sådan fond blev luftet allerede i september 1976 i forbindelse med Kissingers løsningsbestræbelser og blev siden videreudviklet. Den forventes at nå op på den nette sum af \$1,5 mia. eller ca. 9 mia. d.kr. fordelt over 5 år. Pengene tænkes tilvejebragt fra 18 vestlige lande samt en række af de rige oliestater, og fondens midler skal forvaltes af det internationale borgerskabs mest fremtrædende internationale økonomiske samarbejdsorgan, Verdensbanken, så det internationale borgerskab i hele 5 års-perioden har fuld kontrol med pengenes anvendelse og udtrykkeligt kan stoppe yderligere "hjælp", hvis den nye "uafhængige" zimbabweanske regering begynder at føre en politik, der er uacceptabel for international kapital. Fondens enorme størrelse frengår af, at de \$1,5 mia. kan sammenlignes med de vestlige OECD-landes samlede økonomiske bistand til alle u-lande i 1976 på \$13,7 mia. eller \$19,4 mia., hvis man medtager OPEC-landenes og de østeuropæiske bidrag.²⁸⁶⁾

Hermed er der også sagt noget om den betydning, som det internationale borgerskab aktuelt tillægger Zimbabwe. Zimbabwe-udviklingsfonden har officielt 4 formål. For det første skal den være et "sikkerhedsnet" for de hvide, der vælger at forlade Zimbabwe, ved at sikre dem fuld økonomisk kompensation for ejendom, pensionsrettigheder osv. For det andet skal fonden benyttes til at opmuntre de hvide, der er af betydning for den nuværende økonomiske strukturs fortsatte funktionsduelighed, til at forblive i Zimbabwe (men altså med førstnævnte "sikkerhedsnet" i ryggen). For det tredje skal fonden

(285) De følgende oplysninger om den britisk-amerikanske plan stammer fra *ibid.*, side 583-586; *United Nations, Objective: Justice*, Vol. 9 No. 3, Autumn 1977, side 24-27; *Zimbabwe Information Group Bulletin* No. 4, October 1977 (specialnummer om den britisk-amerikanske plan - en forkortet version heraf findes i RAPE No. 9, side 69-74); *Zimbabwe News*, Vol. 9 No. 3, March-April 1977, side 19-21 samt *African Development*, November 1976, side 1095 og *New African Development*, January 1977, side 19-20; June 1977, side 492-493 samt July 1977, side 632-633.

(286) Danida, *Danmarks deltagelse i det internationale udviklingssamarbejde 1976/77*, København 1977, side 8-9.

bruges til at styrke det nuværende afrikanske småborgerskab og dets borgerkabsaspirationer, så der kan etableres en stabil klasse som grundlag for et nykolonialt afrikansk styre. Gennem billige lån og direkte tilskud fra fonden skal en række afrikanere på individuel basis gives mulighed for at opkøbe jord, forretninger og anden privat ejendom, og via uddannelsesprogrammer skal andre afrikanere oplæres til at overtage jobs i stats- og lokaladministration samt private kontorstillinger.²⁸⁷⁾ Endelig skal fonden for det fjerde på forskellige måder tage initiativer og opmuntre til øgede udenlandske investeringer i Zimbabwe. Det skal bl.a. ske ved hjælp af en rekonstruktion af infrastrukturen, ikke mindst transportsystemet, der i dag er temmelig nedslidt, da det p.g.r.a. sanktionerne og mangel på udenlandsk valuta ikke har været muligt at foretage nødvendige fornyelser. Der er således ikke tale om almisser til det zimbabweanske folk som sådan. Tværtimod vil kun et fåtal afrikanere nyde godt af fondens midler. Størstedelen af den \$1,5 mia. vil blive givet med den ene hånd og taget med den anden. Den britisk-amerikanske plan forudsætter fx, at "Zimbabwes regering skal arve Sydrhodesias regerings aktiver og gæld", og at fonden bl.a. skal benyttes til at "ydte betalingsbalancestøtte i løbet af den økonomiske overgangsperiode, især for at muliggøre en gradvis tilbagevenden til normale udlandsrelationer efter sanktionernes ophævelse." Oversat til mere klart sprog betyder det, at fonden skal skaffe fremmed valuta, således at det hvide styres gæld kan blive tilbagebetalt (bl.a. et gammelt lån fra Verdensbanken til Kariba-dæmningen), og at de udenlandske selskabers indefrosne profitter kan føres ud af Zimbabwe.

Ifølge det internationale borgerskabs planer skal Zimbabwe med sin udviklede industri og infrastruktur sammen med Sydafrika udbygges til et stabilt center, der garanterer fortsat kapitalistisk udnyttelse af de enorme mineralressourcer fra Zaire over Zambia og Zimbabwe til Sydafrika og Namibia samt fortsatte investeringsmuligheder for international kapital. Samtidig vil det - hvis det lykkes! - udgøre en effektiv inddæmning af de revolutionære overgangssamfund i Angola og Mozambique samt lindre presset imod Vestens absolutte bastion i området, Sydafrika. Fondens midler vil således udtrykke-

(287) Med RF-styrets fulde velsignelse er dette allerede begyndt. I efteråret 1977 blev 25 zimbabweanske studenter sendt på et 1 års kursus i USA for at blive oplært til at indgå i et afrikansk styres statsapparat. Projektet har bl.a. fået finansiell støtte fra Allegheny Ludlum Industries, der er afhængig af importeret krom for at fremstille rustfrit stål. Alleghenys vicepræsident, E.F. Andrews, har forklaret, at formålet er at sikre, at "det frie initiativs system og en vestligt orienteret regering" overlever i Zimbabwe efter sort magtovertagelse. New York Times, 27. september 1977 og Daily Telegraph, 16. januar 1978.

ligt ikke være tilgængelig for et afrikansk styre, der er kommet til magten som følge af en sejr i den væbnede kamp.

Disse planer er blevet til i tæt samarbejde mellem stat og privat kapital i forslagsstillernes hjemlande. Allerede i oktober 1976 afholdt det amerikanske udenrigsministerium et møde med 20 amerikanske multinationale selskaber, bl.a. Chase Manhattan Bank, Citibank, Union Carbide, Foote Mineral, Allegheny Ludlum og Mobil Oil. Formålet med mødet var at koordinere private investeringer og "hjælpen" fra Zimbabwe-udviklingsfonden. Der blev på mødet nedsat en styringsgruppe bestående af repræsentanter fra de involverede selskaber, og formanden for gruppen, E.F. Andrews fra Allegheny, beskrev opgaven således: "Problemet er hvad den private sektor kan gøre for at holde Rhodesia og andre afrikanske lande i den vestlige sfære."²⁸⁸⁾

De to andre elementer af den britisk-amerikanske plan levner heller ikke rum for andet end en nykolonial løsning. Ifølge planen skal Zimbabwe i en overgangsperiode på 6 måneder styres *enevældigt* af en britisk højkommissær, feltmarskal Lord Carver, der har gjort sig fortjent til denne post som leder af den blodige nedkæmpelse af det såkaldte "Mau-Mau-oprør" i Kenya i 1950'erne. Ved overgangsperiodens start skal der være våbenhvile i befrielseskampen, og de økonomiske sanktioner vil derefter straks blive ophævet. I løbet af overgangsperioden skal Lord Carver sørge for ro og orden i Zimbabwe, og hertil skal han betjene sig af det rhodesiske politi og de øvrige dele af det hvide styres statsapparat, dog minus hæren, der forventes opløst. Hvis ikke dette er tilstrækkeligt, skal Lord Carver bistås af en "fredsbevarende" FN-styrke. Det juridiske grundlag for overgangsperiodens "ro og orden" skal udtrykkeligt være den eksisterende undtagelseslovgivning, hvilket betyder, at hverken 'Law and Order (Maintenance) Act', 'Emergency Powers Act' eller 'Indemnity and Compensation Act',²⁸⁹⁾ skal ophæves. Ej heller skal 'Land Tenure Act' eller 'Industrial Conciliation Act' røres. På dette grundlag skal den "neutrale forretningsadministration", som planen kalder det, med Lord Carver i spidsen i 6 måneders perioden organisere "frie" valg til et nyt parlament!

Ifølge den britisk-amerikanske plans forslag til en uafhængighedsforfatning, dvs. en forfatning for Zimbabwe efter overgangsperiodens afslutning, skal Zimbabwe styres efter bedste borgerligt-demokratiske principper med et suverænt parlament, der bevidst vil udelukke decentralisering og lokal selvforvaltning. Hvert fjerde år vil alle zimbabweanere over 21 år få lov til at øve "indflydelse" ved valg til parlamentet, men nogle zimbabweanere vil

(288) New African Development, January 1977, side 19.

(289) Se tidligere afsnit 2.2., 4. (indledningen) og 4.1.e i dette kapitel.

fortsat være mere lige end andre: En række "specielt valgte medlemmer" skal i mindst 8 år sørge for "passende repræsentation af mindretalsgrupper", således at de hvide, der i dag udgør ca. 1/25 af befolkningen sikres mindst 1/6 af parlamentspladserne (prøv at sammenligne det med den "interne løsning" i næste afsnit 5.4.!). Endvidere skal forfatningen indeholde en såkaldt "Bill of Rights", der forbyder enhver diskrimination og garanterer de borgerlige frihedsrettigheder, herunder udtrykkeligt den private ejendomsret: "The Bill of Rights vil tillade Zimbabwes regering at tage skridt til jordreformer, så længe de garanterer retten til privat ejendom," som der står i den britisk-amerikanske plan. Kom ikke og sig, at Storbritanien og USA ikke mener, at Zimbabwe skal være uafhængigt og selvbestemmende!

Den Patriotiske Front og frontlinjestaterne accepterede den britisk-amerikanske plan som et "grundlag for yderligere forhandlinger", men heller ikke mere. I første omgang afviste de kategorisk tre elementer af planen. For det første de diktatoriske magtbeføjelser til Lord Carver i overgangsperioden: "Vi kræver, at det rhodesiske styre overgiver sig til det zimbabweanske folk," og ikke til den formelle kolonimagt, Storbritanien. For det andet afviste de ideen med "neutrale, fredsbevarende" FN-styrker: "Vi har stadig den katastrofe og forvirring, som indsættelsen af såkaldte FN-styrker i Congo, Cypern og Korea forårsagede, i frisk erindring," udtalte den Patriotiske Front. For det tredje forlangte de en omgående opløsning af *alle* rhodesiske sikkerhedsstyrker (og ikke kun hæren, som planen foreskrev). Nkomo udtalte: "Politiet er paramilitært, og i de kombinerede rhodesiske operationer er de zimbabweanernes brutale mordere. De udfører disse forbrydelser i samarbejde med styrets hær, dets civile administratorer og dets dommere." Mugabe sagde: "For os er politiet ikke bedre end hæren. ... Kan vi forvente, at folk, der så sent som i går arbejdede på at forhindre nationalistledere i at holde møder, folk, som myrdede nogle af vores folk i fængsler og i celler, nu kan gå over på vores side?"²⁹⁰⁾ Med dele af de eksisterende rhodesiske sikkerhedsstyrker intakte vil enhver tale om frie, demokratiske forhold, herunder valghandlinger, med andre ord være illusoriske.

RF-styret kaldte den britisk-amerikanske plan for "vanvittig og katastrofal". Ian Smith hæftede sig især ved to af planens elementer: For det første, at den opererede med RF-styrets *overgivelse* (til det britisk ledede overgangs-styre), og for det andet, at en fremtidig hær primært skulle baseres på befrielseshærene.²⁹¹⁾ RF afviste med andre ord stadig - som ved Geneve-

(290) Daily News (Tanzania), 3.september 1977; The Guardian, 15.september 1977 samt The Times, 24.september 1977.

(291) Daily News (Tanzania), 3.september 1977.

konferencen - at afgive kontrollen over sikkerhedsstyrkerne. I stedet for kørte RF-styret videre med deres planer om en "intern løsning", og det har indtil videre stillet sig hindrende i vejen for det internationale borgerskabs forhandlingsbestræbelser.

5.4. DEN "INTERNE LØSNING"

Da Geneve-konferencen brød sammen, erklærede Ian Smith den 25. januar 1977, at RF-styret nu på egen hånd ville søge en "løsning" med moderate afrikanere i selve Zimbabwe, dvs. udenom den Patriotiske Front. Grundlaget for en sådan "intern løsning" skulle være RFs egen, oprindelige tolkning af Kissinger-planen,²⁹²⁾ og 1977 benyttede RF-styret til at forberede deres løsning af "Rhodesia-problemet".

Med den interne løsning forsøger RF at trække det afrikanske småborgerskab eller ihvertfald dele af det ind som støtteklasse for det nationale borgerskab og sluse enkelte af de nuværende afrikanske småborgere ind i borgerskabet. Derfor har RF-styret gennemført en række reformer for at tække det afrikanske småborgerskab. Dele af den såkaldte "petty-apartheid", som fx racedelte offentlige toiletter, er blevet fjernet, og som direkte optakt til den interne løsning gennemførtes der en reform i jordlovgivningen, der helt tydeligt markerer en åbning over for det afrikanske småborgerskab, især de økonomisk bedst stillede dele af det.

Revisionen af 'Land Tenure Act' blev vedtaget den 4. marts 1977 af det rhodesiske parlament og trådte i kraft den 1. april. Herefter er det formelt set muligt for afrikanere at købe europæiske farme (men ikke uudnyttede dele af de europæiske landområder!), forretninger og fabrikker i de europæiske områder. Desuden er de afrikanske købsområder blevet åbnet for salg til alle racer, mens stammeområderne ikke er berørt af lovrevisionen og derfor stadig er forbeholdt de sorte. Denne juridiske lømpelse af racediskriminationen ophæver dog ingenlunde forskelsbehandlingen, men erstatter den med en diskrimination baseret på økonomisk ulighed. P.gr.a. mange års udbytning og racistisk undertrykkelse er de hvide generelt langt rigere end de sorte, og det ændrer den isolerede jordlovsændring intet ved. Ej heller er adgangen til at opnå statslige kreditter til at finansiere ejendoms køb o.l. blevet ændret: De godt 6.600 europæiske farmere kan fortsat hvert år regne med at kunne låne mere end R\$100 mill.,

(292) Se ovenfor afsnit 5.3.a.

mens der til de mere end 680.000 afrikanske bønder og selvejerbønder kun er ca. R\$1 mill. til rådighed. Det vil derfor kun være et lille fåtal af *velhavende* afrikanere, der får glæde af reformen. Det blev tydeligt illustreret, da den første afrikaner i maj 1977 købte en hvid farm: Han betalte den fulde pris på R\$100.000 *kontant* (køberen var en rig forretningsmand). Reformen indebærer desuden en åbning *private* skoler, hospitaller og klinikker for alle racer, men ikke for de tilsvarende *statslige* institutioner, så igen vil det kun være de pengestærke afrikanere, der kan udnytte reformen.²⁹³⁾

Ved et parlamentsvalg den 31. august 1977 søgte og fik Ian Smith et mandat fra de hvide vælgere til at fortsætte sine bestræbelser for at indgå en aftale med "moderate sorte nationalister", som han selv udtrykte det. RF opnåede ved valget endnu engang at få alle 50 pladser i parlamentet, og det til trods for at partiet var blevet sprængt ved at en række højre-udbrydere havde dannet Rhodesia Action Party i protest mod revisionen af 'Land Tenure Act' og planerne om en intern løsning.²⁹⁴⁾

Den 9. december 1977 begyndte forhandlingerne om en intern løsning. 3 moderate afrikanske ledere havde fundet nåde for RFs øjne og havde selv accepteret at deltage i forhandlingerne efter et officielt tilsagn fra Ian Smiths side om, at RF accepterede flertalsstyre. De tre, der nu objektivt stillede sig i spidsen for det afrikanske småborgerskab og dets borgerskabsaspirationer, var Abel Muzorewa fra UANC, Ndabaningi Sithole fra ANC(s) og Jeremiah Chirau fra ZUPO. Baggrunden for Muzorewas og Sitholes indgåelse i de interne forhandlinger var, at de begge var blevet kørt ud på et sidespor efter OAU's ensidige opbakning bag den Patriotiske Front, og efter det internationale borgerskab havde måttet erkende, at en aftale uden om den Patriotiske Front under de eksisterende betingelser intet var værd. ZUPO (Zimbabwe United People's Organization) er en ren papirorganisation, der blev oprettet den 29. december 1976 af nogle regeringstro høvdinge for at give RF-styret ihvertfald én moderat og fjøelig afrikansk forhandlingsmodpart til officielt brug.²⁹⁵⁾

Den 3. marts 1978 underskrev de interne forhandlere en aftale om "hovedpunkterne" i en overgangsforfatning eller rettere: De afrikanske forhand-

(293) International Defence and Aid Fund, Zimbabwe: The Facts about Rhodesia, IDAF, London 1977, side 22-24; Zimbabwe News, Vol. 9 No. 3, March-April 1977, side 22-23 samt Financial Mail (Sydafrika), 25. februar 1977.

(294) South African Institute of Race Relations, op.cit., side 579-582.

(295) Zambia Daily Mail, 17. januar 1977; The Guardian, 25. november 1977 samt The Times, 26. november 1977.

lingsdeltagere kapitulerede efter et par måneders tovtrækkeri over for RFs krav om vidtgående garantier for det hvide mindretal i de næste 10 år. Ud af et parlaments 100 pladser skal de 28 ifølge aftalen forlods sikres de hvide. Af disse 28 skal de 20 alene vælges af de hvide, mens de sidste 8 skal vælges af både sorte og hvide vælgere, men vel at bemærke blandt 16 kandidater udpeget af de nuværende hvide parlamentsmedlemmer, der som bekendt alle er fra RF. Dermed har RF sikret sig, at der ikke - af sorte vælgere - kan vælges nogle progressive hvide, som vil kunne alliere sig med radikale afrikanere omkring vidtgående reformforslag. Det har betydning, fordi enhver ændring af forfatningen i de næste 10 år kræver 78 stemmer, dvs. mindst 6 hvide.

Hertil kommer, at alle hvide ansat i det offentliges tjeneste - hvilket incl. sikkerhedsstyrkerne omfatter mellem 35.000 og 40.000 - i den tiårige overgangsperiode sikres mod at blive fyret og endvidere sikres pensioner, når eller hvis de forlader deres stillinger. En afrikansk regering vil mod andre ord være tvunget til at basere sin magt på det hvide styres statsapparat i de næste 10 år. Den vil desuden være forhindret i at gribe ind i en lang række af de hvides nuværende økonomiske privilegier, idet de hvide er blevet sikret imod nationalisering af deres ejendom.²⁹⁶⁾

Med denne "interne løsning" kunne det derfor se ud som om det nuværende hvide nationale borgerskab havde sikret sin egen fortsatte eksistens i hvertfald de næste 10 år. Hvis det altså ikke lige var fordi den Patriotiske Front ikke har anerkendt "aftalen",²⁹⁷⁾ og befrielseskampen derfor er fortsat eller snarere: Den er blevet yderligere intensiveret siden aftalens indgåelse, og det til trods for, at Muzorewa og Sithole ellers havde forsikret Smith om, at de via deres kontakter til de "menige" frihedskæmpere og laverestående guerillaledere nok skulle få kamphandlingerne stoppet. Muzorewa og Sithole har ellers gjort deres for at få kampen stoppet. De har fået gennemført en generel amnesti for alle frihedskæmpere, der frivilligt nedlægger våbnene - men ingen frihedskæmpere vides af at have meldt sig under den interne løsnings faner. De har sendt delegationer ud

(296) New African, April 1978, side 33-34 samt The Guardian, 16.februar 1978 og 4.marts 1978.

(297) Det synes flertallet af den afrikanske befolkning heller ikke at gøre. Til trods for fortsat kraftig undertrykkelse af frie menings-tilkendegivelser har der i byerne været demonstrationer imod aftalen, og fra landområderne har missionærer og journalister samstemmende meldt om næsten total og 100% afvisning. Se fx Zambia Daily Mail, 23.februar 1978; The Guardian, 24.februar 1978 og 4.marts 1978; Lusaka Radio, 4.april 1978 - citeret i Facts and Reports, Vol.8 No. 8, side 9; The Times, 22.april 1978 samt Rand Daily Mail, 27.april 1978.

for at forhandle med de påståede guerillakontakter - men de to hidtidige delegationers medlemmer er begge gange vendt tilbage i kister. Forbudene mod ZANU og ZAPU er formelt blevet ophævet - men kun et mindre antal af de godt 2.000 politiske fanger²⁹⁸⁾ er blevet løsladt.²⁹⁹⁾

Den væbnede befrielseskampes fortsættelse og dermed den Patriotiske Fronts styrke har hidtil forhindret det internationale borgerskab i at anerkende den interne løsning, der derfor hverken har bidraget til at stoppe kampen og alle de byrder, den medfører (jvf. afsnit 4.4.), eller ført til sanktionernes ophævelse. Det illustrerer, at den interne løsning ikke betyder noget *i sig selv* - til trods for at Zimbabwe nu formelt set ledes af et styrende råd bestående af Smith, Muzorewa, Sithole og Chirau, at hver hvid minister er blevet udstyret med en sort ministerpartner, og at den 31. december 1978 er vedtaget som tidspunkt for overgang til afrikansk styre.

Det internationale borgerskab har ingen indholdsmæssige indvendinger imod den interne løsning, som David Owen fx har betegnet som "et afgørende fremskridt imod flertalsstyre". Der findes stærke fortalere for en anerkendelse af den interne løsning i både Storbritanien (fx det konservative oppositionsparti) og USA (adskillige ledende republikanere og topfolk i erhvervslivet, fx tidligere nævnte E.F. Andrews fra Allegheny Ludlum), men de siddende regeringer har erkendt, at en holdbar løsning forudsætter, at den væbnede kamp stoppes. En direkte militær indgriben for at kvæle kampen vil indtil videre betyde for store økonomiske og politiske omkostninger for det internationale borgerskab, som derfor fortsat satser på en forhandlingsløsning, der inddrager den Patriotiske Front. Og helst en *hurtig* løsning, der inddæmmer de socialistiske kræfter og forhindrer dem i at vokse sig stærkere, fx gennem etablering af befriede områder. Allerhelst ser det internationale borgerskab dog, at den Patriotiske Front splittes, og at Nkomo i spidsen for de reaktionære og moderate dele af ZAPU inddrages i de interne løsningsbestræbelser.³⁰⁰⁾ Hvis det skete, ville det interna-

(298) Se International Defence and Aid Fund, Ian Smith's Hostages: Political Prisoners in Rhodesia, London 1976.

(299) Derimod har ophævelsen af forbudene fået Sithole til at foretage endnu en navneforandring, så han nu igen kalder sin organisation for ZANU i håb om at kunne tiltrække sig lidt folkelig støtte i ly af ZANUs popularitet. Det vil dog næppe forvirre andre en vestlige læsere af den borgerlige presse, der glædesstrålende videreformidler indtrykket af ZANU som en splittet bevægelse.

(300) Daily Telegraph, 10. marts 1978; The Observer, 19. marts 1978 samt Africa Confidential, Vol. 18 No. 25, 16. december 1977, side 1-2; Vol. 19 No. 3, 3. februar 1978, side 1-2 og Vol. 19. No. 7, 31. marts 1978, side 2-3 samt New African, June 1978, side 59.

tionale borgerskab utvivlsomt benytte det til at legitimere dels en ophævelse af sanktionerne og dels en støtte til en militær nedkampelse af ZANU. Til det sidste kunne det internationale borgerskab dels benytte sig af "model Angola", dvs støtte til "rivaliserende befrielsesbevægelser"; eller "model Zaire" med indsættelse af tredjelandsstyrker (i Zaire var der ved det første Shaba-oprør tale om tropper fra Marokko); eller "model Mellenøsten, Korea m.m.", hvor "fredsbevarende" FN-styrker indsættes for at garantere en fortsættelse af den eksisterende (u)orden, mens "model Vietnam" med direkte intervention af britiske og/eller amerikanske tropper næppe er sandsynlig.

Det internationale borgerskab har allerede på flere måder forsøgt at splitte den Patriotiske Front for at isolere ZANU og de socialistiske kræfter og inddrage småborgerlige dele af ZAPU i den interne løsning (fx et Lonrho-foreanstaltet hemmeligt møde mellem Zambias Kaunda og Ian Smith den 25. september 1977).³⁰¹⁾ I realiteten er det også det, som Ian Smith og det nationale borgerskab sigter på at opnå med den interne løsning, da det vil stille det nationale borgerskab stærkere end et hvilket som helst udfald af de nuværende britisk-amerikanske løsningsbestræbelser - for slet ikke at tale om et nederlag forårsaget direkte af guerillakrigen. Samtidig er den interne løsning dog også udtryk for en mere eller mindre desperat forhalingstaktik fra RF's side, der meget vel kan tænkes at give bagslag for det nationale borgerskab: Jo længere det nationale borgerskab modsætter sig det internationale borgerskabs planer, jo mere tid får de socialistiske kræfter i ZANU til at konsolidere sig med etablering og udvidelse af befriede områder, dvs. en øget inddragelse af den afrikanske befolkning i kampen mod RF-styret.

(301) Sunday Times, 9. oktober 1977. Den stadige tale om "splittelse", "manglende enighed" osv. i den borgerlige presse er i sig selv et aktivt bidrag til denne splittelsesforsøg.

Afslutning

I takt med at befrielseskampen i Zimbabwe har udviklet sig, er det blevet mere og mere klart for afrikanerne - ikke mindst for det store flertal af halvproletariserede bønder, hvoraf mange har haft guerillakrigen inde på nærmeste hold og aktivt har støttet frihedskamperne - at flertalsstyre kan betyde mindst to ting. Dels en situation, hvor nogle af de hvide bosser bliver udskiftet med nogle sorte bosser, og hvor der derudover ikke sker meget andet. Med andre ord en nykolonial løsning. Dels en situation, der lægger op til radikalt bedre levevilkår for de udbyttede og mest undertrykte afrikanere, arbejderne og de halvproletariserede bønder. Bedre produktionsbetingelser med mere mad og andre livsfornödenheder til alle, undervisning og lægehjælp til alle, øget inddragelse i dagligdagens beslutningsprocesser m.m. Med andre ord en eller anden form for socialistisk udvikling.

Også borgerskabet har erkendt, at der for afrikanerne i Zimbabwe i stigende grad er ved at opstå et alternativ til den kapitalistiske udbytning og undertrykkelse. Invertfald har det opdaget, at dets egen magt og privilegier er truet. Derfor den igangværende borgerlige forhandlingsoffensiv, der ene og alene er kommet i stand for at hindre en socialistisk udvikling i Zimbabwe. Her har de to borgerskabsfraktioner ikke afgørende forskellige interesser. Det fremgår ikke alene af, at den britisk-amerikanske plan og den interne løsning ikke adskiller sig kvalitativt fra hinanden. Det viser sig også på det helt konkrete plan. Der flyder sta-

digvæk rigeligt med olie til den rhodesiske økonomi og krigsmaskiner. De rhodesiske sikkerhedsstyrker får stadig deres krigsudstyr fornyet, på det sidste bl.a. Mirage-jagere og Alouette-helikoptere fra Danmarks EF- og NATO-allierede Frankrig. USA importerer stadig krom, der kommer fra Zimbabwe. De multinationale selskaber har ikke lukket deres datterselskaber og filialer i Zimbabwe. Sanktionerne er med andre ord lige så hullede, som de hele tiden har været.

For nylig har den internationale valutafond, IMF, én af det internationale borgerskabs ledende økonomiske samarbejdsorganer, som fx Danmark også er medlem af, nærmest slået hovedet på sømmet. Bl.a. p.g.r.a. støtten til befrielseskampen i Zimbabwe og herunder lukningen af grænsen til Zimbabwe, hvilket har forøget transportudgifterne for Zambias absolut vigtigste eksportartikel, kobber, er Zambia i dag i økonomiske vanskeligheder. Som led i betingelserne for et lån til Zambia forsøgte IMF - på dette punkt dog uden held - at få gennemtruffet, at Zambia fandt billigere transportveje for sit kobber. Med denne økonomisk "neutralt" udtryksmåde forlangte IMF i realiteten, at Zambia skulle genåbne grænsen til Zimbabwe, hvilket ville have betydet flere penge direkte i RF-styrets slunkne statskasse!

Den aktuelle uenighed mellem det nationale og det internationale borgerskab, således som den manifesterer sig i to forhandlingsforsøg, skyldes alene, at Storbritanien og USA er villige til at ofre flere af det nationale borgerskabs og fremfor alt de hvide arbejderes privilegier, end RF-styret endnu af guerillakrigen føler sig presset til at acceptere. Det internationale borgerskab forsøger at integrere de to forhandlingsforsøg, og begge borgerskabsfraktioner forsøger at splitte den Patriotiske Front for derved at isolere og svække de socialistiske kræfter.

I denne afgørende fase er det derfor mere end nogensinde vigtigt at støtte befrielseskampen i Zimbabwe. Det er vigtigt at bekæmpe borgerskabets bestræbelser på at splitte den Patriotiske Front og ethvert forsøg på at legalisere den interne løsning. På befrielseskampens nuværende udviklingstrin er kravet: Anerkend den Patriotiske Front som det zimbabweanske folks eneste retmæssige repræsentant, sådan som OAU har gjort det, og støt den Patriotiske Front i forhandlingerne. Alle midlerne til Zimbabwe fra den danske stats såkaldte "apartheid-bevilling" ("Den særlige bevilling til humanitær og uddannelsesmæssig bistand til undertrykte folk eller folkegrupper i det sydlige Afrika", som den officielt hedder) skal ydes til den Patriotiske Front og dens arbejde, og ikke - som Kristeligt Folkeparti, der hidtil har stemt for apartheid-bevillingen, nu kræver det - til partierne i den interne løsning.

Det er desuden vigtigt at støtte den væbnede kamp i Zimbabwe. Det er den kamp, der har ført til, at RF-styret i dag er vaklende, og kun ved at fortsætte den kan RF-styret og dets udbytnings- og undertrykkelsessystem overvindes helt. Igennem de sidste 6 år har ZANU været ledende i den væbnede kamp. ZANU er den befrielsesbevægelse, der har gjort mest for at inddrage lokalbefolkningen i kampen og gøre den til befolkningens egen kamp. ZANU er også den befrielsesbevægelse, der klarest har arbejdet på at lægge et socialistisk indhold i kampen, således at kampen ikke blot drejer sig om at få et afrikansk styre til magten, men om grundlæggende at få forandret de eksisterende produktions- og samfundsforhold i arbejderne og de halvproletariserede bønders interesse. Derfor: Støt ZANU!

ZANU har både brug for materiel og politisk støtte. De har brug for tøj, medicin, uddannelsesmaterialer og meget andet til brug i kampen, i flygtningelejrene og i opbygningen af befriede områder - og de har brug for, at kendskabet til deres kamp udbredes. De to støtteformer supplerer og forstærker gensidigt hinanden, når de sammenknyttes. Kun på den måde understreges det, at støtten ikke blot er tomme fraser eller afladskøb i medlidenhed med stakkels nødlidende. Lidelserne har en årsag, og den skal bekæmpes i sin helhed.

ZIMBABWE NEWS

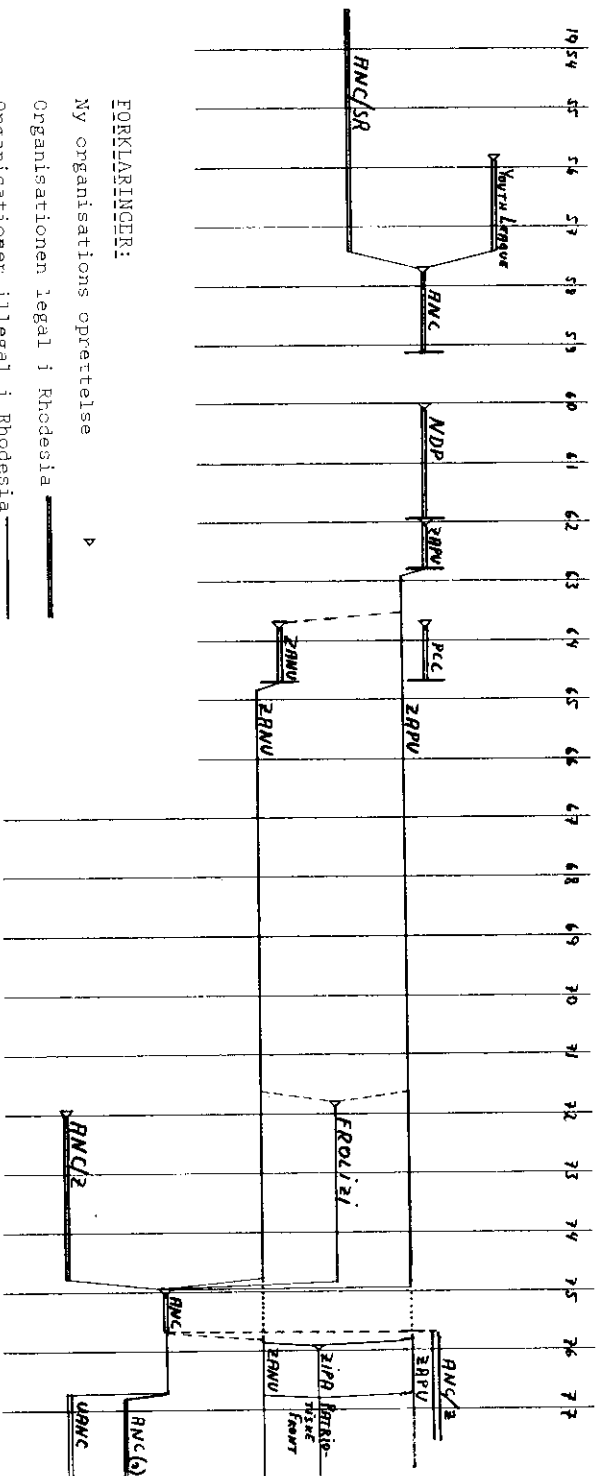
Zimbabwe News er befrielsesbevægelsen ZANUS officielle blad. Det udkommer på engelsk ca. 6 gange om året.

Zimbabwe News informerer grundigt om befrielseskampens udvikling i Zimbabwe. Det indeholder løbende ZANUS krigskommuniqueer og orienterer om ZANUS arbejde i flygtningelejrene, i de (halv)befriede områder, på den diplomatiske front i de storpolitiske forhandlinger m.m. *Zimbabwe News* bringer ZANUS analyser af den politiske udvikling og præsenterer ZANUS politik på forskellige områder, bl.a. i form af officielle dokumenter.

Zimbabwe News koster 15 kr. for 64 sider og kan købes hos
Internationalt Forum, Knabrostræde 3, 3., 1210 København K (01-112717)
Vesterallés Kaserne opg. 5, 8000 Århus C (06-130886).

NATIONALISTBEVÆGELSENS ORGANISATORISKE UDVIKLING I ZIMBABWE

FØRKLÆRINGER:

Ny organisations oprettelse

Organisationen legal i Rhodesia

Organisationer illegal i Rhodesia

Organisationen forbydes i Rhodesia

Organisationen fortsætter med hovedkvarter i udlandet

Sammenslutning af organisationer

Organisationsplittelse

- ANC(s) = African National Council (Sithole)
- ANC/SR = African National Congress (of Southern Rhodesia)
- ANC/Z = African National Council (of Zimbabwe)
- FROLIZI = Front for the Liberation of Zimbabwe
- NDP = National Democratic Party
- PCC = People's Carcraker Council
- UANC = United African National Council (Tuzorowa)
- ZANU = Zimbabwe African National Council
- ZAPU = Zimbabwe African People's Union
- ZIPA = Zimbabwe People's Army

FORKORTELSERLISTE

- ANC/SA = 'African National Congress of South Africa'. Den ledende befrielsesbevægelse i Sydafrika. Oprindeligt dannet i 1912. Forbudt i Sydafrika i 1960 og har siden arbejdet illegalt.
- ANC/SR = 'African National Congress of Southern Rhodesia'. Oprindeligt dannet i 1934 som de afrikanske intellektuelles organisation. Efter sammenslutning med CYL 12/9-1957 den første egentlige afrikanske nationalistorganisation i Zimbabwe. Forbudt 26/2-1959 og senere efterfulgt af NDP. Leder: Joshua Nkomo.
- ANC(s) = 'African National Council (Sithole)'. Fra 1977 navnet på Ndabaningi Sitholes løse sammenslutning af småborgerlige afrikanere, efter Sithole var afsat som leder af ZANU og havde afbrudt makkerskabet med Muzorewa.
- ANC/Z = 'African National Council of Zimbabwe'. Oprindeligt dannet i december 1971 af ZANU- og ZAPU-medlemmer for at organisere den afrikanske modstand mod den britisk-rhodesiske aftale, som Pearce-kommissionen skulle teste afrikanernes holdning til (leder: Abel Muzorewa). Fra december 1974 til september 1975 officiel paraplyorganisation for alle de zimbabweanske nationalistbevægelser. Derefter ZAPUs legale frontorganisation inde i Zimbabwe (formel leder: Josiah Chinamano).
- ATUC = 'African Trades Union Congress'. Den største afrikanske fagforeningssammenslutning i Zimbabwe. Medlemmerne er overvejende helt proletariserede arbejdere. Formand: Phineas Sithole.
- BSAC = 'British South Africa Company'. Det Cecil Rhodes-selskab, der gennemførte Zimbabwes kolonisering og 1890-1923 udgjorde den koloniale statsmagt i Zimbabwe. Eksisterer i dag som en del af den sydafrikanske Anglo-American-koncern.
- CYL = 'City Youth League'. Oprettet i august 1955 som forløber for den afrikanske nationalistbevægelse i Zimbabwe. Ophørte med at eksistere efter sammenslutningen med ANC/SR 12/9-1957.
- FRELIMO = 'Frente de Libertacao de Mocambique'. Statsbærende parti i Mozambique siden selvstændigheden 25/6-1975. Dannet 25/6-1962 ved sammenlægning af 3 mindre organisationer. Indledte den væbnede befrielseskamp i Mozambique 25/9-1964.
- FROLIZI = 'Front for the Liberation of Zimbabwe'. Zimbabweansk befrielsesbevægelse oprettet 1/10-1971 af en række udbrydere fra ZANU og ZAPU. Eksisterede videre som ren papirorganisation efter et enkelt væbnet angreb i begyndelsen af 1973 indtil endelig nedlæggelse i forbindelse med sammenslutningen under ANC/Zs paraply i december 1974. Leder: James Chikerema.
- ICU = 'Industrial and Commercial Workers' Union'. Vigtigste afrikanske fagforening i Zimbabwe i mellemkrigstiden. Dannet i 1927 på initiativ fra tilsvarende fagforening i Sydafrika. Chikaneret til ophør i 1936 af det hvide styre.

- MPLA** = 'Movimento Popular de Libertacao de Angola'. Statsbærende parti i Angola siden 11/11-1975, men måtte gennem imperialistisk interventionskrig, før selvstændigheden var sikret i marts 1976. Dannet i 1956 ved sammenlægning af en række mindre organisationer. Indledte den væbnede befrielseskamp i Angola 4/2-1961.
- NDP** = 'National Democratic Party'. Afrikansk nationalistorganisation i Zimbabwe oprettet 1/1-1960 som efterfølger for den forbudte ANC/SR. Selv forbudt af det hvide styre 9/12-1961 og omgående efterfulgt af ZAPU. Leder: Joshua Nkomo.
- OAU** = 'Organization for African Unity'. Den afrikanske enhedsorganisation, oprettet i 1963 af de nye selvstændige afrikanske lande for at fremme afrikansk enhed og skabe økonomisk og social fremgang i Afrika. Centralt placeret med hensyn til de afrikanske landes støtte til befrielseskampene i det sydlige Afrika - en støtte, som løbende administreres af Befrielseskomiteen og frontlinjestaterne, Mozambique, Tanzania, Zambia, Botswana og Angola.
- PAIGC** = 'Partido Africano da Independencia de Guine e Cabo Verde'. Statsbærende parti i både Guinea-Bissau (udråbt som selvstændigt 24/9-1973) og Kap Verde (selvstændigt 5/7-1975). Dannet i september 1956. Indledte den væbnede befrielseskamp i Guinea-Bissau i 1963.
- PCC** = 'People's Caretaker Council'. Oprettet 10/8-1963 som dækorganisation inde i Zimbabwe for det forbudte ZAPU efter ZANUS dannelse. Forbudt af det hvide styre 26/8-1964. Leder: Joshua Nkomo.
- RF** = 'Rhodesian Front'. Det nationale borgerskabs parti og støttet af det europæiske arbejderaristokrati. Oprettet i 1962 og har uafbrudt siden december 1962 siddet inde med regeringsmagten i Zimbabwe. Premierministre: Winston Field (1962-64) og Ian Smith (1964-).
- SWAPO** = 'South West Africa People's Organization of Namibia'. Den absolut ledende befrielsesbevægelse i Namibia. Oprindeligt dannet i 1958. Indledte den væbnede befrielseskamp i Namibia 26/8-1966.
- UANC** = 'United African National Council'. Betegnelse for Abel Muzorewas småborgerlige sammenslutning efter bruddet med først ANC/Z (ZAPUs frontorganisation i Zimbabwe) og Ndabaningi Sithole.
- UDI** = 'Unilateral Declaration of Independence'. RF-styrets ensidige uafhængighedserklæring 11/11-1965, hvorved Zimbabwe under hvidt styre løsrev sig fra britisk overherredømme.
- UFP** = 'United Federal Party'. Det sidste officielle navn på det parti, der havde regeringsmagten i Zimbabwe fra 1933 til 1962. Varetog i 1950'erne og i begyndelsen af 1960'erne det internationale borgerskabs interesser i Zimbabwe.
- ZANLA** = 'Zimbabwe African National Liberation Army'. ZANUS militære gren.

- ZANU = 'Zimbabwe African National Union'. Den ledende befrielsesbevægelse i Zimbabwe siden 1972. Dannet 8/8-1963 af nogle udbrydere fra ZAPU og forbudt i Zimbabwe 26/8-1964. Siden arbejdet fra hovedkvarter i Zambia (1964-75) og Mozambique (1975-). Fra 8/10-1976 indgået i politisk alliance med ZAPU i den Patriotiske Front. Ledere: Ndabaningi Sithole (1963-75) og Robert Mugabe (1975-). Eksilleder i Sitholes interneringsperiode 1964-74: Herbert Chitope.
- ZAPU = 'Zimbabwe African People's Union'. Zimbabweansk befrielsesbevægelse, som var dominerende i befrielseskampen op til 1969. Dannet 19/12-1961 som efterfølger for det forbudte NDP. Selv forbudt i Zimbabwe 20/9-1962 og har siden arbejdet fra hovedkvarter i Zambia. Fra 8/10-1976 indgået i politisk alliance med ZANU i den Patriotiske Front. Leder: Joshua Nkomo. Eksilledere under Nkomos internering: James Chikorena (1964-71) og Jason Moyo (1971-74).
- ZIPA = 'Zimbabwe People's Army'. Oprettet i november 1975 som fælles militært organ for ZANU og ZAPU. Siden splittelse i april 1976 i realiteten lig med ZANLA. I dag den planlagte fælles hær for ZANU og ZAPU under den Patriotiske Fronts politiske ledelse. I 1976 bestræbelser blandt en række unge ZANU-guerillaledere på at udvikle ZIPA til ny politisk enhedsorganisation, der samlede og ophævede ZANU og ZAPU.
- ZIPRA = 'Zimbabwe People's Revolutionary Army'. ZAPUs militære gren.
- ZPRA = ZIPRA.

LITTERATURLISTE

- Africa South of the Sahara 1971, European Publications, London 1971.
- Africa South of the Sahara 1974, European Publications, London 1974.
- Africa South of the Sahara 1977/78, European Publications, London 1977.
- Afrikagrupperna i Sverige, Befrielseskampen i Afrika, Stockholm 1977.
- Guy Arnold. Rhodesia: Increasing the Effectiveness of Sanctions, Olav Stokke & Carl Widstrand (eds.), Southern Africa: The UN-OAU Conference Oslo 9-14 April 1973, Scandinavian Institute of African Studies, Uppsala 1973.
- Giovanni Arrighi, Labor Supplies in Historical Perspective: A Study of the Proletarianization of the African Peasantry in Rhodesia, Giovanni Arrighi & John S. Saul, Essays on the Political Economy of Africa, Monthly Review Press, New York & London 1973.
- Giovanni Arrighi, The Political Economy of Rhodesia, Arrighi & Saul, *ibid.*
- Giovanni Arrighi & John S. Saul, Nationalism and Revolution in Sub-Saharan Africa, Arrighi & Saul, *ibid.*
- ATUC, Memorandum for Consideration and Adoption by Interim Government of Zimbabwe, Bulawayo 1976 - aftrykt i South African Labour Bulletin Vol. 3 No. 5, May 1977.
- Reginald Austin, Racism and Apartheid in Southern Africa: Rhodesia, Unesco Press, Paris 1975.
- James Barber, Rhodesia: The Road to Rebellion, Oxford University Press, London 1967.
- W.J. Barber, The Economy of British Central Africa, Stanford University Press, Stanford 1961.
- Sven Bislev, Baggrund for apartheid, Århus 1975.
- Boesen, Christensen, Harbsmeier & Rehder, Kapitalen og bønderne, Marxistisk antropologi nr. 2, IMRA, København 1974.
- C.M. Brand, Politics and African Trade Unionism in Rhodesia since Federation, Rhodesian History, Vol. 2, 1971.
- Amilcar Cabral, Revolutionen i Guinea, Demos, København 1972.
- Alex Callinicos & John Rogers, Southern Africa after Soweto, Pluto Press, London 1977.
- Antonio Carlo, Sovjetunionens politiske og økonomiske struktur 1917-1975, Politisk Revy, København 1975 (1972).
- The Catholic Commission for Justice and Peace, Rhodesia: The Propaganda War, Catholic Institute for International Relations, London 1977.
- Centre of African Studies, University of Eduardo Mondlane: Zimbabwe: Notes and Reflections on the Rhodesian Question, Maputo 1977 (1976).
- Zdenek Cervenka (red.), Vit makt i Zimbabwe, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala 1974.
- A.M. Chambati, Africans and the Struggle for their Rights in Rhodesia, 1923-72, S.E. Wilmer (ed.), Zimbabwe Now, Rex Collings, London 1973.

- Agnete Christensen m.fl., Bønder i Zimbabwe: Vil bønderne støtte en socialistisk udvikling?, Institut for Kultursociologi, København 1978.
- D.G. Clarke, African Mine Labourers and Conditions of Labour in the Mining Industry in Rhodesia 1940-1976, The Rhodesian Journal of Economics, Vol. 10 No. 2, 1976.
- D.G. Clarke, Institutional Wage-Supply Determinants of Plantation Labour in Postwar Rhodesia, Rural Africana No. 24, East Lansing, Michigan 1974.
- D.G. Clarke, Labour Conditions and Discrimination in Southern Rhodesia (Zimbabwe), International Labour Office, Geneva 1978.
- Fernando Claudin, Krisen i den kommunistiske verdensbevægelse: Fra Komintern til Kominform, Pax/Modtryk, Århus 1977 (1970).
- Lionel Cliffe, Some Questions about the Chitepo Report and the Zimbabwe Movement, Review of African Political Economy No. 6.
- ✓ Cronjé m.fl., Lonrho: Portrait of a Multinational, Penguin, Harmondsworth 1976.
- Danida, Danmarks deltagelse i det internationale udviklingssamarbejde 1976/1977, København 1977.
- D.K. Davies, Race Relations in Rhodesia: A Survey for 1972-73, Rex Collings, London 1975.
- John Day, Southern Rhodesian African Nationalists and the 1961 Constitution, Journal of Modern African Studies, Vol. 7 No. 2, 1969.
- E.M. Dube, Relations Between Liberation Movements and the OAU, N.M. Shamuyarira (ed.), Essays on the Liberation of Southern Africa, Tanzania Publishing House, Dar-es-Salaam 1972.
- The Economist Intelligence Unit, Annual Supplement: Rhodesia and Malawi, London 1974.
- EPLF, National Democratic Programme of the Eritrean People's Liberation Front, Eritrea 1977.
- Ruth First m.fl., The South African Connection: Western Investment in Apartheid, Penguin, Harmondsworth 1973.
- L.H. Gann, A History of Southern Rhodesia. Early Days to 1934, Chatto & Windus, London 1965.
- Ole Gjerstad, Zimbabwe ZAPU 2: George Siludika, Interviews in Depth, LSM Press, Richmond, Canada 1974.
- Ole Gjerstad, Zimbabwe ZAPU 1: The Organizer - Story of Temba Moyo, Life Histories from the Revolution, LSM Press, Richmond, Canada 1974.
- Kenneth Good, Settler Colonialism in Rhodesia, African Affairs, Vol. 73 No. 290, 1974.
- G.C. Grant m.fl., The Africans' Predicament in Rhodesia, Minority Rights Group, Report No. 8, London 1973.
- Richard Gray, The Two Nations: Aspects of the Development of Race Relations in the Rhodesias and Nyasaland, Oxford University Press, London 1960.
- Rolf Gustavsson, Introduktion, Rolf Gustavsson (red.), Kapitalismens utveckling i Afrika, Bo Cavefors Bokörlag, Stockholm 1971.
- International Commission of Jurists, Racial Discrimination and Repression in Southern Rhodesia, London & Geneva 1976.

- International Defence and Aid Fund, Zimbabwe: The Facts about Rhodesia, London 1977.
- International Defence and Aid Fund, Ian Smith's Hostages: Political Prisoners in Rhodesia, London 1976.
- International Defence and Aid Fund, The Rhodesia-Zambia Border Closure Jan-Feb 1973, Special Report No. 1, London 1973.
- Mervyn Jones, Rhodesia: The White Judge's Burden, International Defence and Aid Fund, London 1972.
- George Kay, Rhodesia: A Human Geography, University of London Press, London 1970.
- Ahmed M. Khalifa, The Adverse Consequences for the Enjoyment of Human Rights of Political, Military, Economic and other Forms of Assistance Given to the Colonial and Pacist Regimes in Southern Africa, UN-ECOSOC, Commission on Human Rights (E/CN.4/Sub.2/383 - forkortet FN-rapport), juli 1977.
- Tony Kirk, Politics and Violence in Rhodesia, African Affairs, Vol. 74 No. 294, 1975.
- Kirkernes Raceprogram, Danmarks aktier i apartheid & Co., Århus 1974.
- Anthony Lake, The "Tar Baby" Option: American Policy Toward Southern Rhodesia, Columbia University Press, New York 1976.
- Rita di Leo, Arbejderne og det sovjetiske system, Modtryk, Århus 1975 (1970).
- Colin Leys, European Politics in Southern Rhodesia, Oxford University Press, London 1959.
- Martin Loney, Rhodesia: White Racism & Imperial Response, Penguin, Harmondsworth 1975.
- Robert McKinnell, Sanctions and the Rhodesian Economy, Journal of Modern African Studies, Vol. 7 No. 4, 1969.
- Mao Tse-tung, Om det nye demokrati, Guerillakrig og politisk strategi, Jørgen Paludans Forlag, København 1969.
- Karl Marx, Grundrids, Modtryk/Kurasje, Århus 1975.
- Karl Marx, Kapitalen, Rhodos, København 1970-72.
- Karl Marx, New York Daily Tribune, 8. august 1853, Karl Marx & Friedrich Engels, Verdensmarkedet: Avisartikler, breve m.v. 1847-1895, Modtryk, Århus 1977.
- Kees Maxey, The Fight for Zimbabwe, Rex Collings, London 1975.
- Kees Maxey, An Outline of the Armed Struggle in Zimbabwe, Review of African Political Economy No. 9, London 1978.
- Davis B.C. M'Gabe, The Nationalist Movement in Zimbabwe, George M. Daniels (ed.), Drums of War: The Continuing Crisis in Rhodesia, New York 1974.
- Eshmael Mlambo, Rhodesia: The Struggle for a Birthright, C. Hurst & Co., London 1972.
- T.E. Mswaka, African Unemployment and the Rural Areas of Rhodesia, Rural Africana No. 24, East Lansing, Michigan 1974.
- Francis Nehwati, Economic Sanctions against Rhodesia, Stokke & Widstrand (eds.), Southern Africa.
- Torben Eviid Nielsen, Borgerskabets reformer og marxismen: Om borgerlige og socialistiske strategier i det 20. århundrede, Pax/Modtryk, Århus 1977.

- Patric O'Meara, Rhodesia: Racial Conflict or Coexistence?, Cornell University Press, London 1975.
- Charles van Onseler, Chibaro: African Mine Labour in Southern Rhodesia. 1900-1933, Pluto Press, London 1976.
- Pearce-kommissionens rapport, Cmnd. 4964, London 1972.
- I.R. Phimister, Peasant Production and Underdevelopment in Southern Rhodesia, 1890-1914, African Affairs, Vol. 73 No. 291, 1974.
- Michael Raeburn, Black Fire! Accounts of the Guerrilla War in Rhodesia, Julian Friedmann Publishers, London 1978.
- T.O. Ranger, The People in African Resistance: a review, Journal of Southern African Studies, Vol. 4 No. 1, 1977.
- Roger Riddell, The Land Question, Catholic Institute for International Relations, London 1978.
- Clyde Sanger, Central African Emergency, Heinemann, London 1960.
- John S. Saul, FRELIMO and the Mozambique Revolution, Arrighi & Saul, op.cit.
- John S. Saul, Transforming the Struggle in Zimbabwe, Southern Africa, New York, Vol. X No. 1, Jan-Feb 1977.
- John S. Saul & Roger Woods, African Peasantries, Arrighi & Saul, op.cit.
- Nathan M. Shamuyarira, Crisis in Rhodesia, Andre Deutsch, London 1965.
- V.G. Solodovnikov, Vejen til socialisme gennem ikke-kapitalistisk udvikling, Den ny verden, 9.årg. nr. 4, Institut for udviklingsforskning, København 1975.
- South African Institute of Race Relations, A Survey of Race Relations in South Africa 1977, Johannesburg 1978.
- John Sprack, Rhodesia: South Africa's Sixth Province, International Defence and Aid Fund, London 1974.
- Statistisk tiårs-oversigt 1976, Danmarks Statistik København 1976.
- Colin Stoneman, Foreign Capital and the Prospects for Zimbabwe, World Development 1976, Vol. 4 No. 1.
- Edgar Z. Tekere, Memorandum to Donors and possible future Donors to the Zimbabwe National Struggle for Liberation and its Civilian Victims, Quelimane, Mozambique, 21.april 1976.
- Claus Tcksvig, Slutspil i Afrika, Chr. Erichsens Forlag, København 1961.
- Ben Turok, Strategic Problems in South Africa's Liberation Struggle: A Critical Analysis, LSM Press, Richmond, Canada 1974.
- Ulandshj#lp fra Folk til Folk, Sundhedsarbejde i Zimbabwe, UFF, Tvind 1978.
- United Nations, Land Tenure Conditions in South Africa, Centre Against Apartheid, New York 1976.
- United Nations, A Principle in Torment: I - The United Nations and Southern Rhodesia, UN Office of Public Information, New York 1969.
- United Nations, The Struggle Against Colonialism in Southern Africa: Statements made before the UN in 1973 by representatives of national liberation movements, UN, New York 1974.
- US National Security Council, The Kissinger Study on Southern Africa, Spokesman Books, Nottingham 1975.
- A.K.H. Weinrich, African Farmers in Rhodesia, Oxford University Press, London 1975.

- A.K.H. Weinrich, Black and White Elites in Rural Rhodesia, Manchester University Press, Manchester 1973.
- A.K.H. Weinrich, Chiefs and Councils in Rhodesia, Heinemann, London 1971.
- A.K.H. Weinrich, Mucheke: Race, Status and Politics in a Rhodesian Community, Unesco Press, Paris 1976.
- A.K.H. Weinrich, Strategic Resettlement in Rhodesia, Journal of Southern African Studies, Vol. 3 No. 2, 1977.
- A.R. Wilkinson, Conclusion i Michael Raeburn, Black Fire!
- A.R. Wilkinson, From Rhodesia to Zimbabwe, Davidson, Slovo & Wilkinson, Southern Africa: The New Politics of Revolution, Penguin, Harmondsworth 1976.
- A.R. Wilkinson, Introduction til Michael Raeburn, Black Fire!
- Elaine Windrich, Church-State Confrontation in Rhodesia, Africa Today, Vol. 24 No. 4, Oct.-Dec. 1977.
- Montague Yudelman, Africans on the Land, Harvard University Press, Cambridge Mass. 1964.
- ZANU, From Confrontation to Armed Liberation Struggle, Stokke & Widstrand (eds.), Southern Africa.
- ZANU, Mwenje No. 2, 1972 (ZANUs andet politiske program).
- ZAPU, Ideological Concept, u.s., u.á. (ZAPUs politiske program)
- ZAPU, Zimbabwe: The Enemy We Confront and the Assistance We Need, Stokke & Widstrand (eds.), Southern Africa.

AVISER, TIDSSKRIFTER O.L.

<u>Africa</u>	<u>Politiken</u>
<u>Africa Confidential</u>	<u>Review of African Political Economy</u> (forkortet <u>RAPE</u>)
<u>African Development/New African Development/New African</u>	<u>Sechaba</u> (ANC/SAs officielle blad)
<u>Anti-Apartheid News</u>	<u>Socialisten</u>
<u>Blätter des iz3w</u>	<u>Socialistisk Dagblad</u>
<u>Facts and Reports</u>	<u>Sydafrika Kontakt</u>
<u>Focus on political Repression in Southern Africa</u>	<u>Tricontinental</u>
<u>IF-løsbldesystem</u>	<u>Zimbabwe Information Group Bulletin</u>
<u>Information</u>	<u>Zimbabwe News</u> (ZANUs officielle blad)
<u>Internationalt Forum - Blad for International solidaritet</u>	<u>Zimbabwe Review</u> (ZAPUs officielle blad)
<u>Objective: Jusitce</u>	<u>Århus Stiftstidende</u>

INTERNATIONALT FORUM

BLAD FOR
INTERNATIONAL SOLIDARITET

INTERNATIONALT FORUM

BLAD FOR
INTERNATIONAL SOLIDARITET

"Internationalt Forum - Blad for international solidaritet" beskæftiger sig med den anti-imperialistiske kamp - såvel den kamp, der foregår i den 3. verden, som det solidaritetsarbejde der foregår i Danmark.

Bladet udkommer 6 gange om året og hvert nummer er på 28 - 32 sider. Løssalgsprisen er 5 kroner, abonnement fåes gennem medlemsskab af Internationalt Forum.

FØLGENDE NUMRE KAN STADIG FÅES:

2/77 med artikler om terrorismehetzen mod de latinamerikanske befrielsesbevægelser; om forholdene i Argentina og Columbia og om udviklingen i Guinea-Bissau fra befrielseskamp til genopbygning. (28 sider, Kr.5,-)

3/77 med artikler om fagbevægelsen i Chile og Sydafrika samt en 10 sider lang artikel om Etiopien. (28 sider, Kr.5,-)

1-2/78 Dette dobbeltnummer på 52 sider omhandler specielt det sydlige Afrika. Hæftet giver en dybtgående information om befrielseskampen og den historiske udvikling i Sydafrika, Zimbabwe og Namibia. Hæftet er velegnet til studiekredsbrug o. l. Yderligere er der artikler om relationerne Chile/Sydafrika og om fodbold-VM i Argentina. (Kr.8,-)

3/78 med artikler om Nicaragua; om Israels invasion i Sydlibanon og en 13 sider lang artikel om Kinas udenrigspolitik overfor den 3. verden. (32 sider, Kr.5,-)

De resterende 3 numre af 1978-årgangen vil bl.a. komme til at indeholde artikler om:

- ★ Solidaritetsarbejdet omkring VM i fodbold i Argentina.
- ★ Dansk udenrigspolitik i forhold til Afrika og Latinamerika.
- ★ Artikelserier om Mellempøsten og om internationale organisationer (FN, Den Internationale Valutafond, Verdensbanken o.l.)
- ★ Brasilien.
- ★ Namibia.
- ★ Eritrea.

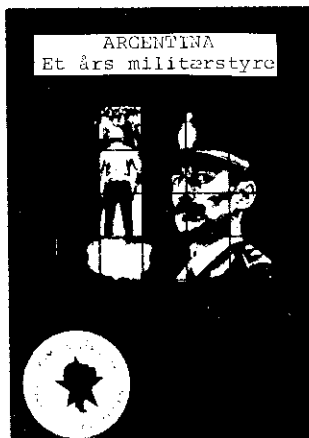
LATIN - AMERIKA

Kampfonden

Latinamerikagrupperne i Internationalt Forum har oprettet en KAMPFOND, som via ERP - Polkets Revolutionære Hær - støtter arbejder- og folke-modstanden mod juntaen i Argentina. STØT MOD- STANDSKAMPEN I ARGENTINA - STØT GIRO 5 15 30 34!

Skriftserien

Latinamerikagrupperne i Internationalt Forum har startet udgivelsen af en skriftserie om Latinamerika. Det skyldes, at der er et stort behov for at informere om de samfundsmæssige forhold i Latinamerika i en situation, hvor hele kontinentet er domineret af despotiske militærregimer. De oplysninger, der kommer ud gennem den danske presse, er stærkt mangelfulde og ofte præget af uvidenhed om de faktiske politiske forhold i Latinamerika.

DEN FAGLIGE KAMP I SYDAFRIKA

- FAGLIG ORGANISERING
- STREJKER
- SACTU'S KAMP

Hefftet er det første af sin art på dansk, der redegør for de forskellige faglige organisationer i Sydafrika. Det har sin særlige betydning fordi den faglige kamp i det industrialiserede Sydafrika med 6 millioner sorte arbejdere er den mest centrale i den forandringsproces, Sydafrika er ved at gennemgå. Samtidig er der meget lidt materiale om dette vigtige emne. Hefftet drejer sig mest om fagforeningssammenslutningen SACTU's arbejde. Både fordi SACTU rejser helt konkrete krav til forbedring af de sorte arbejdernes slædende løn- og arbejdsforhold, men også fordi SACTU inddrager politiske krav i sit arbejde. Det drejer sig særlig om deltagelse i kampen mod reservatpolitikken, for de politiske rettigheder og afskaffelse af pass-lovene.

24 sider , illustreret .

Pris 5kr.

Udgivet af Internationalt Forum

Imperialisme og klassekamp

PERSPEKTIVER FOR EN NY ØKONOMISK VERDENSORDEN

"IMPERIALISME OG KLASSEKAMP" udgives af Internationalt Forums NØV-gruppe. Pjecen er en kritik af den informationsstrøm, som behandler u-landenes krav om en ny økonomisk verdensorden. Ved at anlægge et klassekampsperspektiv på forholdet mellem i- og u-lande søger den at fremhæve de grundlæggende modsætninger, som officielle medier overser eller fortier.

"IMPERIALISME OG KLASSEKAMP" fortæller sig ikke i tekniske detaljer, men tager udgangspunkt i den kendsgerning, at u-landene er underlagt den vestlige kapitalismes økonomiske behov. Pjecen har seks afsnit og er forsynet med en litteraturliste. Først belyses den historiske baggrund og de aktuelle forhandlingsstrategier, dernæst redegøres der kort for u-landenes krav, specielt på råvareområdet. I to afsnit om Brasiliens "økonomiske mirakel" og anti-kapitalistisk udvikling i Guinea-Bissau vises det, at den interne klassestruktur og regeringstyrets udviklingsstrategi er altafgørende for, hvorledes exportindtægter vil blive fordelt mellem samfundets klasser. I afsnittet "interne virkninger i Danmark" opridses de hjemlige konsekvenser af en reorganisering af verdensøkonomien. Til sidst drages de politiske konklusioner for et anti-imperialistisk arbejde i forhold til NØV.

"IMPERIALISME OG KLASSEKAMP" er på 60 sider (ill.), og koster 5 kr.

Kvantumsrabat: 5 stk.: kr. 20,-
 10 stk.: kr. 37,50
 20 stk.: kr. 70,-

Den bestilles hos :
Internationalt Forum
Knabrostræde 3.3, 1210 København K
Tlf.: (01) 112717, Giro : 4 12 03 61

ZIMBABWE: KLASSEKAMP - BEFRIELSESKAMP

Zimbabwe udgør et af brændpunkterne for den anti-imperialistiske kamp i dag. Den væbnede kamp med befrielsesbevægelsen ZANU som den dominerende kraft har vundet afgørende frem inden for de sidste år og truer nu både det nationale og det internationale borgerskab i Zimbabwe. Befrielsekampen er en klassekamp, hvor borgerskabet kæmper for at bevare kapitalismen, mens den langvarige befrielsekamp har radikaliseret befrielsesbevægelserne og sat socialismen på dagsordenen.

Denne bog, der er den første af sin art på dansk, lægger hovedvægten på en analyse og konkret beskrivelse af befrielsekampen og dens forudsætninger. Herunder det hvide nationale borgerskabs langvarige politiske magt og grove undertrykkelse af de afrikanske arbejdere og bønder samt det internationale borgerskabs interesser i Zimbabwe. Bogen slutter med en gennemgang af de igangværende forhandlinger og analyserer de klasseinteresser, der ligger bag.

ISBN 87-87780-00-3